

**DABAS
UN VĒSTURES
KALENDĀRS**

1995

95-223

95-3

L-46

LATVIJAS DABAS UN PIEMINEKĻU
AIZSARDZĪBAS BIEDRĪBA

9/059

DABAS
UN VĒSTURES
KALENDĀRS
1995. GADAM

RĪGA «ZINĀTNE» 1994

UDK-p 502+947.43(05)
Da 025

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTĒKA

95-223 0303027296

Atbildīgā redaktore un sastādītāja Zaiga Kipere

Redakcijas kolēģija:

Jānis Bērziņš, Andris Biedriņš,
Saulvedis Cimermanis, Ilma Cepāne,
Viktors Grāvītis, Dzintra Paegle, Jānis Paeglis,
Māris Rudzītis, Uldis Sūna,
Edgars Vimba

ISBN 5-7966-1073-2

© Izdevniecība «Zinātne», 1994
© Zaiga Kipere, sastādījums, 1994

PRETRUNU LAIKS

Godājamo lasītāj! Dīvalns ir laiks, kurā mēs dzīvojam, dīvaini esam mēs paši. Kā klauni, kuri ar vienu aci smejas, bet ar otru raud. Priecājamies par to, ka Latvijā ir patstāvīga un neatkarīga, un bēdājamies, ka patstāvīgi ejamā ceļā tik daudz kukuržņu. Priecājamies, ka dāudzi saņēmuši atpakāļ to, kas tiem kādreiz likumīgi piederējis un nelikumīgi atņemts. Saņēmuši, bet kādul Nopostītas lauku sētās, atmatā aizaugušu vai, nesaprātīgi saimniekojot, sabojātu zemi. Namus, par kuriem var teikt — pussabrukuma stadijā, turklāt pilnus kā skudru pūžņus. Trūcīgu valsts budžetu, kas ir kā plāns un īss deķītis — velc, uz kuru gultas pusi gribi, vienmēr otra paliks plika. Pie tam plika parasti paliek tā, kas mājāk skaļi un uzstājīgi brēc. Kas ir kulturālāka un inteligētāka. Pati kultūra, mūsu kultūras mantojums, kura zaudēšana lielā mērā ir pašas tautas bojāeja.

Nepietiek naudas pieminekļu uzturēšanai un restaurācijai. Mazie lauku muzeji, agrāk vasarās ekskursiju autobusu aplenkti, tagad lemti lēnai iznīkšanai. Ja arī izdosies pārļaut šos grūtos laikus un sagaidīt jaunu, varbūt augstāku Latvijas apceļotāju vilni, tad jau būs vajadzīgi citi gidi, kuri par ekspozīciju stāstīs svešās mēlēs, nevis tās vienkāršās sieviņas, kuras atslēdza durvis un teica: «Skatīties nu paši, tur jau viss uzrakstīts.»

Pretruna?

No privatizētiem vai denacionalizētiem namiem izliek grāmatnīcās, bibliotēkās un citas

kultūras iestādes. To vietā nāk veikali ar bezgaumīgi kļiedzošām vitrinām, kas reklamē pašam citu dzīves stilu. To, kurā valda masu kultūra un dievs ir patēriņš.

Pretruna?

Zemnieks, atgūstot zemi, cerēja pabarot sāvus bērņus un tautu. Taču izrādījās, ka tautu baro «Snickers» un «Mars», un zemnieks šobrīd pat šaubās, vai maz ir vērts kaut ko zemē sēt un stādīt. Vairojās jaunas atmatas.

Pretruna?

Visu iepriekšējo laiku mēs ciniņāmies ar ārējo varu un tās diktētiem neskaitāmiem aizliegumiem. Bija aizliegums būvēt tur (viensētās) un rikojums būvēt te (ciematos). Bija aizliegumi dziedāt, drukāt, rīkot, svinēt. Tagad šādu aizliegumu vairs nav un mēs it kā apmulstam, jo nu ideoloģiskā sloga vietā virsū veļas lielais naudas asfaltveltnis, pret kuru mēs vēl neesam pietiekami ciņās rūdīti. Atcerēsimies, cik ilgi un kaismīgi aizstāvējām vienu no pēdējiem koka arhitektūras mohikāņiem galvaspilsētas toreizējā Ļeņina ielā — kafejnicu «Flora». Ar rakstiem avīzēs, ar jauniešu akcijām un tauru skāņām. Un cik nemanāmi tā pazuda no Brīvības ielas, jo «Floru» nebija iekārojis ne «Philips», ne «Panasonic», ne kāda cita pasāulslavena firma. Nolupusi ēka ar gadu gadiem nemazgātajiem logiem izgaisa, kā nebijusi. Bez tauru skaņām.

Pretrunā?

It kā vairs nav pat pret ko cinieties. It kā neērti. Gadiem protestējām pret Slokas celulozes un papīra kombinātu Lielupes krastā. Nu tas praktiski ir apturēts. Vai mūsu ciņu rezultātā? Nebūt nē. Vai drīz nebūs jācinās, lai Latvijā atver vecās un uzbūvē jaunas papīrfabrikas?

Pretruna?

Par to, ka Latvijas brīnišķīgā daba ir tik labi saglabājusies, jūsmo neskaitāmi viesi no tā saucamās civilizētās pasaules, kurā, soli pa soli izgājusi kļūdu un zaudējumu ceļu, tērē milzīgus līdzekļus, lai attīrītu savas upes un ezerus, atjaunotu iztaisnotās mazās upītes, kurās atkal dzīvos zivis un vēži. Latvijas daba zināmā mērā ir saglabājusies mūsu līdzšinējās nabadzības un, protams, daudzo pašdarbības dabas sargu dēļ. Vai ceļā uz pārticību mēs atkārtosim citu valstu vecās kļūdas vai arī pratīsim no tām mācīties? Līdz pārticībai mums vēl tālu, bet ceļā uz to ir tik daudz iespēju paklupt.

Visā dzīve ir pretrunu pilna. 1905. gada pašapziņas mošanās un nejēdzīgi izpostīto kultūras vērtību deguma smārds. Atgūtā tēvutēvu zeme un neprasmē iestādīt tajā koku. Lūcijas Garūtas «Mūsu tēvs debesīs» Dziesmu svētku estrādē un izlauzti bronzas bareljeji Dziesmu svētku parkā.

Mums atkal no jaunā ir jāmācās dzīvot tajos apstākļos, kuros esam nonākuši. Saprast, kas ir īsts un kas — siks. Atrast samēru starp mūžīgajām vērtībām un misiņa lūžņu kilogramu. Ļoti ceram, ka kaut mazliet jums palīdzēs arī «Dabas un vēstures kalendārs».

Redkolēģija

JANVĀRIS

ZIEMAS MĒNESIS

Da- tuins	Vārda dienas	Saulē				Sa- tumst	Mēness		
		lec	pus- dienā	riet	h m		lec	riet	cc s
S 1	Laimnesis, Solvita	9 01	12 27	15 53	17 32	8 25	16 29	M	1
P 2	Indulis, Ivo	9 01	27 15	54 17	33 9	06 17	50 0	Ū	21
O 3	Miervaldis, Ringolds	9 01	28 15	55 17	34 9	37 19	13 0	Ū	
T 4	Spodra, Ilva	9 00	28 15	57 17	35 10	01 20	34 Z		24
C 5	Šimanis, Zintis	9 00	29 15	58 17	36 10	21 21	53 Z		
P 6	Spulga, Arnita	8 59	29 16	00 17	37 10	40 23	09 Z		
S 7	Rota, Zigmārs, Juliāns	8 59	30 16	01 17	39 10	57 —	A		7
S 8	Gatis, Ivanda	8 58	30 16	03 17	40 11	15 02	22 A		
P 9	Kaspars, Aksels	8 57	31 16	04 17	41 11	34 13	2 Vr		18
O 10	Tatjana	8 56	31 16	06 17	43 11	56 24	1 Vr		
T 11	Smaida, Franciska	8 55	31 16	08 17	44 12	23 34	8 Vr		
C 12	Reinis, Reinholds	8 54	32 16	10 17	46 12	56 45	1 D		7
P 13	Harijs, Ārijs, Āris, Aira	8 53	32 16	11 17	47 13	36 54	8 D		
S 14	Roberts, Raitis	8 52	32 16	13 17	49 14	25 63	9 Vz		19
S 15	Fēlikss, Felicita	8 51	33 16	15 17	50 15	23 72	1 Vz		
P 16	Lidija, Lida	8 50	33 16	17 17	52 16	28 75	7 Vz		
O 17	Tenis	8 49	34 16	19 17	53 17	39 82	6 L		6
T 18	Antons, Antis	8 47	34 16	21 17	55 18	52 85	0 L		
C 19	Andulis, Alnis	8 46	34 16	23 17	57 20	08 91	1 J		14
P 20	Oļģerts, Alģirts	8 44	34 16	25 17	58 21	26 93	0 J		
S 21	Agnese, Agnija	8 43	35 16	27 18	00 22	44 94	8 Sv		20
S 22	Austris	8 41	35 16	29 18	02 —	10 07	Sv		
P 23	Grieta	8 40	35 16	31 18	03 00	04 10	29 Sv		
O 24	Krišs, Ksenija	8 38	36 16	34 18	05 12	25 10	54 Sk		1
T 25	Zigurds, Sigurds	8 37	36 16	36 18	07 24	26 11	26 Sk		
C 26	Ansis, Agnis	8 35	36 16	38 18	09 40	4 12	07 St		4
P 27	Ilze, Ildze, Izolde	8 33	36 16	40 18	11 51	13 12	59 St		
S 28	Kārlis, Spodris	8 31	36 16	42 18	12 61	12 14	05 M		5
S 29	Aivars, Valērijs	8 29	37 16	45 18	14 65	58 15	21 M		
P 30	Valentīna, Pārsla, Tina	8 28	37 16	47 18	16 73	34 16	42 Ū		7
O 31	Tekla, Violeta	8 26	37 16	49 18	18 80	2 18	04 Ū		

	Saulē pus- nakti	Uz- aust	Saules lēkta azi- muts	Saules augstums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m			h m	
1. I	0 26	7 22	134°	10°	6 52	5. I 20 ^h Saturns -7°
11. I	0 31	7 19	131	11	7 13	19. I 21 ^h Marss +9°
21. I	0 34	7 10	127	13	7 44	26. I 19 ^h Jupiters -2°
31. I	0 37	6 56	122	16	8 23	27. I 14 ^h Venēra -0,1°

1. Jaungada diena.
1. Pirms 245 gadiem dzimis izcilais Rīgas arhitekts klasicisma pārstāvis **Kristofs Häberlands** (1750—1803).
1. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis patofiziologs medicīnas zinātņu doktors profesors **Jevgenijs Linārs**.
2. Pirms 75 gadiem (1920) Alūksnei piešķirtas pilsētas tiesības.
6. Zvaigznes diena.
6. Ziemassvētku kauju un latviešu strēlnieku piemiņas diena.
6. Pirms 95 gadiem dzimusi ārste infekcioniste medicīnas zinātņu doktore profesore **Marija Budže** (1900—1981).
7. Pirms 100 gadiem dzimis lauksaimniecības mikrobiologs bioloģijas zinātņu doktors profesors **Alfrēds Kalniņš** (1895—1989).
7. Pirms 90 gadiem dzimis enerģētikas speciālists tehnisko zinātņu doktors **Juris Mazurs** (1905—1990).
10. Pirms 75 gadiem (1920) Rūjienai piešķirtas pilsētas tiesības.
12. Pirms 65 gadiem dzimusi valodniece Dr. filol. **Dzidra Barbare** (1930—1993).
13. Pirms 150 gadiem (1845) Baltijas provincēs noteikts lietot vienīgi Krievijas mērus un svarus.
13. Pirms 180 gadiem (1815) par vienīgo maksāšanas līdzekli Baltijas provincēs noteikts lietot Krievijas naudu.
15. Pirms 90 gadiem (1905) dzimusi arheoloģe Latvijas ZA goda doktore **Elvira Snore**.
16. Pirms 80 gadiem (1915) dzimis valodnieks un bibliogrāfs **Benjamiņš Jēgers** (ASV).
17. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis arhitekts Latvijas ZA ārzemju loceklis profesors **Gunārs Birkerts** (ASV).
20. Pirms 35 gadiem (1960) nodibināta Latvijas Dabas un vēstures biedrības (tagadējā Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība) Rīgas nodaļa.
20. Pirms 210 gadiem dzimis viens no elektroķīmijas un fotoķīmijas pamatlicējiem, aktīvs Kurzemes literatūras un mākslas biedrības darbinieks **Teodors Grothuss** (1785—1822).
22. (9.) Pirms 90 gadiem (1905) cara karaspēks apšauj mierīgu strādnieku demonstrāciju Pēterburgā (Asiņainā svētdiena). Krievijas pirmās revolūcijas sākums.
24. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis ekonomists Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. ekon. **Arnīs Kalniņš**.
25. Pirms 90 gadiem (1905) Rīgā sākas strādnieku vispārējs protesta streiks pret strādnieku apšaušanu Pēterburgā.
26. 1905. gada 13. janvāra upuru piemiņas diena.
26. 1921. gadā Antantes valstis (Anglija, Francija, Itālija, Beļģija un Japāna) nolemj atzīt Latvijas Valsts pastāvēšanu *de iure*.
27. Pirms 85 gadiem dzimis teologs Latvijas ZA goda loceklis **Roberts Akmentiņš** (1910—1994).
28. Pirms 60 gadiem (1935) K. Ulmanis ierosināja dāvināt savai pirmajai skolai grāmatas (Draudzīgais aicinājums).
28. Pirms 85 gadiem dzimusi valodniece filoloģijas zinātņu kandidāte **Anna Bergmane** (1910—1991).
30. Pirms 140 gadiem dzimis skolotājs, etnogrāfs, tautas garamantu krājējs **Kārlis Pētersons** (1855—1917).

Pirms 110 gadiem (1885) sāka iznākt žurnāls «Austrums».

FEBRUĀRIS

SVECU MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saulē			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš
		h m	h m	h m	h m	h m	h m	h
1	Brigita, Indra	8 24	12 37	16 51	18 20	8 25	19 25	Z 10
2	Spidola	8 22	37	16 54	18 22	8 44	20 44	Z
3	Aīda, Ida	8 20	37	16 56	18 24	9 03	21 59	A 16
4	Daila, Veronika	8 18	37	16 58	18 26	9 21	23 13	A
5	Agate, Selga, Silga	8 15	38	17 00	18 28	9 40	—	A
6	Dārta, Dace, Dora	8 13	38	17 03	18 30	10 01	0 24	Vr 2
7	Nelda, Rihards	8 11	38	17 05	18 32	10 26	1 32	Vr 2 ☾
8	Aldona	8 09	38	17 07	18 34	10 56	2 36	D 15
9	Simona, Apolonija	8 07	38	17 10	18 36	11 33	3 36	D
10	Paulina, Paula	8 05	38	17 12	18 38	12 18	4 30	D
11	Laima, Laimdota	8 02	38	17 14	18 40	13 12	5 16	Vz 3
12	Karlīna, Līna	8 00	38	17 16	18 42	14 14	5 54	Vz
13	Malda, Melita	7 58	38	17 19	18 44	15 22	6 26	L 13
14	Valentīns	7 53	38	17 23	18 48	17 52	6 53	J 21 ☺
15	Alvils, Olafs, Aloizs	7 55	38	17 21	18 46	16 35	7 16	L
16	Jūlija, Džuljeta	7 51	38	17 26	18 50	19 10	7 36	J
17	Donats, Konstance	7 48	38	17 28	18 52	20 30	7 56	J
18	Kintija	7 46	38	17 30	18 54	21 51	8 15	Sv 2
19	Zane, Zuzanna	7 43	37	17 32	18 56	23 12	8 36	Sv
20	Vitauts, Smuidra	7 41	37	17 35	18 58	—	9 01	Sk 6
21	Eleonora	7 38	37	17 37	19 00	0 33	9 30	Sk
22	Arija, Rigonda, Adrians	7 36	37	17 39	19 02	1 51	10 08	St 9 ☾
23	Haralds, Almants	7 33	37	17 42	19 05	3 03	10 55	St
24	Diana, Dina, Dins	7 31	37	17 44	19 07	4 04	11 55	M 12
25	Alma	7 28	37	17 46	19 09	4 53	13 04	M
26	Evelīna, Mētra	7 26	37	17 48	19 11	5 32	14 21	Ū 15
27	Livija, Līva, Andra	7 23	36	17 50	19 13	6 02	15 41	Ū
28	Skaidrīte, Justs	7 21	36	17 53	19 15	6 27	17 01	Z 19

	Saulē pus- naktī	Uzaust	Saules lēkta azi- muts	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m			h m	
1. II	0 37	6 55	121°	16°	8 27	2. II 10 ^h Saturns -6°
11. II	0 38	6 37	115	19	9 12	15. II 12 ^h Marss +10°
21. II	0 37	6 15	109	22	9 59	26. II 7 ^h Venēra -4°
28. II	0 36	5 58	104	25	10 32	

1. Pirms 200 gadiem (1795) sākusi darboties Rīgas pilsētas meteoroloģiskā stacija.
2. Sveču diena.
3. Pirms 90 gadiem dzimis valodnieks filoloģijas zinātņu doktors profesors **Pauls Ariste** (1905—1990), kurš pētījis arī Kurzemes lībiešu un Latvijas igauņu izloksnes un veicinājis latviešu valodniecības speciālistu izaugsmi.
7. Pirms 65 gadiem dzimis ornitologs bioloģijas zinātņu kandidāts **Harijs Mihelsons** (1930—1981).
10. Pirms 85 gadiem (1910) dibināta Rīgas pilsētas II slimnīca, tagadējā P. Stradiņa Valsts klīniskā slimnīca.
15. Pirms 140 gadiem dzimis veterinārmedicīnas goda doktors profesors **Ludvigs Kundziņš** (1855—1940).
16. Lietuvas Republikas proklamēšanas (1918) diena.
16. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis hidrobiologs, vairāku starptautisku dabas aizsardzības organizāciju loceklis Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. biol. **Gunārs Andrušaitis**.
17. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis ārsts fiziologs Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. h. med. **Arnolds Krauklis**.
17. Pirms 100 gadiem dzimis lopkopības speciālists profesors **Arvids Silmālis** (1895—1951).
17. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis ķīmiķis Dr. h. ķīm. **Kārlis Venters**.
19. Pirms 115 gadiem dzimis mežsaimniecības darbinieks, viens no pirmajiem latviešu mežu zinātniekiem **Krišs Melders** (1880—1942).
20. Pirms 75 gadiem dzimis ekonomists Latvijas ZA goda doktors **Jānis Gaigulis** (Zviedrija).
24. Igaunijas Republikas proklamēšanas (1918) diena.

Pirms 90 gadiem (1905) Latvijā paplašinās streiku kustība, sākas zemnieku masveida nemieri un noorganizējas kaujas друžinas.

Pirms 210 gadiem (1785) Jelgavā latviešu mehāniķis **Ernests Bīnemanis** izgatavojis un palaidis pirmos aerostatus Latvijā.

Pirms 285 gadiem (1710) Latvijā, sākotnēji Liepājas apkaimē, sākas Lielā mēra epidēmija; Rīgas apkaimē aiziet bojā 85—94% iedzīvotāju, bet daudzas apdzīvotas vietas (Saldus, Skrunda, Alsunga, Nerēta, Sēlpils u. c.) pilnīgi izmirst.

Pirms 300 gadiem (1695) Grobiņai piešķirtas pilsētas tiesības.

Pirms 325 gadiem (1670) Jēkabpilij piešķirtas pilsētas tiesības.

Pirms 470 gadiem (1525) iespiesta pirmā zināmā latviešu grāmata.

Pirms 810 gadiem (1185) dzimis hronists vēsturnieks **Indriķis** — Līvонijas hronikas autors.

MARTS

SĒRSNU MĒNESIS

Da- tums	Vārda dienas	Saulē			Sa- tumst	Mēness		
		lec	pus- dienā	riet		lec	riet	ceļš
		h m	h m	h m	h m	h m	h m	h
T 1	Ivars, Ilgvars	7 18	12 36	17 55	19 17	6 48	18 19	Z ☉
C 2	Lavīze, Luīze, Laila	7 16	36	17 57	19 20	7 07	19 36	Z
P 3	Tālis, Marts	7 13	36	17 59	19 22	7 26	20 51	A 2
S 4	Alīse, Auce	7 10	35	18 02	19 24	7 45	22 03	A
S 5	Austra, Aurora	7 08	35	18 04	19 26	8 05	23 14	Vr 11
P 6	Vents, Centis	7 05	35	18 06	19 28	8 29	—	Vr
O 7	Ella, Elmīra	7 02	35	18 08	19 30	8 57	0 20	D 23
T 8	Dagmāra, Marga, Margita	7 00	34	18 10	19 33	9 31	1 21	D
C 9	Evalds	6 57	34	18 13	19 35	10 13	2 19	D ☾
P 10	Silvija, Liliāna	6 54	34	18 15	19 37	11 02	3 08	Vz 12
S 11	Konstantīns, Agita	6 52	34	18 17	19 39	12 00	3 49	Vz
S 12	Alja, Alva, Aivis	6 49	33	18 19	19 41	13 04	4 23	L 22
P 13	Ernests, Balvis	6 46	33	18 21	19 44	14 15	4 52	L
O 14	Matilde, Ulrika	6 44	33	18 23	19 46	15 29	5 17	L
T 15	Amīlda, Amalda	6 41	33	18 26	19 48	16 47	5 39	J 6
C 16	Guntis, Guntars	6 38	32	18 28	19 50	18 07	5 59	J
P 17	Gertrūde, Gerda	6 36	32	18 30	19 53	19 29	6 19	Sv 10 ☉
S 18	Ilona, Adelīna	6 33	32	18 32	19 55	20 53	6 41	Sv
S 19	Jāzeps	6 30	31	18 34	19 57	22 17	7 05	Sk 13
P 20	Made, Irbe	6 27	31	18 36	20 00	23 38	7 33	Sk
O 21	Una, Dzelmē, Benedikts	6 25	31	18 38	20 02	—	8 09	St 15
T 22	Tamāra, Dziedra	6 22	31	18 41	20 04	0 52	8 54	St
C 23	Mirdza, Zanete	6 19	30	18 43	20 07	1 52	9 50	M 18 ☾
P 24	Kazimīrs	6 16	30	18 45	20 09	2 50	10 57	M
S 25	Māra, Mārīte, Marīta	6 14	30	18 47	20 12	3 32	12 10	Ū 21

Sākas vasaras laiks

S 26	Eiženija, Zenija	7 11	13 29	19 49	21 14	5 04	14 27	Ū
P 27	Gusts, Gustavs, Tālrits	7 08	29	19 51	21 16	5 30	15 45	Ū
O 28	Gunta, Ginta, Gunda	7 06	29	19 53	21 19	5 52	17 02	Z 3
T 29	Aldonis, Agija	7 03	28	19 55	21 21	6 12	18 18	Z
C 30	Nanija, Ilgmārs	7 00	28	19 58	21 24	6 30	19 33	A 11
P 31	Gvido, Atvars	6 57	28	20 00	21 26	6 49	20 46	A ☉

Saule pus- nakšī	Uz- aust	Sau- les lēkta azi- muts	Saules aug- stums virš 30° no līdž	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
h m	h m	h m	h m	h m	h m	
1. III	0 36	5 56	103°	—	—	25° 10 37 14. III 6 ^h Marss +9°
11. III	0 34	5 29	96	—	—	29 11 25 28. III 7 ^h Venēra -5°
21. III	0 31	5 01	89	10 56	14 09	33 12 13 29. III 16 ^h Saturns -6°
31. III	1 28	5 31	81	11 05	15 52	37 13 03

1. Pirms 230 gadiem (1765) Jelgavā iznāk pirmais medicīnas periodiskais izdevums — «Der Landarzt».
1. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis latviešu agronoms ģenētiķis profesors Ernests Reinbergs (Kanāda).
1. Pirms 65 gadiem dzimis vēsturnieks vēstures zinātņu kandidāts, Dabas un vēstures kalendāra redaktora vietnieks (1966—1974) Jānis Ruberts (1930—1984).
2. Pirms 95 gadiem dzimis igauņu arheologs, pazīstams Latvijas arheoloģijas pētnieks Igaunijas ZA akadēmiķis profesors Harijs Moora (1900—1968).
6. Pulkveža O. Kalpaka piemiņas diena.
8. Pasaules jūras diena.
10. Pirms 110 gadiem dzimis latviešu izcelsmes fiziķis Johans Rihards Svinne (1885—1939; Vācija).
11. Pirms 5 gadiem (1990) Viļņā pieņemta Deklarācija par Lietuvas valsts neatkarības atjaunošanu.
12. Pirms 150 gadiem dzimis rakstnieks un žurnālists, pirmās latviešu tieslietu avīzes «Tiesu Vēstnesis» redaktors un izdevējs Juris Māters (1845—1885).
12. Pirms 125 gadiem dzimis pirmais latviešu arheologs Jēkabs Ziemeļis (1870—1919).
15. Pirms 100 gadiem dzimis ķirurgs Jānis Jēgermanis (1895—1968).
15. Pirms 95 gadiem dzimis norvēģu valodnieks, baltu un slāvu valodu pētnieks Norvēģijas ZA akadēmiķis, Norvēģijas ZA prezidents un viceprezidents (1964—1971) Kristiāns Stangs (1900—1977).
16. Latviešu leģiona diena.
16. Pirms 105 gadiem dzimis meliorācijas speciālists LLA profesors Pēteris Konrāds (1890—1966).
19. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis vēsturnieks un žurnālists vēstures zinātņu kandidāts Pēteris Krupņikovs.
21. Starptautiskā ciņas diena par rasu diskriminācijas likvidēšanu.
23. Vispasaules meteoroloģijas diena.
23. Pirms 85 gadiem dzimusi folkloriste filoloģijas zinātņu kandidāte, viena no jaunā latviešu tautasdziesmu izdevuma veidotājām Alma Ancelāne (1910—1991).
25. Komunistiskā terora upuru piemiņas diena — 1949. gada deportāciju atcere.
26. Pirms 35 gadiem (1960) atklāts Latvijas Dabas un vēstures biedrības 1. kongress.
26. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis entomologs bioloģijas zinātņu doktors Amands Rupais.
27. Starptautiskā teātra diena.
30. Pirms 190 gadiem dzimis Pēterburgas ZA akadēmiķis, lībiešu valodas pētnieks Ferdinands Johans Videmanis (1805—1887).
31. Pirms 110 gadiem dzimis augsnes zinību speciālists un hidroģeologs profesors Jānis Vitiņš (1885—1951).

Pirms 410 gadiem (1585) Viļņā iespiesta otrā grāmata latviešu valodā — «Katoļu katķisms».

Da- tums	Vārda dienas	Saule			Sa- turst	Mēness		
		lec	pus- dienā	riet		lec	riet	ceļš

Vasaras laiks

	h m	h m	h m	h m	h m	h m	h
S 1 Dagnis, Dagne	6 55	13 28	20 02	21 29	7 09	21 57	Vr 20
S 2 Irmgarde	6 52	27 20	04 21	31 7	32 23	05 Vr	
P 3 Daira, Dairis	6 49	27 20	06 21	34 7	58 —	Vr	
O 4 Valda, Herta	6 47	27 20	08 21	36 8	30 0	09 D	8
T 5 Vija, Vidaga	6 44	26 20	10 21	39 9	09 1	08 D	
C 6 Zinta, Vilīps, Filips	6 41	26 20	12 21	42 9	55 2	00 Vz	21
P 7 Zina, Zinaīda, Helmutš	6 39	26 20	15 21	44 10	48 2	44 Vz	
S 8 Edgars, Danuta, Dana	6 36	26 20	17 21	47 11	49 3	21 Vz	☾
S 9 Valērija	6 33	25 20	19 21	50 12	56 3	51 L	8
P 10 Anita, Anitra, Zile	6 30	25 20	21 21	52 14	07 4	17 L	
O 11 Hermanis, Vilmārs	6 28	25 20	23 21	55 15	21 4	40 J	17
T 12 Jūlijs, Ainis	6 25	24 20	25 21	58 16	39 5	01 J	
C 13 Egils, Nauris	6 23	24 20	27 22	01 18	00 5	21 Sv	
P 14 Strauja	6 20	24 20	29 22	03 19	24 5	42 Sv	
S 15 Aelita, Gastons	6 17	24 20	32 22	06 20	50 6	05 Sk	23 ☺
S 16 Mintauts, Alfs	6 15	23 20	34 22	09 22	15 6	32 Sk	
P 17 Rūdolfs, Viviāna	6 12	23 20	36 22	12 23	35 7	05 St	24
O 18 Laura, Jadviga	6 09	23 20	38 22	15 —	— 7	48 St	
T 19 Vēsma, Fanija	6 07	23 20	40 22	18 0	47 8	42 St	
C 20 Mirta, Ziedīte	6 04	23 20	42 22	21 1	46 9	47 M	1
P 21 Margērs, Anastasija	6 02	22 20	44 22	24 2	29 11	00 M	
S 22 Armands, Armanda	5 59	22 20	46 22	27 3	07 12	17 U	4 ☾
S 23 Jurgis, Juris, Georgs	5 57	22 20	49 22	30 3	35 13	35 U	
P 24 Visvaldis, Nameda	5 54	22 20	51 22	33 3	58 14	52 Z	9
O 25 Līksma, Bārbala	5 52	22 20	53 22	37 4	18 16	07 Z	
T 26 Aīna, Sandris, Rūsiņš	5 49	21 20	55 22	40 4	36 17	21 A	17
C 27 Raimonda	5 47	21 20	57 22	43 4	55 18	33 A	
P 28 Gundega, Terēze	5 44	21 20	59 22	47 5	14 19	44 A	
S 29 Vīnis, Raimonds, Laine	5 42	21 21	01 22	50 5	36 20	53 Vr	3 ☽
S 30 Lilija, Liāna	5 40	21 21	04 22	53 6	01 21	58 Vr	

Saule pus- nakši	Uz- aust	Sau- les lēkta azi- muts	Saules aug- stums virš 30°		Saules aug- stums pus- dienā	Dienas pus- ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
			no	līdz			
		h m	h m	h m	h m		
1. IV	1 27	5 28	81°	11 01	15 56	37°	13 07 10. IV 17 ^h Marss +8°
11. IV	1 25	4 56	74	10 25	16 27	41	13 55 18. IV 24 ^h Jupiters -2°
21. IV	1 22	4 23	67	9 55	16 51	45	14 42 26. IV 4 ^h Saturns -6°
30. IV	1 21	3 51	19	9 34	17 09	48	15 24 27. IV 8 ^h Venēra -4°

3. Pirms 135 gadiem (1860) sākās zemnieku nemeri Dundagā.
3. Pirms 130 gadiem dzimis latviešu literatūrkritiķis un vēsturnieks **Teodors Zeiferts** (1865—1929).
4. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis fiziķis Dr. h. fiz. **Roberts Damburgs**.
6. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis ķīmiķis organīķis Latvijas ZA īstenais loceklis, Latvijas ZA G. Vanaga prēmijas laureāts Dr. h. ķīm. **Jānis Freimanis**.
7. Pasaules veselības diena.
7. Pirms 110 gadiem dzimis grāmatizdevējs **Jānis Rapa** (1885—1941).
8. Pirms 150 gadiem (1845) nodibināta Rīgas Dabas pētnieku biedrība.
8. Pirms 140 gadiem dzimis ķīmiķis organīķis, viens no Rīgas ķīmiku skolas pamatlicējiem **Kārlis Bišofs** (1855—1908).
10. Pirms 105 gadiem (1890) Baldonē pie Stūriem nokritis 5,8 kg smags meteorīts.
10. Pirms 90 gadiem dzimis matemātiķis Latvijas ZA ārzemju loceklis profesors **Eižens Leimanis** (1905—1992; ASV).
10. Pirms 80 gadiem dzimis latviešu zoologs profesors **Jānis Rācenis** (1915—1980; Venecuēla).
11. Starptautiskā fašistu koncentrācijas nometnēs ieslodzīto atbrīvošanas diena.
12. Vispasaules aviācijas un kosmonautikas diena.
14. **Lielā piektdiena**.
16. **Lieldienas**. Kunga Jēzus augšāmcelšanās svētki.
16. Pirms 25 gadiem (1970) atklāts Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais muzejs (tagadējais Latviešu strēlnieku muzejs).
17. Pirms 100 gadiem dzimis zoofiziologs Upsalas Universitātes goda doktors **Leons Āboliņš** (1895—1974; Zviedrija).
17. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis hidrotehnikas un meliorācijas speciālists Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. inž. profesors **Censonis Šķiņķis**.
- 17., 18. Pirms 75 gadiem (1920) notika Latvijas Satversmes sapulces vēlēšanas.
18. Starptautiskā pieminekļu aizsardzības diena.
20. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis vēsturnieks Latvijas ZA goda loceklis, ilggadējais Dabas un vēstures kalendāra atbildīgā redaktora vietnieks Dr. h. vēst. profesors **Heinrihs Strods**.
21. Pirms 130 gadiem dzimis Baltijas botāniķis un entomologs **Pauls Lakševics** (1865—1936).
22. Pirms 60 gadiem (1935) dzimusi bioķīmiķe **Iona Staprāne** (ASV).
23. Vispasaules zemes diena.
27. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis fiziķis Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. fiz. profesors **Kurts Švarcs**.
29. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis elektroniskās aparātūves speciālists Dr. h. inž. Latvijas ZA īstenais loceklis **Imants Matīss**.
29. Pirms 85 gadiem dzimis vēsturnieks arhivists **Rūdolfs Širants** (1910—1985).

Pirms 380 gadiem (1615) Rīgā izdota pirmā latviešu grāmata — luteriskās baznīcas rokasgrāmata —, ko laidis klajā pirmais Rīgas pilsētas tipogrāfs **N. Mollīns**.

MAIJS

LAPU MĒNESIS

Da- tums	Vārda dienas	Saule			Sa- tumst	Mēness		
		lec	pus- dienā	riet		lec	riet	ceļš

Vasaras laiks

	h m	h m	h m	h m	h m	h m	b
P 1 Ziedonis	5 37	13 21	21 06	22 57	6 30	22 59	D 15
O 2 Zigmunds	5 35	21 21	08 23	00 7	06 23	54	D
T 3 Gints, Uvis	5 33	20 21	10 23	04 7	49 —		D
C 4 Vizbulīte, Viola	5 30	20 21	12 23	08 8	40 0	41	Vz 4
P 5 Girts, Gederts	5 28	20 21	14 23	11 9	38 1	20	Vz 4
S 6 Gaidis, Didzis	5 26	20 21	16 23	15 10	42 1	53	L 16
S 7 Henriete, Henrijs	5 23	20 21	18 23	19 11	50 2	20	L
P 8 Stāpislavs, Stefānija	5 21	20 21	20 23	23 13	01 2	39	L 2
O 9 Klāvs, Einārs, Ervīns	5 19	20 21	22 23	27 14	15 3	04	J 2
T 10 Maija	5 17	20 21	24 23	31 15	33 3	23	J
C 11 Milda, Karmena	5 15	20 21	26 23	35 16	53 3	43	Sv 7
P 12 Valija, Ināra, Ina, Inārs	5 13	20 21	28 23	39 18	17 4	04	Sv
S 13 Irēna, Irīna, Ira, Iraida	5 11	20 21	30 23	44 19	42 4	29	Sk 10
S 14 Krišjānis, Elfa	5 09	20 21	32 23	48 21	07 4	59	Sk 10
P 15 Sofija, Taiga, Arita	5 07	20 21	34 23	53 22	26 5	37	St 10
O 16 Edvīns, Edijs	5 05	20 21	36 23	58 23	33 6	27	St
T 17 Herberts, Dailis	5 03	20 21	38 0	03 —	— 7	29	M 10
C 18 Inese, Inesis, Eriks	5 01	20 21	40 0	08 0	27 8	42	M
P 19 Līta, Sibilla, Teika	4 59	20 21	42 0	13 1	07 10	01	Ū 11
S 20 Venta, Salvis	4 57	20 21	44 0	19 1	39 11	21	Ū
S 21 Ernestīne, Ingmārs	4 56	20 21	46 0	26 2	04 12	40	Z 15
P 22 Emilija	4 54	20 21	48 0	33 2	25 13	57	Z
O 23 Leontīne, Lonija, Ligija	4 52	20 21	49 0	40 2	40 15	11	A 22
T 24 Ilvija, Marlēna, Ziedone	4 51	20 21	51 0	50 3	02 16	23	A
C 25 Anšlavs	4 49	20 21	53 1	03 3	21 17	34	A
P 26 Eduards, Edvarts, Varis	4 47	21 21	55 —	— 3	41 18	43	Vr 9
S 27 Dzidra, Gunita	4 46	21 21	56 —	— 4	05 19	50	Vr
S 28 Vilis, Vilhelms	4 45	21 21	58 —	— 4	32 20	52	D 21
P 29 Maksis, Raivis	4 43	21 22	00 —	— 5	06 21	49	D
O 30 Vitolds, Lolīta	4 42	21 22	01 —	— 5	46 22	39	D
T 31 Alīda, Jūsma	4 41	21 22	03 —	— 6	34 23	21	Vz 10

	Sau- les pus- naktī	Uz- aust	Sau- les lēkta azi- muts	Sau- les aug- stums virš 30° no līdz	Sau- les aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m	h m	h m	h m	h m	
1. V 120	3 47	60°	9 31	17 11	48°	15 29	8. V 17 ^h Marss +7°
11. V 120	3 08	54	9 12	17 29	51	16 11	16. V 5 ^h Jupiters -2°
21. V 120	2 19	49	8 58	17 43	53	16 50	23. V 14 ^h Saturns -6°
31. V 121	—	45	8 49	17 54	55	17 22	27. V 10 ^h Venēra -0,5°

1. Darba svētki. Latvijas Republikas Satversmes sapulces sanākušanas diena (1920).
1. Pirms 90 gadiem (1905) visā Latvijā notiek plaši vispārēji strādnieku streiki.
1. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis elektroenerģētikas speciālists Dr. h. inž. Zigurds Krišāns.
1. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis jurists Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. jur. Jānis Vēbers.
3. Pirms 75 gadiem (1920) pieņemts likums par muižu zemes atsavināšanu.
4. Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas diena (1990).
5. Pirms 90 gadiem dzimis ķīmiķis, kūdras un spropela pētnieks Nikolajs Brakšs (1905—1981).
8. Starptautiskā Sarkanā Krusta diena.
8. Pirms 50 gadiem (1945) Berlīnē parakstīts akts par vācu bruņoto spēku bezierunu kapitulāciju.
9. Otrā pasaules kara upuru piemiņas diena.
9. Pirms 95 gadiem dzimis dārzkopis un selekcionārs Arvīds Viksne (1900—1976).
11. Pirms 160 gadiem dzimis komponists, pirmo latviešu kora un solo dziesmu autors, aktīvs jaunlatviešu kustības dalībnieks, Latvijas Valsts himnas autors Baumaņu Kārlis (Kārlis Baumanis; 1835—1905).
12. Pirms 5 gadiem (1990) Tallinā ar triju Baltijas valstu līgumu izveidota Baltijas valstu padome.
14. Mātes diena.
14. Starptautiskā ģimenes diena.
15. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis latviešu dabaszinātnieks Latvijas Universitātes goda doktors Ernests Foldāts (Venecuēla).
18. Starptautiskā muzeju diena.
18. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis botāniķis A. Kirhenšteina prēmijas laureāts Dr. biol. Edgars Vimba.
24. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis filozofs Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. filoz. Vilnis Zariņš.
25. Pirms 115 gadiem dzimis arhitekts profesors Eižens Laube (1880—1967; ASV).
26. Pirms 115 gadiem dzimis ekonomists, kooperācijas vēsturnieks profesors Eduards Balodis (1880—1951).
27. Pirms 165 gadiem (1830) Rīgas ostā ienāk pirmais tvaikonis — zvedru kuģis «Oscar».
27. Pirms 200 gadiem (1795) Kurzemes hercogiste pievienota Krievijas impērijai; līdz ar to visa latviešu apdzīvotā teritorija tika apvienota vienas valsts robežās.
28. Pirms 90 gadiem (1905) sākās Liepājas kara jūrnieku sacelšanās.
29. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis literatūrzinātnieks Latvijas ZA ārzemju loceklis Dr. filol. Juris Silenieks (ASV).

Pirms 710 gadiem (1285) dokumentos pirmo reizi minēta Rēzekne.
 Pirms 730 gadiem (1265) ordeņa mestrs Konrāds fon Manderns Lielupes salā sāk celt Mitavas pili, no kuras veidojās nākamā Jelgava.

Da- tums	Vārda dienas	Saule			Mēness		
		lec	pus- dienā	riet	riet	lec	ceļš

Vasaras laiks

	h	m	h	m	h	m	h	m	h
C 1 Biruta, Mairita	4 39	13 21	22 04	7 30	23 55	Vz			
P 2 Emma, Lība	4 38	21 22	05	8 31	—	L	22		
S 3 Ina, Ineta	4 37	22 22	07	9 38	0 24	L			
S 4 Elfrīda, Sintija	4 36	22 22	08	10 47	0 48	L			
P 5 Igors, Margots	4 35	22 22	09	11 59	1 09	J	9		
O 6 Ingrīda, Ardis	4 34	22 22	11	13 13	1 29	J			☾
T 7 Gaida, Arnis	4 33	22 22	12	14 29	1 48	Sv	16		
G 8 Frīdis, Frīda, Mundra	4 33	22 22	13	15 49	2 07	Sv			
P 9 Līgita, Gita	4 32	23 22	14	17 11	2 29	Sk	20		
S 10 Malva, Anatols	4 31	23 22	15	18 35	2 55	Sk			
S 11 Ingus, Mairis, Vidvuds	4 31	23 22	16	19 57	3 28	St	21		
P 12 Nora, Ija	4 30	23 22	17	21 11	4 11	St			
O 13 Zigfrīds, Ainārs, Uva	4 30	23 22	18	22 13	5 06	M	20		☺
T 14 Tija, Saiva, Sentis	4 29	24 22	18	23 02	6 15	M			
C 15 Baņuta, Zermēna, Vilija	4 29	24 22	19	23 39	7 34	Ū	20		
P 16 Justīne, Juta	4 29	24 22	20	—	8 57	Ū			
S 17 Artūrs, Artis	4 29	24 22	20	0 07	10 19	Z	22		
S 18 Alberts, Madis	4 29	25 22	21	0 31	11 40	Z			
P 19 Viktors, Nils	4 29	25 22	21	0 51	12 57	Z			
O 20 Rasma, Maira, Rasa	4 29	25 22	21	1 10	14 11	A	5		☾
T 21 Emīls, Egita, Monvids	4 29	25 22	22	1 28	15 24	A			
C 22 Ludmila, Laimdots	4 29	25 22	22	1 48	16 34	Vr	15		
P 23 Līga	4 29	26 22	22	2 10	17 41	Vr			
S 24 Jānis	4 30	26 22	22	2 33	18 45	Vr			
S 25 Millija, Maiga	4 30	26 22	22	3 07	19 44	D	3		
P 26 Ausma, Inguna, Inguns	4 31	26 22	22	3 45	20 36	D			
O 27 Malvine, Malvis	4 31	26 22	22	4 30	21 21	Vz	16		
T 28 Viesturs, Kitija	4 32	27 22	21	5 24	21 58	Vz			☾
C 29 Pēteris, Pāvils, Pauls	4 32	27 22	21	6 23	22 29	Vz			
P 30 Tālivaldis, Mareks	4 33	27 22	21	7 28	22 55	L	4		

Saule pus- nakti	Saules lekta azi- muts	Saules aug- stums virš 30° no līdz	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
h m	h m	h m h m	h m	h m	
1. VI 1 21	45°	8 48 17 55	55°	17 25	5. VI 23 ^b Marss +6°
11. VI 1 23	42	8 43 18 03	56	17 45	12. VI 11 ^b Jupiters -2°
21. VI 1 25	41	8 43 18 07	56	17 53	26. VI 18 ^b Venēra +3°
30. VI 1 27	42	8 46 18 08	56	17 48	

1. Starptautiskā bērnu aizsardzības diena.
1. Pirms 85 gadiem dzimusi biokīmiķe bioloģijas zinātņu doktore profesore **Milda Pētersone** (1910—1994).
2. Pirms 85 gadiem dzimusi latviešu fizioloģe medicīnas zinātņu kandidāte **Alvīna Pāvule** (1910—1975).
4. Vasarsvētki.
4. Pirms 120 gadiem dzimis grāmatizdevējs **Oskars Jēpe** (1875—1951).
5. Pasaules vides aizsardzības diena.
7. Pirms 190 gadiem dzimis mācītājs, latviešu tautasdziesmu krājējs **Georgs Bitners** (1805—1883); 1844. gadā publicējis pirmo lielāko tautasdziesmu krājumu.
13. Pirms 5 gadiem (1990) pieņemts Lēmums par agrāro reformu.
14. Komunistiskā terora upuru piemiņas diena — 1941. gada deportāciju atcere.
17. 1940. gadā Latviju okupē Sarkanā Armija.
17. Pirms 75 gadiem dzimis latviešu vēsturnieks filozofijas doktors profesors **Edgars Andersons** (1920—1989; ASV).
18. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis vēsturnieks Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. h. vēst. **Valdis Bērziņš**.
21. Pirms 150 gadiem dzimis ķīmiķis RPI un LU ilggadējs profesors **Maksimiliāns Glāzenaps** (1845—1923).
22. Pirms 80 gadiem (1915) I pasaules kara laikā publicēts rīkojums par Rīgas fabriku evakuāciju uz Iekšskrievijas apgabaliem.
22. Cēsu kauju (1919) atceres diena.
23. Līgo diena. Zāļu diena.
24. Jāņu diena. Ziedu diena. Sv. Jāņa Kristītāja diena.
29. Pirms 220 gadiem (1775) Jelgavā atvērta Pētera akadēmija, ievērojams kultūras centrs 18. gs beigās. Sāk darboties pirmā astronomiskā observatorija Latvijā.
29. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis vēsturnieks vēstures zinātņu doktors Latvijas ZA īstenais loceklis **Aleksandrs Drizulis**.

Pirms 285 gadiem (1710) Ziemeļu kara laikā dibināts Rīgas kara hospitālis.

Pirms 775 gadiem (1220) dibināta pirmā slimnīca Latvijā — Svētā Georga hospitālis.

Pirms 785 gadiem Kokneses pilskalnā sāk celt bīskapa mūra pili.

Pirms 90 gadiem (1905) visā Latvijā notiek plašas baznīcu demonstrācijas.

Da-tums	Vārda dienas	Saule			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš

Vasaras laiks

	h m	h m	h m	h m	h m	h m	h m	h
S 1 Imants, Ingars, Intars	4 34	13 27	22 20	—	8 36	23 17	L	
S 2 Lauma, Ilvars	4 35	27 22	20 —	9 47	23 37	J	15	
P 3 Benita, Everita	4 36	28 22	19 —	11 00	23 56	J		
O 4 Uldis, Sandis, Ulvis	4 37	28 22	18 —	12 14	—	Sv	23	
T 5 Andžs, Edīte, Esmeralda	4 38	28 22	18 —	13 31	0 14	Sv	☾	
C 6 Anrijs, Arkādijs	4 39	28 22	17 —	14 49	0 34	Sv		
P 7 Alda, Maruta	4 40	28 22	16 —	16 10	0 58	Sk	4	
S 8 Antra, Adele, Ada	4 41	29 22	15 —	17 30	1 26	Sk		
S 9 Zaiga, Asne	4 42	29 22	14 —	18 47	2 02	St	7	
P 10 Lija, Olivija	4 44	29 22	13 —	19 55	2 49	St		
O 11 Leonora, Svens	4 45	29 22	12 —	20 50	3 50	M	7	
T 12 Indriķis, Ints	4 46	29 22	11 —	21 33	5 04	M	☺	
C 13 Margrieta, Margarita	4 48	29 22	10 —	22 07	6 25	Ū	6	
P 14 Oskars, Ritvars	4 49	29 22	08 —	22 33	7 50	Ū		
S 15 Egons, Egmonts, Egija	4 51	29 22	07 —	22 56	9 14	Z	8	
S 16 Hermine	4 52	30 22	06 —	23 16	10 35	Z		
P 17 Alekssis, Aleksejs	4 54	30 22	04 —	23 35	11 53	A	13	
O 18 Rozālija, Roze	4 56	30 22	03 1 18	23 55	13 08	A		
T 19 Jautrīte, Kamila, Digna	4 57	30 22	01 1 02	—	14 20	Vr	21 ☾	
C 20 Ritma, Ramona	4 59	30 22	00 0 52	0 17	15 29	Vr		
P 21 Melisa, Meldra	5 01	30 21	58 0 44	0 41	16 35	Vr		
S 22 Marija, Marika, Marina	5 03	30 21	56 0 37	1 10	17 36	D	9	
S 23 Magda, Magone	5 04	30 21	54 0 31	1 45	18 31	D		
P 24 Kristīne, Krista	5 06	30 21	53 0 25	2 25	19 18	Vz	22	
O 25 Jēkabs	5 08	30 21	51 0 20	3 18	19 59	Vz		
T 26 Anna, Ance	5 10	30 21	49 0 14	4 15	20 32	Vz		
C 27 Marta, Dita	5 12	30 21	47 0 09	5 19	21 00	L	10 ☺	
P 28 Cecīlija, Cilda	5 14	30 21	45 0 05	6 26	21 24	L		
S 29 Edmunds, Edžus	5 15	30 21	43 24 00	7 37	21 45	J	20	
S 30 Valters, Renārs	5 17	30 21	41 23 55	8 49	22 04	J		
P 31 Rūta, Ruta, Angelika, Sigita	5 19	30 21	39 23 51	10 03	22 23	J		

	Saule pus- nakšī	Uz- aust	Sau- les lēkta azi- muts	Saules aug- stums virš 30° no līdz	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virš (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m	h m	h m	h m	h m	
1. VII	1 27	—	42°	8 47	18 07	56°	17 46 4. VII 8 ^h Marss +4°
11. VII	1 29	—	44	8 54	18 03	55	17 27 9. VII 16 ^h Jupiteris -2°
21. VII	1 30	2 10	48	9 05	17 54	54	16 57 17. VII 7 ^h Saturns -5°
31. VII	1 30	3 06	53	9 18	17 41	51	16 20

1. Pirms 45 gadiem (1950) ASV dibināta Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienība, kura moraliski un praktiski pārstāvēja Latvijas augstākās mācību iestādes un mācībspēkus emigrācijas zemēs.
4. Ebreju tautas genocīda upuru atceres diena.
12. Pirms 175 gadiem (1820) pie Liksnas Lazdāniem nokritis 5,213 kg smags akmens meteorīts.
12. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis būvmateriālu speciālists Latvijas ZA istenais loceklis Dr. h. inž. profesors Alberts Skudra.
12. un 13. Pirms 785 gadiem (1210) kurši aplenc Rīgu, lai padzītu vācu krustnešus.
13. Pirms 735 gadiem (1260) notiek Durbes kauja, kurā žemaiši, kurši un igauņi sakauj Livonijas ordeni.
14. Pirms 285 gadiem (1710) krievu karaspēks ieņem Rīgu, un vairāk nekā 200 gadu Vidzeme ietilpst Krievijas impērijā.
15. Pirms 75 gadiem (1920) parakstīts Latvijas un Vācijas līgums par starpvalstu diplomātisko attiecību nodibināšanu.
15. Pirms 585 gadiem (1410) notika Tanenbergas (Grinvaldes) kauja, kurā apvienotie poļu un lietuviešu-krievu spēki sagrauj Vācu ordeni.
15. Pirms 200 gadiem dzimis Baltijas biologs un paleontologs Pēterburgas ZA korespondētājloceklis medicīnas zinātņu doktors profesors Eduards Eihvalds (1795—1876).
16. Pirms 65 gadiem dzimis valodnieks Latvijas ZA korespondētājloceklis filoloģijas zinātņu doktors Laimdots Ceplītis (1930—1992).
18. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis arhitekts Andrejs Holcmanis.
18. Pirms 130 gadiem dzimis ārsts un kultūras darbinieks, jaunstrāvnieks, populārmedicīnisku darbu autors Pēteris Kalniņš (1865—1899).
18. Pirms 125 gadiem dzimis teologs filozofijas zinātņu doktors Latvijas Universitātes profesors Valdemārs Maldonis (1870—1941).
19. Pirms 45 gadiem (1950) atklāts elektrificētais dzelzceļš Rīga—Dubulti.
21. Pirms 130 gadiem dzimis valodnieks un publicists Fricis Garais-Zemcevs (1865—1936).
21. Pirms 135 gadiem dzimis filozofs profesors Jēkabs Osis (1860—1920).
21. Pirms 85 gadiem (1910) dzimis būvzinātnieks tehnisko zinātņu doktors profesors Bernhards Sarma.
27. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis filozofs Dr. h. filoz. profesors Uldis Sūna.
28. Pirms 150 gadiem dzimis rūpnieks, filantrops un sabiedrīks darbinieks Augusts Dombrovskis (1845—1927). Nodibinājis un finansējis vairākas kultūras un izglītības iestādes.
29. Pirms 70 gadiem (1925) dzimusi onkoloģe Dr. h. med. Aina Zīdermane.
30. Pirms 75 gadiem (1920) dzimusi terapeite Dr. h. med. profesore Elza Prehnate.

Pirms 80 gadiem (1915) sākās brīvprātīgo latviešu strēlnieku bataljonu organizēšana Rīgā.

Pirms 90 gadiem (1905) pirmo reizi latviešu valodā iznāk G. Merķeļa «Latvieši», «Brīvie latvieši un igauņi» un «Vanems Imanta».

AUGUSTS

RUDZU MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saulē			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš

Vasaras laiks

	h	m	h	m	h	m	h	m	h	m	
O 1 Albīns, Albīna	5 21	13 30	21 37	23 47	11 19	22 43	Sv	4			
T 2 Normunds, Stefans	5 23	30	21 35	23 42	12 36	23 04	Sv				
C 3 Augusts	5 25	30	21 33	23 38	13 54	23 30	Sk	10			
P 4 Romāns, Romualds	5 27	30	21 31	23 34	15 12	—	Sk				☾
S 5 Osvalds, Arvils	5 29	30	21 29	23 30	16 28	0 02	St	14			
S 6 Askolds, Aisma	5 31	29	21 26	23 26	17 38	0 43	St				
P 7 Alfrēds, Madars	5 33	29	21 24	23 22	18 37	1 35	M	16			
O 8 Mudīte, Vladislavs	5 35	29	21 22	23 18	19 25	2 41	M				
T 9 Madara, Geneveva	5 37	29	21 20	23 14	20 03	3 57	Ū	16			
C 10 Brencis, Inuta	5 39	29	21 17	23 11	20 33	5 19	Ū				☺
P 11 Olga, Zīta, Liega	5 41	29	21 15	23 07	20 58	6 44	Z	18			
S 12 Vizma, Klāra	5 43	29	21 12	23 03	21 19	8 07	Z				
S 13 Elvīra, Velga	5 45	28	21 10	22 59	21 40	9 28	A	22			
P 14 Zelma, Zemgus	5 47	28	21 08	22 56	22 00	10 45	A				
O 15 Zenta, Dzelde	5 50	28	21 05	22 52	22 21	12 00	A				
T 16 Astra, Astrīda	5 52	28	21 03	22 48	22 45	13 12	Vr	5			
C 17 Vineta, Oļegs	5 54	28	21 00	22 45	23 13	14 20	Vr				
P 18 Liene, Helēna	5 56	27	20 58	22 41	23 46	15 24	D	17			☾
S 19 Melānija, Imanta	5 58	27	20 55	22 38	—	16 22	D				
S 20 Bernhards, Boriss	6 00	27	20 53	22 34	0 25	17 12	D				
P 21 Janīna, Linda	6 02	27	20 50	22 31	1 12	17 56	Vz	5			
O 22 Rudīte	6 04	27	20 48	22 27	2 05	18 32	Vz				
T 23 Vitālijs, Ralfs	6 06	26	20 45	22 24	3 08	19 02	L	17			
C 24 Bērtulis, Boļeslavs	6 08	26	20 43	22 20	4 14	19 28	L				
P 25 Ludvigs, Ludis, Ivonna	6 10	26	20 40	22 17	5 24	19 50	L				
S 26 Natālija, Broņislavs, Broņislava	6 12	25	20 37	22 14	6 36	20 11	J	3			☉
S 27 Zanis, Jorens	6 14	25	20 35	22 10	7 51	20 30	J				
P 28 Auguste, Guste	6 16	25	20 32	22 07	9 06	20 50	Sv	10			
O 29 Armīns, Vismants, Aiga	6 18	25	20 30	22 03	10 24	21 12	Sv				
T 30 Alvis, Jolanta	6 20	24	20 27	22 00	11 42	21 26	Sk	16			
C 31 Vilma, Aigars	6 22	24	20 24	21 57	13 00	22 06	Sk				

Saule pus- naktī	Uz- aust	Sau- les lēkta azi- mums	Saules aug- stums virs 30° no līdz	Saules aug- stums Dienas pus- ilgums dienā	Planētas virs (+) vai zem (-) Mēness
------------------------	-------------	--------------------------------------	--	--	---

h	m	h	m	h	m	h	m	h	m	
1. VIII	30	3 10	54°	9 20	17 39	51°	16 16	1. VIII	18 ^h	Marss +2°
11. VIII	29	3 49	59	9 36	17 20	48	15 34	5. VIII	23 ^h	Jupiters -2°
21. VIII	27	4 21	66	9 55	16 57	45	14 48	13. VIII	14 ^h	Saturns -5°
31. VIII	24	4 49	72	10 18	16 28	42	14 02	30. VIII	7 ^h	Marss +0,1°

1. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis kodolfiziķis Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. fiz. Pjotrs Prokoļjevs.
2. Pirms 435 gadiem (1560) Livonijas kara laikā Ergemes kaujā pie Lugažiem krievu karaspēks sakauj Livonijas ordeņa un Rīgas arhibīskapa apvienotos spēkus; beidz pastāvēt Livonijas feodālās valstiņas.
2. Pirms 120 gadiem dzimis Latgales atmodas laika kultūras darbinieks, Pēterburgas latviešu mūzikas biedrības — pirmās latgališu kultūras biedrības — organizētājs, ilggadējs latgališu laikraksta «Drywa» (1908—1918) redaktors Kazimirs Skrinda (1875—1919).
3. Pirms 75 gadiem (1920) dzimusi ķīmiķe organīķe Latvijas ZA īstenā locekle, G. Vanaga prēmijas laureāte Dr. h. ķīm. profesore Emilija Guđriniece.
4. Pirms 75 gadiem (1920) dzimusi fiziķe Dr. h. fiz. profesore Elza Krauliņa.
5. Pirms 55 gadiem (1940) Latvija inkorporēta PSRS sastāvā.
6. Pirms 75 gadiem (1920) sākas pirmā Baltijas valstu konference Rīgā.
6. Lībiešu tautas svētki Mazirbē.
11. Pirms 75 gadiem (1920) parakstīts miera līgums starp Latviju un Padomju Krieviju.
11. Pirms 60 gadiem (1935) dzimusi dzejniece un valodniece Latvijas ZA ārzemju locekle profesore Lalita Muižniece (ASV).
17. Pirms 100 gadiem dzimis novadpētnieks un muzeju darbinieks Arnolds Štokmanis (1895—1970).
18. Pirms 150 gadiem (1845) nodibināta Krievijas Ģeogrāfijas biedrība, kas daudz darījusi Baltijas guberņu pētīšanā.
18. Pirms 100 gadiem dzimis katoļu baznīcas kardināls Julijans Valvods (1895—1990).
19. Igaunijas Republikas neatkarības atjaunošanas (1991) diena.
21. Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas (1991) diena.
22. Pirms 80 gadiem (1915) I pasaules kara laikā Rīga pirmo reizi bombardēta no gaisa.
22. Pirms 125 gadiem dzimis ķirurgs medicīnas zinātņu doktors profesors Jēkabs Alksnis (1870—1957).
24. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis kardiologs Dr. h. med. profesors Nikolajs Andrejevs.
25. Pirms 180 gadiem dzimis Baltijas vācu ģeologs, paleontologs, «Eiropas Krievijas un Urālu kalnu ģeoloģijas» (1845) pirmās grāmatas līdzautors Aleksandrs Keizerlings (1815—1891).

Pirms 80 gadiem (1915) Tīrelpurvā sākas latviešu strēlnieku bataljonu aizstāvēšanās cīņās pret vāciešiem.

Pirms 105 gadiem (1890) Liepājā atklāta pirmā latviešu skola.

Pirms 155 gadiem (1840) atvērta Irlavas skolotāju seminārs — pirmā latviešu tautskolotāju sagatavošanas iestāde.

SEPTEMBRIS

SILU MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saule			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš
P 1	Ilmārs, Iluta	6 24	13 24	20 22	21 54	14 16	22 43	St 20
S 2	Elīza, Lizete, Zete	6 26	23	20 19	21 50	15 26	23 31	St ☾
S 3	Berta, Bella	6 29	23	20 16	21 47	16 28	—	M 23
P 4	Dzintra, Dzintars	6 31	23	20 14	21 44	17 19	0 30	M
O 5	Klaudija	6 33	22	20 11	21 41	18 00	1 40	M
T 6	Maigonis, Magnuss	6 35	22	20 08	21 37	18 32	2 57	Ū 1
C 7	Regina, Ermīns	6 37	22	20 05	21 34	18 59	4 18	Ū
P 8	Ilga	6 39	21	20 03	21 31	19 22	5 40	Z 3
S 9	Bruno, Telma	6 41	21	20 00	21 28	19 43	7 01	Z ☽
S 10	Jausma, Albertīne	6 43	21	19 57	21 25	20 03	8 21	A 7
P 11	Signe, Signija	6 45	20	19 55	21 22	20 25	9 37	A
O 12	Erna, Evita, Eva	6 47	20	19 52	21 18	20 48	10 52	Vr 14
T 13	Iza, Izabella	6 49	20	19 49	21 15	21 14	12 02	Vr
C 14	Sanita, Santa, Sanda	6 51	19	19 46	21 12	21 45	13 09	Vr
P 15	Sandra, Gunvaldis	6 53	19	19 44	21 09	22 22	14 00	D 1
S 16	Asja, Asnate	6 55	19	19 41	21 06	23 06	15 04	D
S 17	Vera, Vaira, Vairis	6 57	18	19 38	21 03	23 57	15 50	Vz 13 ☾
P 18	Liesma, Elita	6 59	18	19 35	21 00	—	16 29	Vz
O 19	Verners, Muntis	7 01	18	19 33	20 57	0 54	17 01	Vz
T 20	Guntra, Marianna	7 03	17	19 30	20 54	1 59	17 29	L 1
C 21	Modris, Mātīss	7 05	17	19 27	20 51	3 07	17 53	L
P 22	Māris, Maigurs	7 07	16	19 24	20 48	4 18	18 14	J 11
S 23	Vanda, Veneranda	7 09	16	19 22	20 45	5 32	18 34	J

Beidzas vasaras laiks

S 24	Agris, Agrita	6 11	12 16	18 19	19 42	5 48	17 55	Sv 17 ☽
P 25	Rodrigo, Rauls	6 13	15	18 16	19 39	7 07	18 16	Sv
O 26	Gundars, Kurts, Knuts	6 15	15	18 13	19 36	8 26	18 40	Sk 21
T 27	Adolfs, Ilgonis	6 17	15	18 11	19 34	9 46	19 09	Sk
C 28	Sergejs, Svetlana, Lana	6 20	14	18 08	19 31	11 05	19 45	Sk
P 29	Mīkelis, Mikus, Mihaīls	6 22	14	18 05	19 28	12 18	20 29	St 1
S 30	Elma	6 24	14	18 03	19 25	13 22	21 25	St

Saule pus-naktī	Uz-aust	Sau-les lēkta azi-muts	Sau-les aug-stums virs 30° no līdz	Sau-les aug-stums pus-diena	Dienas ilgums	Planētas virs (+) vai zem (-) Mēness		
h m	h m	h m	h m	h m	h m			
1. IX	1 24	4 52	73°	10 21	16 25	41°	13 58	9. IX 21 ^h Saturns -5°
11. IX	1 20	5 18	80	10 50	15 49	38	13 10	27. IX 20 ^h Marss -2°
21. IX	1 17	5 41	87	11 30	15 01	34	12 22	29. IX 17 ^h Jupiters -3°
30. IX	0 14	5 01	93	11 38	12 41	30	11 39	

1. Vispasaules miera diena. Zinību diena.
1. Pirms 45 gadiem (1950) darbu sāka uz LVU Medicīnas fakultātes bāzes dibinātais Rīgas Medicīnas institūts (tagadējā Medicīnas akadēmija).
2. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis fiziķis Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. fiz. Oļģerts Lielausis.
5. 1917. gadā Rīgā ieviests Gregora kalendārs.
5. Pirms 75 gadiem dzimis elektrisko mašīnu speciālists tehnisko zinātņu doktors Latvijas ZA korespondētājloceklis profesors Volde-mārs Apsītis (1920—1981).
6. Pirms 135 gadiem dzimis žurnālists, avīzes «Dienas Lapa» pirmais redaktors (1886—1888) Frīcis Bergmanis (1860—1898).
- 1.—7. naktī. Pirms 90 gadiem (1905) LSDSP Rīgas organizācijas kaujinieki uzbruka Rīgas centrālcietumam un atbrīvoja uz nāvi notiesātos revolucionārus J. Lāci un J. Sleseru.
8. Starptautiskā žurnālistu solidaritātes diena.
8. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis ekonomists Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. h. ekon. Pēteris Guļāns.
8. Pirms 255 gadiem dzimis Baltijas vācu grāmatizdevējs Johans Frīdrihs Hartknohs (1740—1789).
11. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis fiziķis Latvijas ZA korespondētājloceklis Dr. h. fiz. Imants Bērsons.
11. Pirms 130 gadiem dzimis dzejnieks, dramaturgs un sabiedriska darbinieks Jānis Rainis (1865—1929).
13. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis metālu spiedapstrādes speciālists tehnisko zinātņu doktors profesors Arnolds Bebris.
14. Pirms 90 gadiem dzimis rakstnieks, valodnieks un sabiedriska darbinieks profesors Leonards Latkovskis (1905—1991, ASV).
16. Pirms 75 gadiem (1920) Latvijas Satversmes sapulces plenārsēdē pieņemts Agrārās reformas likums.
17. 1991. gadā Latvijas Republika uzņemta ANO.
17. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis neiropatologs Dr. h. med. Imants Detlavs.
19. Pirms 110 gadiem (1885) likti pamati Misiņa bibliotēkai — 19. septembrī Jānis Misiņš no Vidzemes gubernatora saņēma atļauju Tirzas Krācēs atvērt publisku bibliotēku.
22. 1921. gadā Latvija uzņemta Tautu Savienībā.
22. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis lielmolekulāro savienojumu speciālists Dr. h. ķīm. Leo Maijs.
23. Pirms 95 gadiem dzimis dermatologs un venerologs medicīnas zinātņu doktors profesors Pēteris Jākobsons (1900—1974).
24. Pirms 125 gadiem (1870) Rīgā darbu sāk Baltijas skolotāju seminārs.
25. Pirms 130 gadiem dzimis vācbaltiešu tiesību zinātnieks LU goda doktors profesors Augusts Lēbers (1865—1948).
25. Pirms 95 gadiem dzimis mikrobiologs medicīnas zinātņu doktors profesors Nikolajs Stoligvo (1900—1976).
27. Pirms 90 gadiem (1905) atklāts Rīgas pilsētas Valsts mākslas muzejs (tagadējais Valsts mākslas muzejs).
27. Vispasaules tūrisma diena.

Pirms 155 gadiem (1840) ģeologs Leopolds Būhs (1774—1853) atklājis devona slāņus Baltijā — gadu pēc tam, kad devons tika atklāts pirmo reizi pasaulē.

OKTOBRIS

ZEMLIKU MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saule			Sa-tumst	Mēness			h
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš	
S 1 Zanda, Lāsma		6 26	12 13	18 00	19 22	14 16	22 31	M	3 ☾
P 2 Ilma		6 28	13	17 57	19 20	14 59	23 44	M	
O 3 Elza		6 30	13	17 54	19 17	15 33	—	Ū	6
T 4 Modra, Francis		6 32	12	17 52	19 14	16 01	1 03	Ū	
C 5 Amālija		6 34	12	17 49	19 11	16 25	2 22	Z	10
P 6 Monika, Zilgma		6 36	12	17 46	19 09	16 46	3 41	Z	
S 7 Daumants, Druvvaldis		6 38	12	17 44	19 06	17 07	5 00	A	15
S 8 Aina, Anete		6 40	11	17 41	19 03	17 27	6 17	A	☺
P 9 Elga, Helga, Elgars		6 42	11	17 38	19 01	17 50	7 31	Vr	22
O 10 Arvids, Arvis, Druvis		6 45	11	17 36	18 58	18 15	8 44	Vr	
T 11 Monta, Tince, Silva		6 47	10	17 33	18 55	18 44	9 53	Vr	
C 12 Valfrīds, Kira		6 49	10	17 30	18 53	19 19	10 56	D	8
P 13 Irma		6 51	10	17 28	18 50	20 00	11 54	D	
S 14 Vilhelmīne, Minna		6 53	10	17 25	18 48	20 48	12 43	Vz	20
S 15 Eda, Hedviga		6 55	09	17 23	18 45	21 43	13 25	Vz	
P 16 Daiga		6 57	09	17 20	18 43	22 44	14 00	Vz	☾
O 17 Gaitis, Karīna		7 00	09	17 17	18 40	23 49	14 29	L	9
T 18 Rolands, Ronalds		7 02	09	17 15	18 38	—	14 54	L	
C 19 Elīna, Drosma, Drosmis		7 04	09	17 12	18 36	0 58	15 16	J	19
P 20 Leonīds		7 06	08	17 10	18 33	2 10	15 37	J	
S 21 Severīns		7 08	08	17 07	18 31	3 25	15 57	J	
S 22 Iriša, Irīda		7 10	08	17 05	18 28	4 42	16 18	Sv	2
P 23 Daina, Dainis		7 13	08	17 02	18 26	6 02	16 41	Sv	
O 24 Renāte, Modrite		7 15	08	17 00	18 24	7 23	17 08	Sk	6 ☉
T 25 Beāte, Beatrise		7 17	08	16 57	18 22	8 45	17 41	Sk	
C 26 Amanda, Kaiva		7 19	08	16 55	18 19	10 03	18 24	St	8
P 27 Lilita, Irita		7 21	08	16 53	18 17	11 13	19 17	St	
S 28 Nīna, Ninona, Antoņina		7 24	07	16 50	18 15	12 12	20 21	M	9
S 29 Laimonis, Elvijs, Elva, Elvis		7 26	07	16 48	18 13	12 59	21 34	M	
P 30 Nadīna, Ulla		7 28	07	16 46	18 11	13 36	22 51	Ū	11 ☾
O 31 Valts, Rinalds		7 30	07	16 43	18 09	14 06	—	Ū	

	Saule pus- naktī	Uzaust	Saules lēkta azi- muts	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virs (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m			h m	
1. X	0 13	5 03	94°	30°	11 34	6. X 24 ^h Saturns -6°
11. X	0 10	5 24	101	26	10 46	26. X 13 ^h Marss -4°
21. X	0 08	5 45	108	22	9 59	27. X 8 ^h Jupiters -4°
31. X	0 07	6 05	115	19	9 13	

1. Starptautiskā mūzikas diena.
2. Pirms 130 gadiem (1865) stājas spēkā aizliegums iespiest Latgalē grāmatas ar latīņu burtiem, aizsākot cara valdības rusifikācijas politiku.
3. Pirms 100 gadiem dzimis arheologs **Eduards Šturms** (1895—1959 emigr.).
4. Pirms 80 gadiem (1915) dzimis vēsturnieks un publicists Latvijas ZA ārzemju loceklis **Uldis Ģermanis** (Zviedrija).
4. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis geologs Dr. geogr. **Viktors Ulsts**.
8. Pirms 50 gadiem (1945) Viļakai piešķirtas pilsētas tiesības.
9. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis ķīmiķis organīķis, molekulārbiologs Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. ķīm. **Elmārs Grēns**.
10. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis biologs un zinātnes vēsturnieks Dr. biol. h. c. **Jūlijs Jākobsons**.
11. Pirms 100 gadiem dzimis Kartogrāfijas institūta Rīgā īpašnieks un vadītājs, karšu un atlantu izdevējs Latvijā un ārzemēs **Pēteris Mantnieks** (1895—1979).
12. Pirms 75 gadiem (1920) Latvijas Satversmes sapulces ārkārtējā kopsēdē pieņemts Satversmes sapulces kārtības rullis.
12. Pirms 130 gadiem dzimis stomatoloģijas pamatlicējs Latvijā Latvijas Sarkanā Krusta priekšnieks Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes goda doktors profesors **Kārlis Barons** (1865—1944).
13. Pirms 75 gadiem (1920) dzimusi folkloriste jaunā latviešu tautsdziesmu zinātniskā izdevuma zinātniskā vadītāja Dr. h. filol. **Elza Kokare**.
13. Pirms 60 gadiem (1935) dzimusi dabas aizsardzības speciāliste Latvijas ZA korespondētājlōcekle Dr. h. geogr. **Aija Melluma**.
14. Pirms 130 gadiem dzimis ārsts, grāmatu autors par Latvijas dabu Latvijas Universitātes goda doktors **Kārlis Kasparsons** (1865—1962).
16. Pirms 100 gadiem dzimis agronomis selekcionārs lauksaimniecības zinātņu doktors **Jānis Lielmanis** (1895—1970).
18. Pirms 80 gadiem (1915) dzimis metālu tehnoloģijas speciālists tehnisko zinātņu kandidāts Latvijas metalurģijas vēstures pētnieks **Aleksis Anteins**.
19. Pirms 90 gadiem (1905) notiek masu mītiņš Grīziņkalnā.
22. Pirms 90 gadiem (1905) sāka iznākt pirmā LSDSP legālā avīze «Pēterburgas Latvietis».
23. Pirms 130 gadiem dzimis matemātiķis matemātikas zinātņu doktors Rīgas Politehniskā institūta un LU profesors **Pīrss Bols** (1865—1921).
24. Starptautiskā Apvienoto Nāciju Organizācijas diena.
24. Pirms 100 gadiem dzimusi botāniķe, Latvijas ūdeņu floras pētniece **Emīlija Ozoliņa** (1895—1975).
26. Pirms 90 gadiem (1905) Latvijā sākas oktobra vispārējais politiskais streiks.
26. Pirms 80 gadiem (1915) dzimis filologs un tulkotājs Latvijas ZA goda doktors **Ābrams Feldhūns** — Indriķa Livonijas hronikas tulkotājs latviešu valodā.
30. Pirms 110 gadiem dzimis matemātiķis, mācību un populārzinātnisku grāmatu autors **Longīns Ausējs** (1885—1942).
- 30.—31. naktī. Pirms 210 gadiem (1785) Ventspilī novērota zemes-
trīce.
31. Pirms 160 gadiem dzimis latviešu folklorists, latvju dainu sakop-
tājs un pētītājs **Krišjānis Barons** (1835—1923).

NOVEMBRIS

SALA MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saule			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	celš
T 1	Ikars	7 32	12 07	16 41	18 07	14 30	0 10	Z 15
C 2	Vivīta, Dzīle	7 35	07 16	39 18	05 14	52 1	29 Z	
P 3	Ērika, Dagnija	7 37	07 16	36 18	03 15	12 2	46 A	21
S 4	Atis, Otomārs, Oto	7 39	07 16	34 18	01 15	32 4	02 A	
S 5	Šarlote, Lote	7 41	07 16	32 17	59 15	53 5	16 A	
P 6	Linards, Leons, Leo, Leonards	7 44	07 16	30 17	57 16	17 6	28 Vr	6
O 7	Helma, Lotārs	7 46	07 16	28 17	56 16	44 7	38 Vr	☺
T 8	Aleksandra, Agra	7 48	07 16	26 17	54 17	16 8	44 D	16
C 9	Teodors	7 50	07 16	24 17	52 17	55 9	44 D	
P 10	Mārtiņš, Mārcis	7 52	07 16	22 17	50 18	41 10	37 D	
S 11	Ojārs, Nellija	7 55	08 16	20 17	49 19	33 11	22 Vz	4
S 12	Kaija, Kornēlija	7 57	08 16	18 17	47 20	31 12	00 Vz	
P 13	Eižens, Jevgeņijs, Jevgeņija	7 59	08 16	16 17	46 21	34 12	31 L	17
O 14	Fricis, Vikentijs	8 01	08 16	14 17	44 22	41 12	57 L	
T 15	Leopolds, Undīne, Unda	8 03	08 16	12 17	43 23	50 13	20 L	☾
C 16	Banga, Glorija	8 06	08 16	10 17	41 —	— 13	40 J	4
P 17	Hugo, Uga, Ūģis	8 08	08 16	09 17	40 1	01 14	00 J	
S 18	Aleksandrs	8 10	09 16	07 17	38 2	16 14	19 Sv	12
S 19	Elizabete, Līze	8 12	09 16	05 17	37 3	33 14	41 Sv	
P 20	Anda, Andīna	8 14	09 16	04 17	36 4	53 15	05 Sk	17
O 21	Zeltīte, Andis	8 16	09 16	02 17	35 6	15 15	35 Sk	
T 22	Aldis, Alfons	8 18	10 16	00 17	34 7	37 16	13 St	18 ☽
C 23	Zigrīda, Zigrīda	8 20	10 15	59 17	32 8	53 17	02 St	
P 24	Velta	8 22	10 15	58 17	31 10	00 18	04 M	18
S 25	Katrīna, Kate	8 24	10 15	56 17	30 10	55 19	16 M	
S 26	Konrāds	8 26	11 15	55 17	29 11	37 20	35 Ū	18
P 27	Lauris, Norberts	8 28	11 15	54 17	29 12	10 21	56 Ū	
O 28	Rita, Vita, Olīta	8 30	11 15	52 17	28 12	36 23	17 Z	21
T 29	Ignats	8 32	12 15	51 17	27 12	59 —	— Z	☾
C 30	Andrejs, Andris	8 34	12 15	50 17	26 13	19 0	35 Z	

	Saule pus- nakstī	Uz- aust	Saules lēkta azi- muts	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virs (+) val zem (-) Mēness
	h m	h m			h m	
1. XI	0 07	6 07	115°	19°	9 09	3. XI 4 ^h Saturns -6°
11. XI	0 07	6 26	122	16	8 25	24. XI 3 ^h Jupiters -4°
21. XI	0 09	6 43	127	13	7 46	24. XI 10 ^h Marss -5°
30. XI	0 12	6 58	131	11	7 16	24. XI 11 ^h Venēra -6°
						30. XI 9 ^h Saturns -5°

2. Pirms 75 gadiem dzimis (1920) elektrotehnikas speciālists Dr. h. inž. profesors **Kārlis Tabaks**.
3. Pirms 80 gadiem (1915) dzimis veterinārārsts farmakologs Dr. vet. **Jānis Augškalns**.
3. Pirms 150 gadiem dzimis tautas atmodas laikmeta darbinieks, ilg-gadējs latviešu periodiskās preses un grāmatu cenzors **Mārtiņš Remiķis** (1845—1921).
4. Pirms 50 gadiem (1945) izdots PSRS Tautas Komisāru Padomes lēmums «Par Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas organizēšanu».
4. Pirms 115 gadiem dzimis ģeodēzists inženierzinātņu doktors profesors **Alvils Buholcs** (1880—1972).
8. Pirms 50 gadiem (1945) sāk darboties pirmais atjaunotās Ķeguma HES agregāts.
8. Pirms 95 gadiem dzimis arhitekts Krievijas Celtniecības un arhitektūras akadēmijas korespondētājloceklis profesors **Osvalds Tilmanis** (1900—1980).
9. Pirms 90 gadiem dzimis tiesību zinātnieks juridisko zinātņu doktors profesors **Arturs Liede** (1905—1981).
10. Vispasaules jaunatnes diena.
11. Lāčplēša diena (Varoņu piemiņas diena).
17. Starptautiskā studentu diena.
18. Latvijas Republikas proklamēšanas (1918) diena.
19. Pirms 155 gadiem dzimis biologs evolucionists un embriologs **Aleksandrs Kovaļevskis** (1840—1891).
23. Pirms 180 gadiem (1815) nodibināta Kurzemes literatūras un mākslas biedrība.
23. Pirms 90 gadiem (1905) Rīgā atklāts I skolotāju kongress.
25. Pirms 140 gadiem dzimis valodnieks un pedagogs, žurnāla «Austrums» pirmais izdevējs un redaktors **Jēkabs Velme** (1855—1928).
27. Pirms 90 gadiem (1905) Mārcienā notiek bruņota sadursme starp revolucionāriem un kazaku sotņu.
27. Pirms 90 gadiem (1905) sāk iznākt pirmā latgaliešu avīze «Gaisma».
27. Pirms 85 gadiem (1910) dzimis ārsts hematologs Latvijas ZA goda loceklis Dr. h. med. profesors **Lazars Javorkovskis**.
27. Pirms 110 gadiem dzimis agronoms lauksaimniecības zinātņu doktors profesors **Pāvils Kreišmanis** (1885—1963).
28. Pirms 90 gadiem (1905) Lielvārdē pie Ūbeļu kroga notiek kauja starp tautas miličiem un dragūniem.
29. Pirms 85 gadiem dzimis skaitļošanas tehnikas speciālists **Jānis Daube** (1910—1982), kura vadībā konstruēta Latvijā pirmā elektroniskā skaitļošanas mašīna LM-3.

Pirms 90 gadiem (1905) sākas novembra vispārējais politiskais streiks Latvijā.

DECEMBRIS

VILKU MĒNESIS

Da-tums	Vārda dienas	Saule			Sa-tumst	Mēness		
		lec	pus-dienā	riet		lec	riet	ceļš
P 1	Arnolds	8 35	12 12	15 49	17 25	13 39	1 51	A 3
S 2	Meta, Sniedze	8 37	13	15 48	17 25	14 00	3 05	A
S 3	Evija, Raita, Jogita	8 39	13	15 47	17 24	14 22	4 17	Vr 12
P 4	Baiba, Barbara	8 40	14	15 46	17 24	14 47	5 27	Vr
O 5	Sabine, Sarma, Klaudijs	8 42	14	15 46	17 23	15 17	6 34	D 23
T 6	Nikolajs, Niklāvs	8 44	14	15 45	17 23	15 53	7 36	D
C 7	Antonija, Anta, Dzirkstīte	8 45	15	15 44	17 22	16 35	8 32	D ☺
P 8	Gunārs, Vladimirs	8 46	15	15 44	17 22	17 25	9 20	Vz 11
S 9	Sarmīte	8 48	16	15 43	17 22	18 22	10 01	Vz
S 10	Guna, Judīte	8 49	16	15 43	17 22	19 23	10 34	L 23
P 11	Voldemārs, Valdis	8 50	17	15 42	17 22	20 28	11 02	L
O 12	Otilija, Iveta	8 52	17	15 42	17 22	21 35	11 26	L
T 13	Lūcija, Veldze	8 53	18	15 42	17 22	22 44	11 46	J 11
C 14	Auseklis, Gaisma	8 54	18	15 42	17 22	23 55	12 06	J
P 15	Johanna, Jana	8 55	18	15 42	17 22	—	12 24	Sv 21 ☾
S 16	Alvine	8 56	19	15 42	17 22	1 09	12 44	Sv
S 17	Hilda, Teiksmā	8 57	19	15 42	17 22	2 25	13 06	Sv
P 18	Kristaps, Kristis, Klīnta	8 58	20	15 42	17 22	3 44	13 32	Sk 3
O 19	Lelde, Sarmis	8 58	20	15 42	17 23	5 04	14 04	Sk
T 20	Arta, Minjona	8 59	21	15 43	17 23	6 24	14 46	St 5
C 21	Toms, Saulcerīte	9 00	21	15 43	17 23	7 37	15 41	St
P 22	Saulvedis	9 00	22	15 44	17 24	8 40	16 48	M 5 ☼
S 23	Viktorija, Balva	9 01	22	15 44	17 24	9 30	18 07	M
S 24	Adāms, Ieva	9 01	23	15 45	17 25	10 09	19 30	Ū 4
P 25	Stella, Larīsa	9 01	23	15 45	17 26	10 39	20 55	Ū
O 26	Dainuvīte, Gija	9 02	24	15 46	17 26	11 05	22 17	Z 5
T 27	Elmārs, Inīta	9 02	24	15 47	17 27	11 27	23 37	Z
C 28	Inga, Ivīta	9 02	25	15 48	17 28	11 47	—	A 9 ☾
P 29	Solveīga, Ilgona	9 02	25	15 49	17 29	12 07	0 53	A
S 30	Dāvids, Dāvis	9 02	26	15 50	17 30	12 29	2 07	Vr 17
S 31	Silvestrs, Kalvis	9 02	26	15 51	17 31	12 53	3 18	Vr

	Saule pus- naktī	Uz- aust	Saules lēkta azi- muts	Saules aug- stums pus- dienā	Dienas ilgums	Planētas virs (+) vai zem (-) Mēness
	h m	h m			h m	
1. XII	0 12	6 59	131°	11°	7 14	24. XII 12 ^h Venēra -7°
11. XII	0 16	7 11	134	10	6 52	27. XII 17 ^h Saturns -5°
21. XII	0 21	7 19	135	10	6 43	
31. XII	0 26	7 22	134	10	6 49	

1. Pasaules AIDS diena.
2. Pirms 110 gadiem dzimis būvzinieris, latviešu senatnes pētnieks un arhīvu dokumentu izdevējs **Kārlis Bregžis** (1885—1958).
2. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis materiālu mehānikas speciālists Latvijas ZA īstenais loceklis Dr. h. inž. **Vitauts Tamužs**.
2. Pirms 170 gadiem dzimis viens no jaunlatviešu kustības vadītājiem, jūras kuģniecības speciālists un popularizētājs **Krišjānis Valdemārs** (1825—1891).
3. Pirms 95 gadiem (1900) dzimis vēsturnieks un arhīvu darbinieks, Starptautiskās papīra ražošanas biedrības goda biedrs **Georgs Jenšs** (1900—1990).
3. Pirms 75 gadiem (1920) dzimis filozofs un vēsturnieks Latvijas ZA īstenais loceklis **Vilis Samsons**.
7. Pirms 90 gadiem (1905) dzimis mežkopis dabas aizsardzības darbinieks **Jānis Kronītis**.
7. Pirms 120 gadiem dzimis dermatoveneroloģijas pamatlicējs Latvijā medicīnas zinātņu doktors profesors **Pēteris Šņķeris** (1875—1944).
10. Cilvēku tiesību deklarācijas diena.
10. Pirms 90 gadiem (1905) notiek Skrīveru—Lielvārdes kauja — pirmais plašākais latviešu revolucionāru uzbrukums vācu muižniekiem un cara karaspēkam 1905.—1907. gada revolūcijas laikā.
10. Pirms 65 gadiem (1930) dzimis vēsturnieks Latvijas ZA ārzemju loceklis **Andrievs Ezergailis** (ASV).
12. Pirms 110 gadiem dzimis žurnālists un bibliogrāfs **Augusts Ģinters** (1885—1944).
12. Pirms 150 gadiem dzimis Latgales dziesminieks, rokkraksta grāmatu autors un pārrakstītājs **Andrievs Jurdžs** (1845—1925).
12. Pirms 145 gadiem dzimis Latgales dzejnieks un zemnieku kustības vadonis **Pīters Migliniķis** (1850—1883).
14. Pirms 70 gadiem (1925) dzimis ģeologs un novadpētnieks, viens no Dabas un vēstures kalendāra izveidotājiem un tā pirmais ilggadējais (1961—1982) atbildīgais redaktors **Viktors Grāvītis**.
15. Pirms 90 gadiem (1905) revolucionāri aplenc baronus Stāmerienas pili un izcina kauju ar kazakiem pie Sitas.
16. Pirms 90 gadiem (1905) notiek t. s. Aizputes karš — bruņota sadursme starp zemnieku un milicijas nodaļu un cara karaspēku.
16. Pirms 90 gadiem (1905) notiek Vecpiebalgas kauja, viena no lielākajām revolucionāro kaujinieku bruņotajām cīņām pret cara karaspēku un vācu muižniekiem Vidzemē.
16. Pirms 320 gadiem (1675) atklāts licejs — otrā vidējā mācību iestāde feodālajā Rīgā.
17. Pirms 60 gadiem (1935) dzimis vācu vēsturnieks Latvijas ZA ārzemju loceklis **Gerts O. Pistolkors** (Vācija).
19. Pirms 30 gadiem (1965) sāk darboties Pļaviņu HES.
- 25., 26. Ziemassvētki.
26. Pirms 65 gadiem (1930) dzimusi bioloģe Dr. h. biol. **Valentīna Beķere**.
26. Pirms 110 gadiem dzimis ģeologs, viens no pirmajiem Latvijas Republikas laika ģeoloģijas un paleontoloģija pētniekiem **Mārgers Gūtmanis** (1885—1950).
28. Pirms 100 gadiem dzimis mežzinātnieks profesors **Rūdolfs Markus** (1895—1984).
31. Vecgada diena.

SAULES CEĻŠ, ASTRONOMISKO UN BIOKLIMATISKO GADALAIKU SĀKUMI

Saule teikt		Bioklimatisko gadalaiku sākumi			
kur	kad	Gadalaiki	Ilggādējie Vidējie	1992./1993. g.	raksturīgā gaisa temperatūra
Mežāža zīmē (♄)	22. decembrī pl. 4 ^h 23 ^m	Ziemas sākums (1994. g.)	24. XI (12.—30. XI)	23. X—22. XII	stabili noslīd zem 0°
Odensvīra zīmē (♁)	20. janvārī pl. 21 (1995. g.)				
Zivju zīmē (♊)	19. februārī pl. 11				
Auna zīmē (♈)	21. martā pl. 4 ^h 17 ^m	Pavasara sākums	24. III (21.—31. III)	14. III	stabili paceļas virs 0°
Vērša zīmē (♉)	20. aprīlī pl. 16*				
Dvīņu zīmē (♊)	21. maijā pl. 16*				
Vēža zīmē (♋)	21. jūnijā pl. 23 ^h 36 ^m *	Vasaras sākums	16. VI (10.—30. VI)	2.—10. VII	stabili paceļas virs 15°
Lauvas zīmē (♌)	23. jūlijā pl. 11*				
Jaunavas zīmē (♍)	23. augustā pl. 18*				
Svaru zīmē (♎)	23. septembrī pl. 15 ^h 14 ^m *	Rudens sākums	25. VIII (15.—30. VIII)	12.—18. VIII	stabili noslīd zem 15°
Skorpiona zīmē (♏)	24. oktobrī pl. 0				
Strēlnieka zīmē (♐)	22. novembrī pl. 21				
Mežāža zīmē (♄)	22. decembrī pl. 10 ^h 20 ^m	Ziemas sākums	24. XI (12.—30. XI)	3.—10. XI (1993.—94. g.)	stabili noslīd zem 0°

* Vasaras laiks.

Piezīme: vidējie ilggādējie datumi uzrādīti valsts centrālajam rajonam (Rīgai). Iekavās agrākie datumi visās sezonās, izņemot pavasari, atbilst valsts austrumiem, vēlākie datumi — rietumiem. Tikai pavasaris sākas vispirms rietumu daļā un pakāpeniski aptver austrumu daļu.

Sastādījuši Ilgonis Vilks un Elga Andžejevska

*Ilgonis Vilks***LAIKA SKAITĪŠANA LATVIJĀ**

Latvija ietilpst 2. laika joslā, un pulksteņi tajā iet pēc 2. joslas jeb Austrumeiropas laika. Pavasarī un vasarā, kad dienas ir samērā garas, daudzās valstīs, arī Latvijā, lieto vasaras laiku. Tas ir ieviests ekonomisku apsvērumu dēļ — lai labāk izmantotu dienas gaismu vakara stundās. Uz vasaras laiku pāriet marta pēdējās svētdienas agrā rītā pl. 2^h, pulksteņa rādītājus pagriežot par vienu stundu uz priekšu. Vasaras laiks ir spēkā līdz septembra pēdējai svētdienai pl. 3^h, kad pulksteņa rādītājus par vienu stundu pagriež atpakaļ.

Kalendārā laika apzīmējumi doti pēc Austrumeiropas laika, bet vasaras laika darbības periodā — pēc vasaras laika. Saules un Mēness lēkta un rieta momenti aprēķināti Rīgai. Tie rāda Saules un Mēness augšējās malas redzamo lēkta un rieta momentu, ievērojot gaismas laušanu Zemes atmosfērā. Mēnesim ievērots arī leņķis starp skata virzienu uz Mēnesi no Zemes centra un no novērošanas vietas (Rīgas). Mēnesim dots ceļš zodiakā. Zodiaka zīmes apzīmētas šādi: A — Auns, Vr — Vērsis, D — Dvīņi, Vz — Vēzis, L — Lauva, J — Jaunava, Sv — Svāri, Sk — Skorpions, St — Strēlnieks, M — Mežāzis, Ū — Ūdensvīrs, Z — Zivis.

MĒNESS FĀZES

- jauns Mēness
- pirmais ceturksnis
- pilns Mēness
- pēdējais ceturksnis

GADALAIKI 1995. GADĀ

Pavasara sākums	— 21. martā	pl. 4 ^h 17 ^m
Vasaras sākums	— 21. jūnijā	pl. 23 ^h 36 ^m
Rudens sākums	— 23. septembrī	pl. 15 ^h 14 ^m
Ziemas sākums	— 22. decembrī	pl. 10 ^h 20 ^m

Gadalaiku sākumu nosaka Saules atrašanās noteiktās ekliptikas vietās — pavasara punktā, vasaras saulgriežu punktā, rudens punktā un ziemas saulgriežu punktā (ekliptika ir Saules redzamais ceļš debesīs gada laikā). Gadalaiku atkārtšanās periodu sauc par tropisko gadu, un tas ilgst 365 dienas 5 stundas 48 minūtes un 45 sekundes.

APTUMSUMI 1995. GADĀ

1995. gadā būs divi Saules un divi Mēness aptumsumi.

1. Daļējs Mēness aptumsums 15. aprīlī redzams Ziemeļamerikas rietumos, Klusajā okeānā, Austrālijā un Austrumāzijā. Latvijā nav redzams.

2. Gredzenveida Saules aptumsums 29. aprīlī redzams Klusā okeāna dienvidaustrumu daļā, Peru un Brazīlijas ziemeļos un Atlantijas okeānā. Daļējs aptumsums novērojams Centrālajā un Dienvidamerikā. Latvijā nav redzams.

3. Pusēnas Mēness aptumsums 8. oktobrī redzams Āzijā un Austrālijā. Latvijā redzama aptumsuma vidus un beigu daļa, jo Mēness Rīgā lec tikai 17^h27^m.

Aptumsuma gaita ir šāda:

Mēness sāk iet Zemes pusēnā	15 ^h 59 ^m
Maksimālās fāzes brīdis	18 04
Mēness iziet no pusēnas	20 10
Maksimālās fāzes lielums	0.85
(Mēness redzamā diametra vienībās)	

Pusēna ir tik «gaiša», ka Mēness iziešanu no tās praktiski nevar pamanīt. Tikai maksimālās fāzes tuvumā var ievērot nelielu pilnmēness diska satumsumu.

4. Pilns Saules aptumsums 24. oktobrī redzams Irānā, Indijas ziemeļos, Taivānā, Vjetnamā, Klusā okeāna dienvidrietumu daļā. Daļējs aptumsums vērojams Āzijā, Klusā okeāna dienvidrietumu daļā un Austrālijā. Latvijā nav redzams.

SENO LATVIEŠU KALENĀRĀ DIENU ATBILSTĪBA 1995. GADA MĒNEŠU DATUMIEM

Savasītes	Savasīšu dienas	Mēneši												Viļķu Ziemas										
		Ziemas		Sveču		Sērsnu		Sulu		Lapu		Ziedu			Līepu		Rudzu		Sīļu		Zem- liķu		Sala	
		dec.	janv.	febr.	mart.	apr.	maij.	jūn.	jūl.	aug.	sept.	okt.	nov.		dec.	dec.	nov.	okt.	sept.	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
Pirma	pirmā	3	2	3	2	1	31	30	29	28	26	26	24	24	27	27	25	25	26	26	26	26	24	24
	otra	4	3	4	3	2	1	1	30	29	29	29	25	25	27	27	25	25	28	28	28	28	26	26
	treša	5	4	5	4	3	2	2	31	30	30	30	26	26	28	28	28	28	28	28	28	28	26	26
	ceturta	6	5	6	5	4	3	3	3	1	31	29	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
	piekta	7	6	7	6	5	4	4	2	2	1	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
	sesta	8	7	8	7	6	5	5	3	2	2	1	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
	septīta	9	8	9	8	7	6	6	4	3	3	2	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Otra	pirmā	11	10	11	10	9	8	7	6	5	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	otra	12	11	12	11	10	9	8	7	6	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	treša	13	12	13	12	11	10	9	8	7	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	ceturta	14	13	14	13	12	11	11	9	8	7	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	piekta	15	14	15	14	13	12	12	10	9	8	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
	sesta	16	15	16	15	14	13	13	11	10	9	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
	septīta	17	16	17	16	15	14	14	12	11	10	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Treša	pirmā	18	17	18	17	16	15	15	13	12	11	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	otra	19	18	19	18	17	16	16	14	13	12	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
	treša	20	19	20	19	18	17	17	15	14	13	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	ceturta	21	20	21	20	19	18	18	16	15	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
	piekta	22	21	22	21	20	19	19	17	16	15	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
	sesta	23	22	23	22	21	20	20	18	17	16	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
	septīta	24	23	24	23	22	21	21	19	18	17	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Treša	pirmā	25	24	25	24	23	22	22	20	19	18	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
	otra	26	25	26	25	24	23	23	21	20	19	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
	treša	27	26	27	26	25	24	24	22	21	20	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
	ceturta	28	27	28	27	26	25	25	23	22	21	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
	piekta	29	28	29	28	27	26	26	24	23	22	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
	sesta	30	29	30	29	28	27	27	25	24	23	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
	septīta	31	30	31	30	29	28	28	26	25	24	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23

Piemērs: senā Ziemas mēneša pirmās savaites diena atbilst 1995. gada 3. janvārim.

Sastādījis Viktors Grāvis

ŠOGAD ĀTCERAMIES

Ilgonis Stukmanis

MATEMĀTIKĀ UN ASTRONOMĀM EIZENAM LEIMANĪM 10. APRĪLĪ — 90

Tas varētu būt stāsts par latvieša dzīvesgājumu sevīs un pasaules izzināšanas alkās, par latvieti, kam ir bijusi vēlme celt godā jauno Latvijas valsti, strādājot tās labā, pārdzīvojot tās labās un arī traģiskās dienas un gadus, par latvieti, kam bija lemts mūža nogalē vēl sagaidīt Atmodas laiku.

Varbūt šim izzināšanas un taisnības alkām pamats ir likts dzimtas pārstāvja Leimaņu Klāva (1759—1821) dzīvesgaitā: viņš bija aktīvi piedalījies 1802. gada Kauguru nemieros, kopā ar Dūkeru Dzirnes Teni un Valmiermuižas Mūrnieku nemitīgi bija iedvesmojis novada zemniekus meklēt legālus ceļus, lai atbrīvotos no muižas virskundzības. Kā zināms, šis laiks un notikumi attēloti K. Zariņa romānā «Kaugurieši».

Dzimtas atzars Leimaņu Klāva mājām Leimaņiem Rābutu ezera austrumkrastā turpinās tā paša Kocēnu (Kokmuižas) pagasta Vecbaižās, kur 1905. gada 10. aprīlī šis zemes gaitas uzsāk Eižens Leimanis. Viņa tēvs tai laikā ir tautskolotājs netālajā Rubenes pagastskolā. Tepat netālu ir arī Rubenes baznīca, Vaidavas ezers ar pilskalnu (Beverīna?) — tas ir senais Imeras novads, un visas mājvietas, kas pastāv līdz 1945. gadam, ir atrodamas Vidzemes 1638. gada arklu revīzijas sarakstos ...

Varbūt viens no iemesliem, kāpēc ģimene pārcēlās uz Rīgu, bija vecāku vēlēšanās dot saviem bērniem iespēju izglītoties. Elementāro izglītību E. Leimanis bija guvis gan Rīgā, gan pirmā pasaules kara gados Valmierā. 1924. gadā viņš beidz Rīgas pilsētas 1. ģimnāziju. No savas puses skolai viņš dod tā gada izlaiduma abiturienta

nozīmes zīmējumu, saņemot zīmēšanas skolotāja Kārļa Miesnieka labvēlīgu atsaukumi. Varbūt saglabāt visu mūžu interesi par vēsturi, literatūru, mūziku, pat glezniecību līdzēja arī viņa literatūras skolotājs dzejnieks Vilis Plūdons?

Tomēr tālākais ceļš Eiženu ved uz Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszinātņu fakultāti. Studiju gados pēc profesora A. Klozes (1895—1953) ierosmes viņš pievēršas diferenciālvienādojumu teorijai un debess mehānikai. Studiju laiks cieši sasaista arī ar studentu korporāciju «Selonija» — E. Leimanis visu savu mūžu paliek uzticīgs tās zaļ-balt-sarkanajām krāsām un devīzei «Draugam — Tēvijai».

Pēc iegūtās 1. godalgas par darbu «Hekubas tipa Švarcšilda periodiskie atrisinājumi ierobežotā triju ķermeņu problēmā» E. Leimanis tiek piešķirts Cand. math. grāds. Pēc studiju beigšanas 1929. gadā viņš tiek atstāts par stipendiātu Teorētiskās astronomijas un analītiskās matemātikas katedrā, lai sagatavotos zinātniskajai darbībai. Ar Kultūras fonda atbalstu viņš 1931. gadā tiek komandēts uz Vāciju un Dāniju; Leipcigas universitātē viņš klausās matemātikas lekcijas, bet Kopenhāgenas astronomiskā observatorijā pie profesora S. E. Stremgrēna (1870—1945) iepazīstas ar virzienu par triju ķermeņu problēmas pētīšanu. 1935. gada janvārī E. Leimanis tiek ievēlēts par LU privātdocentu un tajā pašā gadā ar Kristapa Morberga fonda stipendiju komandēts uz Parīzi, kur deviņus mēnešus strādā izcilā debess mehānikas speciālista profesora Ž. Šazī (1882—1955) vadībā. Puankarē Matemātikas institūtā viņš pēta diferenciālvienādojumus un papildinās debess mehānikā, piedalās matemātiķa profesora Ž. Adamāra (1865—1963) vadītajā seminārā, apmeklē profesora A. Lebeģa (1875—1941) un arī citu mācībspēku lekciju kursus.

1937. gada novembrī E. Leimanis tiek ievēlēts par docentu. Savā pedagoga darbībā Latvijas Universitātē viņš lasījis teorētiskās mehānikas, orbītu teorijas, debess mehānikas, praktiskās analīzes un tēlotājgeometrijas kursu. 1940. gadā nāk klajā viņa sarakstītā mācību grāmata «Teorētiskā mehānika» (I daļa). Ilgu laiku viņš ir bijis Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes sekretārs un LU Padomes loceklis.

Varbūt vislabāk E. Leimani kā pedagogu raksturo viņa paša vārdi uzrunā fakultātes studentiem: «..Mūs, lat-

viešu, kā zemes bērnu darbs, domas un rūpes pieder zemei. Bet latvietis nekad neaizmirst arī debesis, kas aicina augšup.

Nepietiek tikai ar materiālām rūpēm, nepietiek ar turību un labklājību. Sirds prasa sev mazu stūrīti debesu, ja arī modernam pilsētas cilvēkam lielais apvārsnis pazūd starp namiem un žogiem.

Bet bez tām debesīm, ko redzam katru dienu, ir vēl citas debesis, kurām redzamās ir tikai simbols. Tās ir tautas garīgās debesis. Jo augstākas tās un spožākas, jo cildenāka un gaišāka viņas dzīve.

Ja Kristus saka: «Mūsu manta ir debesis,» — tad viņš domā augstākās garīgās un tikumiskās vērtības, kas paļējas pār mums ar savu mūžīgo gaismu.

Arī latvju tautai ir savas debesis. Celt tās arvien augstāk un vairot mūsu tautas garīgās vērtības ir jūsu, kas šodien gatavojaties atstāt universitātes sienas, svēts pienākums.

Nododamies zemes rūpēm, kuru nebūs mazums, jūsu dzīves ceļā nekad neaizmirstiet arī debesis, jo cilvēkam, «kam nav savu debesu, nav arī savas zemes» — saka mūsu dzejnieks Kārlis Skalbe.»

Diemžēl zinātnieka un pedagoga sekmīgajam darbam savas *Alma mater* un valsts labā bija lemti tikai nedaudzi gadi. 1943. gada decembrī, gatavojot svētku runu studentiem, E. Leimanis raksta: «..Aukstās ziemas dienās uz ielu stūriem aizkurina ugunsurus, vējš uzpūš dzirksteles un garāmgājēji stiepj pret liesmu nosalušos pirkstus. Tā arī mēs katrs savā ikdienas dzīvē arvien meklējam kādu dzirksti, kas iesilda dvēseli, un tāda dzirksts mums bieži uzliesmo vai nu drauga valodā, vai kādas grāmatas rindās.

Šodien mūsu sirdis iesilda vecais un mūžam jaunais Ziemassvētku notikums, pār zemi nolaižas sapnis par cilvēcību, kura apsedz visus trūkumus. Ja nebūtu šā sapņa, tad nebūtu arī Ziemassvētku. Bet šo sapni glabā tikai vientiesīgas bērnu sirdis. Mēs esam palikuši par aukstiem aprēķinu cilvēkiem, un tādēļ dzīve ap mums kļuvusi tukša un apnicīga, kā mēs to ik dienas izjūtam. Mēs esam gan ieguvuši labi skolotu prātu, bet pazaudējuši vientiesīgas sirds siltumu, kura glabā dzīves dziļākos noslēpumus.

Ziemassvētki ir bērnu ticības un tautas cerību svētki.

Domāsim tādēļ šodien, rīt un nākamajās dienās Ziemassvētku domas un nepiemirsīsim, ka visu vērtību augstākā vērtība ir pats cilvēks, kura sirds dzird dievišķo aicinājumu. Tad arī dzīve kļūs skaistāka un garšāka.

Tas ir mans Ziemassvētku aicinājums un vēlējums.»

1944. gada rudenī bēgļu gaitas aizved E. Leimani un viņa ģimeni uz Vācijas ziemeļiem: mācībspēka vietu viņš atrod senajā Greifsvaldes universitātē. Vācijā ir saradies visai liels skaits akadēmisku mācībspēku no Latvijas, Igaunijas un Lietuvas. Ļoti aktuāla ir problēma par daudzo Latvijas, Lietuvas un Igaunijas jauniešu likteņiem, kam palikušas nepabeigtas studijas, un par tiem, kas gatavības apliecību ieguvuši bēgļu nometnēs Vācijā. E. Leimanis kopā ar profesoriem Frici Gulbi (1891—1956) un Edgaru Dunšdorfu (dz. 1904) kļūst par augstskolas dibināšanas iniciatoriem Vācijā. Ar angļu militārās varas atļauju sāk darboties Baltijas Universitāte (1946—1950) Hamburgā, vēlāk Pinnebergā, pie Hamburgas.

Hamburgā E. Leimanis iegūst matemātikas zinātņu doktora grādu. Baltijas Universitātē viņš strādā līdz 1949. gadam, kad sākas bēgļu atplūdi no Vācijas. E. Leimanim ir vairāki darba piedāvājumi, bet viņš izvēlas Britu Kolumbijas universitātes (Kanādas rietumos, Van-kūverā) uzaicinājumu un no 1949. gada līdz aiziešanai pensijā 1974. gadā ir šīs augstskolas profesors.

Ja Mariss Vētra ir rakstījis: «Trimda nav viegla nevienam, kas bija ieaudzis un iesakņojies dzimtenē,» — tad, liekas, E. Leimanis ir zinājis, ka vienīgās zāles pret negrozāmo likteņa pavērsienu ir darbs. Profesora akadēmiskā darbība ir ļoti aktīva. Viņš ir žurnālu «*Mathematical Reviews*» un «*Applied Mechanics Reviews*» līdzstrādnieks, piedalās starptautiskos matemātikas kongresos, ir vairāku zinātnisku organizāciju — Ņujorkas ZA, Francijas un Itālijas Matemātikas un Vācijas Astronomu biedrības, Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku asociācijas loceklis. Papildu akadēmiskajam darbam universitātē viņš ir strādājis zinātnisko darbu Kanādas Matemātiķu savienības pētniecības institūtā (1953. un 1955. gadā), bijis zinātniskais padomnieks «*Lockheed Missiles & Space Co*» (1962) — ASV kosmosa izpētes programmā. Viņa spalvai pieder vairākas nozīmīgas monogrāfijas, arī mācību grāmatas angļu un vācu valodā par diferenciālvienādojumu teoriju, integrālrēķiniem un atsevišķām mehānikas problēmām. Publikācijas pasaules zinātniska-

jos izdevumos sniedzas simtos, publicēts vairāk nekā 30 darbu par zinātnes vēsturi un pāri par 600 apskatu un recenziju par citu zinātnieku darbiem. Visu šo laiku E. Leimanis ar sevišķu interesī ir sekojis latviešu zinātnieku darbībai visos kontinentos, tādēļ ir labi informēts par viņu panākumiem un likteņiem.

Līdztekus zinātnieka darbam E. Leimanis ir Vankūveras latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes priekšnieks (1951—1973), Latviešu evaņģēliski luterisko draudžu apvienības (LELDA) revīzijas komisijas priekšsēdētājs (1967—1972), kopš 1968. gada — Latvijas ev. lut. baznīcas (trimdā) virsvaldes loceklis, arī draudzes skolas vadītājs, pirmais korporāciju kopas seniors (līdz 1979. gadam). To visu paveikt viņam vienmēr ir līdzējusi dzīvesbiedre Zigrīda Leimane, arī matemātiķe, — gan izaudzinot četras meitas un divus dēlus, gan pārņemot Vankūveras latviešu ev. lut. draudzes priekšnieka pienākumus (1981. gadā).

1989. gada rudenī profesors E. Leimanis ierodas Rīgā uz Latvijas Universitātes septiņdesmit gadu jubilejas svinībām. Mazajā aulā viņš nolasa referātu par latviešu matemātiķiem 19. un 20. gadsimtā, bet svinīgajā sanāksmē Lielajā aulā — ziņojumu par pašiem izcilākajiem LU zinātniekiem, kuru veikums gadu gaitā ir guvis vislielāko atzinību pasaulē.

Liktenis ir lēmis saņemt arī pelnīto atzinību tēvzemē — 1991. gada 25. februārī LU Padome nolemj matemātikas zinātņu doktoram profesoram Eiženam Leimanim piešķirt matemātikas goda doktora grādu par lielu ieguldījumu matemātikas un debess mehānikas attīstībā, Latvijas matemātikas un mehānikas vēstures izpētē un starptautisko zinātnisko sakaru veicināšanā. 1991. gada 27. jūlijā profesors tika ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loekli.

1991. gada septembrī pēc LU uzaicinājuma E. Leimanis atkal ierodas Rīgā, lai LU dibināšanas 72. gadadienai veltītajā svinīgajā sēdē saņemtu goda doktora diplomu.

Līdz mūža pēdējām dienām turpinās darbs pie grāmatas par latviešu matemātiķiem 19. un 20. gadsimtā; grāmatu izdodas pabeigt.

Darbīgais, bagātais mūžs noslēdzas tālajā Vankūverā 1992. gada 4. decembrī; E. Leimanis pārbedīts 1993. gada 26. maijā dzimtas pēdējā mājvietā Kocēnu kapos pie Valmieras.

Pasaules ceļos izturēt un daudz paveikt līdzējusi no dzimtenes līdzņemtā kauguriešu spīts. Un ne tikai. Jo, liekas, profesoram E. Leimanim vienmēr prātā ir bijuši I. Kanta 1788. gadā Karaļaučos rakstītie vārdi: «Dīvas lietas pilda manu apziņu ar pastāvīgi jaunu un pieaugošu apbrīnu un godbijību, jo biežāk un ilgāk tām pievēršas manas domas: zvaigžņotā debess un morālais likums manī. Abas šīs lietas es nedrīkstu meklēt ārpus mana redzesloka kā tumsā tītas un pieņemt tikai kā šķītumus; es redzu tās ar manas esamības apzināšanos.»
Portretu sk. melnbaltajā ielikumā.

Arturs Mauriņš

**BOTĀNIĶIM PROFESORAM
ERNESTAM FOLDĀTAM 15. MAIJĀ — 70**

LATVIETIS — DIENVIDAMERIKĀS FLORAS PĒTNIKS

Botāniķi ar sevišķu cieņu raugās uz kolēģi, kas sekmiģi pēta kādu plašu un sistemātikas ziņā sarežģītu taksonu. Un te nu reti kura ziedaugu dzimta var sacensties ar orhidejām. Orhideju dzimtā jau aprakstītas 750 ģintis un apmēram 25 000 sugu. Tāpēc sevišķu apbrīnu izraisa Venecuēlas Centrālās universitātes kādreizējā studenta Ernesta Foldāta pārdoģība, kurģ 1950. gadā ķērās pie vietējās floras orhideju kataloga sastādģšanas. Taču tā nebija tikai jaunekļa romantiska jģsmoģana par šo tik daudzveidģgo, savā daiļumā «aristokrātģsko dzimtu». Pēc ķetriem gadiem viņģ iesniedza plaģu, rūpģgi izstrādātu zinātnģsku diplomdarbu, par ko viņam pieģķira bioloģģjas licenciāta grādu. Šo darbu par vairāk nekā 1300 orhideju sugām publicēja universitātes «Annālēs» piecos sējumos.

Jāatģadģna, ka līdztekus studijām Ernests Foldāts strādāja, pelnģdams sev iztģku. Jau otrajā studģju gadā viņu pieņģm par botāniķa palģgu Nacionālajā Herbārijā. Gadu vģlāk viņģ, bģdams laborants, sagatavo praktģskos darbus vispārējā botāniķā, augu morfoloģģjā, mikoloģģjā, bakterioloģģjā, augģstāko augu sistemātikā. Vģl pēc gada viņu pieņģm par pētnģka palģgu Dabaszinātnģu fakultātes Bioloģģjas nodaļā. Pēc universitātes absolvģģšanas viņģ pieņģm piedāvāto botāniķa vietu Botāniķas institģtā. Pilda

arī daļēju pasniedzēja slodzi universitātē, kurp 1960. gadā pāriet, lai uzņemtos pilnu darba slodzi. Līdztekus lektora darbam viņš turpina intensīvus pētījumus Nacionālajā Herbārijā un ekspedīcijās. Veiksmīgi iesāktā zinātniskā darba posmu E. Foldāts noslēdz ar doktora disertāciju pasaulslavenajā Hārvarda universitātē. Tas ir ne tikai Venecuēlas orhideju floras apraksts. Disertants personiski bija atklājis un pirmo reizi zinātnē aprakstījis 72 (!) jaunas sugas. Ja pat vienas sugas autors uz visiem laikiem ieiet botānikas zinātnē, tad labi saprotams E. Foldāta veikuma atzinīgais vērtējums (Goda atzinības raksts). Universitātes Dabaszinātņu fakultāte izvirza šo darbu starptautiskajai *Creole* prēmijai (10 000 dolāru). Un E. Foldāta darbs pretendentu konkursā uzvar!

Savās pasniedzēja gaitās Venecuēlas Centrālajā universitātē E. Foldāts kāpis no instruktora līdz titulētām profesoram (1967), docētāja augstākajam līmenim. Bijis katedras (departamenta) vadītājs, Bioloģijas nodaļas (skolas) direktors, fakultātes dekāns. Vadījis nacionālos un starptautiskos projektus. Vairākkārt papildinājis savas zināšanas un prasmi ASV universitātēs. Tā, piemēram, saņēmis Gugenheima stipendiju, viņš darbojies ASV universitāšu herbārijos; lai īstenotu valdības pasūtīto jūras aļģu izmantošanas projektu, veicis intensīvas sešu nedēļu studijas Jūras botānikas institūtā Masačūsetsā.

Venecuēlas Centrālajā universitātē profesors lasījis lekcijas vispārējā botānikā, augu morfoloģijā, fikoloģijā (algoloģijā), ekoloģijā un dabas aizsardzībā, bet vasaras brīvlaikos vadījis Puertoriko un Hārvarda universitātes studentu nodarbības jūras un ekonomiskajā botānikā. Pedagoģiskā institūta studentiem viņš ir pasniedzis augu sistemātiku un tropu ekoloģiju. Jau šis mācību priekšmetu loks vien liecina par profesora enciklopēdiski plašo erudīciju un zinātniskajām interesēm. Vēl jāpiemetina, ka viņš kopā ar savu dēlu Ernestu izveidojis Nacionālā Herbārija materiālu kompjuterizētu informācijas sistēmu. Visu profesors ņem dziļi un atbildīgi, brīdina savus skolniekus neapmierināties ar puszināšanām.

Intensīvo darba stilu profesoram mācījusi dzīve. Ernests Foldāts dzimis 1925. gada 15. maijā Liepājā, kur beidzis pamatskolu un 3 gadus mācījies ģimnāzijā. Bija iesaukts Latviešu leģiona 15. divīzijā. Nonācis 1945. gadā Vācijā, viņš nokārto eksterņa eksāmenus par ģimnāzijas

pēdējo klasi un nākošajā gadā sāk studēt Freiburgas universitātē. 1948. gadā ģimene pārceļas uz Venecuēlu, kur ģimnāzijas apliecības legalizēšanai vajadzēja kārtot vairākus eksāmenus (spāņu valodā!). Tāpēc tikai nākamajā gadā varēja iestāties universitātē, ar kuru saistīts ilgs radoša darba posms.

Universitāte, Venecuēlas valsts un pasaules zinātnes aprindas augstu novērtējušas profesora E. Foldāta veikumu. 1964. gadā viņam tika piešķirta Dabaszinātņu fakultātes Atzinības zelta medaļa un diploms par izciliem nopelniem zinātniskajā, pedagoģiskajā un administratīvajā darbā. Venecuēlas Dabaszinātņu biedrība viņu apbalvojusi ar medaļu un Goda diplomu. Viņš saņēmis Venecuēlas valsts Henrija Pitiera pirmās klases ordeni un Simona Bolivara Atzinības diplomu, universitātes *José Maria Vargas* ordeni. Venecuēlas Botānikas institūta fonds E. Foldātu apbalvojis ar Zelta piespraudi, viņa vārdā nosaukts šā institūta Botāniskā dārza Orhidārijs (*Orquidario — Ernesto Foldats*). 1989. gadā profesors saņēma Zinātņu biedrību starptautiskās federācijas Goda diplomu, bet 1993. gadā pēc Hārvarda universitātes ieteikuma tika ievēlēts par īsteno biedru (*Fellow*) Linneja Bioloģijas biedrībā. Sajā vecākajā starptautiskajā biedrībā, kas dibināta un darbojas Anglijā, viņš ir otrais latvietis.

Kopš 1991. gada Ernests Foldāts ir Latvijas Universitātes goda doktors (*Doctor Honoris Causa*). LU Bioloģijas fakultātē 1990. un 1993. gadā viņš nolasīja lekciju kursus algoloģijā, tropu ekoloģijā un orhideju ekoloģijā, atstāja latviešu kolēģiem savu lekciju pavairotus konseptus.

Aizgājis 1978. gadā pensijā, E. Foldāts turpina aktīvi darboties fundamentālās un lietišķās zinātnes laukā. Pildīdams valdības pasūtījumu, viņš 1979. gadā pabeidza pētniecības darbu par Venecuēlas jūras aļģu kultivēšanas iespējām agara rūpnieciskai iegūšanai. Viņš izstrādājis vairākus projektus Dabaszinātnes ministrijas uzdevumā (Rekreācijas parks pie Galeras del Pao ūdenskrātuves, Avilas apmežošana, Orhideju salas ekoloģiskā sanācija u. c.), pēc dažādu korporāciju un fondu pasūtījuma īstenojis projektu Botāniskā dārza izveidošanai Gviānā, iesniedzis zinātnisku ziņojumu par Amazones baseina intensīvas izmantošanas problēmām, izvērtējot dažādu variantu negatīvo ietekmi uz dabas ekosistēmām un

vietējo indiāņu dzīves apstākļiem. Pasaules dabas fonda (WWF) uzdevumā ir veikti pētījumi Venecuēlas dzīvās dabas bagātību aizsardzībai. Ir izveidota trīsgadīga Daļdārzniecības skola pie Marakaibo botāniskā dārza. Zinātnieks darbojas kā padomnieks Nacionālo parku komisijā, pārstāv Venecuēlu Internacionālajā sugu aizsardzības organizācijā (CITES), piedalīties (bieži — organizācijas komitejā) nacionālajos un starptautiskajos zinātniskajos kongresos, arī Vispasaules latviešu zinātnieku kongresā Rīgā 1991. gadā, kad ar savu kolēģi Edgaru Rutki atveda Latvijas botāniskajiem dārzēm plašu orhideju kolekciju.

Visi, kas saskārušies ar Ernestu Foldātu, apbrīno viņa enciklopēdiskās zināšanas, atjautīgo prātu, asprātību, optimismu un jauneklīgo entuziasmu. Domāju, ka te savs nopelns ir viņa dzīvesbiedrei Lilijas kundzei, kā arī bērniem un mazbērniem. Brīnišķīgākais ir tas, ka profesora Foldāta radošais potenciāls garīgi tiek pārmantots un vairojas daudzajos viņa skolniekos un kolēģos, kurus viņš talantīgi ievadījis zinātnes akmeņainajās takās.

Portretu sk. melnbaltajā ielikumā.

Jānis Strauhmanis

**NACIONĀLĀS KARTOGRĀFIJAS VEIDOTĀJAM
PĒTERIM RŪDOLFAM MANTNIEKAM
11. OKTOBRĪ — 100**

Ja Matīss Siliņš (1861—1942) bija mūsu nacionālās kartogrāfijas pirmais atklājējs, tad Pēteris Rūdolfs Mantnieks, kura simtgade aprit 11. oktobrī, nenoliedzami ir tās galvenais veidotājs.

Pētera Rūdolfa Mantnieka šūpulis kārts Cēsu pusē, Košas pagasta Ķerkēnos. Tad sekoja skolas gaitas dzimtajā apkaimē, bet pirmais pasaules karš viņu kā militāro kartogrāfu (precīzāk — topogrāfu) aizveda līdz Tālajiem Austrumiem. Tur 1919. gadā tapa P. R. Mantnieka pirmais kartogrāfiskais darbs — Latvijas karte ar statistiku par jauno valsti latviešu un franču valodā. Tā kā šī karte tika zīmēta pēc Sibīrijas un Urālu latviešu Nacionālās Padomes pasūtījuma, tad to droši var uzskatīt par savda-

bīgu aicinājumu tautiešiem atgriezties mājās. Arī pats autors 1920. gada maijā ar Imantas pulku atgriezās dzimtenē. Pēc neilga dienesta Nacionālās armijas topo-grāfijas daļā P. R. Mantnieks uzsāka studijas Latvijas Universitātē. Te jāmin, ka P. R. Mantnieks bija arī viens no korporācijas «*Tervetia*» dibinātājiem un tās biedrs līdz mūža galam.

Jau dienesta laikā liktenīga bija tikšanās ar profesio-nālu ekonomistu Aleksandru Ošiņu, un 20. gadu sākumā sevi pieteica «Kartogrāfiskā iestāde un tipo-litogrāfija A. Ošiņš un P. R. Mantnieks». Tas bija pirmais un vienīgais šāda profila uzņēmums valstī un lielākais ne tikai Lat-vijā, bet arī Baltijas valstīs.

Kad 1930. gada 1. augustā negaidīti no dzīves šķīrās A. Ošiņš, P. R. Mantnieks, kļūdams par uzņēmuma vie-nīgo īpašnieku, pārdēvēja to par P. R. Mantnieka karto-grāfijas institūtu. Institūta (faktiski — izdevniecības) karšu augsto kvalitāti sekmēja konkurence Latvijas kar-toogrāfijas tirgū, valdības neiejaukšanās pasūtītāju un iz-devēju attiecībās un, protams, paša īpašnieka enerģija un iniciatīva. So rindu autoram ir bijusi iespēja vairākkārt tikties ar Kartogrāfijas institūta pēdējo tehnisko direk-toru E. Ošiņa kungu, kas iepriekšminēto P. R. Mantnieka raksturojumu pilnībā apstiprināja. Tieši P. R. Mantnieks ļoti daudz uzmanības veltīja pasūtījumu kvalitatīvai iz-pildei. Sie pasūtījumi bija ne tikai Latvijā, bet arī Lie-tuvā, Igaunijā un Somijā. Mantnieka uzņēmums izdeva ne tikai kartes un atlantus, bet arī plakātus (piemēram, uz Saeimas vēlēšanām), mācību tabulas skolām un citus darbus. P. R. Mantnieks sadarbojās arī ar citiem izde-vējiem. Rakstu krājumā «Tautas kultūrai un valsts mēr-ķiem» (1938) ir atrodams viņa vērtējums par litogrāfijas štāvokli Latvijā. Jāpiebilst, ka arī Kartogrāfijas insti-tūta darbus visai stingri un bieži presē vērtēja ģeogrā-fijas skolotāji un speciālisti un kritika vienmēr tika ņemta vērā.

1940. gadā Mantnieka uzņēmums tika nacionalizēts un pārtapa par VAPP kartogrāfijas institūtu, bet bijušais īpašnieks — par karšu redaktoru. Rediģēt un izdot gan paspēja ļoti maz, jo padomju okupācijas iestādes nekādu brīvību kartogrāfijai nepieļāva. Starp citu, tieši tāpat rikojās vācu okupācijas vara un, lai arī P. R. Mantnieks savu uzņēmumu saņēma atpakaļ, nevienu Latvijas karti, par atlantu pat nerunājot, iespīest neatļāva. Tika izdotas

dažas Ostlandes kartes un viens atlants (*Ostlandatlas*) dienesta lietošanai.

1944. gada vasarā P. R. Mantnieks ar ģimeni, sešiem saviem darbiniekiem un daudziem karšu materiāliem ar kuģi devās trimdā. Pirmie emigrācijas gadi pagāja Vācijā. 1946. gadā Detmoldā kopā ar bijušo Studentu padomes grāmatnīcas vadītāju E. Ķiploku tika noorganizēta izdevniecība. Tā izdeva galvenokārt mācību grāmatas, vārdnīcas, arī J. Poruka, A. Niedras un citu autoru darbus; par karšu izdošanu ziņu nav. 1947. gada otrajā pusē P. R. Mantnieks kļuva par apgāda vienīgo īpašnieku un tajā pašā gadā ar ģimeni pārcēlās uz Beļģiju, jo tur jau dzīvoja viņa radniece. Šo izvēli zināmā mērā (pēc P. R. Mantnieka meitas Astrīdas ziņām; viņa 1993. gadā ciemojās dzimtenē) noteica arī tas, ka P. R. Mantnieka dzīvesbiedre lieliski pārvaldīja franču valodu, jo bija studējusi Grenoblē.

Briselē P. R. Mantnieks diezgan ātri saņēma Beļģijas valdības atļauju uzņēmējdarbības sākšanai, bet, lai atjaunotu karšu izdošanu, vajadzēja arī kapitālu un pieredzējušus palīgus. No Vācijas atbrauca pieci bijušie darbinieki, un jau pēc pāris gadiem P. R. Mantnieka kartogrāfijas institūts iekaroja stabilu vietu Beļģijas kartogrāfijas tirgū. Beļģijas Izglītības ministrija apstiprināja P. R. Mantnieka uzņēmuma izdotās kartes un atlantus lietošanai valsts skolās (tāpat kā, starp citu, arī savulaik Latvijā), un tas sāka gatavot un izdot kartes arī pēc citu Eiropas valstu pasūtījuma. Īpaši jāuzsver, ka Mantnieka kartes tika izdotas arī par Latviju un Baltijas valstīm un nemitīgi visai pasaulei atgādināja par Latvijas valsts juridisko eksistenci. (Ne velti padomju okupācijas dienesti stingri kontrolēja pirms kara izdoto karšu lietošanu, daudzas no tām iznīcināja, un tajā pašā laikā Mantnieka karšu kopijas varēja pasūtīt bijušās V. Ļeņina bibliotēkas Karšu nodaļā.)

Briselē tika izdotas Latvijas administratīvās, fiziskās, ģeoloģiskās kartes, pasaules atlanti latviešu valodā, un katrā trimdas skolā, varbūt pat katrā latviešu ģimenē tās bija goda vietā. P. R. Mantnieka kartes guva arī starptautisku ievērību un tika reģistrētas starptautiskajā karšu katalogā. Uzņēmums izvietojās pašā īpašnieka mājā, darbā pie kartēm aktīvi palīdzēja dēls Andrejs un meita Astrīda, arī kundze Velta. Taču uzņēmumā izdeva ne tikai kartes, nāca klajā J. Jaunsudrabiņa, A. Niedras,

M. Zeberiņa, K. Skalbes, Artūra Bērziņa u. c. latviešu rakstnieku darbi, kā arī «Latviešu gadagrāmata». P. R. Mantnieka kartogrāfijas institūta zīme, tāpat kā pirms tam Latvijā, bija milzis Atlants ar zemeslodi plecos.

1979. gada 6. janvārī negaidīti mirst dzīvesbiedre, un jau pēc pāris mēnešiem 15. martā šo pasauli atstāj arī Pēteris Rūdolfs Mantnieks.

Neilgu laiku tēva uzņēmumu vada dēls, bet tad izdevītiesības un materiāli tiek nodoti Kanādas firmai «*Librairie Pedagogique MTL. Inc.*» Monreālā, kur arī patlaban ar P. R. Mantnieka vārdu izdod pasaules, Kanādas un pēc iepriekšēja pasūtījuma arī Latvijas kartes. Ar šo firmu sadarbojas arī P. R. Mantnieka dēls Andrejs Mantnieks.

Pētera Rūdolfa Mantnieka ieguldījums Latvijas nacionālajā kartogrāfijā vēl nav īsti novērtēts, tajā neapšaubāmi ir «zelta graudi», kurus salasot mēs ātrāk varētu atjaunot kartogrāfiju mūsu valstī.

Leonīds Keirāns, Alfons Piterāns

**BOTĀNIKEI UN PEDAGOĢEI
EMĪLIJAI OZOLIŅAI 24. OKTOBRĪ — 100**

Emīlija Ozoliņa dzimusi 1895. gada 24. oktobrī Rīgas apriņķa Katlakalna pagastā zemnieku ģimenē. Pirmo izglītību viņa ieguvusi Katlakalna pagasta skolā, pēc tam izglītību turpinājusi N. Draudziņas sieviešu ģimnāzijā, kuru absolvēja 1915. gadā ar sudraba medaļu. 1916. gadā pēc Rīgas M. Lomonosova ģimnāzijas pedagoģiskās klases beigšanas viņa ieguva mājskolotājas tiesības un kļuva par skolotāju M. Milleres ģimnāzijā. 1920. gadā viņa sāka studijas Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Dabaszinātņu nodaļā, kuru beidza 1927. gadā, iegūstot kvalifikāciju «Dabaszinātnieks». Līdztekus studijām Emīlija Ozoliņa turpina strādāt par skolotāju Rīgas pilsētas 21. un 20. pamatskolā. No 1944. līdz 1950. gadam viņa ir asistente, vēlāk vecākā pasniedzēja LVU, no 1949. līdz 1955. gadam — LVU Botāniskā dārza direktore. No 1950. līdz 1958. gadam E. Ozoliņa strādā par vecāko pasniedzēju Latvijas Valsts pedagoģiskajā institūtā, no 1958. līdz 1959. ga-

dam — par vecāko pasniedzēju LVU. No 1960. līdz 1963. gadam viņa ir Daugavpils pedagogiskā institūta Botānikas un bioloģijas mācīšanas metodikas katedras vecākā pasniedzēja. Arī pēc 1963. gada E. Ozoliņa (līdz 1972. gadam) gandrīz katru vasaru vadīja lauku praksi botānikā un pedagogisko praksi studentiem vairākās Latvijas skolās, kļūstot par pedagogiskā darba paraugu ļoti daudziem mūsu institūta beidzējiem.

Emīlijas Ozoliņas lasītās lekcijas botānikā, augu ekoloģijā bija bagātīgi ilustrētas, labi saprotamas. No viņas staroja labestība, cilvēciskums, bet prasībās pret studentiem viņa bija stingra. Ar savu stāju, valodas kultūru, vienkāršību viņa iemantoja cieņu studentos un pasniedzēju vidū. E. Ozoliņa vienmēr interesējās par studentu dzīvi, bija viņiem labs padomdevējs. E. Ozoliņas vadītās vasaras mācību prakses botānikā bija ļoti interesantas, deva pirmās iemaņas zinātniski pētnieciskajā darbā. Viņa bija tā, kas vienu no šo rindu autoriem ieinteresēja pievērsties Latvijas ķērpju pētīšanai, jo tie bija vismazāk pētīti.

E. Ozoliņu pazīst ne tikai kā pedagogu, bet arī kā botāniķi. Viņa pētījusi tetramēriju *Rubus chamaemorus* ziedā, publicējot savas atziņas zinātniskajā literatūrā. Daudzus gadus (1925—1930) viņa veltījusi Usmas ezera augstāko augu veģetācijas pētījumiem, atklājot pirmo reizi Latvijā 2 jaunas augu sugas, kas bija arī jaunas Austrumbaltijai, — mieturaļģi *Nitellopsis obtusa* un *Najas flexilis*, kā arī vairākas jaunas augu sugas Kurzemē. Zinātniece ir atradusi līdz tam Latvijā nezināmu mazo ūdensrozi (*Nymphaea tetrāgona*) Dūņu ezerā pie Ropāžiem. Liels darbs ieguldīts Latvijas mazajā enciklopēdijā, kur atrodam daudz viņas rakstu par augiem. E. Ozoliņa ir līdzautore «Augstāko augu sistemātikai», kura pagaidām ir vienīgā latviešu valodā pilnīgāk izstrādātā mācību grāmata. Tāpat viņa ir līdzautore grāmatai «Ekskurcijas zooloģijā un vispārīgajā bioloģijā». Ar vislielāko rūpību E. Ozoliņa ir rediģējusi un recenzējusi daudzus botāniska satura darbus.

Žēl, ka E. Ozoliņai nebija lemts sagaidīt savu 80 gadu jubileju. 1975. gada 29. septembrī pārstāja pukstēt viņas sirds... Līdz sava mūža galam viņa saglabāja darbaspējas, aiz sevis atstājot bagātīgas zināšanas, nevilottu prieku, lielu gaismu, ko deva viņas prāts, augstā inteliģence un kultūra.

Mūsu laika paaudze, viņas audzēkņi, tie, kam viņa palīdzēja kļūt par skolotājiem, zinātniekiem, paturēs atmiņā Emīliju Ozoliņu visu mūžu. Šo rindu autoriem ir bijusi laime strādāt kopā ar šo gaišo un cildeno cilvēku. Ikvienam no mums atmiņā ir saglabāties viņas stāstījums par pirmskara Latvijas Universitātes dzīvi, tās izcilajiem botāniķiem N. Maltu, H. Skuju un citiem mācītspēkiem. Katrs no mums nākamībai atstāj savu darbu. Skolotājs arvien dzīvo savu audzēkņu darbos un domās. Portretu sk. melnbaltajā ielikumā.

Jānis Strauhmanis

TAUTSAIMNIEKAM UN ĢEOGRĀFAM JĀNIM BOKALDERAM 21. NOVEMBRI — 110

1885. gada 21. novembrī dzimis ievērojamais tautsaimnieks, statistiķis, arī ģeogrāfs Jānis Bokalders. Viņa dzimtā puse ir Priekuļu pagasta Vecnauros. Savas skolas gaitas viņš aizvada Cēsu draudzes skolā, tad Jelgavas reālskolā, bet uzsāktās studijas Rīgas Politehniskajā institūtā 1905. gadā vajadzēja pārtraukt. Jaunais censonis devās uz Maskavu un iestājās Komercestitūtā, 1913. gadā viņš to absolvēja ar I šķiras ekonomikas zinātņu kandidāta apliecību. J. Bokaldera diplomdarbs «Lauku pašvaldības Baltijā» izraisīja lielu interesi ne tikai augstskolā, bet arī ārpus tās, daļu no šā darba 1915. gadā publicēja mēnešrakstā «Baltijas Lauksaimnieks». Pēc studijām J. Bokalders uzsāka ļoti aktīvu darbību, gan vadot Rīgas lauksaimniecības biedrības nodaļu, gan organizējot pirmo aptauju par lauksaimniecības statistiku.

Pirmā pasaules kara laikā viņam vajadzēja apgūt arī militāro zinātni; pēc kara skolas beigšanas J. Bokalderu 1916. gadā nosūtīja uz Sibīrijas strēlnieku pulku Tomskā. Bet jau nākošajā gadā viņš pārgāja uz 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulku, tad demobilizējās. P. Stučkas valdības laikā J. Bokalders strādāja par skolotāju Valmierā, arī par nodokļu inspektoru Cēsīs.

1919. gadā J. Bokalderu uzaicināja darbā par Latvijas Valsts statistikas pārvaldes vicedirektoru. Šajā amatā viņš nostrādāja līdz 1925. gadam. Laikā, kad tapa jaunās valsts finansu un statistikas sistēma, J. Bokaldera vei-

kums bija ļoti liels. Viņš ne tikai organizēja Statistikas pārvaldes darbu, bet arī divas pirmās lauksaimniecības uzskaites, bieži publicējās — arī M. Skujenieka, prof. N. Maltas, prof. F. Baloža grāmatās.

No 1925. līdz 1931. gadam J. Bokalders veica Latvijas finansu ministra biedra pienākumus. Šajā laikā viņš tika apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa III šķiru, Ungārijas valsts Goda zīmi, Latvijas Valsts statistikas pārvaldes Goda zīmes I šķiru. Pēc viņa ierosinājuma Liepājā ierīkoja brīvostu, bet Rīgas un Ventpils ostās — brīvteritorijas. J. Bokalders bija Latvijas delegāciju loceklis tirdzniecības sarunās ar Igauniju (1928. gadā) un PSRS (1932. gadā), uzstājās vairākos starptautiskos zinātniskos forumos Latvijā un ārvalstīs.

Ļoti liels ir Jāņa Bokaldera ieguldījums žurnāla «Ekonomiāsts» veidošanā, jo viņš bija tā redaktors. Šajā žurnālā, kas iznāca ne tikai latviešu, bet arī angļu, vācu, franču valodā, ir vairāk nekā 150 viņa rakstu. Tagad, kad daudz ko atjaunojam, vai arī šis unikālais izdevums nevarētu atsākt savu ceļu pie lasītāja?

Blakus tiešajiem pienākumiem J. Bokalders veica arī pedagoģisko darbu Latvijas Universitātē — lasīja pamatkursus Latvijas saimniecības ģeogrāfijā un statistikā. J. Bokalders bija viens no Latvijas Ģeogrāfijas biedrības dibinātājiem, kopš 1927. gada — tās godabiedrs.

So daudzveidīgo darbošanos Latvijas valsts labā labi izteic Jāņa Labsvīra vērtējums (Atmiņas un pārdomas. 2. izd. — R., 1993. — 109. lpp.): «Latvijas saimniecības organizēšanas darbā reti kāds var sacensties ar Bokalderu.»

Padomju okupācijas sākums J. Bokalderam bija, varētu teikt, laimīgs, jo nevis restotais vagonis, bet gan katedras vadītāja krēsls viņam tika piešķirts — «ar LVU 1940. g. 14. novembra lēmumu nr. 5082 par Ekonomiski juridiskās fakultātes Ekonomiskās ģeogrāfijas katedras vadītāja v. i. apstiprināts prof. Jānis Bokalders». Šo lēmumu bija parakstījis toreizējais izglītības tautas komisāra vietnieks P. Valeskalns. 1941. gadā J. Bokalders pārgāja darbā uz Jelgavas Lauksaimniecības akadēmiju un tajā pašā gadā ieguva arī ekonomikas doktora grādu par darbu «Aramzemes izlietošanas strukturālās pārmaiņas Latvijā».

Vācu okupācijas laikā J. Bokalders strādāja ne tikai Lauksaimniecības akadēmijā, bet arī universitātē, lasot

kursu par Eiropas zemju ģeogrāfiju Filoloģijas un filozofijas fakultātē.

Kopā ar daudziem tautiešiem J. Bokalders ar ģimeni devās trimdā uz Zviedriju un tur bija pirmais Latviešu palīdzības komitejas priekšnieks. Jau 1947. gadā viņš izdeva grāmatu «Latvijas ekonomiski ģeogrāfiskie pamati», kas kļuva par pirmo mācību grāmatu ģeogrāfijā trimdas skolās. J. Bokalders strādāja zinātnisko darbu Stokholmas universitātes Ģeogrāfijas institūtā (diemžēl tur neviena piemiņas zīme par to neliecina), arī Tirdzniecības augstskolā. Viņš piedalījies arī Eiropas ekonomisko kartogrammu izstrādāšanā.

Līdz 75. mūža gadam J. Bokalders bija augstskolas pedagogs, bet arī pēc tam, būdams pensijā, J. Bokalders nemitīgi sekoja visam, kas notika okupētajā Tēvzemē, un presē reaģēja uz daudzajām aplamībām Latvijas tautsaimniecībā. Jāņa Bokaldera mūžs aprāvās 1982. gada 22. septembrī.

Šo rindu autoram bija iespēja tikties ar prof. J. Bokaldera dēlu Visvaldi Bokalderu, pēc specialitātes arhitektu un mākslas zinātnieku (par viņa uzskatiem varam spriest pēc dažām publikācijām «Zvaigznē» iepriekšējo gadu numuros). J. Bokaldera mazdēls ne reizi vien jau ir bijis Latvijā, un, nešaubos, daudzi «zaļie» viņu pazīst. Cerams, ka Bokalderu taka dzimtenē neaizaus.

Portretu sk. melnbaltajā ielikumā.

Zandis Spuris

RĪGAS DABASPĒTNIEKU BIEDRĪBAI — 150

Vāciskā Rīgas Dabaspētnieku biedrība (*Naturforscher—Verein zu Riga*) tika nodibināta laikā, kad gandrīz visā Eiropā un Krievijā bija mode organizēt zinātniskas dabaspētnieku biedrības. Tajās apvienojās gan zinātnieki profesionāļi, gan it īpaši amatieri, vispār — dažādi entuziasti.

Rīgas biedrības dibināšanas sanāksme notika 1845. g. vasarā. Dibināšanas brīdī tajā bija 193 biedri. Biedru nauda noteikta 3 rubļi gadā, kas toreiz nebija maz. Pirmā vispārējā (dibināšanas) sanāksme bija 14 jūnijā, un tajā teikti 4 ziņojumi. To vidū biedrības direktors Dr. Millers runājis par harmoniju starp Bibli un dabu, bet vēl šodien labi zināmais B. A. Gimertāls stāstījis par dzīvības izcelšanos uz Ze-

mes. Būtu visai interesanti uzzināt, ko īsti referents teicis par dzīvības izcelšanos.

Pirmā gada darbības pārskatā teikts, ka biedrību veidojuši galvenokārt vīri, kam dabaszinātnes nav dzīves uzdevums, bet gan blakusnodarbošanās brīvajā laikā, tāpēc no tādas biedrības nevar gaidīt lielus rezultātus, kas būtiski ietekmētu dabaszinātņu attīstību. Jau pašā sākumā tika nodibinātas 5 sekcijas: zooloģijas, botānikas, mineraloģijas, fizikālā un ķīmijas. No tā redzams, ka biedrība patiesi aptvērusi visas dabaszinātņu nozares. Turklāt šīs sekcijas nebūt nepastāvēja tikai uz papīra, bet, piemēram, zooloģijas sekcija pirmajā gadā noturējusi 12 sēdes.

Gada laikā, t. i., līdz 1846. g. vasarai, biedru skaits nedaudz palielinājies — līdz 203. No tiem 101 bijis Rīgā, 45 Tartu (*Dorpat*), 15 Jelgavā utt. Bibliotēkā jau bijuši 898 sējumi un burtnīcas. Lai labāk uzturētu sakarus izklaidus dzīvojošo biedru starpā un ar Vāciju, biedrība nekavējoties sāka izdot savu žurnālu «*Correspondenzblatt des Naturforschenden—Vereins zu Riga*». Sākumā tas tiešām iznāca kā žurnāls pa burtnīcīnām līdz pat 12 reizēm gadā. Sākot ar 24. gadagājumu (1881), žurnāls iznāca kā turpinājumizdevums, resp., rakstu krājumi ļoti regulāri katru gadu līdz pat pirmajam pasaules karam. Pēc tam finansiālu grūtību dēļ iznāca retāk. Pēdējais ir 64. sējums, kas iznāca 1942. g. Poznaņā (*Posen*).

Biedrība Rīgā likvidējās 1939. g. rudenī sakarā ar baltvācu izņemšanu uz Vāciju. Pēdējā kārtējā zinātniskā sanāksme notika 9. oktobrī. Vācieši ļoti rūpīgi skaitīja visas sanāksmes, un šī pēdējā darba sanāksme reģistrēta ar nr. 1418. Žurnālā parasti visai sīki atreferēja sanāksmju norisi. Tajās praktiski vienmēr bija kāds referāts, bet bieži tika demonstrēti muzejam dāvētie objekti vai ziņots par atsevišķiem faunistiskiem vai floristiskiem novērojumiem. Tādēļ šajos atreferējumos uzkrājies plašs interesants, kaut arī fragmentārs fakto materiāls. Orientēties tajā palīdz 1932. g. izdotsis reģistrs.

Atgriežamies pie likvidācijas. Kārtējā ģenerālsanāksme, kas ir arī faktiskā biedrības likvidēšanas sapulce, notika 13. oktobrī. Pēc tam aptuveni 2 mēnešus darbojās likvidācijas komisija ar prof. F. Gulbi vadībā. Biedrība atstāja Rīgā savu plašo bibliotēku un lielāko daļu kolekciju, citas kolekcijas aizveda uz Poznaņu, kur bija iecerēts darbību turpināt (kā jau teikts, tur izdeva žurnāla 64. sējumu), taču kara notikumi šo ieceri izjauca.

Te vietā pieminēt faktu, ka līdzīga biedrība Igaunijā (Tartu) netika likvidēta, bet turpināja pēctecīgi darboties visā pēckara laikā.

To derētu sīkāk papētīt, bet pašreizējais uzskats ir aptuveni šāds. Tartu biedrībā bija rosīgāk līdzdarbojušies igauņi, kamēr Rīgas biedrība bija ļoti vāciska, tajā latviešu bija maz, tāpēc nebija kam biedrību pārņemt un tās darbību turpināt.

1846. g. publicētajā biedru sarakstā, pēc uzvārdiem spriežot, var atrast tikai vienu latvieti — Smitu (*Schmits*). 1927. g. sarakstā starp 453 dažāda ranga biedriem bijuši tikai apmēram 18 latvieši (4%). Likvidēšanas brīdī biedrībā bijuši 293 biedri, no tiem aptuveni 13 latvieši. Pie aktīvajiem biedriem pieskaitīti entomoloģe L. Danka, ķīmiķis K. Kalniņš, prof. L. Kundziņš, prof. N. Malta, doc. M. Tauja, prof. A. Zāmelis, pie pasīvajiem — stud. B. Bērziņš, doc. N. Delle, skolotājs K. Princis, privātdoc. P. Putniņš, skolotājs J. Zaikovs, stud. V. Tumšs, doc. V. Zāns.

Ar muzeja palīdzību (runa par Doma muzeja Dabaszinātņu nodaļu) biedrība veica plašu izglītošanas darbu. Jau tolaik rudenos organizētas sēņu izstādes, piemēram, 1930. un 1932. gadā.

Taču mums vairāk varētu interesēt tas paliekošais, ko biedrība atstājusi mantojumā. Par to varētu uzskatīt: 1) kolekcijas; 2) bibliotēku; 3) publikācijas. Šoreiz sīkāk par publikācijām.

Svarīgākais iespieddarbs laikam gan ir žurnāls. Tajā rakstīja galvenokārt par Latvijas dabu — par faunu, floru, fenoloģiju, meteoroloģiju, ģeoloģiju, retumis pat par zemestrīcēm (piem., B. Doss, 1897), nedaudz par ķīmiju, ļoti reti par zivkopību; diezgan regulāri tika iespiesti nekrologi.

Visvairāk rakstīts par floru un faunu. Par floru visvairāk rakstu devis prof. K. R. Kupfers. Viņa publikācijas pieder pie Latvijas floristiskās literatūras, ja tā var izteikties, zelta fonda. Interesanti piebilst, ka, cik zināms, Kupferam bija tipisks baltvācisks pasaules uzskats. Viņš, piemēram, ļoti uztraucās, ka Latvijas brīvvalsts laikā nomainīja vietu vāciskos nosaukumus un ieviesa (atjaunoja) senos latviskos nosaukumus.

No zoologiem neviens žurnālā īpaši neizceļas ar rakstu daudzumu. Ražīgākie bijuši K. Grevē (? Grēviņš), J. H. Kavals, G. Švēders (viņš gan rakstījis par visdažādākiem, arī «nezoologiskiem» jautājumiem), K. Teihs (par tauriņiem). Ja pieņem klāt «Rakstus», tad daudz vērtīgu publikāciju devis P. Lakševics (odveida divspārņi, augi).

Jāuzsver, ka žurnālā reizēm iespiesti visai apjomīgi vērtīgi, varētu teikt, monogrāfiski raksti. Kā piemērus var minēt pēdējā sējumā publicēto dāņu zoologa H. Sleša darbu par Latvijas moluskiem un vācu pētnieka (no Berlīnes) V. Grosa rakstu par Baltijas devona zivīm un to biostratigrāfisko nozīmi.

Papildinot žurnālu, biedrība ir izdevusi arī «Rakstu» sēriju (*Arbeiten des Naturforscher-Vereins zu Riga*). 1848. gadā uz īsu brīdi pārtrauktā žurnāla vietā izdots apjomīgs «Rakstu» sējums (448 lpp.), kas būtībā ir rakstu krājums. Starp citu, tajā ir četri V. Sodořska raksti par tauriņiem. Taču īpaši interesants šķiet apjomīgais K. E. Merklina darbs par «kartupeļu slimību» (anatomiski fizioloģiski pētījumi par Baltijā tikko konstatēto kartupeļu lakstu puvi).

Tomēr 1865. gadā tiek uzsākta «Rakstu» jauna sērija, kuras katrā grāmatā ir tikai viens monogrāfisks darbs. Līdz 1931. g. iznākuši 19 secīgi numurēti sējumi, neskaitot 2 papildizdevumus (1893. gadā par tauriņiem un 1929. gadā mugurkaulnieku saraksts latviešu valodā).

«Rakstos» visvairāk ir darbu par tauriņiem. Šiem lepidopteroloģiskajiem pārskatdarbiem ir ļoti liela vērtība. Pārkata darbu par piecdesmitgadīgiem meteoroloģiskiem novērojumiem Rīgā 1928. gadā publicējis R. Meijers. Īpaši jāpiemin arī 1931. gadā izdots K. R. Kupfera un H. Skujas sastādītais sējums par Moricsalas augāju un aļģu floru. No zinātnes vēstures viedokļa sevišķi nozīmīga ir farmaceīta F. Ludviga monogrāfija par Rīgas līča piekrastes ezeriem (1908). Tajā ir ezeru ģeogrāfiski apraksti, ziņas par hidroķīmiju, planktonu u. c. Tas ir pirmais tipiskais limnoloģiskais darbs par Latviju un vienlaikus viens no pirmajiem tādiem darbiem visā pasaulē.

Visi biedrības iespieddarbi ir vācu valodā. Izņēmums ir 3 nelielas brošūras krievu valodā un 2 darbi latviešu valodā — jau minētais mugurkaulnieku saraksts un vadonis pa muzeju.

No latviešu autoriem žurnālā publicējušies tikai daži — jau minētais H. Skuja par Moricsalu (1931), J. Ilsters par dienvidaustrumu Vidzemes floru (1893), N. Malta arī par dienvidaustrumu Vidzemes floru (1915), L. Danka par īsspārņu vabolēm Rūjienā (1939). Dažus rakstus iespiedis vēlāk no Latvijas aizceļojušais K. Bergs. Vēl varbūt varētu pieminēt J. H. Kavalu, ievērojamo Kurzemes dabaspētnieku, kura māte it kā bijusi latviete un kurš lieliski pratis latviešu valodu (viņš taču ir rakstījis par latviskajiem augu nosaukumiem!).

Nobeigumā jāsaka, ka žurnālā un «Rakstos» publicētajiem materiāliem ir augsta zinātniska un kultūrvēsturiska vērtība. Tie ir lielā mērā pamats mūsu zināšanām par Latviju. Ja šo rakstu nebūtu, mūsu zināšanas būtu daudz nabadzīgākas, resp., reizēm to vispār nebūtu.

Tātad jāatzīst biedrības lielais un nozīmīgais ieguldījums Latvijas dabas pētniecībā. Tāpēc jānožēlo, ka 1845. gadā sākta un gandrīz 100 gadus sekmīgi turpinātā vācu dabaspētnieku darbība Latvijā otrā pasaules kara dēļ likvidējās.

Irēne Fatare

EDUARDA LĒMAŅA «FLORAI» — 100

Baltvācu botāniķis amatieris Eduards Lēmanis dzimis 20. maijā 1841. gadā Rīgā, Kara hospitāļa ārsta ģimenē. Pāragri zaudējis tēvu, viņš bērnību un jaunību pavada mātes dzimtajā pilsētā Tartu, kur 10—11 gadu vecumā, kāda tēva drauga pamācīts, sāk vākt un herbarizēt augus. Vienu no savām ģimnāzista vasarām Lēmanis nodzīvo pie radiem Kalkūnu muižā, botanizēdams tās apkārtnē. 1859. gadā, apkopo-

jis botānisko ekskursiju rezultātus, astoņpadsmitgadīgais Lēmanis Tartu Dabas pētnieku biedrības rakstos «*Archiv für Naturkunde Liv-, Ehst- und Kurlands*» publicē rakstu «*Beitrag zur Kenntnis der Flora Kurlands*» («Ziņojums par Kurzemes floru»).

Profesionāla botāniķa ceļu Lēmanis tomēr neizvēlas. Domādams par iztikas pelnīšanu, viņš studē medicīnu Tartu Universitātē, 1866. gadā sāk strādāt par ārstu Varakļānos, bet pēc astoņiem gadiem pārceļas uz Rēzekni, kur nostrādā šajā specialitātē visus atlikušos mūža gadus.

Botānika ir Lēmaņa vaļasprieks, kuram tas pievēršas galvenokārt ārsta izbraukumu laikā, līdz 1882. gadā, Tartu botāniķa J. Klinges pamudināts, Lēmanis sāk mērķtiecīgi un intensīvi pētīt Latgales jeb toreiz t. s. Polijas Vidzemes floru. Viņš strādā gan Rēzeknes apkārtnē, gan arī dodas tālākās ekskursijās uz Krāslavu, Daugavpili, Krustpili u. c. vietām. Konstatējis, ka Latgales flora sugu sastāva ziņā varētu būt īpatnēja «pārejas» flora starp tās rietumu un austrumu kaimiņteritoriju florām, Lēmanis sāk pētīt arī pēdējās, izmantojams šim nolūkam gan literatūru, gan visu viņam pieejamo privātpersonu un biedrību herbāriju datus.

Vairāk nekā 10 gadu ilgos rūpīgos pētījumus Lēmanis apkopo grāmatā «*Flora von Polnisch—Livland mit besonderer Berücksichtigung der Florengebiete Nordwestrusslands, des Ostbalticums, der Gouvernements Pskow und St. Petersburg sowie der Verbreitung der Pflanzen durch Eisenbahnen*», kas iznāk 1895. gada pavasarī. Grāmatas nosaukumu latviski varētu tulkot apmēram šādi: «Polijas Vidzemes flora, īpaši pievēršoties Ziemeļrietumkrievijas, Austrumbaltijas, Pleskavas un Sanktpēterburgas guberņu floristiskajiem apgabaliem, kā arī sugu izplatībai pa dzelzceļiem». Grāmata ir apjomīga, tajā ir XIII+432 lappuses un pētītās teritorijas karte, un autors to veltī Rīgas Dabas pētnieku biedrībai (kuras korespondējošs biedrs viņš ir jau divus gadus) tās 50 gadu pastāvēšanas jubilejā. Pēc «Floras» iznākšanas Lēmanis turpina vākt jaunākās ziņas par pētītās teritorijas floru un apkopo tās grāmatas pirmajā «Papildinājumā» — «*Nachtrag (I) zur Flora von Polnisch—Livland . . .*», ko izdod 1896. gadā.

«Flora» un tās «Papildinājums» atnes Lēmanim ievērojama botāniķa slavu. Viņš kļūst par Brandenburgas provinces botāniķu biedrības, kā arī par Sanktpēterburgas un Tartu Dabas pētnieku biedrību korespondējošo biedru. 1898. gada nogalē Lēmanim par abiem darbiem piešķir pilnu prēmiju — 480,03 rbļ.

Lēmanis vāc materiālus arī otrajam «Papildinājumam», taču nespēj to izdot. Kopš agras jaunības viņš daudz un smagi slimo, ikreiz ar grūtībām atlabst, pārdzīvodams garus darba nespējas periodus, līdz 1902. gada 5. maijā nepilna 61 gada vecumā mirst.

Flora

von

Polnisch-Livland

mit besonderer Berücksichtigung

der Florengebiete Nordwestrusslands, des Ostbalticums, der Gouvernements Pskow und St. Petersburg

sowie

der Verbreitung der Pflanzen durch Eisenbahnen

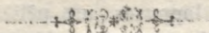
von

Dr. Eduard Lehmann,

Korrespond. Mitglied des Rigaer Naturforschervereins

Mit einer Karte

(Separatdruck aus dem Archiv für Naturkunde Liv-, Ehst- und Kurlands.
Zweite Serie. Bd. XI, Ufg. 1.)

Jurjew (Dorpat).

Druck von C. Mattiesen.

1895.

Pagājušā gadsimta beigās, Lēmaņa «Floras» tapšanas laikā, floristiski samērā labi ir izpētīti 3 Latvijas novadi: Kurzeme, Zemgale un Vidzeme, kas ir toreizējās Krievijas t. s. Baltijas jūras provinču — Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes (*Ostseeprovinzen Ehst-, Liv- und Kurland*) — sastāvā. 4. novads — Latgale jeb t. s. Polijas Vidzeme ir Vitebskas guberņas sastāvdaļa un līdz Lēmanim botāniski gandrīz pilnīgi nepētīta teritorija.

Lēmaņa «Flora» pēc savas būtības ir Latgales un plašas tai pieguļošās teritorijas floras konspekts, kas satur ziņas par šo teritoriju sugu sastāvu, izplatību un ekoloģiju. Latgalē Lēmanis konstatē 829 autohtonās jeb vietējās floras, ziedaugu un paparzaugu sugas un 37 sinantropās jeb cilvēka saimnieciskās darbības rezultātā ievazātās svešzemju sugas. Sakarā ar to, ka mūsdienu skatījumā sugas rangā ir jāpārceļ arī 2 no Lēmaņa konstatētajiem starpsugu hibrīdiem un 42 no viņa uzskaitītajām pasugām, Lēmaņa dotais Latgales floras sugu skaits ir 910.

Sodien, 100 gadus pēc Lēmaņa «Floras» izdošanas, Latgalē ir zināmas 1204 ziedaugu un paparzaugu sugas, t. i., par 294 sugām vairāk, nekā minēts Lēmaņa darbā. Šīs sugas, ar kurām Latgales floru ir papildinājuši mūsu gadsimta botāniķi, var grupēt 3 grupās. Pirmkārt, tās ir 108 Lēmaņa neatrastas autohtonās sugas, pārsvarā gadījumos — Latvijas floras retumi (pundurbērzs, dzeltenā kurlpīte, pavedienu vairodzene, mieturu hidrilla, Sibīrijas mēlziede, vairvasiņu sūrene u. c.), kuru nedaudzās Latgales atradnes Lēmanim neizdevās atklāt teritorijas nepilnīgas izpētes dēļ. Otru sugu grupu (apmēram 60 sugas) sastāda sīksugas no rasaskrēsliņa, žibuliša, mauragas u. c. ģintīm, kas ir izdalītas no t. s. «kolektīvajām» sugām moderno sistematisko pētījumu rezultātā. Trešo grupu sastāda vairāk nekā 100 mūsu gadsimtā Latgalē ienākušās sinantropās sugas.

Jāatzīmē, ka Lēmanis ir pirmais Latvijas botāniķis, kas savā darbā nopietni pievērsās floras sinantropizācijas problēmai. Viens no tās momentiem — sugu izplatīšanās pa dzelzelceļiem — ir pieminēts viņa «Floras» nosaukumā, bet grāmatā vietējās floras piesārņošanai ar svešzemju sugām ir veltīta īpaša nodaļa, kas šodien ir neaizstājams vēsturiskais materiāls floristisko izmaiņu pētījumiem Latvijā.

Pēdējos 20—30 gados veiktos Latgales floras pētījumos Latvijas botāniķi ir ievērojami palielinājuši Lēmaņa «Florā» minēto sugu atradņu skaitu. Tanī pašā laikā konstatēts, ka daudzas Lēmaņa atklātās atradnes šodien vairs neeksistē. Ir izzudušas visas trīs avotu montijas augšanas vietas, viena Ruiša pūķgalves, vairākas Lēzeļa lipares, purva sūnenes, dzeltenās dzeguzkurpītes un daudzu citu reto un aizsargājamo sugu atradnes Latgalē.

Lēmanis savā darbā labo priekšgājēju kļūdas sugu noteikšanā. Viņa sekotājiem savukārt nākas svītrot no viņa «Floras» *Arnica montana* L., *Pulsatilla vernalis* (L.) Mill. u. c. sugu Latvijas atradnes, kas tur iekļuvušas no nepārbaudītiem citu autoru ziņojumiem. Paša Lēmaņa dati vienmēr izceļas ar īpašu korektumu. Taču gadās, ka arī viņš uzdod mums interesantas, grūti atminamas botāniskās miklas. Lēmanis, piemēram, min Latvijā neesoša čemurzieža — *Chaerophyllum hirsutum* L. — atradni pie Krāslavas, kura herbārija vākiem diemžēl līdz mūsu dienām nav saglabājušies. Spriežot pēc

sugas augšanas vietas apraksta, kā arī pēc Lēmaņa piezīmes, ka augam ir gan rožaini, gan balti ziedi, jādomā, ka šis augs ir Latvijā 1976. gadā konstatētais spožais suņburkšķis [*Anthriscus nitida* (Wahlenb.) Hazslinszky].

Uzsvērdams Latgali kā galveno pētījumu objektu, Lēmanis savā «Florā» to īsi raksturo ģeogrāfiski, ģeoloģiski un klimatoloģiski. Viņš sniedz arī īsu Latgales veģetācijas apskatu, izceldams veģetācijas un floras ziņā interesantākās vietas: Numerni, Arendoli, Kalupi u. c., bet it īpaši — Daugavas ieleju. Lēmanis pievēršas arī floroģenēzes jautājumiem. Izmantodams norvēģu zinātnieka A. Blita izstrādāto teoriju par Skandināvijas floras veidošanos, viņš īpašā «Floras» nodaļā uzskaita Latvijā sastopamās pēdēduslaikmeta klimatisko periodu reliktugas.

Tūlīt pēc Lēmaņa «Floras» izdošanas izcilais Latvijas botāniķis amatieris K. R. Kupfers to recenzijā nosauc par lielisku. Arī pēc 100 gadiem atliek vienīgi pievienoties šim novērtējumam.

Elza Knope

GRĀMATAI «STABURAGA BĒRNI» — 100

Apritējuši simt gadi, kopš latvieši saņēma grāmatu «Staburaga bērni». Tās sarakstītājs sevi nodēvējis par Valdi un virsrakstam vēl pievienojis it kā paskaidrojumu «Etīdes iz dzīves un dabas». Tas rāda, ka autora nolūks, sarakstot šo stāstu, arī bijis veidot to no diviem līdzvērtīgiem skatījumiem — dzīves un dabas. Dzīve — tā stāstā ir bērniības dienu atmiņu tēlojums; daba — gleznainie gada-laiku maiņā Daugavas krastī pie Staburaga.

Pirmie vērtētāji ir kritiķi T. Zeiferts un E. Pīpiņš (Vizulis). Viņi atzina, ka rakstnieks veiksmīgi ir attēlojis dabu, bet izteica nožēlu, ka stāstam trūkst nopietnāk risinātu sociālu problēmu, tāpēc tas nebūt nepieder pie mūsu literatūras labākajiem darbiem. Šāda vērtējuma pamatā ir 19. gs. 90. gadu sabiedrības vērtību orientācijā valdošais uzskats, ka literāra darba nozīmīgumu pirmām kārtām nosaka sociālo jautājumu risinājumi. Turpmākajos gados gan, it īpaši sākot ar 20. gs. 20. gadiem, «Staburaga bērni» mūsu literatūrā ieņēma arvien redzamāku vietu.

Latvijas brīvvalsts laikā šis darbs tika ieviests skolu programmās un piedzīvoja daudzus izdevumus. Līdz pat mūsu dienām «Staburaga bērni» ir viens no tiem latviešu literatūras darbiem, ko lasa kā bērni, tā pieaugušie. Attiecinot pazīstamo izteicienu, ka ikvienai grāmatai ir savs liktenis, uz «Staburaga bērniem», jāatzīst, ka stāstam liktenis ir bijis laimīgs, šajos simt gados tas ir bijis daudzu latviešu

paudžu līdzgaitnieks. Arī literatūrvēsturnieki uzsvēruši stāsta lielo audzinošo nozīmi, jo mākslinieciski spilgtais tēlojums bez jebkādas tiešas didaktikas var ietekmēt lasītāju kā ētiskā, tā estētiskā ziņā. Dabas skaistums, kas dvēselē pārdzīvots, vērs morāli noturīgu un garīgi pilnvērtīgāku cilvēku pašu un reizē ar to arī viņa dzīvi.

Ipaša un sevišķa vērtība stāstam ir mūsu dienās. Rakstnieks ir aprakstījis Latvijas lielākās upes krastu un Staburagu — augstāko klinti (apmēram 18 m), kas atradās Daugavas kreisajā krastā. Bet kopš Pļaviņu hidroelektrostacijas izbūves (1965. g.) mums vairs nav ne Staburaga, ne gleznaino Daugavas krastu. Tāpēc visi mākslas darbi, kas saistīti ar šo vietu, kļuvuši par pagātnes lieciniekiem un sava veida pieminekļiem. Tas vēl jo vairāk ir arī tāpēc, ka latviešu apziņā Daugava un Staburags ir cieši saistīts ar tautas likteni. Par Staburaga (arī Staburadzes) izcelšanos ir daudz teiku un nostāstu. Tajos raudošās klints asaras ir saistītas galvenokārt ar atsevišķa cilvēka nelaimīgu likteni, bet literatūrā jau kopš jaunlatviešu laikiem Staburags raud par visas tautas nebrīvi un postu. Ja tautisko romantiku dzejā Staburags ieguvis simbolisku nozīmi — kā tautas likteņa līdzgaitnieks un līdzdzīvotājs, tad Valdis «Staburaga bērnos» rāda, kāds tad īsti Staburags ir bijis dabā un dabiskumā. Un tas nebūt nav mazāk svarīgi.

60. gadu sākums Staburaga un latviešu tautas vēsturē būtu vienmēr pieminams — un to vajadzētu atgādināt, lai saglabātos atmiņā. Tiklīdz kļuva zināms, ka ir pieņemts Pļaviņu hidroelektrostacijas celtniecības projekts, kurā bija paredzēta Staburaga un Daugavas krastu applūdināšana, simtiem cilvēku ik dienas ieradās pie Staburaga, lai pēdējo reizi skatītu raudošo klinti un tās asarās izjustu tautas likteni.

Tagadējai latviešu jaunajai paaudzei vairs nav iespējams savām acīm redzēt Staburagu un gleznainos Daugavas krastus ap to; mūsdienās tie dzīvo vienīgi tautas atmiņā, folklorā, mākslā un literatūrā.

Bet «Staburaga bērnos» nav tikai daba. Tas ir stāsts par diviem zēniem, kas dzīvo Vīgantes muižā pie Daugavas. Muižas lielmāte nodomājusi atstāt putnkopību, tāpēc vajadzīgs īpašs cilvēks, kas par tiem rūpētos. Tā, muižā Jurgos ierodas putnkopēja ar savu puisēnu Marču. Jau otrā dienā viņu apciemo muižas dārznieka dēlēns Jancis. Viņš ir kādu gadu vecāks un, pats galvenais, labi iepazīnis muižas apkārtni, jo dzīvo šeit jau ilgāku laiku. Tā sākas abu zēnu kopīgās gaitas un draudzība. Jancis aizved Marču uz Daugavas krastiem, stāsta, cik garšīgs un veselīgs ir ūdens Liepavotā. Sākas pavasaris un dabas atmoda. Zēni gandrīz ik dienas ir Daugavmalā. Viņi zvejo un ķer vēzus Dzirnavupītē, iepazīst Daugavu un Staburagu kā pavasārī, vasarā, rudenī un ziemā, tā rīta agrumā, kad saule tikko parādās pie apvāršņa, pusdienas tveicē un vakarā, saulei rietot. Marčam

tā ir jauna, brīnumaina pasaule. Dabu daudzkārt rakstnieks atklāj, skatītu Marča acīm, pirmreizīguma pārdzīvojumā. Janča ietekmēts, Marčš kļūst daudz redzīgāks, apkārtējās norises dabā viņam kļūst daudz tuvākas un labāk izprotamas.

Zēnu dzīve, viņu pārdzīvojumi un piedzīvojumi cieši savijas ar Daugavu, tās mainīgo plūdumu, kas ledusiešanas laikā kļūst bīstams un draud ieraut savā dzelmē. Medāini un reibinoši vasarā zied lilepas — un Jancis ar Marču vāc liepziedus tējai. Savukārt daba ar zēnu klātbūtni kļūst cilvēciskota un emocionāli daudzveidīgi niansēta. Paiet gads, ir atkal Jurģu diena. Vīgantes muižas dārznieks, kas tur kalpojis ilgus gadus, dodas projām uz tālu un svešu malu. Tas jau ir parastais kalpa gājēja liktenis. Jancis Jurģu dienas rītā vēl aizskrien uz Daugavas krastiem, lai atvadītos no savām mīļajām vietām. Aizkustinoša ir zēnu šķiršanās.

Stāstā rakstnieks izmantojis dažus autobiogrāfiskus faktus, jo viņa tēvs kādu laiku Vīgantes muižā kalpojis par dārznieku. Savukārt Jancis ir līdzinieks rakstnieka vecākajam brālim Kārlim.

Kā literārs darbs «Staburaga bērni» ir kļuvis tik patstāvīgs, ka autors palicis it kā otrā plānā. Kas tad ir Valdis? Pilnā vārdā — Voldemārs Zālītis (1865. 28. IX Sausnējas muižā — 1934. 10. X Rīgā, apbedīts Meža kapos). Viņš beidzis Biržu draudzes skolu, izglītību turpinājis Baltijas skolotāju seminārā (1882—1886) un Viļņas skolotāju institūtā (1887—1890). Gandrīz visu darba mūžu viņš bija skolotājs Rīgā. Tajā pašā gadā, kad publicēti «Staburaga bērni», iznāca arī viņa pirmais dzejoļu krājums «Sirdsdomas». Autobiogrāfijā, kurās fragmenti publicēti Kopotos rakstos (V sēj., 1943), viņš izsaka nožēlu, ka darbs skolā prasījis daudz pūļu un laika, tāpēc literārā darbība daudzus gadus palikusi pavisam novārtā. Par savu labāko veikumu rakstnieks uzskata plašo romānu dzejā «Juris Brasa, gāršas dēls un mantinieks» (1926). Kā redzams, autora domas nebūt nesaskan ar sabiedrības vērtējumu.

«Staburaga bērni» līdz šim piedzīvojuši daudzus izdevumus, šobrīd iespējams saskaitīt astoņpadsmit izdevumu latviešu valodā un divus tulkojumus krievu valodā. Starp tiem gan arī izdevumi, kuru teksts ir saīsināts. Vispār pats rakstnieks pēc pirmpublicējuma stāstu labofis un papildinājis, tāpēc visi šie izdevumi teksta ziņā nav gluži adekvāti.

1995. gadā rakstnieks, skolotājs, jaunatnes audzinātājs un sabiedriskais darbinieks Voldemārs Zālītis pieminams arī tālab, ka aprit 130 gadu kopš viņa dzimšanas.

BRĪVĪBAS PIEMINEKLIM — 60

Pirms vairākiem gadiem kādā trimdas latviešu aptaujā tika mēģināts noskaidrot raksturīgāko vaibstu Rīgas kultūrvēsturiskajā sejā. Brāļu kapi? Nacionālā opera? Vecrīga? Dārzi un parki? Aptaujāto vairākums nosauca — Brīvības pieminekli. Iespējams, ka šobrīd, uz klausot arī rīdzinieku domas, izvēle, Rīgas simbolus minot, varētu būt plašāka, tomēr šaubu nav, ka Brīvības piemineklis to vidū ieņemtu vienu no vadošajām vietām.

Izcilas mākslas un kultūras vērtības savu īsto spožumu iegūst laika gaitā. Katrs gads, kas mūs attālina no Brīvības pieminekļa atklāšanas un iesvētīšanas, to ir apliecinājis. Arvien sīkāk atšķetinot ansambļa tapšanu, vairāk iedziļinoties bagātajā tēlu valodā un izteiksmes spēkā, ir radušās jaunas atziņas, jaunas sakarības, kas atsegušas pieminekli jaunās nianšes.

Kaut arī tēlnieks Kārlis Zāle savus radošos meklējumus tieši nav saistījis ar toreizējiem konkrētajiem vēsturiskajiem notikumiem, raksturīgi, ka visa ansambļa tapšana — no pašam pirmajam tā ieceres dienām līdz pat svinīgajam atklāšanas brīdim — ir cieši savijusies ar Latvijas proklamēšanas dienu — 18. novembri. Tikko kā 1920. gadā bija beigušās Latvijas atbrīvošanas cīņas, bet jau 1921. gada vasarā brīvības cīņu dalībnieki ierosina Rīgā celt Piemiņas stabu (tā sākumā sauca Brīvības pieminekli), lai vēl tā paša gada 18. novembrī — valsts dibināšanas trešajā gadadienā — to varētu atklāt. Tobrīd vēl neviens neaptvēra, ka dažu mēnešu laikā nav iespējams iegūt ne pieminekļa idejas priekšlikumus, nedz veikt to realizāciju.

Turpinājās meklējumu ceļš vairāk nekā desmit gadu garumā. Savus priekšlikumus iesniedza daudzi Latvijas tēlnieki un arhitekti. Vairākos konkursos savu pārkumu pār sāncensiem apliecināja tēlnieks Kārlis Zāle (1888—1942).

Brīvības pieminekļa pamatakmens likts 1931. gada 18. novembrī. Bet četrus gadus vēlāk — arī 18. novembrī — Latvijas valsts dibināšanas 17. gadadienā — Brīvības pieminekli svinīgi atklāj un iesvēta.

Pieminekļa tapšanas vēsture saistīta ne tikai ar latviešu tautas gadsimtiem lolotām alkām pēc brīvības, bet arī ar nacionālās pašapziņas pacēlumu, ko izraisīja gan neatkarīgās Latvijas nodibināšana, gan labvēlīgajos starptautiskās politikas apstākļos notikušais brīvības cīņu noslēgums. Jaunās valsts rītausmā šis pacēlums bija galvenais spēks, kas, pārvarot pēckara smagos saimnieciskos un arī vēlākos — 30. gadu pasaules ekonomiskās krīzes apstākļus, neļāva izdzist 1921. gadā ierosinātajai Brīvības pieminekļa realizācijas idejai. Pat

1925. gadā, kad valdība, izvērtējusi savas materiālās iespējas, bija spiesta nosvītrot 300 tūkstošu latu un valsts prezidents Gustavs Zemgals atzinās, ka «budžetā līdzekļu nav, lai tos vāc tauta», ideja par Brīvības pieminekļa celtniecību netika atmesta.

Iniciatīvu pārņēma «no partiju un dažādām grupu ciņām neatka-

rīga» sabiedriska organizācija — Brīvības pieminekļa komiteja, kuras priekšsēdētāja pienākumi tika uzticēti valsts prezidentam. Komitejas darbība aptvēra visu Latviju, radot valstī sazarotu komiteju tīklu. Līdzekļi tika vākti, izplatot ziedojumu zīmes 20 un 50 santīmu (tās bija domātas bērniem un skolēniem), kā arī 1, 5, 10, 20 un 100 latu vērtībā. Ienākumus deva arī loterijas, reklāmas izdevumi, deju vakari. Atsaucība bija tik liela, ka līdzekļus savāca vairāk, nekā pieminekļa celtniecībai bija vajadzīgs. Pārpalikumu, kā zināms, nodeva Brāļu kapu komitejai Brāļu kapu ansambļa nobeigšanai (Brāļu kapus iesvētīja gadu vēlāk — 1936. gada Lāčplēša dienā).

Brīvības pieminekļa celtniecību atbalstīja parlaments, visas valsts un pašvaldību iestādes, arī visu četru sasaukumu Saeima. Un, ja tapšanas process ieilga vairāk nekā desmit gadu garumā, tas nebija līdzekļu trūkums, kas to kavēja, bet gan — idejas meklējumu ceļš, domstarpības par pieminekļa iespējamo novietni; šo domstarpību izraisītās kaislības nereti satricināja visu sabiedrību.

K. Zāle, uzņemoties pieminekli uzcelt četros gados, savu solījumu izpildīja. Kopā ar arhitektu Ernestu Štālbergu darbs tika veikts precīzi noteiktajā termiņā.

Brīvības pieminekļa atklāšanas diena bija lieli svētki visai valstij. No tuviem un tāliem novadiem Rīgā bija ieradušies svētku viesi. Man spilgtā atmiņā saglabājusies uzpostā galvāspilsēta. Sevišķi izrotāts bija svinību laukums — ar sarkanbaltsarkaniem karogiem augstajos, mētru ievītajos mastos. No agra rīta pāri pilsētai vēlās baznīcu zvanu skaņas. Laukums ap pieminekli un apkārtējās ielas bija ļauzu pilnas. Brīvības pieminekļa skulpturālās grupas sedza liels, pelēks audekls. Križot pārsegam, valsts prezidents A. Kviesis teica: «Nododu pieminekli kā tautas svētumu un tikumisko spēku paudēju tautas cieņai un godināšanai.» Pāri laukumam pārskanēja arī arhibīskapa T. Grīnberga iesvētīšanas vārdi: «...kā mīlestības, pateicības, tēvzemes brīvības simbolu iesvētu šo pieminekli Dieva Tēva, Dieva Dēla un Dieva Svētā Gara vārdā.» Sekoja armijas parāde. Lielgabalu salūts. Lidmašīnu sveiciens. Un tautas gājiens. Tad pirmo reizi visā savā dižumā atklājās Latvijas Brīvības pieminekļi.

Pieminekļa kopējais augstums ir 42,7 m. Devīnpadsmit metru augsto obelisku vainago 9 m augstais Brīvības tēls, kas paceltajās rokās tur trīs zelta zvaigznes — Latvijas kultūrvēsturisko novadu simbolus. Obelisks izaug no 10 skulpturālām grupām, kas aptver tā pamatu. Pavisam pieminekli to ir 13, bet portretisko tēlu skaits — 56! Celtniecībā izmantots Somijas granīts, Itālijas travertīns un Zviedrijas varš. Kā viegls, trausls pieskāriens Brīvības tēla jostā un trijās zvaigznēs iemirdzas zelts.

Šķiet, nemierā un ciņās sparā iekvēlojas sārtais granīts monumētālās bāzes kvadros. Tad tas pārsviežas uz nākamā stāva skulpturā-

lajām grupām, kur lielle tēli kalti pelēkzilā granītā. Aukstā un noslēpumainā krāsu saskaņā te it kā nojaušam ziemeļnieciskā mierā snaužam akmenī kaltus sensenus sapņus un ilgas. Šos krāsu pretstatus — ugunīgo trauksmi un zemniecisko mieru un klusumu — izlīdzinā gaisiņš Itālijas travertīns, kas ieskanas gan apakšējās daļas ciņpos un laukumos, gan gaviļējot slienas augšup slaidajā obeliskā. Travertīna dzeltenīgais tonis, pieminekļa virsotnē vainagojoties ar patinētā vara zaļumu, ir uzvaras un gaisas ticības vēstītājs.

K. Zāle tēlu valodā atsedzis daudzas cilvēka apziņas formas. Vispilgtāk simboliski atspoguļoti tādi jēdzieni kā Tēvzeme, Māte Latvija, Brīvība, Dzimtene, alkas pēc brīvības, cīņa pret verdzību. Katrai grupai autors piešķīris nosaukumu — Brīvība, Latvija, Važu rāvēji, Lāčplēsis, Vaidelotis, Dzimtenes sargi, Darbs, 1905. gads, Cīņas uz Dzelzstilta, Dziesmusvētku gājiens, Karavīru gājiens u. c. Pie pieminekļa, simbolizējot modrību par tautas brīvību, stāv karavīru godasardze.

Brīvības pieminekli skārušas visas pārmaiņas, kādas notikušas pēdējos 60. gados. Latvijai lemts liktenis būt par vārtiem, kurus griebejuši atvērt karapulki ceļā no Rietumiem uz Austrumiem, no Austrumiem — uz Rietumiem. Rūpīgāk pavērojiet pieminekli — gan granītā, gan travertīnā jūs atradīsiet robus, ko izcirtušas lodes un granātu šķembas 2. pasaules kara un 1991. gada 13.—26. janvāra dienās.

Pie Brīvības pieminekļa pulcējas ļaudis, lai atcerētos latviešu tautas alkas pēc brīvības, izprastu tās vērtību. Te, apliecinādami cieņu Latvijas Republikai, ziedus noliek ārvalstu delegācijas. Te «saplūst ilgas, latvju tautas cerības un prieks».

DABAS AIZSARDZĪBA LATVIJĀ UN EIROPĀ

Indulis Emsis

DABAS AIZSARDZĪBA LATVIJĀ LAIKMETU GRIEZOS

Latvija, būdama viena no mazākajām Eiropas zemēm, citu valstu vidū izceļas ar lielu augu un dzīvnieku valsts daudzveidību. Nekur citur Eiropā vairs nav sastopams tik daudz ūdru kā Latvijā. Republikas mežos vēl joprojām klejo vairāk vilku nekā visā Ziemeļrietumeiropā kopā. Iespēja mežā sastapt melno stārķi Latvijā ir lielāka nekā jebkurā citā Eiropas valstī. Staigājot vasarā pa Latvijas slapjajiem mežiem, tūkstošiem uzmacīgu odu un kniņu lidinās tev apkārt. Vērojot krāšņās papardes, lilijas, sūnas un ķerpjus, rodas sajūta, ka esi tropos. Un kur vēl citur Eiropā var atrast smilšainus liedagus turpat 300 km garumā bez greznām viesnīcām un restorāniem?

Ar jēdzienu «dabas aizsardzība» šajā rakstā autors saprot īpaši aizsargājamo objektu (teritoriju, īpašu ekosistēmu, sugu un citu telpā un laikā nodalītu dabas struktūru) aizsardzību. Šajā nozīmē jēdziens «dabas aizsardzība» ir ievērojami šaurāks par jēdzienu «vides aizsardzība». Atskatoties vēsturē, jāsecina, ka Latvijā dabas aizsardzības izpratne sakņojas baltu tautu savdabīgajā dzīvesveidā, kur dabas pielūgsmē tika likta seno cilšu morāles un dabsaimniecības pamatā. Dieva godā tika celti dabas spēki un sistēmas. Līdz mūsu dienām saglabājušās svētbirzes, svētavoti, svētkmeņi, svētkoki un tautasdziesmas ir liecība dziļas izpratnes un mīlestības pilnai attieksmei pret dabu — cilvēka dzīves telpu, mājokli. Vācu krustneši kā kristietības ieviesēji Latvijā sastapa sīvu pretsparu, un, pēc autora domām, baltu pagānisko cilšu pēcteču attieksmē pret Dievu vēl aizvien ir jūtams duālisms. Tautas paražās un svētku rituālos ir vieta arī senām dievībām.

Līdz ar valstisko struktūru radišanu Latvijā parādās arī pirmie likumi, kas iedibina valstisku risinājumu īpaši aizsargājamo dabas

objektu izdalīšanā. Tā, jau 16. gadsimtā, tā saucamajā zviedru laikā, tiek pieņemti medību un augļkoku aizsardzības likumi.

Latviskās apziņas pirmās atmodas laikā 19. un 20. gadsimta mijā tiek izveidoti pirmie rezervāti Baltijā. Tie bija pirmie arī toreizējā cariskās Krievijas impērijā. 1910. gadā — Vaika salu rezervāts Igaunijas teritorijā, kura dibinātāju pulkā ir arī Rīgas dabas pētnieku biedrība.

1912. gadā tiek nodibināts pirmais rezervāts Latvijā — «Moricsala». 19. gs. 30. gados ar cariskās Krievijas likumu tiek aizsargāta jūras piekraste, nepieļaujot mežu izciršanu.

Pēc neatkarīgās Latvijas valsts nodibināšanas strauji paplašinās īpaši aizsargājamo dabas objektu skaits, apjoms un daudzveidība. Valsts aizsardzībā tiek ņemtas mežiem klātās ezeru salas, parki, alejas, tiek izveidots Siguldas nacionālais parks (Sigulda ir pašreizējā Gaujas nacionālā parka atraktīvākā atpūtas zona), 1921. gadā tiek nodibināts Slīteres rezervāts, 1927. gadā visos Latvijas mežos par īpaši aizsargājamo tiek noteikta ogu īve (*Taxus baccata*).

Pēc Latvijas okupācijas pirmajā sastādītajā aizsargājamo objektu sarakstā 1957. gadā Latvijas PSR Ministru Padome apstiprina 150 īpaši aizsargājamus dabas objektus, arī vairākas augu un dzīvnieku sugas. 1959. un 1968. gadā tiek pieņemti likumi par dabas aizsardzību, tiek nosauktas arī īpaši aizsargājamo objektu pamatkategorijas — rezervāti, liegumi, nacionālie parki, dabas pieminekļi.

1973. gadā tiek dibināts Gaujas nacionālais parks. 1977. un 1987. gadā Ministru Padome apstiprina atjaunotus, pēc īpašas sistēmas sastādītus aizsargājamo dabas objektu sarakstus. Tajos ir iekļautas arī aizsargājamo augu, sēņu, ķērpju un dzīvnieku sugas. Šie likumi nosaka arī režīmu piekrastes aizsargjoslai gar Rīgas līci un Baltijas jūru. Pašreizējā situācija īpaši aizsargājamo dabas objektu jomā attēlota 1. tabulā.

Īpaši aizsargājami dabas objekti aizņem 441 666 ha, t. i., 6,8% no Latvijas teritorijas (dati 1994. g. 1. janvārī).

PSRS koloniālpolitikas izpausmes Latvijas dabas aizsardzības jomā vērtējamas pretrunīgi.

1. Piespiedu kolektīvizācija iznīcināja zemnieku viensētas; aizsākās lielsaimniecību varmācīga veidošana. Meliorācija un upju iztaisnošana degradēja Latvijas ainavu, mazināja tās biotisko daudzveidību un ekoloģisko stabilitāti. Latvijas ainava daļēji zaudēja savu ainavisko un etnoģeogrāfisko savdabību. Īpaši postoši šis pārmaiņas ir skārušas ainavu pilsētu un apdzīvoto vietu tuvumā.

2. Ekstensīvā tautsaimniecības attīstība Latvijas laukos, noziedzīgā īpašumu nacionalizācija un piespiedu kolektīvizācija, iedzīvotāju pārvietošana uz ciematiem, rūpniecības hipertrofētā attīstība veicināja

**ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO
DABAS OBJEKTU SKAITS UN PLATĪBA**

Dabas objektu kategorija	Skaitis	Platība, ha
Rezervāti	5	39261
Nacionālie parki	1	92048
Liegumi		
kompleksie	40	41646
botāniskie	46	4367
purvu	37	29785
dzērvenāju	51	21611
zooloģiskie	15	18362
Dabas parki	11	25602
Aizsargājamo ainavu apgabali	6	151839
Dabas pieminekļi		
ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie	170	1007
dzirnavdiķi	21	171
parki un dendroloģiskie stādījumi	191	2741

**MEZAINUMA
PĀRMAIŅAS LATVIJĀ
1923.—1993. GADĀ**

Gadi	Mežainums, % (pēc mežiercīt- bas materiāliem)
1923	24,7
1929	23,6
1935	24,9
1949	27,3
1961	35,9
1973	37,5
1983	41,1
1990	42,7
1993	43,4

lauksaimnieciski izmantojamo zemju platību sarūkšanu par 1,2 milj. ha un mežiem klātās platības palielināšanos (2. tabula).

3. Totalitārā sociālisma apstākļos, izmantojot administratīvi komandējošā aparāta likumdošanas tiesības, republikas dabas aizsardzības speciālistiem, zinātniekiem un entuziastiem, uzstājoties kā likumdošanas iniciatoriem, izdevās gūt visai nozīmīgus panākumus. Diemžēl valdības lēmumi bieži netika pildīti, trūka likumu ievērošanas kontroles mehānismu, nebija izveidota valstiska vides aizsardzības institūcija. Dabas aizsardzības iniciatīva un likumu izpildes kontrole tika

uzticēta nozaru ministrijām, kas bija aizsardzībai pakļauto dabas resursu un teritoriju tiešās izmantotājas. Tautā šo principu dēvē: «Āzis par dārznieku.»

4. Sabiedrības izpratni par dabas aizsardzības uzdevumu nozīmīgumu veicināja:

— īpaši aizsargājamo dabas objektu sarakstu periodiska paplašināšana;

— Mežsaimniecības problēmu institūta Dabas aizsardzības laboratorijas, rezervātu un Gaujas nacionālā parka administrācijas un speciālistu darba rezultāti;

— Latvijas Sarkanās grāmatas sastādīšana (1980. g.);

— mikroliegumu un saudzes kvartālu izdalīšana mežierīcības darbu gaitā un to režīmu noteikšana un kontrole Mežu ministrijas sistēmā;

— meža teritoriju grupējums aizsargkategorijās un atbilstošie mežizstrādes ierobežojumi;

— zvejas un medību noteikumi;

— ūdenstilpju aizsargjoslu izmantošanas noteikumu apstiprināšana;

— jūras piekrastes aizsargjoslas režīma ieviešana;

— Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības aktivitātes u. c.

Līdz ar šiem centieniem ir attīstījusies zinātniskā doma, uzkrāta bagātīga pieredze, sasniegti starptautiski atzīti rezultāti.

Būtiskas pārmaiņas dabas aizsardzības politikā izraisījis Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1990. gada 13. jūnija lēmums par agrāro reformu Latvijā un likums «Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos». Tiek uzsākts grūts un ilgstošs darbs, lai atjaunotu un sakārtotu īpašumu, lietojuma un valdījuma tiesības uz zemi valstī.

Zemes reformai veltītajos likumos un normatīvajos aktos tiek iestrādātas normas, kas ļauj saglabāt vēsturiski izveidoto īpaši aizsargājamo dabas objektu un teritoriju sistēmu un aizsardzības mērķu sasniegšanai nepieciešamos saimnieciskās darbības ierobežojumus.

Īpašuma tiesības uz zemi likumīgajiem īpašniekiem tiek atjaunotas arī valsts aizsardzībā esošajās dabas teritorijās gadījumos, kad tas nav pretrunā ar objektu dibināšanas mērķiem un to sasniegšanai noteiktajiem izmantošanas režīmiem un saimnieciskās darbības ierobežojumiem. Šādos gadījumos likums paredz, ka zemes īpašnieki vai lietotāji slēdz līgumu ar pašvaldību par noteiktā režīma ieviešanu un ir tiesīgi pretendēt arī uz zemes nodokļa atvieglojumu vai atbrīvošanu no nodokļa.

Īpaši nozīmīgu dabas objektu vai to daļu aizņemto zemju privātizācību likums aizliedz. Šie objekti iekļauti īpašā sarakstā, un to kopplatība ir neliela (~0,1%). Bijušajiem īpašniekiem šajos gadījumos tiek piedāvāta zeme citur vai kompensācija. Diemžēl šajā procesā neiz-

dodas iztikt bez atsevišķiem konfliktiem starp valsts (dabas aizsardzības) un īpašnieku interesēm. Šajā procesā dabas aizsardzības interešu aizstāvjiem un zaļās loģikas piekritējiem jāuzklausa ne mazums pārmetumu no citādi domājošajiem politiskajiem oponentiem. Jāpiezīmē gan, ka gandrīz visi likumīgie īpašnieki labprāt piekrit zemes piedāvājumiem ārpus stingra režīma aizsargājamajiem objektiem, jo saprot, ka saimniekot tur varēs bez īpašiem ierobežojumiem.

1992. gada jūnijā Riodežaneiro Latvija kopā ar citām 120 pasaules valstīm parakstīja konvenciju par bioloģisko daudzveidību, tādējādi uzņemdamās valstisku atbildību par dabas aizsardzības politiku, kas atbilst konvencijas burtam un garam. Kā apliecinājums tam ir likuma «Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām» pieņemšana 1993. gada 16. martā.

Mazpārveidotā daba ir Latvijas nacionālā bagātība. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, degradēto dabas kompleksu renaturalizācija, sugu un populāciju genofonda aizsardzība, īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, objektu un aizsargjoslu tīkla konsekventa paplašināšana ir ikkatras valsts pienākums nākamo paaudžu labā. Saudzējamo objektu tīkls arī turpmāk mērķtiecīgi paplašināms, lai gadsimtu mijā tā īpatsvars sastādītu vismaz 10% no valsts teritorijas. Par aizsargājamām teritorijām jāpārveido daļa no Krievijas armijas atstātajiem poligoniem, kā arī daļa Latvijas pārmitro mežu un citi bioloģiskās daudzveidības un ekoloģiskās stabilitātes ziņā nozīmīgi biotopi.

Polītisko un ekonomisko sistēmu krustcelēs Latvijai ir unikāla iespēja saglabāt savu lielo bioloģisko daudzveidību un dabas resursus. Mitrajām zemēm — slapjiem mežiem, upēm, purviem un pļavām — ir milzīga loma jūras un sauszemes savstarpējā mijiedarbībā. Izmainot kādu no šiem dabas komponentiem, zūd dabiskais līdzsvars — un jūru sāk apdraudēt eitrofikācija. Tas savukārt samazina tūrisma un zivsaimniecības attīstības iespējas. Ilgtermiņa plānošana mežsaimniecībā, kas balstīta uz dabas daudzveidības saglabāšanu un produktivitāti, var radīt pamatu spēcīgas un elastīgas ekonomikas attīstībai.

Aija Mellumā

DABAS UN AINAVAS AIZSARDZĪBAS KOPSAKARĪBAS

Apvidos, kuros ilgstoši dzīvo cilvēki, nepārtraukti notiek dabas un cilvēka mijiedarbība. Rezultātā veidojas katram apvidum raksturīgās ainavas, kas sevī ietver kā

dabas, tā cilvēka veidotos elementus. Ja ilgāku laiku saglabājas stabila sabiedrības attīstība, arī ainavās parasti izveidojas zināms līdzsvars, bet straujās sociālo un ekonomisko apstākļu pārvērtības rada pārmaiņas arī ainavu struktūrā.

Galvenie faktori, kas ietekmē ainavu attīstību un veidošanos, ir urbanizācija, ceļu būve, derīgo izrakteņu ieguve un lauksaimniecība. Taču būtiski, ka cilvēka darbības intensitāte nav vienmērīga visā teritorijā, tāpēc no vietas uz vietu mijas dažādā pakāpē pārveidotas ainavas un ainavas, ko nosacīti var nosaukt par dabiskām. Ainavu veidošanās process notiek gadsimtiem ilgi, tajās uzkrājas dažāda vecuma elementi, tāpēc ainavas iegūst kultūrvēsturisku vērtību.

Tāds ir fons, uz kura Eiropas valstīs attīstās arī dabas aizsardzība — saprotot ar to gan atsevišķu izcilu dabas veidojumu, gan reto augu un dzīvnieku sugu dzīvesvietu aizsardzību, gan plašāku teritoriju aizsardzību. Raksturīgi, ka dabas aizsardzība gandrīz vienmēr ir saistīta ar ainavu aizsardzību un kopšanu. Daudzās valstīs, piemē-

FENOLOĢISKIE NOVEROJUMI (pēc sabiedrisko

Vietas nosaukums	Sniegs sāka kust	Diena, kad vēl bija pēdējais sniegs	Pēdējā salna	Pirmais pērkons	Atlidoja strazdi	Cīruļa pirmā dziesma	Izlidoja pirmās bites	Parādījās pirmais faunēnis
1. Rucava	23.2	24.3	26.5	15.5	2.3	11.3	11.3	12.4
2. Nica	31.1	31.3	28.5	7.4	14.3	15.3	3.4	12.4
3. Pope	—	15.3	19.5	7.5	1.4	28.3	3.4	3.4
4. Snēpele	23.2	21.3	5.5	16.3	16.3	17.3	22.3	22.3
5. Engure	25.2	20.3	5.6	19.4	17.3	19.4	—	18.3
6. Dobele	10.3	20.4	29.5	14.5	6.4	6.3	—	25.4
7. Jelgava	15.3	19.3	9.6	17.3	25.3	23.4	20.3	15.4
8. Ozolaine	10.3	—	15.6	—	20.3	20.3	—	2.4
9. Matiši	14.3	31.3	3.6	25.3	20.3	18.3	2.4	2.4
10. Nereta	16.3	18.3	27.5	4.4	20.3	17.3	2.4	2.4
11. Barkava	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Dagda	14.3	20.4	—	25.4	20.3	17.3	27.4	5.4

ram, Vācijā, tas atspoguļojas arī likumos — tajos šie abi jēdzieni lietoti kopā.

Acīmredzot šādu pieeju nosaka tas, ka daudzās Eiropas valstīs ainavas lielās platībās ir stipri pārveidotas un praktiski nav iespējams nošķirt «dabu» no «ainavas» — tās drīzāk ir vienas parādības dažādas uztveres veidi. Bez tam dabas un ainavu aizsardzības kritēriju un paņēmieni integrācija pēdējā laikā, pieaugot interesei un atbildībai par bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu uz Zemes, iegūst tīri praktisku nozīmi. Proti, tā kļūst par priekšnoteikumu, lai veicinātu un nodrošinātu dabas daudzveidību katrā konkrētā apvidū, vietā, jo šo lielo mērķi vairs nevar sasniegt, lietojot tikai tradicionālos dabas aizsardzības paņēmienus (izcilu dabas objektu aizsardzība, biotopu un sugu aizsardzība).

Iepazīšanās ar daudzu Eiropas valstu aizsargājamo dabas objektu sistēmām Vācijā, Zviedrijā, Beļģijā, Čehijā, Polijā, Ungārijā u.c. atklāj vairākas īpatnības un likumsakarības, kas tāpat ir raksturīgas arī Latvijas aizsargājamo dabas objektu sistēmai. Tāpēc tuvāka

1993. GADA PAVASARI novērotāju datiem)

Atlidoja stārķi	Dzēguzes pirmā dziesma	Atlidoja bezdelīgas	Bērziem sāka cirkulēt sulas	Plava sāka zalot	Bērziem sāka plaukt lapas	Bērzi sāka ziedēt	Baltkšņi sāka ziedēt	Lazdas sāka ziedēt	Apses sāka ziedēt
3.4	7.5	29.4	18.3	20.4	23.4	28.4	19.3	22.2	28.3
6.4	17.5	29.4	18.3	5.4	26.4	29.4	19.3	25.2	28.4
12.4	30.4	29.4	28.3	28.4	30.4	26.4	16.3	20.3	25.3
30.3	29.4	25.4	19.3	19.4	25.4	28.4	14.3	28.2	9.4
1.4	3.5	4.5	26.3	22.4	27.4	23.4	17.3	18.2	—
—	—	—	18.3	24.4	28.4	28.4	26.3	22.3	20.4
22.3	30.5	21.5	20.3	26.4	28.4	27.4	23.3	16.3	16.3
24.3	9.5	7.5	—	26.4	26.4	28.4	30.3	10.2	24.4
31.4	2.5	29.4	24.3	24.4	29.4	27.4	24.3	26.3	—
6.4	6.5	29.4	22.3	26.4	24.4	26.4	24.3	26.3	29.4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30.3	1.5	9.5	28.3	26.4	28.4	26.4	—	—	25.4

Iepazīšanās ar uzkrāto pieredzi varētu stipri uzlabot praktisko dabas aizsardzību, kā arī ļaut izprast tās patiesos mērķus.

Raksturīgi, ka aizsargājamo dabas objektu sistēmās dominē nelieli dabas veidojumi un platības, ko parasti var izmērit desmitos un simtos hektāru un ko dažādās valstīs dažādi arī sauc, bet pēc būtības tie atbilst rezervātiem un liegumiem. Taču vienlaikus pastāv arī lielas aizsargājamās teritorijas, kas parasti tiek izveidotas no dabas viedokļa izcilos apvidos, kā arī apvidos, kas ir interesanti no ainaviskā un kultūrvēsturiskā viedokļa un kuru platība ir tūkstoši, desmiti un simti tūkstoši hektāru. Šīs lielās aizsargājamās teritorijas ir nacionālie parki, dabas un reģionālie parki, aizsargājamo ainavu apvidi, bet pēdējā desmitgadē — arī biosfēras rezervāti. Jāpiezīmē, ka par biosfēras rezervātiem nereti kļūst jau minēto kategoriju aizsargājamās teritorijas, ja tās sāk pildīt papildu funkcijas, kas raksturīgas tieši biosfēras rezervātiem.

No ainaviskā viedokļa mazie aizsargājami dabas objekti pārstāv ainavas elementus, tie var būt dažādi pēc

Vietas nosaukums	Ievārm sāka plaukt lapas	Ievas sāka ziedēt	Cerīņi sāka ziedēt	Pīlādži sāka ziedēt	Mellenes sāka ziedēt	Pīņenes sāka ziedēt	Kļavas sāka ziedēt	Meža zemesnes sāka ziedēt	Kreimenes sāka ziedēt
1. Rucava	20.4	3.5	14.5	12.5	11.5	22.4	26.4	12.5	11.5
2. Nica	22.4	6.5	11.5	14.5	13.5	28.4	30.4	12.5	12.5
3. Pope	30.4	7.5	16.5	20.5	14.5	30.4	1.5	16.5	16.5
4. Snēpele	10.4	6.5	14.5	20.5	14.5	5.5	27.4	14.5	14.5
5. Engure	20.4	7.5	14.5	18.5	9.5	8.5	27.4	8.5	16.5
6. Dobeles	26.4	4.5	12.5	12.5	—	10.5	—	—	—
7. Jelgava	30.4	3.5	11.5	13.5	10.5	6.5	—	16.5	9.5
8. Ozolaine	24.4	2.5	12.5	8.5	—	9.5	24.4	12.5	14.5
9. Matīši	25.4	5.5	14.5	13.5	—	9.5	2.5	15.5	15.5
10. Nereta	20.4	2.5	15.5	12.5	12.5	10.5	29.4	12.5	14.5
11. Barkava	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Dagda	26.4	4.5	12.5	15.5	12.5	10.5	30.4	10.5	13.5

izcelsmes — vai nu saglabājušies kā fragmenti no agrākām dabiskajām ainavām, vai arī izveidojušies ilgstošas cilvēka darbības ietekmē, tātad patiesībā ir pusdabiski veidojumi (piemēram, dažādās dabiskās plavas, virsāji u. c.).

Parasti uzskata, ka visvieglāk aizsargāt un saglabāt ir mazos dabas objektus un šā mērķa sasniegšanas labā vienkārši vajag aizliegt un novērst jebkādu cilvēka darbību. Diemžēl šāds uzskats ir izplatīts arī pie mums, Latvijā, un tas ļoti sarežģī praktisko dabas aizsardzību. Patiesībā mazo dabas objektu aizsardzība nav nemaz tik vienkārša. Pilnīgs cilvēka darbības aizliegums ir tikai viens no iespējamiem rīcības veidiem un tikai gadījumos, ja galvenais mērķis ir saglabāt dabas procesu noteikto attīstības gaitu. Vairākumā gadījumu mazo dabas objektu aizsardzībai ir nepieciešami īpaši, ekoloģiski pamatoti kopšanas pasākumi. Nereti šādiem speciāliem kopšanas pasākumiem būtu jānotiek arī ārpus konkrētā aizsargājamā dabas objekta teritorijas, jo katrs no tiem atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā ar apkārtni.

Lielās aizsargājamās teritorijas ir sarežģītas pēc savas

tabulas turpinājums

Jānogām sāka plaukt lapas	Jānogas sāka ziedēt	Upenes sāka ziedēt	Ķirši sāka ziedēt	Ābeles sāka ziedēt	Sāka ganīt lopus	Sāka sēt vasarāļus	Vasarājiem parādījās asni	Sāka stādīt kartupeļus	Kartupeļiem parādījās asni	Ziemāji sāka vārpot
16.4	29.4	25.4	28.4	14.5	28.4	4.5	10.5	8.5	31.5	12.5
23.4	1.5	2.5	3.5	9.5	11.5	29.4	5.5	26.4	11.5	13.5
27.4	1.5	2.5	2.5	6.5	16.5	—	—	10.5	30.5	—
22.4	30.4	8.5	6.5	8.5	29.4	25.4	2.5	5.5	24.5	19.5
26.4	3.5	8.5	29.4	12.5	30.4	—	—	8.5	16.5	8.5
—	—	—	6.5	10.5	3.5	4.5	22.5	—	—	26.5
24.4	25.4	27.4	30.4	10.5	8.5	—	—	—	—	—
28.4	5.5	7.5	6.5	9.5	2.5	—	—	—	—	—
28.4	6.5	8.5	6.5	8.5	24.4	3.5	11.5	6.5	28.5	—
22.4	15.5	10.5	10.5	12.5	4.5	12.5	24.5	24.4	10.5	24.5
—	—	—	—	—	—	3.5	14.5	3.5	12.5	—
30.4	8.5	10.5	10.5	12.5	2.5	6.5	14.5	8.5	31.5	—

ainaviskās struktūras, tādēļ tajās ir labi priekšnoteikumi dabas un ainavu aizsardzības mērķu un praktiskās darbības integrācijai. Parasti šajās teritorijās visa dabas aizsardzībai nepieciešamā darbība tiek diferencēta pa funkcionālām zonām. Tas ļauj ievērot katras vietas īpatnējos apstākļus un ar tiem saistītos dabas un kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības mērķus.

Teritorijas funkcionālais zonējums kā dabas aizsardzības metode Latvijā pirmoreiz izmantots Gaujas nacionālā parka attīstības shēmā, bet vēlāk uz funkcionālā zonējuma ir balstīta dabas aizsardzība vairākos aizsargājamajos ainavu apvidos (Vestienas, Veclaicenes) un dabas parkos (Tērvetes parks, Talsu pauguraines parks).

Eiropas valstīs ir vēl divas aizsargājamo dabas objektu iezīmes.

Pirmā iezīme. Daudzi no aizsargājamajiem dabas objektiem vienlaikus ir dabas un kultūrvēsturiski objekti,

FENOLOGISKIE NOVEROJUMI

(pēc sabiedrisko

Vietas nosaukums	Avenes sāka ziedēt	Brūklenes sāka ziedēt	Ozoli sāka ziedēt	Jasmīni sāka ziedēt	Plavu ābolīnš sāka ziedēt	Sāka plaut sienu	Ziemāji sāka ziedēt	Mieži sāka vārpot	Līepas sāka ziedēt
1. Rucava	23.5	—	14.5	9.6	4.6	—	29.5	28.6	7.7
2. Nīca	30.5	16.5	7.5	19.6	25.5	3.6	28.5	20.6	6.7
3. Pope	11.6	21.5	20.5	21.6	4.6	15.6	—	—	5.7
4. Snēpele	25.5	—	13.5	3.6	28.5	6.6	6.6	27.6	6.7
5. Engure	8.6	18.5	10.5	6.6	5.6	20.6	5.6	—	6.7
6. Dobeļe	—	—	—	—	30.5	—	4.6	28.6	—
7. Jelgava	—	—	—	—	14.5	20.6	—	—	6.7
8. Ozolaine	14.6	—	12.5	31.5	—	10.6	—	—	—
9. Matīši	22.5	—	10.5	1.6	5.6	17.6	—	—	9.7
10. Nereta	16.5	15.5	12.5	8.6	29.5	22.6	4.6	26.6	2.7
11. Barkava	—	—	—	5.6	—	11.6	—	—	10.7
12. Dagda	2.6	24.5	—	31.5	6.6	20.6	—	22.6	10.7

daudzi no tiem ir izveidoti īpatnēju vai unikālu dabas un sabiedrības mijiedarbības izpausmju saglabāšanai. Tās ir kultūrvēsturiskās ainavas vārda tiešā nozīnē. Arī Latvijā tādas atrodamas un ņemtas valsts aizsardzībā, piem., šņoru lauku paliekas Latgalē, īpatnējā lauku sistēma Kurzemes jūrmalā pie Bernātiem un Jūrmalciema.

Otrā iezīme. Aizsargājami dabas objekti aktīvi tiek iesaistīti cilvēku ekoloģiskās izglītošanas darbā, kā arī izmantoti par t. s. ekoloģiskā tūrisma objektiem. Taču tas no šīs darbības organizatoriem prasa ļoti dziļas dabas uzbuves un procesu zināšanas, lai nepieļautu pārmērīgas slo dzes, kas neizbēgami var samazināt dabas objektu vērtību vai pat to iznīcināt.

Tātad dabas un ainavas aizsardzība ir tikpat daudzveidīga, cik daudzveidīga ir pati daba un ainava. Katrā atsevišķā vietā tai ir jābūt konkrētai un vispusīgi pamatotai.

1993. GADA VASARĀ
(novērotāju datiem)

Kartupeļi sāka ziedēt	Jānogas sāka nogatavoties	Upenes sāka nogatavoties	Kirši sāka nogatavoties	Mellenes sāka nogatavoties	Avenes sāka nogatavoties	Brūklenes sāka nogatavoties	Ziemāji sasniedza dzeltengatavību	Mieži sasniedza dzeltengatavību	Virši sāka ziedēt
137	—	—	—	—	—	—	5.8	17.8	—
196	6.7	26.6	4.7	30.6	4.7	7.8	16.7	2.8	6.8
18.7	12.7	9.7	15.7	2.7	24.7	22.8	—	—	8.8
6.7	29.6	30.6	15.7	25.6	5.7	9.8	20.7	8.8	9.8
10.7	17.7	4.7	15.7	24.6	10.7	1.8	15.7	—	18.8
—	—	—	30.6	—	—	—	20.7	8.8	—
—	19.7	12.7	6.7	11.7	6.7	18.8	—	—	18.8
—	20.7	15.7	15.7	15.7	15.7	—	—	—	—
—	8.7	9.7	4.7	11.7	—	—	—	—	—
10.7	15.7	15.7	19.7	10.7	20.7	14.8	28.7	12.8	10.8
—	12.7	18.7	16.7	8.7	16.7	20.8	—	—	28.8
8.7	12.7	7.7	15.7	29.6	16.7	—	—	31.7	31.7

NEFORMĀĻI UN VIDES POLITIKA

Nevalstiskās, par neformālajām dēvētās organizācijas ir savulaik daudz padarījušas, izvirzot vides un dabas aizsardzību visas sabiedrības degpunktā. Sākotnēji tajās darbojās gan profesionāli izglītoti, gan tikai aicinājuma vadīti cilvēki, kas vēlējās kaut ko uzlabot sabiedrības attieksmē pret vidi, kurā paši dzīvojam. Tās bija signalizētājas, norādīja uz sasāpējušām un no slepenības atbrīvojamām problēmām. Līdzīgi kā visā Rietumu pasaulē, arī Latvijā ir pienācis brīdis, kad vides jautājumi tiek risināti valstiskā mērogā. Valstij un gandrīz visām vadošajām partijām ir vairāk vai mazāk izstrādāta vides politika. Bijušie profesionāli darboties spējīgie neformāļi ir pārgājuši strādāt uz oficiālajām valsts un pašvaldību vides aizsardzības institūcijām, kamēr nevalstiskajās organizācijās palikuši galvenokārt tikai neprofesionāli, bet pārliecības vadīti cilvēki.

FENOLOĢISKIE NOVĒROJUMI

(pēc sabiedrisko

Vietas nosaukums	Sāka nogatavoties āboli	Sāka novākt kartupeļus	Sāka sēt ziemājus	Bērziem sāka dzeltēt lapas	Liepām sāka dzeltēt lapas	Kļavām sāka dzeltēt lapas	Apsēm sāka dzeltēt lapas	Ābelēm sāka dzeltēt lapas
1. Rucava	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Nica	6.9	27.8	21.9	9.9	7.9	2.9	20.9	22.9
3. Pope	19.8	4.9	—	8.9	8.9	6.9	24.9	9.9
4. Snēpele	30.8	26.8	20.8	23.9	6.9	7.9	27.9	20.9
5. Engure	28.8	4.9	27.9	11.9	12.9	8.9	13.9	20.9
6. Dobeles	8.9	—	13.9	8.10	—	—	12.10	4.10
7. Jelgava	6.8	—	15.9	13.9	15.9	16.9	13.9	20.9
8. Ozolaine	—	—	—	5.9	10.9	5.9	15.9	20.9
9. Matīši	7.8	1.9	20.9	14.9	10.9	2.9	28.9	25.9
10. Nereta	4.9	4.9	10.9	5.9	6.9	3.9	26.9	20.9
11. Barkava	14.9	16.9	24.8	20.9	23.9	18.9	20.9	30.9
12. Dagda	30.9	24.8	—	30.9	20.9	10.9	28.9	10.10

Novērojumus sabiedriskā kārtā veikuši un datus iesūtījuši sabiedriskie 3. Pope — E. Reinfelds, 4. Snēpele — A. Ķemlers, 5. Engure — 8. Ozolaine — V. Trēziņa, 9. Matīši — J. Smits, 10. Nereta —

Tomēr nevalstisko organizāciju iespējas nebūt nav izsmeltas. Tām tikai tuvākajā nākotnē ir jāmeģina pārkārtoties atbilstoši jaunajiem apstākļiem. Taču arī visai sabiedrībai, tai skaitā valsts iestāžu darbiniekiem, jāmaina sava attieksme pret sabiedriskajām organizācijām.

Apvienoto Nāciju 1992. gada 14. jūnijā Riodežaneiro vides aizsardzības konferences lētvāros pieņemtās rezolūcijas 10. princips saka: «Vides jautājumā vislabāk tiek atrisināti, piedaloties visiem pilsoņiem visos sabiedrības līmeņos. Valsts līmenī katram indivīdam jābūt garantētai pieejai visai informācijai par kaitīgām vielām un darbībām ar tām, kā arī par iespējām piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā. Valstīm, nodrošinot plaši pieejamu informāciju, jāveicina sabiedrības ieinteresētība un līdzdalība. Jānodrošina efektīva piekļūšana tiesu un administratīvajiem dokumentiem un lietām, ieskaitot zaudējumu atlīdzību.»

Vides aizsardzības nevalstiskās organizācijas, tāpat kā citas nevalstiskas un brīvprātīgas organizācijas, vada divi mērķi — atrisināt sabiedrības problēmas un tajā pašā laikā arī apmierināt savu biedru

1993. GADA RUDENI novērotāju datiem)

Liepām sāka krist lapas	Bērziem sāka krist lapas	Kļavām sāka krist lapas	Apsēm sāka krist lapas	Abelēm sāka krist lapas	Aizlidoja stārķi	Aizlidoja zosis	Aizlidoja strazdi	Pirmā salna	Pirmais sniegs
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11.9	2.9	12.9	23.9	24.9	30.8	16.10	29.10	9.9	12.11
22.9	22.9	12.9	30.9	22.9	28.8	14.9	6.10	8.9	—
27.9	10.10	27.9	6.10	2.10	3.9	15.10	18.10	10.9	15.10
14.9	23.9	19.9	24.9	25.9	30.9	26.9	6.10	20.9	15.10
—	16.10	—	14.10	14.10	—	25.9	14.10	9.9	23.10
12.10	10.10	13.10	10.10	12.10	17.9	28.9	20.9	9.9	28.10
7.10	25.9	15.10	10.10	17.10	—	—	—	9.9	15.10
16.9	2.10	20.9	30.9	3.10	31.8	14.9	23.10	1.9	15.10
16.9	10.9	18.9	15.9	30.9	29.8	25.9	8.10	10.9	22.10
29.9	29.9	26.9	6.10	16.10	29.8	28.9	4.10	9.9	22.10
8.10	14.10	11.10	8.10	14.10	28.8	22.9	28.10	28.9	17.10

novērotāji: 1. Rucava — J. Laugalis, 2. Nica — A. Būdels, A. Liepiņa, 6. Dobele — E. Nonbergs, 7. Jelgava — L. Matjušonoks, M. Rulle, 11. Barkava — V. Miška, 12. Dagda — F. Vasiļjeva.

Sastādījusi Elga Andžejevska

personiskās prasības pēc ideāliem, pašapziņas, saskarsmes un ievēribas. Vienkāršs ierindas biedrs darbojas, neekonomisku stimulu vadīts, istenojot vajadzību gūt apmierinājumu no labi padarīta darba, kura vērtībai viņš tic. Nevalstisko organizāciju biedri ir ne tikai pretimnākoša auditorija vides aizsardzības mērķiem, bet arī palīgi un dažreiz pat kampaņu organizētāji šo mērķu īstenošanai.

Birokrātiska pieeja vides politikas jautājumu risināšanai ir bijusi paliks arī turpmāk. Ar panākumiem tā darbojas un varēs darboties konkrētās jomās, kā, piemēram, notekūdeņu attīrīšanā. Birokrātiskā sistēma tiek galā arī ar lielākām problēmām, tomēr jau 80. gados rietumvalstīs nonāca pie atzinuma, ka tālāka vides jautājumu risināšanas birokratizēšana var darīt vairāk ļauna nekā laba un ka valsts birokrātija viena pati nevar panākt vides uzlabošanu reizē ar sabiedrības un rūpniecības attīstību.

No vienas puses, rietumvalstu vides aizsardzības birokrātiskās institūcijas mēģina arvien vairāk sadarboties ar piesārņojuma radītājiem jeb mērķgrupām — rūpniecību, transportu, tirdzniecību un lauksaimniecību. No otras puses, vides aizsardzības ierēdņi mēģina vienoties ar neformālajām organizācijām par iesaistīšanos vides jautājumu risināšanā. Daudzos gadījumos neformālās, ar oficiālajām valsts struktūrām nesaistītās organizācijas var atļauties aktīvāku līdzdalību, ekstremālāku risinājumu piedāvājumu, mazāk pamatotu pierādījumu izmantošanu, pārrunas ar vides piesārņotājiem un plašas sabiedriskās domas ietekmēšanas kampaņas.

Ne tikai valstiskās organizācijas rietumvalstīs izprot šādas sadarbības nozīmīgumu, bet arī lielākā daļa neformālo organizāciju darbojas ar valsts institūcijām un aktīvi piedalās to darbības kritizēšanā un kontrolē, kā arī piedāvā konsultācijas, palīdzību, alternatīvus risinājumus un politiku.

Tuvāk aplūkosim Nīderlandes pieredzi. 70. gados Nīderlandē nevalstiskās vides aizsardzības grupas, piedaloties politiskajās organizācijās un konsultantu padomēs, uzsāka valsts politikas ietekmēšanu, lai demokratizētu lēmumu pieņemšanas mehānismu un panāktu savu ideju uzklaušanu. Viena no šādām grupām ir Nīderlandes dabas saglabāšanas un vides aizsardzības biedrība (dibināta 1972. gadā). Tā ir kļuvusi par ietekmīgu organizāciju, kuras aktivitātes ir vides politikas analīze, lobisms valdībā, juridiskā darbība, konsultācijas un publikācijas. Šā novirziena organizācijas jau 70. gadu beigās saprata, ka, ja ir vēlēšanās mainīt valsts politiku, konstruktīvi kritizējot vai piedāvājot alternatīvus risinājumus, tad svarīgas ir zināšanas un savi neatkarīgi eksperti. Piemēram, iepriekšminētajā Nīderlandes organizācijā strādā vairāk nekā 50 augstas klases profesionāļu, kuru algām tiek izmaksātas divas trešdaļas no organizācijas līdzekļiem.

Laika gaitā, pateicoties tam, ka vides kustība nodrošināja sev labu reputāciju ar savu profesionālo un organizatorisko kompetenci, tās ieguldījums valsts politikas veidošanā tika arvien nopietnāk ņemts vērā. Nīderlandes valdība sāka arvien vairāk atbalstīt neformālo zaļo kustību. Piemēram, Dabas saglabāšanas un vides aizsardzības biedrība no apmēram 5 miljoniem guldeņu ienākuma 3 miljonus saņem no ministrijām, kuras atbild par vides un dabas aizsardzību.

Viena no būtiskākajām pārmaiņām vides neformāļu darbībā rietumpasaulē ir tā, ka mūsdienās tā balstās galvenokārt uz «reālismu» un konkrētu alternatīvu piedāvāšanu sabiedrībai, it sevišķi ražotājiem. Protams, tas nenozīmē to, ka vides kustība būtu zaudējusi ideālus. Tā vairs nevēlas balstīt savas aktivitātes uz ļoti ideālistiskiem un noliedzošiem principiem. «Ideāli, sapņi, atmiņas par zaudēto, laimīgo pagātņi ir bieži mūsu — vides un dabas aizsardzības aktivistu — darbības dziļākā motivācija. Tomēr šīs idejas nevar kalpot par vadlīniju cīņā ar rūpniekiem, arodbiedrībām un valdību» (A. Nentjess, 1981. g.).

Vides neformāļu kustības attieksmi pret valsts iestādēm rietumvalstīs nav viegli izskaidrot. Viens no iemesliem ir dominējošais «jaunais realisms», sociālisma nometnes sagrūšana. Svarīgs ir arī fakts, ka valdība arvien vairāk nodarbina «baltās apkaklītes», kas simpatizē zaļajiem un dažreiz pat ir nākušas tieši no vides aizsardzības kustības.

Tomēr, neskatoties uz neformālo vides aizsardzības organizāciju tendenci meklēt sadarbības iespējas ar politiskām organizācijām, tās nezaudē savu neatkarību un nesaplūst ar esošo politisko sistēmu. Nīderlandē viens no pasākumiem, lai izvairītos būt pārāk cieši saistītām ar kādu no politiskajām partijām vai valsts birokrātiju, ir dažādu nevalstisko vides aizsardzības organizāciju savstarpējā sadarbība un kopēja stratēģijas izstrādāšana.

Zaļās kustības uzdevums mūsdienās nav konfrontācija, kas bija tik nepieciešama sākotnēji, kad tā darbojās kā politiskā spiediena grupa, demonstrējot un informējot sabiedrību par valdības nepietiekamo aktivitāti vides problēmu risināšanā. Mūsdienās vides aizsardzības idejas vairāk vai mazāk ir uztvērusi plaša sabiedrības daļa. 80. gados vides neformālā kustība politiskajā arēnā ir kļuvusi par ietekmīgu spēku. Politiskās partijas un valsts birokrātijai nopietni rēķinās ar zaļās kustības uzskatiem un uztver to kā līdzvērtīgu partneri politiskajos procesos. Būtiska kļūst sadarbība starp neformālo kustību, valsti un uzņēmējiem, kā kopēji izstrādāt labākos risinājumus. Tomēr atsevišķos gadījumos konfrontācija var būt nepieciešama un ir svarīgi, lai neformālās organizācijas arī turpmāk paliek neatkarīgas no valsts birokrātijas un saimnieciskiem uzņēmumiem.

Mirdza Leinerte

KĀ AIZSARGĀ ŪDEŅUS VĀCIJĀ

Valstīs, kur saimniecisko un ražošanas notekūdeņu pilnīga attīrīšana jau pāris gadu desmitu ir pati par sevi saprotama lieta, galvenā vēriba pašreiz tiek veltīta upju un ezeru pasargāšanai no vielām, ko ienes virszemes notece un gruntsūdeņi. Berlīnes notekūdeņu attīrīšanas iekārtu speciālisti pat atļaujas pavisam nopietni pajokot, ka fosfora daudzumu attīrīšanas procesā nemaz neesot vēlams samazināt līdz nullei, jo citādi upēs nekas neaugšot.

Lietus un sniega kušanas ūdeņi, kas veido kā virszemes noteci, tā arī gruntsūdeņus, izplata no izkļiedētiem piesārņojuma avotiem nākušās vielas. Visnozīmīgākais izkļiedēto piesārņojuma avotu radītājs ir lauksaimniecība. Pats piesārņojums sastāv galvenokārt no minerālmēslu un kūtsmēslu pārpalikuma (slāpekļis, fosfors, organiskās vielas), lauksaimniecībā lietotām indēm un augsnes daļiņām. Kā zināms, upju un ezeru aizaugšanu paātrina gan minerālmēsli, gan kūtsmēsli.

Indēm ir ilgstoša un daudzpusīga iedarbība, kas nepavisam nebeidzas tikai ar savvaļas augu un dzīvnieku sugu izmiršanu. Ar saindētajiem augiem un dzīvniekiem tās atgriežas atpakaļ pie cilvēka un «turpina savu darbu».

Ūdeņi nonākušās augsnes daļiņas veicina upju un ezeru piesērēšanu un to dziļuma samazināšanos.

Iepazīsimies ar pasākumiem, kādus izmanto Rietumeiropas valstīs (konkrēti — Vācijā), lai aizsargātu upes, ezerus un gruntsūdeņus, bet galaiznākumā — arī jūras.

IEDZIVOTĀJU LIDZDALĪBA

Vispirms jāmin tas, ka Vācijā ūdeņi, iekaitot gruntsūdeņus, ir sabiedrības īpašums. Vienīgi zeme pieder īpašniekam. Tas nozīmē, ka lielākajā daļā gadījumu ūdeņu stāvoklis atkarīgs no zemes īpašnieka rīcības, ko nosaka ne tikai saprātīgi likumi, bet arī indivīda apziņīgums. Vācieši paši atzīst, ka visus un visur izkontrolēt nevar. Acīmredzot te spēkā ir abi minētie nosacījumi, jo ne velti tieši Vācijai 1992. gadā piešķirta vadošā loma ūdeņu aizsardzībā starp Eiropas kopienas valstīm. Tas nozīmē, ka Vācijā šajā laukā zina vairāk, dara labāk un gūst lielākus panākumus.

Kā to var sasniegt? Ar iedzīvotāju masveida iesaistīšanos dabas aizsardzībā un atvесеjošanā, sākot ar vidēji pārtikušām mājsaimniecībām un beidzot ar vareniem zemes īpašniekiem. Tā, piemēram, namamāte var izvēlēties tādu veļas mazgājamo līdzekli, kurā ir mazāk dabai kaitējošu vielu un kurš ir lētāks. Jo pircējas zināšanu un

apzinīguma līmenis augstāks, jo viņa, dažādus līdzekļus kombinējot, var ietaupīt vairāk un arī ūdeņus pasargāt labāk. Visu vecumu iedzīvotāju izglītošanas sistēma dabas aizsardzības jautājumos, sevišķi uzsverot ūdeņu aizsardzības nozīmīgumu, ir ļoti plaša un pamatīga.

Bez vispārējiem ūdens aizsardzības noteikumiem, kas jāievēro ikvienam zemes īpašniekam, Vācijā tiek veidotas dažādas dabas aizsardzības programmas, kurās iekļauti papildu uzdevumi un noteikumi. Ikviens zemes īpašnieks, bet galvenokārt fermeris tiek aicināts piedalīties kādas programmas īstenošanā. Par to valsts viņam maksā. Ja programmas mērķis ir, piemēram, sugu daudzveidības saglabāšana vai palielināšana, fermēra pienākums ir atteikties no tādas saimniecības, kas nodrošina visaugstāko ražu, un pāriet uz vienkāršākam, dabas atveseļošanas sekmējošām metodēm.

GRUNTSŪDEŅI

Neraugoties uz to, ka ūdeņi ir visas sabiedrības īpašums, zemes īpašniekam gruntsūdeņi nepieder, taču viņam ir tiesības lietot gruntsūdeņi savas ģimenes vajadzībām bez atļaujas. Ja ir nepieciešams daudz ūdens (laistīšanai un citām vajadzībām), tad jāprasa atļauja pašvaldībai. Gruntsūdeņu piesārņošana ir aizliegta ar likumu.

Arī pilsētniekam dzeramais ūdens ir par brīvu. Jāmaksā ir vienīgi par ūdens attīrīšanu, pievadīšanu u. tml. pakalpojumiem.

Ap katru pilsētas vai apdzīvotas vietas dzeramā ūdens urbumu ir trīspakāpju aizsargjoslas. Pašu urbumu 10 m rādiusā sargā I zona. Nākošā ir II zona jeb 15 dienu zona. Tās lielums atkarīgs no ūdens sūkšanās ātruma, kādā ūdens 15 dienu laikā sasniedz urbumu. Speciālisti šo joslu uzskata par vissvarīgāko, jo divu nedēļu laikā iet bojā cilvēka veselībai nevēlami mikroorganismi. III zonas rādiuss var būt pat līdz 2 km. To mēdz saukt arī par 100 dienu zonu.

Ja urbums atrodas uz fermēra zemes, tad vispirms mēģina vienoties ar zemes īpašnieku par aizsargjoslu saprātīgu izmantošanu atbilstoši noteikumos paredzētajiem ierobežojumiem. Par to, ka fermeris ir spiests samazināt ražošanu, valsts viņam izmaksā naudas kompensāciju. Ja ar fermeri vienoties neizdodas vai arī ja viņš laika gaitā noteikumus neievēro, tad valsts no viņa atpērk I un II zonas zemi, kur ir nepieciešams visstingrākais ūdens aizsardzības režīms. Parasti dabā tiek izliktas norādes par aizsargjoslām un ierobežojumiem tajās. Lielākā daļa iedzīvotāju norādījumus ievēro.

UPES UN EZERI

Piekraustes zemju īpašnieks upes un ezera ūdeņi savām vajadzībām var lietot bez atļaujas. Viņš var braukt arī ar laivu, neprasot īpašu atļauju. Taču kuģot pa šo upi vai ezeru bez atļaujas nedrīkst. Ja

grib maksākerēt vai zvejot, tad attiecīgo upes posmu vai ezeru, vai arī tā daļu var nomāt. Ūdeņu apsaimniekošanas kārtību izstrādā īpaša valsts iestāde.

Ja piekrastes zemju īpašnieks savā teritorijā ir devis pajumti kādai firmai, tad ir jāmeklē ūdeņu lietošanas atļauja. Bez šīs atļaujas nekādus notekūdeņus nevienā upē (Vācijā ezerus šādām vajadzībām vairs neizmanto) ievadīt nedrīkst.

Vēl nesen par piekrastes zemju izmantošanu speciālistiem bija atšķirīgi viedokļi. Pēdējos gados ir pierādīts, ka zaļās aizsargjoslas (bufferzonas) gar ezeriem un upēm (sauktas arī par upju koridoriem) ne tikai aiztur slāpekli un fosforu, ko pārnes virszemes notece, bet stipri samazina slāpekļa koncentrāciju gruntsūdeņos. Aizsargjoslu platumu katra federālā zeme nosaka pēc saviem ieskatiem. Parasti aizsargjoslas ir 5—10 m platas. Jo intensīvāk zeme tiek izmantota, jo platākai jābūt aizsargjoslai. Gar īpaši sargājamiem ūdeņiem valsts aizsargjoslu zemi no īpašniekiem cenšas atpirt. Vajadzības gadījumā aizsargjoslu var iznomāt, stingri ievērojot izmantošanas ierobežojumus. Vairākumā gadījumu pašvaldības slēdz līgumus ar zemes īpašniekiem par ierobežojumu ievērošanu, aizsargjoslas izmantojot. Īpašnieki par ražošanas sašaurināšanu saņem kompensāciju. Bez tam zemes īpašnieki tiek aicināti piedalīties apmaksātu, daudzveidīgu ūdeņu aizsardzības programmu izpildē.

Pagaidām daudzas upes un ezerus iedzīvotāji atpūtai (peldēšanai, pastaigām piekrastē un saules vannām) nevar izmantot, jo zemes īpašnieks nav ieinteresēts svešus cilvēkus laist cauri savai teritorijai. Pašlaik Vācijā tiek izstrādāts likums, kas ievēros arī ūdeņu mīļotāju intereses.

Visu valstī izmantoto ūdeņu aizsardzības pasākumu iedarbīgumu pārbauda ar regulāras novērojumu sistēmas jeb monitoringa palīdzību.

Ilma Cepāne

ZEMES REFORMA UN VIDES AIZSARDZĪBA

Kā liecina prakse, veicot zemes reformu īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (turpmāk — aizsargājamās teritorijas), nereti rodas strīdi ne tikai starp likumīgajiem zemes īpašniekiem (viņu mantiniekiem), pašvaldībām un vides aizsardzības institūcijām, bet arī Saeimas deputātu starpā. Lietas par zemes privatizāciju šajās teritorijās pēc prokuratūras prasības dažviet ir izšķirušas tiesas. 1993. gada beigās daļa Saeimas deputātu, izdarot izmaiņas

likumā «Par zemes privatizāciju lauku apvidos», centās panākt zemes īpašuma tiesību atjaunošanu un zemes nodošanu īpašumā visās līdz šim aizsargājamās teritorijās.

Ceru, ka iepriekš minētais priekšlikums nebija savtīgu interešu mudināts, bet gan saistīts ar ekoloģiskās izglītības trūkumu, dažkārt pat ar elementāru bioloģisko procesu neizpratni. Grūti ir izskaidrot masu informācijas līdzekļos lasīto un dzirdēto, ka, piemēram, «saimnieciskās darbības pārtraukšana atsevišķās rezervātu vietās rada lielu mežu pielūzņojumu un ekoloģiski apdraud mežaudžu stāvokli», «aizsargājamās teritorijas traucē dzīvot», «rezervāti jālikvidē, jo tie pastāv uz PSRS un LPSR likumu pamata», «pasaule ir burtiski apburta vai uzburta uz dabas aizstāvēšanu», «tās valstij neko nedod» utt.

Savulaik kā AP deputāte, piedaloties Eiropas valstu parlamentu un Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas «zaļo» deputātu konferencē Strasbūrā, parakstīju deklarāciju, kur apsoliņos «izmantot visas savas ziņāšanas, morālās un intelektuālās iespējas un demokrātiskās metodes, lai uzlabotu Eiropas vidi, un iekļaut ekoloģiskos jautājumus kā svarīgākos politisko grupu un parlamenta izskatīšanai». Iespēju robežās to esmu darījusi un šajā publikācijā centīšos atbildēt uz visbiežāk uzdotajiem jautājumiem, kas saistīti ar aizsargājamo teritoriju privatizāciju. Ja dažviet atkārtošu iepriekš manis rakstīto (Lauku Avīze. — 1993. — 7. maijs; Diena. — 1993. — 11. novembris) un runāto, lai lasītājs piedod.

Kas ir aizsargājamās teritorijas,
kāpēc tās vajadzīgas?

Saskaņā ar 1993. gada 16. marta likuma «Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām» 2. pantu tās ir ģeogrāfiski noteiktas platības, kas atrodas īpašā valsts aizsardzībā saskaņā ar kompetentu valsts varas un pārvaldes institūciju lēmumu. Aizsargājamās teritorijas tiek izveidotas, aizsargātas un apsaimniekotas nolūkā:

- aizsargāt un saglabāt dabas daudzveidību (retas un tipiskas dabas ekosistēmas, aizsargājamo sugu dzīves vidi, savdabīgas, skaistas un Latvijai raksturīgas ainavas, ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos veidojumus utt.);
- nodrošināt zinātniskos pētījumus un vides pārraudzību;
- saglabāt sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai nozīmīgas teritorijas.

Aizsargājamās teritorijas iedala šādās kategorijās: dabas rezervāti, nacionālie parki, dabas parki, dabas pieminekļi, dabas liegumi un aizsargājamo ainavu apvidi.

Bez tam ar valdības lēmumiem ir noteiktas dažāda rakstura un platuma aizsargjoslas gar upju, ezeru krastiem, Baltijas jūru un Rīgas līci, kur noteikta virkne saimnieciska rakstura ierobežojumu (celtniecībā, ķīmikāliju lietošanā, meža ciršanā u. c.). Kā ārzemju, tā mūsu valsts speciālisti uzskata, ka sevišķi vērtīgas ir t. s. mitrzesmes: purvi, slapjie meži un pļavas. Vispasaules dabas fonda (WWF) pārstāvji uzskata, ka to nozīme bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un ekoloģiskā līdzsvara uzturēšanā ir nepārvērtējama.

Aizsargājamās teritorijas nav sociālisma un stagnācijas laiku «paliekas», kā dažkārt īpašuma tiesību aizstāvji mēdz deklarēt. Visā pasaulē sakarā ar ekoloģiskās situācijas saasināšanos ir izvērstā darbība par bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Lai nodrošinātu līdzsvaru dabā, Eiropas Kopienas direktīvas rekomendē katrā valstī izveidot vismaz 10% aizsargājamo teritoriju, kur saimnieciskā darbība tiktu stingri reglamentēta vai dažviet pat aizliegta. Jāpiezīmē, ka 1992. gada jūnijā Apvienoto Nāciju vides aizsardzības konferencē Riodežaneiro tika pieņemta rezolūcija par dabas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, ko parakstīja arī Saeimas priekšsēdētājs A. Gorbunova kungs.

Arī Latvijas aizsargājamo teritoriju veidošanai ir sena vēsture. 30. gados ar likumu tika aizsargāts Moricsalas, Slīteres, Griņu rezervāts, 17 ezeros 53 salas, īpatnēji koki, akmeņi, kā arī divi nacionālie parki — Gaujas senlejas krasti (375 ha) un Kokneses nacionālais parks (63,40 ha). Daļa no pašreizējām aizsargājamām teritorijām tika izveidota t. s. stagnācijas laikā (Gaujas nacionālais parks, Teiču un Krustkalnu rezervāts). Jāpiekrīt pēdējā laikā teiktajam, ka mūsu valsts bioloģisko daudzveidību saglabāt līdzējuši ne vien dabas draugu pūliņi, bet arī sociālisma saimnieciskā mazspēja. Tāpēc Latvijā daba saglabājusies daudzveidīgāka nekā Rietumeiropā.

Kāda ir zemes lietošanas un privatizācijas kārtība aizsargājamās teritorijās?

Jau 1991. gada vasarā, kad Latvijā tika uzsākta zemes reformas 1. kārtā, pie A. Gorbunova kunga griezās Pasaules dabas fonda ģenerāldirektors Šarls de Hesa kungs

par nepieciešamību zemes privatizācijas procesā saglabāt aizsargājamās teritorijas, ekosistēmas, retos biotopus.

Saskaņā ar zemes reformas normatīviem aktiem, ievērojot kompetentu zinātnieku ieteikumus, tikai neliela daļa, mazāk par 1% valsts teritorijas, no visunikālākajiem aizsargājamiem dabas objektiem vai to daļām nav privatizējama un atstājama valsts īpašumā. Šādos gadījumos likumīgajiem zemes īpašniekiem (viņu mantiniekiem) ir tiesības pieprasīt piešķirt viņiem īpašumā līdzvērtīgu zemes gabalu vai saņemt kompensāciju. Piemēram, šo teritoriju skaitā ir valsts rezervātu un Gaujas nacionālā parka atsevišķas vietas, valsts nozīmes botāniskie, purvu, dzērvenāju un zooloģiskie liegumi u. c. Gaujas nacionālajā parkā spēkā esošie likumi nepieļauj atjaunot īpašuma tiesības 19 likumīgajiem zemes īpašniekiem (viņu mantiniekiem) parka rezervātu zonā (720 ha) un 17 gadījumos — Siguldas un Līgatnes atpūtas zonās (530 ha), kas kopā ir aptuveni tikai 1,4% no 92 000 ha parka kopplatības. Jāpiezīmē, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas institūciju ierēdņiem ir jāinformē pagastu, rajonu un pilsētu zemes komisijas un pašvaldības par šajās teritorijās lietošanā nepiešķiramo un neprivatizējamo zemju precīzām robežām.

Pārējās aizsargājamās teritorijas vai to daļas, kas nav iekļautas neprivatizējamo zemju sarakstā, var tikt privatizētas, ja arī turpmāk tiks ievēroti aizsargājamās teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumi, kā arī dabas aizsardzības plāni. Par to jānorāda lēmumā par zemes piešķiršanu īpašumā, nostiprinot šos noteikumus ar ierakstu Zemes grāmatā. Ja šīs zemes tiek piešķirtas lietošanā, tad lietotājam ar vietējo pašvaldību jāslēdz līgums, ka tiks ievērots šo aizsargājamo teritoriju tiesiskais režīms.

Vai zemes īpašniekam (lietotājam) ir tiesības uz atlīdzību sakarā ar saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās?

Šādos gadījumos zemes īpašniekam (lietotājam) ir tiesības uz nodokļu atvieglojumiem vai citādu atlīdzību. Vietējās pašvaldības pēc zemes nodokļa maksātāja motivēta lūguma var samazināt nodokli vai atbrīvot no tā.

Lai saņemtu atlīdzību par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, zemes īpašniekam (lietotājam) ir tiesības iesniegt pašvaldībai zaudējumu aprēķinu. Pašvaldībai

divu mēnešu laikā, ņemot vērā ekspertu atzinumu, jāizskata iesniegums un jāvienojas ar iesniedzēju par atlīdzības lielumu un veidu. Ja vienošanās nav panākta, zemes īpašniekam (lietotājam) ir tiesības iesniegt prasību tiesā.

Vai zemes reformas gaitā ir pieļaujama jaunu aizsargājamo teritoriju izveidošana?

Priekšlikumu par aizsargājamās teritorijas izveidošanu var izteikt jebkura fiziska vai juridiska persona, iesniedzot to rakstveidā vietējai valsts vides aizsardzības institūcijai un pievienojot pamatojumu un shēmu. Atzinumu, pamatojoties uz ekspertu slēdzienu, dod Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Tiesības pieņemt lēmumu par dabas rezervātu un nacionālo parku izveidošanu ir Saeimai, bet lēmumu par dabas parku, dabas liegumu, aizsargājamo ainavu apvidu un dabas pieminekļu izveidošanu — valdībai. Bez tam arī pašvaldības var pieņemt lēmumus par dabas liegumu, dabas parku un dabas pieminekļu apstiprināšanu, ja tie ir nozīmīgi dabas saglabāšanai attiecīgā reģionā.

Īpaši jāuzsver, ka jaunu neprivatizējamo zemju saraksta veidošana zemes reformas 2. kārtā nav pieļaujama. Ja radies nepieciešamība vides aizsardzības interesēs atsavināt zemi īpašniekam, tas jādara saskaņā ar likumu «Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām» par atlīdzību naudā un katrā konkrētā gadījumā tikai uz atsevišķa likuma pamata. Savukārt valstij ir pirmpirkuma tiesības uz zemi aizsargājamās teritorijās. Zemes īpašniekam ir pienākums informēt valsts vides aizsardzības institūciju par nodomu pārdot savu zemi. Valsts vides aizsardzības institūcijai rakstveidā jāpaziņo zemes īpašniekam savs atzinums par zemes pirkuma iespējām divu mēnešu laikā pēc zemes īpašnieka paziņojuma saņemšanas.

Kāda ir atbildība par aizsargājamās teritorijas tiesiskā režīma pārkāpšanu?

Vainīgās personas saucas pie administratīvās atbildības, kriminālatbildības vai citas atbildības saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem. Neatkarīgi no saukšanas pie kādas iepriekš minētās atbildības vainīgajam aizsargājamā teritorijā jāveic atjaunošanas darbi vai, ja tas nav iespējams, jāatlīdzina videi nodarītais kaitējums.

Bez tam šo teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumu pārkāpšanas gadījumos valstij ir tiesības piespiedu kārtā atsavināt zemi īpašniekam, bet lietotājam to atņemt.

Strasbūras konferencē, kur piedalījās tagadējais ASV viceprezidents A. Gors, pasauleslavenais zinātnieks un futurologs profesors D. Medouzs, tika uzsvērts, ka pašreizējā cilvēces un tehnikas attīstības posmā vide, kurā mēs dzīvojam, cilvēka darbības rezultātā nemitīgi deģenerējas. Cilvēcei nākamo divdesmit gadu laikā jādarā viss iespējamais, lai glābtu Zemi, citādi draud nenovēršama bojāeja.

Latvijā labi pazīstamais zinātnieks un sabiedriskais darbinieks J. Raipulis grāmatā «Ik suga, ik gēns — saudzējami» raksta: «Tēlaini izsakoties, mēs pašlaik esam kā neprātīgi lidmašīnas pasažieri, kuri skrūvē ārā no lidmašīnas korpusa skrūves. Līdz noteiktam brīdim nekas nenotiks, bet tad sekos katastrofa. Tāpat ir arī ar augu iznīcināšanu. Līdz noteiktam brīdim biosfēra vēl funkcionēs, bet pēc kādas kritiskās robežas pārsniegšanas iestāsies lūzums. Pašlaik vēl neviens cilvēks nevar pateikt, kādam skaitam sugu jāizmirst, cik daudzām biogeocenozēm un ainavām jātiek iznīcinātām vai pārveidotām, lai notiktu šāda ekoloģiska katastrofa, bet ir skaidrs, ka, saglabājoties līdzšinējai dzīvības daudzveidības samazināšanās tendencei, katastrofa ir neizbēgama. Ja situāciju novērtējam no šāda viedokļa, tad kļūst skaidra dzīvības kvalitatīvās daudzveidības saglabāšanas nozīme.» Pašlaik šo dzīvo organismu ģenētiskās daudzveidības saglabātājas galvenokārt ir aizsargājamās teritorijas.

Edgars Vimba

ARĪ SĒNES IR DABAS BAGĀTĪBA!

Latvija ir bagāta ar sēnēm. Tā ir liela dabas dāvana, kuru bieži vien neprotam cienīt un īsti novērtēt. Sēnes aug ne tikai mežos, bet arī pļavās un ganībās, kāpu smiltajos un dažkārt gluži neparastās augtenēs. Pēc pēdējā zinātnieku pārskata (publ. Viļņā 1986. gadā) par Baltijas valstīs sastopamajām sēņu sugām, Latvijā ir sastopamas 639 cepurīšu sēņu sugas, no tām 303 ir ēdamas, 243 — neēdamas, 33 — atzītas par indīgām, bet 60 — ar nenoskaidrotu nozīmi.

Sobrīd, pateicoties mūsu mikologu darbam, šie skaitļi ir jau daudz lielāki, tā, piemēram, cepurīšu sēņu kopskaits Latvijā pārsniedz septiņus simtus. Bērزلapju vien ir turpat vai vesels simts sugu!

Soreiz gribam runāt ar sēņotājiem nevis par retajām, ar likumu īpaši aizsargājamajām sugām, bet par labi pazīstamajām un bieži sastopamajām ēdamajām sēnēm. Tās ir dažādās bekas, atmatenes, bērزلapes, celmenes, dižadatenes, pat vairākums no pūpēžu jaunajiem augļķermeņiem. Kā aprēķinājuši zinātnieki, Latvijā uz vienu iedzīvotāju gadā iznāk 5 kg sēņu, bet visā valsts teritorijā gadā izaug 10,45 tūkstoši tonnu sēņu. Kas no tā visa tiek savākts? Laikā no 1970. līdz 1974. gadam Latvijas Patērētāju biedrību savienība iepirka ik gadus no 345 līdz 467 tonnām sēņu, pavasara sēnes neskaitot, 1985. gadā presē lasījām ziņu, ka 1984. gadā ir iepirkts 350 tonnas sēņu. Nav mūsu rīcībā informācijas par pēdējiem gadiem un it īpaši par pēdējos gados vērojamo ažiotažu ar t. s. poļu sēnēm, kā tagad sākuši saukt gailenes. Nav datu par to, kādu daudzumu sēņu savāc iedzīvotāji savam patēriņam.

Pēdējā laikā varam vērot, ka sēņu bagātība samazinās, sevišķi lielo pilsētu tuvumā. Iemesls bieži vien ir cilvēka darbība: gan pārlieku lielā slodze mežos pilsētu tuvumā (tā izpaužas kā zemsedzes nobradāšana un augsnes sablīvēšana), gan arī tāds nelabvēlīgs faktors kā piesārņojums. Un, ja nu mēs arī turpmākajos gados gribam lasīt sēnes, tad par to ļoti nopietni jādomā jau tagad. Jāatceras, ka par sēnēm mēs parasti saucam tikai sēņu augļķermeņus. Taču sēnes veģetatīvo ķermeni — sēņotni jeb micēliju meža trūdvielu kārtā veido vesels smalku pavedienu — hifu — pinums. Tikai tad, ja šī sēņotne tiek saglabāta, kā arī ja ir atbilstošie klimatiskie apstākļi (siltums un mitrums), augļķermeņi var veidoties un mums būs ko sēņot, vai arī tie var neveidoties — un mums būs jānāk mājās ar tukšiem groziem. Ikviena sēņotāja pienākums ir rūpēties par sēņotnes saglabāšanu. Tas nozīmē, ka, atraduši vienu sēnes augļķermeni un meklējot tūdaļ citus, mēs nedrīkstam izvandīt sūnu segu un arī meža nedzīvo zemsedzi, kurā šī sēņotne atrodas. Sevišķi apdraudētas patlaban ir gailenes, jo par tām maksā ļoti labi un cilvēki, vācot šīs sēnes, nedomā, vai nākotnē te vēl kas augs vai neaugs. Meža trūdu kārtā ar sūnām, burtiski, tiek apvērsta uz otru pusi, izraknāta un sapostīta, un, protams, būtu veltīgi cerēt, ka te atkal augs gailenes.

Kārtību varētu ieviest, sakārtojot likumdošanu gan attiecībā uz ļaunprātīgu meža bagātību postītāju sodīšanu, gan arī jautājumā par muitas nodevām no Latvijas uz ārzemēm izvestajām mūsu dabas bagātībām. Protams, nav jāmuļķo neliels Latvijā salasītu sēņu groziņš, bet tiem, kas vāc gailenes vai arī citas sēnes lielā daudzumā, gan būtu maksājama kārtīga muitas nodeva, Iedzīvojas galvenokārt

privāti darboņi, bet Latvijas jau tā trūcīgais budžets no muitas no-devām nesaņem neko.

Latvijā strauji noris privatizācija — un daudzi meži tiek nodoti privātiem apsaimniekotājiem. Sēņotājiem jāatceras, ka šajos mežos sēņot drīkst tikai ar meža īpašnieka atļauju. Valstij piederošajos mežos šāda atļauja nav vajadzīga.

Arnīs Jānis Brangulis

KĀDAS IR NAFTAS IZREDZES LATVIJĀ UN BALTIJAS JŪRĀ

Pēdējos gados presē bieži tiek publicēti dažāda rakstura un satura raksti (apcerējumi) par naftu Latvijā un Baltijas jūrā. Šajos apcerējumos nereti var atrast visnegaidītākos apgalvojumus un skaitļus. Tā, piemēram, tiek apgalvots, ka, lūk, Baltijas jūras «augšējais naftas slānis» tiekots atsūknēts kaimiņvalstīs, ka «Latvijas Republika var zaudēt sev likumīgi piederošās naftas iegulas Baltijas jūrā, ja ātri neizlems, ko ar tām vispār darīt», utt. Daži sludina domu, ka naftu nevajag meklēt un iegūt, bet labāk esot pēc iespējas vairāk cirst malku. Sastopami pat apgalvojumi, ka, lūk, «tiek liktas cerības, ka ar laiku mums vairs nebūtu jāpaļaujas uz kaimiņvalstīm un sevi varēsīm apgādāt paši» (ar naftu).

Šie «apcerējumi» preses izdevumos par naftu Latvijā, kā arī nepareizi saprastās un īpatnēji pasniegtās dažādu, nereti pat ļoti augstu stāvošu personu un Ierēdņu intervijas ir izraisījušas sava veida «informācijas troksni» un maldīgu uzskatu izplatīšanos aplūkojamā jautājumā.

Ņemot vērā šo situāciju, raksta autors uzskata par nepieciešamu izskatīt šādus jautājumus:

— vai nafta Baltijas jūrā un Latvijas sauszemē vispār ir?

— vai Latvijai pieder nafta jūrā?

— kādi varētu būt naftas meklēšanas, izpētes un iespējamo naftas atradņu apguves ceļi jūrā?

Naftas problēmas Baltijas reģionā ģeologu prātus nodarbina apmēram 60 gadu. Jau pirmās Latvijas brīvvalsts laikā 30. gados tika izteikts zinātniski pamatots vērtējums par to, ka, ņemot vērā Latvijas ģeoloģiskās uzbūves īpatnības, nafta varētu būt Latvijas rietumdaļā. Pēc otrā pasaules kara sākās pirmie sistemātiskie Latvijas un Baltijas ģeoloģiskās uzbūves pētījumi un naftas meklēšana, lietojot seismiskās metodes un dziļurbumus. Tomēr pirmie dziļurbumi Pļaviņās, Bauskā un Ponkuļos, tāpat kā 1934. gada urbums Daugavpilī, pozitīvus rezultātus nedeva.

Turpmākajā laikposmā (1958.—1972. g.) Latvijas ģeoloģijas pārvalde un citas organizācijas veica plašus un sistemātiskus naftas meklēšanas darbus, lietojot tālaika progresīvās pētījumu metodes. Naftas ziņā perspektīvajā Rietumlatvijas teritorijā tika izdarīti seisniski pētījumi, lai atklātu naftas slazdus — brahiantiklinālas struktūras — lokālus pacēlumus (jeb slāņu izliekumus, līdzīgus apgrieztai bļodai). Daudzas no šīm struktūrām tika pārbaudītas ar dziļurbumu palīdzību.

Pirmo naftas iegulu Baltijas reģionā Latvijas ģeologi atklāja 1964. gada 24. jūnijā netālu no Kuldīgas. Sajā laikposmā atklāja perspektīvus naftas lokālus pacēlumus, kā arī naftas iegulas un tās pazīmes Kurzemes dienvidrietumdaļā, Durbes, Liepājas, Bernātu, Papolakas apkārtnē un citur.

Tā kā atklātās Kuldīgas atradnes naftas krājumi bija nelieli, kā arī ņemot vērā pārējo naftas iegulu izmērus un ģeoloģiskos apstākļus, naftas meklēšanas darbi Latvijā sauszemē tika pārtraukti 1972. gadā. 80. gadu 2. pusē šie darbi tika atjaunoti, bet būtiski jauni rezultāti līdz šim nav iegūti.

70. gadu vidū sākās plaši naftas meklēšanas darbi Baltijas jūrā, arī Latvijai piekļautās jūras akvatorijas daļā. Sos darbus veica bijušās PSRS, VDR un Polijas kopuzņēmums «Petrobaltik». Darbos piedalījās arī daudzi Latvijas ģeologi un ģeofiziķi ar saviem kuģiem un starptautiski atzīta tehniskā līmeņa aparāturu; tika lietotas mūsdienīgas iegūto datu apstrādes un interpretācijas metodes. Latvijas šelfa ģeofizikālie naftas meklēšanas darbi turpinājās arī pēc Latvijas neatkarības atgūšanas; tos pabeidza 1992. gadā.

Latvijas šelfā ir atklātas vairāk nekā 40 perspektīvas struktūras (lokāli pacēlumi), kā arī apmēram tikpat daudz rīfveidīgu pacēlumu, kuros ir iespējamas naftas iegulas. Jāatzīmē, ka sakarā ar pacēlumu nelielajiem izmēriem vislielāko interesi izraisa apmēram 10—15 struktūras. Jūrā ir izurbti arī 3 dziļurbumi, divi no tiem atrodas uz dienvidrietumiem no Liepājas, bet trešais — iepretī Pāvilstostai, 48 km no krasta. Divos urbumos atklātas naftas pazīmes ordovika sistēmas nogulumos, bet vienā — naftas iegula ordovikā, kā arī naftas pazīmes kembrija un devona nogulumos.

Pēdējos divos gados Latvijas ģeologi sadarbibā ar Dānijas speciālistiem veic pētījumus Latvijas sauszemes un šelfa naftas potenciāla novērtēšanas jomā. Pētījumi aptver esošo datu analīzi, naftas veidošanās apstākļu modelēšanu, tās migrācijas virzienu un iespējamo uzkrāšanās vietu prognozi. Pētījumi liecina, ka Latvijas šelfā varētu būt pieņemami naftas krājumi.

Lai precizētu aplēstes naftas krājumus lielāko struktūru robežās, ir nepieciešami sīkāki ģeofizikālie pētījumi un dziļurbumi, kuri izmaksā ļoti dārgi.

Protams, būtu nepamatoti apgalvot, ka Latvija nākotnē varēs sevi pilnīgi apgādāt ar naftu, bet, ņemot vērā prognozes, pastāv iespēja, ka vismaz daļēji tās patēriņu varētu segt Baltijas jūrā iegūtā nafta.

Vai Latvijai pieder nafta Baltijas jūrā? Atbilde būtībā ir ļoti vienkārša: kā jebkurai patstāvīgai valstij, Latvijai pieder viss, kas atrodas tās teritorijā, arī sauszemei piekļautajā Baltijas jūras akvatorijā. Cik zināms, jūras robeža ar Lietuvu nav noteikta, robežu jautājumi ar Zviedriju tika risināti bijušās PSRS un Zviedrijas sarunās. Latvija pagaidām (līdz līguma noslēgšanai ar Zviedriju) respektē agrākās PSRS un Zviedrijas norunas robežjautājumos Baltijas jūrā.

Vai Latvija var zaudēt daļu no saviem iespējamiem naftas resursiem Baltijas jūrā? Jautājums attiecas tikai uz tām iespējamām naftas iegulām, kuras atrodas uz robežām ar ārvalstīm. Pats par sevi saprotams, ka, nosakot galīgās starpvalstu robežas, ir iespējamās zināmas novirzes no pašreiz nosacīti pieņemtajām valstu robežām Baltijas jūrā. Ģeoloģiskie pētījumi liecina, ka atsevišķas iespējamās iegulas daļēji atrodas pašreiz nosacīti pieņemto robežu zonā un nākotnē var rasties zināmi sarežģījumi naftas ieguves jautājumā iespējamo robežstrīdu gadījumā.

Daudzu ārvalstu pieredze rāda, ka pareizākais, ekonomiski izdevīgākais un ātrākais naftas izpētes un ieguves organizēšanas ceļš jūrā ir ārzemju investīciju piesaiste. Praktiski neviena jaunattīstības valsts, ne maza, ne vidēja, pat ekonomiski attīstīta, kā arī pat ekonomiski vājas lielvalstis nav spējušas organizēt sīkāku naftas izpēti un ieguvi jūras akvatorijās, nepiesaistot ārzemju naftas kompānijas un investīcijas. Sādu ceļu daudzas valstis iet tāpēc, ka naftas izpēte un ieguve jūras akvatorijās ir ļoti dārga, saistīta ar lielu ekonomisko un ģeoloģisko risku ar visām no tā izrietošām sekām. Vispilgtākais piemērs šīnī jomā ir Dānija. Pirms 10—12 gadiem Dānijai nebija savas naftas ne jūrā, ne arī sauszemē. Sauszemē tās nav arī šodien. Plaši piesaistot ārzemju naftas kompānijas un investīcijas, tika veikta perspektīvo rajonu sīkāka izpēte. Šobrīd ir organizēta naftas un gāzes ieguve Ziemeļjūrā un Dānija ieņem trešo vietu naftas ieguvē Eiropā tūdaļ aiz tādām šī kontinenta naftas lielvalstīm kā Norvēģija un Lielbritānija. Šobrīd Dānija pilnībā ir nodrošināta ar savu naftu un dabasgāzi.

Kas būtu jādara, lai aktivizētu sīkāku iespējamo naftas iegulu izpēti jūrā un pavērtu ceļu naftas ieguvei Baltijas jūrā? Pirmkārt, jāizveido un jāsakārto likumdošana šīnī jomā: jāpieņem likumi par zemes dzīlēm, derīgajiem izrakteņiem un to izmantošanu, par naftu, naftas nodokli, jūras instalācijām, cauruļvadiem un maksu par tiem u. c. Otrkārt, jārisina robežjautājumi jūrā, valdībai jāpieņem lēmumi par licencēšanas raundu organizēšanu atsevišķos rajonos Baltijas jūras Latvijas sektorā naftas iegulu sīkākai izpētei un arī naftas

Ieguvei. Realizējot licences šajās jomās, noteikti jāparedz Latvijas organizāciju (firmu vai kompāniju) līdzdalība, kā arī valstij izdevīgi noteikumi, nodokļi, atskaitījumi un citi pasākumi.

Kā viens no iespējamiem variantiem varētu būt vienlaicīgi veikta jūras un Latvijas sauszemes rietumdaļas atsevišķu perspektīvu iecirkņu bloku licencēšana, piesaistot ārzemju naftas kompāniju un firmu investīcijas. Tas dotu iespēju naftas problēmu Latvijā risināt ātrāk

Brigitā Laime

AIZSARGĀSIM KOPJOT!

Latvijā ir ļoti maz tādu vietu, par kurām var teikt, ka tās ir cilvēka neskartas, mazskartas vai dabiskas. Teritorijas lielākajā daļā daba ir attīstījies cilvēka darbības tiešā ietekmē. Šo attīstību ietekmējuši gan latviešu tautas darba tikumi, ticējumi, kultūra, izglītība, gan politika un ekonomika. Citiem vārdiem sakot, daba attīstījusies kā mūsu zemes kultūrvides sastāvdaļa.

Sobrīd, būtiski mainoties zemes īpašuma formām, ir ārkārtīgi svarīgi, cik prasmīgi zemes īpašnieks izmanto zemi, cik tālredzīgs viņš ir, izvērtējot savās rokās esošās dabas bagātības. Jāatceras, ka mūsu zemes vērtība mērāma ne tikai kartupeļu un rudzu laukos, bet arī pļavās, purvos, mežos un kāpās.

Gandrīz visas pasaules valstis jau sadarbojas dabas daudzveidības saglabāšanā. Ir vairākaš starptautiskās vienošanās par sugu un to dzīvesvietu aizsardzību, par purvu un citu pārmitru vietu saglabāšanu, par ierobežojumiem tirgoties ar retām, izmirstošām augu un dzīvnieku sugām. Katrs no mums tieši vai netieši var iesaistīties šajā starptautiskajā dabas aizsardzības darbā. Tā, piemēram, nenorokot purvu, neuzarot mazu palieņu pļavu, nenocērtot vecu un dobumainu koku vai ik gadu pļaujot savu pļavu, mēs būsīm veicinājuši dabas daudzveidības saglabāšanu. Protams, zemes īpašniekam īsas ne vienmēr ir ekonomiski izdevīgi. Bet valstij? Var izrādīties, ka šodien norakta purva atjaunošanai jau rīt jāiegulda daudzkārt vairāk līdzekļu, nekā iegūts, izmantojot šā purva resursus. Par to jau liecina Rietumeiropas valstu pieredze, kuru atliek vien tuvāk iepazīt un pareizi izmantot.

Tāpat kā citās valstīs, arī Latvijā dabas aizsardzību un dabas resursu izmantošanu regulē dažādi likumi, to skaitā par zemi, par mežu, par aizsargājamām teritorijām. Saprātīga zemes apsaimniekošana, dabas daudzveidības saglabāšana atkarīga gan no likumu, gan citu valstu pieredzes zināšanas, bet galvenais no tā, kā mēs uztversim pasauli sev apkārt, kā izpratisim dabas procesus.

* * *

Dari ko darīdams, apdomā galu! To derētu atcerēties katram cilvēkam, kad viņš sāk pārveidot dabas ekosistēmas. Tā, piemēram, grāvja rakšana, diķa veidošana, krūmu ciršana, upes iztaisnošana vai cita līdzīga darbība var radīt diezgan nopietnas sekas, kuras, protams, ir mūsu zināšanu, domāšanas un tām sekojošās rīcības rezultāts.

Pirms gribam uzsākt kādu darbu dabā, jācenšas izziņāt konkrēto vietu, uztverot to kā ekosistēmu vai tās daļu. Dabā ekosistēmu ir ļoti daudz. Parasti to robežas nosakāmas pēc augu segas. Piemēram, ekosistēmas pļavā, mežā, purvā. Katru ekosistēmu veido augi, dzīvnieki, mikroorganismi un to dzīves vide jeb ekoloģiskie faktori (augšne, mitrums, gaisma, gaiss u. c.). Visas dzīvās būtnes un nedzīvās dabas ekoloģiskie faktori pastāvīgi atrodas mijiedarbībā. Vienā ekosistēmā parasti ir daudz sugu. Katrai sugai ekosistēmā ir sava funkcionālā vieta jeb ekoloģiskā niša. Izmanot vienu no ekoloģiskajiem faktoriem, būtiski var tikt ietekmēta atsevišķas sugas ekoloģiskā niša vai pat visa ekosistēma.

Pēdējos gados, pastiprināti izmantojot slāpekļa mēslojumu lauku un pļavu (pat palieņu pļavu) mēslošanai, notikušas pārmaiņas upju piekrastēs. Dažviet, kur agrāk zem melnalkšņiem un ievām bija skaista zemsega ar pakrēslītēm, baltām un dzeltenām vizbulītēm, meža mēdriem, tagad izveidojušās lielas apiņu, avenāju un pat nātru audzes.

* * *

Viens no pirmajiem raksturotājiem katrai zemei, katrai vietai ir tās ceļi un ceļmalas. Pēc tā, cik gludi ceļi, cik piegružotas, aizaugušas vai sakoptas ceļmalas, nereti mēs spriežam par iedzīvotājiem, par tautu, tās kultūru.

Cik labprāt priecājamies par ceļmalām, kur uzziedējušas naktssveces, margrietiņas un biškrēsliņi, madaras, pulkstenītes un smilgas. Ja ir šādas ceļmalas, tad nav jāuztraucas, ka Jāņu vakarā nebūs puķu, no kā vainagu uzpīt. Diemžēl Zāļu dienā daudzās apdzīvotās vietās grūti jo grūti atrast Jāņu zāles, jo pļavu nav, ceļmalas aizaugušas ar usnēm, vibotnēm vai kārkliem. Ja vēlamies, lai mūsu zemi rotātu ziedošas ceļmalas, tās regulāri jākopj, pļaujot zāli, izcērtot krūmus, stāvlapu dzegužpirstīte, vīru dzegužpuķe.

Kopjot ceļmalas, mēs veicam vēl kādu vērtīgu darbu — palīdzam saglabāt augu un dzīvnieku sugu daudzveidību. Ceļa malas ir tās joslas starp ceļu un apbūvi vai mežu, vai lauku, kuras bieži ir vienīgā patvēruma vieta mūsu vietējām sugām. Tas attiecas arī uz Latvijā retām, aizsargājamām sugām. Piemēram, mitrākās ceļmalās šodien diezgan bieži sastopamas aizsargājamās orhidejas: Baltijas un stāvlapu dzegužpirstīte, vīru dzegužpuķe.

Paredzams, ka nākotnē arvien vairāk zemes platību būs vaja dzīgs celtniecībai, lauksaimniecībai, rūpniecībai, ceļu ierīkošanai un citām vajadzībām. Tas nozīmē, ka samazināsies dabisko pļavu un citu dabisko biotopu skaits un platība. Tāpēc ceļmalas, kur piesārņojuma dēļ nedrīkst būvēt mājas vai ierīkot sakņu dārzus, drīz vien kļūs par nozīmīgām dzīvesvietām daudzām vietējām savvaļas augu un dzīvnieku sugām.

* * *

Latvijas dabas daudzveidības saglabāšanā arvien vairāk pieaug īpaši aizsargājamo dabas teritoriju nozīme. Šīs teritorijas aizņem apmēram 7% no Latvijas kopplatības. Šo teritoriju aizsardzības noteikumos norādīti dažādi aizliegumi. Tie attiecas vai nu uz derīgo izrakteņu ieguvī, teritorijas apbūvi, uz mežu un citu dabas resursu izmantošanu, vai arī uz citādu antropogēno darbību. Taču tas nebūt nenozīmē, ka šajās teritorijās neko nedrīkst darīt. Antropogēnā darbība jeb cilvēka iejaukšanās dabas procesos ir pilnīgi aizliegta vai ļoti ierobežota apmēram 1% Latvijas teritorijas, tas ir, dabas rezervātu un Gaujas nacionālā parka stingrā aizsardzības režīma zonā, kā arī daļā dabas liegumu. Pārējās aizsargājamās dabas teritorijās ir pieļaujama vai pat obligāta teritorijas apsaimniekošana. Aizsargājamā dabas teritorija ir jākopj tā, lai tiktu īstenoti tās uzdevumi. Tas tiklab attiecas uz ainavas, atsevišķu ekosistēmu (pļavu, mežu, upju u. c.), augu un dzīvnieku sugu biotopu, kā arī uz atsevišķu dižkoku un citu dabas objektu kopšanu. Protams, ir svarīgi, lai šo kopšanu veiktu pareizi. Šim nolūkam katrai īpaši aizsargājamai dabas teritorijai ir nepieciešams dabas aizsardzības plāns. Tajā pēc iespējas vispusīgāk jāraksturo attiecīgā teritorija: gan tās ģeoloģiskā attīstība, gan augsne, gan ainavas un ekosistēmas, gan augu

un dzīvnieku sugas, gan vēsture, kultūra, iedzīvotāji un teritorijas izmantošana. Pamatojoties uz šo raksturojumu, dabas aizsardzības plānā konkrēti jānorāda, kas un kurā laikā jādara, lai saglabātu dabas teritorijas vērtības. Šāds plāns atvieglos zemes īpašniekam iepazīt un aizsargāt teritoriju, veicot pareizu tās apsaimniekošanu. Tāpēc sadarbībā ar dabas aizsardzības iestādēm un zinātniekiem centīsimies panākt, lai katrai īpaši aizsargājamai dabas teritorijai laiku tiktu izstrādāts dabas aizsardzības plāns.

* * *

Kā liecina statistikas dati, gadsimta beigās izmirušo sugu skaits var sasniegt 10—20 tūkstošus. Pieaugot cilvēku sabiedrības vajadzībām, šī tendence pastiprinās. Tāpēc arvien biežāk dzirdam par aizliegumiem iegūt kādas sugas augus un dzīvniekus un tirgoties ar tiem. Tāpat kā daudzu citu dabas aizsardzības jautājumu risināšanā, tā arī sugu aizsardzībā katram ir savi uzdevumi: valstij — izstrādāt likumus un kontrolēt to izpildi; zemes īpašniekam — apsaimniekot zemi tā, lai saglabātu retās sugas dzīvesvietu jeb biotopu.

Mūsu pirmais uzdevums ir veicināt Latvijas vietējo augu, dzīvnieku un sēņu sugu aizsardzību, to pašatjaunošanās spēju nodrošināšanu. Latvijas vietējās floras, faunas un sēņu daudzveidību raksturo šo sugu skaits. Konstatētas 4616 augu sugas, 13 000 dzīvnieku un 3600 sēņu sugas.

Galvenais sugu saglabāšanas veids ir to dzīvesvietas aizsardzība. To var ietekmēt katrs no mums. Piemēram, pļavu, kurā bagātīgi zied naktsvijoles, nopļausim tikai pēc šo puķu noziedēšanas; ik gadu lūkosim izcirst krūmus un iztīrīt grāvjus.

* * *

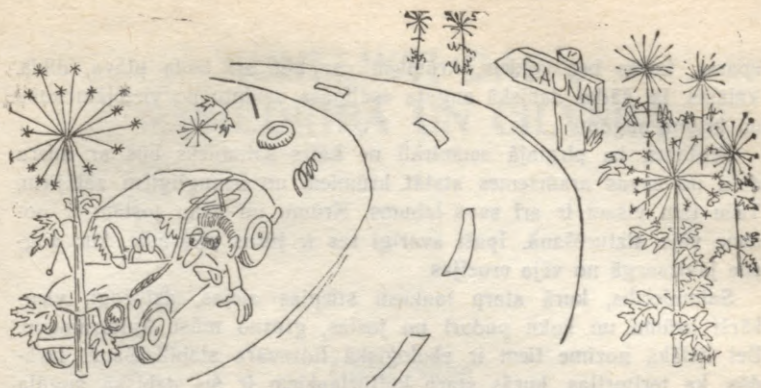
Latvijas kultūrvidi grezno gan dārzi, gan parki, gan lauki, gan plavas un meži. Katram no tiem ir savs skaistums un uzdevums. Sodien bieži vērojams, ka puķu dārzā līdzās sniegpulkstenītēm zied zilās vizbulītes, vēlāk arī saulpurenes, meža vizbuļi, tad margrietīņas un deviņvirspēks. Ļoti skaisti! Tikai svarīgi, kā mēs iegūstam šīs puķes savā dārzā. Ja sēklas vai stādus ievācam dabā, tad jāraugās, lai netiktu mazinātas attiecīgās sugas un visas ekosistēmas, kur tā aug, pašatjaunošanās spējas. Ja pakalnā atrodam divas ziedošas dzeltenās kaļķpēdiņas, tad jāatstāj tās augam, ražojam sēklas, nevis jārok ārā un jāstiepj uz savu dārzu. Jāsaprot, ka ne visas augu sugas spēs augt mūsu dārzā, tas ir, ne visām spēsim nodrošināt nepieciešamos ekoloģiskos apstākļus. Piemēram, diezgan sarežģīta un nesekmīga var izrādīties dzegužpuķu pārstādīšana no upmalas puķu dārzā.

Jāatceras, ka ir arī tādi augi, kurus aizliegts izrakt vai citādi iegūt to dabiskajās augšanas vietās. Tie pieder pie apdraudētajām sugām, ir ietverti Latvijas Sarkanajā grāmatā un atrodas īpašā valsts aizsardzībā. To derētu atcerēties ieraugot, piemēram, plavā Sibīrijas skālbī, mežā lakšus, kāpās jūrmalas zilpodzi. Sodien ir dažādas citas iespējas, kā iegūt tik ilgoto augu savā puķu dobē, savā kolekcijā. To varam saņemt no cita puķu audzētāja maiņas ceļā vai arī nopirkt, jo piedāvātais augu sēklu un stādu klāsts jau ir ļoti plašs.

* * *

Vietējās augu sugas jāaizsargā, ne tikai tās neizrokot dabiskajās augšanas vietās, bet arī nestādot tur citu zemju augus.

Diemžēl, ejot pa mežu, gadās redzēt ziedošas tulpes, narcises, sniegpulkstenītes, flokšus un miķeļiņes. Skriet, ka ar katru gadu cil-

vēki kļūst arvien paviršāki pret dabas ekosistēmu tīribu. Daļa no šiem cilvēkiem pilnīgi neapzināti izmet puķu sipolus vai stādus mežā, mežmalā, upes malā vai pļavā. Pie sevis viņi nodomā vai pat nosaka: «Gan jau sapūs. Tur tie nevienam netraucēs.» Kaut kad tie tik tiešām sapūs vai gluži pretēji — zels un plauks. Izspiežot vietējās sugas no savām dzīvesvietām, šie izmestie augi būtiski var ietekmēt ekosistēmas attīstību.

Ir arī cilvēki, kuri apzināti stāda mežā dažādus kultūraugus, svešzemju augus. Tā, lūk, mežā, arī pļavās nonāk gan dažādas anemones, skalbes, krokusi, gan svešzemju ceriņi, tūjas, rozes un citi augi. Šie ekosistēmai svešie augi ne tikai ieņem vietējo sugu ekoloģiskās nišas, bet veicina arī slimību un kaitēkļu izplatību.

Katra svešzemju auga ieviešana un ieaudzēšana Latvijā ir ļoti jāpārdomā. Kaut ar citu augu sugu mēs vairs nekļūdimos tā kā ar Sosnovska latvāni, kas 1948. gadā kā vērtīgs lopbarības augs tika ievests Latvijā. Tagad šis 3 m liels augs izplatījies mūsu mežos, pļavās, ceļmalās un apdraud ne tikai dabiskās ekosistēmas, bet arī cilvēka veselību. Pret šādiem augiem nekavējoties jāuzsāk cīņa. Tā jāveic, iznīcinot gan to pazemes daļas, gan arī nopļaujot tos, neļaujot nogatavoties sēklām.

Pirms kādu augu stādīsim vai sēsīm, pārdomāsim, vai tā ir tam istā vieta.

Saņemot īpašumā zemi, katrs kārtīgs saimnieks vispirms saplāno savu turpmāko saimniekošanu. Tiek paredzēti plaši lauki, augļudārzi, ganības, mežs, jauni ceļi, zālāji un puķudobes. Viss tiek domāts un darīts tā, lai būtu pēc iespējas skaistāk un varētu iegūt lielākas ražas. Kaimiņi, kuru mājas turpat līdzās, arī ir iekārtojuši īstas paraugsaimniecības. It kā nav ko pielikt, ne atņemt.

Tomēr būtu vēl labāk, ja saimnieks starp plašajiem laukiem atstātu mājvietu arī vietējiem savvaļas augiem un dzīvniekiem. Šim nolūkam ļoti piemērotas ir krūmu un koku joslas un pudurī, kā arī

aparas, kurās bez kokiem, krūmiem var būt arī kāda pļava, dīķis. Vēlams, lai šādas dabiskā augāja «saliņas» veidotu no vietējām koku un krūmu sugām.

Protams, ka pirmajā acumirkli ne katrs saimnieks būs ar mieru daļu no savas aramzemes atstāt krūmiem un neauglīgiem zālājiem. Taču tam visam ir arī savs labums. Krūmu un koku joslām ir nozīme vēja aizturēšanā. Ipaši svarīgi tas ir jūras piekrastē, kur augšne jāaizsargā no vēja erozijas.

Saimniecība, kurā starp laukiem stiepjas alejas, dzīvžogi, vienkārši krūmu un koku puduri un joslas, grezno mūsu kultūrainavu. Bet lielākā nozīme tiem ir ekoloģiskā līdzsvara stabilizēšanā. Izrādās, ka teritorijas, kurās starp kultūrlaukiem ir šīs dabiskā augāja joslas, ir daudz bagātākas ar augu un dzīvnieku sugām. Šajās teritorijās noris daudzveidīgāki vielu un enerģijas, kā arī informācijas aprites procesi. Šādu teritoriju nozīme ar katru dienu pieaug.

* * *

Braucot pa Latviju, varam vērot, ko nozīmē, ja zemei ir saimnieks. Tiek tīrīti grāvji, izcirsti krūmi, nopļauta viena otra novārtā atstāta pļava. Zemes īpašniekam nav viegli, jo jādoma gan par tīruma un meža pareizu izmantošanu un kopšanu, gan arī par dabas aizsardzības noteikumu ievērošanu. Mežkopji un lauksaimnieki iesaka izmantot dabu saudzējošas metodes. Viena no tām attiecas uz mežmalām.

Mežmalu mēs varam veidot dažādi. Ērtāk un praktiskāk ir apcirst mežmalā augošos krūmus un uzart tīrumu līdz pašiem kokiem. Taču, šādi darot, mēs likvidējam dzīvesvietas tām augu un dzīvnieku sugām, kuras saistītas ar krūmāju, ar pļavu meža malā.

Ekologu pētījumi pierādījuši, ka pārejas zonā starp divām ekosistēmām sugu skaits un blīvums ir lielāks nekā katrā blakus esošajā ekosistēmā, ka šajā zonā bieži attīstās augu un dzīvnieku sabiedrības, kuras atšķiras no blakus esošajām. Sugu daudzveidība skaidrojama ar to, ka pārejas zonā ir koncentrēta liela ekoloģisko faktoru dažādība, kas sugām nodrošina gan barošanās, gan dažādu attīstības stadiju norises vietas. Piemēram, daudziem putniem mežā ir ligzdošanas vieta, bet krūmājā un pļavā tie barojas. Tāpēc, kopjot laukus un mežus, saglabāsim arī šo pārejas zonu starp abām tik dažādām ekosistēmām.

* * *

KONFLIKTI DABĀ, SABIEDRĪBĀ UN CILVĒKĀ

Uldis Sūna

DABA UN CILVĒCIBA

Mēs esam dabas daļa un normāli varam dzīvot tikai dabas vidē vai tai atbilstošos apstākļos. Lauku plašumos, uz ūdeņiem, mežos un pat tuksnešos mēs rodam jaunas ierosmes un atjaunojam spēkus. Mēs meklējam un arī atrodam neviltotu pieķeršanos, nesavtību un uzticību mūsu četrkājainajos mājās draugos.

Dziļa cieņa pret dzimtenes dabu raksturīga latviešu mentalitātei. Par mīlestību pret dabu spilgtu liecību sniedz folklorā, parādot, ka cilvēkam tuvākas un pieņemamākas ir tās dabas norises, kurām piemīt sakārtotība, līdzsvars, harmonija. Zīmīgi, ka tautasdziesmās daba nerod negatīvu vērtējumu.

Taču mūsdienās, cenšoties saskatīt dzīves sakārtošanas un uzlabošanas ceļus un iespējas, mēs uzmanību pievēršam arī stihiskiem, haotiskiem procesiem, dabas katastrofām un kataklizmām. Domājam par cilvēka dabu kā par kaut ko konkrētu un nemainīgu, kas dzīvo instinktos, zemapziņā un ko nespēj mainīt kultūra. Saistām to ar noturīgo indivīda un tautas raksturā gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē.

Antīkajā tradīcijā cilvēks kā pasaules un dabas daļa, kā mikrokosms reprezentēja makrokosmu. Vēlāk šajā atziņā tā vai citādi balstījušās gan maģijas pamatkonceptijas, gan astroloģija, gan galu galā arī zinātne. Pasaules, dabas un cilvēka mijiedarbību daudzu paaudžu prātnieki saskatījuši gan globālajos procesos, gan arī pašā cilvēkā. Dažādos vēstures posmos tie atspoguļojušies priekšstatos par Atlantīdu, Apokalipses un Nostradama redzējumus, gan Bibelē aprakstītajā grēkā krišanās vai

mitā par Edipu, gan arī psihoanalīzes koncepcijā un etnoloģijas, antropoloģijas un psiholoģijas secinājumos.

Bet visa tā mums ir par maz, lai orientētos dzīves pretrunās, un pat reliģija ne vienmēr sniedz mums mierinājumu. Cilvēka prāts nevar un negrib samierināties ar nejēdzībām, ačgārnībām, ar netaisnību un nežēlību kā neizbēgamām šodienas dzīves reālijām. Atkal no jauna mēs uzdodam jautājumus dabai un sev un gaidām atbildes pirmām kārtām no zinātniskās domas pārstāvjiem.

Mūsu uzticēšanās zinātnei sen vairs nav absolūta, taču daudzi tās sasniegumi ir acīm redzami. Zinātne savdabīgi organizē arī cilvēka domāšanu, pakļaujot to prāta loģikai un tai atbilstošam dzīves cēloņsakarību skaidrojumam. Dabas pētnieki cenšas neitralizēt mitoloģijas un citu cilvēciskošanas formu iespaidu, tāpēc dabas norises gan sakārtotības fāzēs, gan haotisku pārmaiņu periodos zinātnieka skatījumā parādās kā neitrālas attiecībā pret cilvēku. No šāda viedokļa raugoties, cilvēks ir dabas daļa un ir pakļauts likumsakarībām, kas valda citās dabas norisēs. Mūsu ķermeni veido dzīvās šūnas, un tajās noris attiecīgi ķīmiskie procesi. Mūs iespaido dabas ritmi. Dzīvības uzturēšanas pamatnorises balstās instinktos, kuri nodrošina cilvēka kā psihobioloģiskas būtnes saglabāšanu un vietu ekoloģiskajā sistēmā.

Liels ir vilinājums pēc analogijas tādā pašā veidā skaidrot vēstures notikumus, sabiedriskās dzīves un cilvēku saskarsmes likumsakarības un apgalvojot, ka cilvēku savstarpējās attiecības būtiski neatšķiras no kukaiņu ekoloģiskās saskarsmes, ka konflikti ir tāpēc, ka tie ieprogrammēti jau šūnās, ka sabiedrībā jāvalda džungļu likumiem utt. Taču vērīgais lasītājs bez grūtībām pamanīs, ka mūsu autori — kvalificēti un korekti zinātnieki — izvairās no šādām analogijām.

Patiešām — nesaskaņotības, naidīguma un haotisku notikumu periodus, t. i., juku laikus, tautu vēsturē nomaina mierīgākas attīstības, evolūcijas periodi, kam raksturīga lielāka cilvēku attiecību sakārtotība. Arī mazāka mēroga sociālie konflikti laika gaitā atrisinās vai zaudē aktualitāti, lai gan, protams, tie rodas arī no jauna. Tiesa, cilvēka būtības dziļēs slēpjas pirmspēki, kas liecina par mūsu saikni ar pasauli kopumā. Ne tikai psiholoģiskas, bet arī fizioloģiskas dabas saknes ir neapmierinātības spriegumam, kas uzkrājas mūsos un prasa «izlādēšanos». Ir pierādīts, piemēram, ka psihobioritmiska atbilstība

neitralizē šādu spriegumu un novērš konfliktus indivīdu līmenī.

Tomēr šo un līdzīgu procesu analogi ķīmijas pasaulē, šūnās vai kukaiņu un dzīvnieku populācijās raksturo tikai kopējās iezīmes, pirmām kārtām — spontānu pārmaiņu un līdzsvara periodu secību un cēloņsakarības, ko mūsdienās pēta enerģētika, fraktālu un atrektoru teorijas. Te daudz kas atdala cilvēku no dabas vides, kurā tas veidojies un kurā dzīvo. Bet būtiskā kvalitatīvā atšķirība ir saistāma ar vārdu «cilvēcība». Cilvēcības izskaidrojums tiek meklēts gan saistībā ar Radītāja gribu, gan ar paša cilvēka radošo būtību.

Cilvēks apzinās sevi, zina, ka ir mirstīgs. Viņam ir svētuma izjūta un spēja saskatīt un vērtēt skaistuma labestību, kā arī nelietību. Viņš zina, kas ir kauns, gods un pienākums, tiecas pēc laimes un cenšas izvairīties no nelaimes. Bez visām šīm garīguma izpausmēm cilvēku kopdarbība un saskarsme vairs nebūtu cilvēciska un minētās analogijas darbotos pilnībā.

Tad, kad garīgums «sniedz roku» dabai, cilvēciskā apziņa līdzsvaro instinktus, tad dzimst kultūra. Arī konfliktsituācijās tā izpaužas kā cilvēcības kvalitāte. Tāpēc var teikt, ka cilvēks smeļ spēku gan dabā, izmantojot tās enerģiju, gan garīgumā, kultūrā, civilizācijas ieguvumos. Šī viņa dabas divējādība neļauj apstāties cilvēcības, garīgās kultūras attīstībā, ne arī atraities, izolēties no mātes Dabas.

Tomēr šāds līdzsvars nav pastāvīgs. Nesakārtotības periodos un juku laikos pretrunas saasinās arī kultūras sfērā. Mazinoties garīguma un cilvēcības lomai, atbrīvojas «tumšie» spēki un instinkti. Diemžēl cilvēkā tie bieži vien ir zaudējuši savu dabiskumu, jo parādās civilizēta atavisma formās. Tā, piemēram, apzinīga sava upura mocīšana vai atteikšanās gādāt par pēcnācējiem augstāko dzīvnieku pasaulē nav raksturīga.

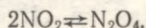
Dziļāka dabas izjūta un dabas parādību izpratne palīdz mums apjēgt savu būtību un apzināties cilvēces būtību.

Jānis Ģibietis

LĪDZSVARA SPĒKI MOLEKULU UN ATOMU PASAULĒ

No ķīmijas viedokļa pasaule ir bezgala daudzveidīgu un mainīgu vielu kopums. Tomēr ikdienā mēs realitāti uztveram kā pietiekami stabili un līdzsvarotu. Patiešām, mums pazīstamo un pierasto ķīmisko vielu un sistēmu pastāvēšanu nosaka ķīmiskais līdzsvars.

Lai saprastu spēkus un procesus, kuri nosaka līdzsvaru, atcerēsimies kādu skolas laika eksperimentu. Ja vara monētu vai stieples gabaliņu iegremdējam koncentrētā slāpekļskābē, tūlīt pat sāk izdalīties brūna gāze — slāpekļa dioksīds (NO_2). Šo gāzi varam uzkrāt kolbā, kuru tad hermētiski noslēdz. Pēc tam kolbu atdzesēsim ledū — un brūnā krāsa... izzudīs. Ļaujot kolbai atkal sasilt, itin drīz pamanīsīm pazīstamo krāsas toni. So ciklu varam atkārtot, cik reižu gribam, rezultāts būs tas pats. Bet mēs taču nepievienojam nekādus reagentus! Kā izskaidrot novēroto? Izrādās, ka mūsu kolbā vienlaikus notiek divas pretējas ķīmiskas reakcijas: slāpekļa dioksīda molekulu «sapārošanās» (asociācija) un dislāpekļa tetroksīda molekulu sašķelšanās (disociācija); tās varam attēlot ķīmiskā vienādojuma veidā:

Tālāk ir vienkārši. Pirmā gāze ir brūna, otrā — bezkrāsaina. Krāsas toni kolbā tātad noteiks abu vielu proporcija, bet to savukārt nosaka abu minēto reakciju līdzsvars, kurš iestājas brīdī, kad abu — tiešās un apgrieztās — reakciju ātrumi izlīdzinās. Līdzsvara stāvoklī ik sekundi zināms skaits N_2O_4 molekulu sašķelsies uz pusēm, bet tieši divreiz vairāk NO_2 molekulu «sapārosies», tādējādi varētu teikt, ka katra veida molekulu kopskaits paliks nemainīgs neierobežoti ilgu laiku.

Stop! Bet mūsu eksperimentā mainījās gāzes krāsa. Jā. Taču mēs mainījām ārējos apstākļus, konkrēti — temperatūru. Un, izrādās, tieši siltuma vai, precīzāk, enerģijas pārmaiņas ir galvenais cēlonis līdzsvara nobīdei. Precīzi mērījumi ir pierādījuši, ka, slāpekļa dioksīda molekulām «sapārojoties», izdalās neliels enerģijas daudzums. Kolbu dzesējot, mēs lieko enerģiju aizvadām, tālab līdzsvars, ko vienādojumā apzīmējam ar pretēji vērstām bultiņām, novirzās «pa labi». Maisījumā NO_2 molekulu kļūst mazāk, gāze atrkāsojas. Disociācijas reakcijā tikpat liels enerģijas daudzums tiek uzņemts, tādēļ sildot līdzsvars novirzās «pa kreisi».

Si brīvā enerģija, kura ķīmiskā procesa laikā atbrīvojas no vielas un pāriet apkārtējā vidē vai otrādi, ir ķīmisko līdzsvaru noteicošais faktors. Jo mazāka ir sistēmas brīvās enerģijas izmaiņa, jo drīzāk iestāsies līdzsvars starp tiešo un apgriežto reakciju. Tādi procesi ir

īpaši izplatīti dzīvajā dabā, kur enerģijas plūsmas nemēdz būt lielas un jau šķietami niecīgas ārējo apstākļu izmaiņas var radīt ievērojamas biokīmisko procesu līdzsvara nobīdes. Un otrādi — reakcijas, kurās atbrīvojas liels enerģijas daudzums, ir praktiski neapgriezeniskas. Aizdegta svece nodegs līdz galam, un veltīgi cerēt, ka ogļskābā gāze un ūdens atkal pārtaps parafīnā. Kaut gan... Absolūti neapgriezenisku procesu nav, vismaz teorētiski ikvienai reakcijai iespējams aprēķināt, kādos apstākļos līdzsvars novirzīsies «pa kreisi». Virs desmittūkstoš grādiem pat ogle degšana skābeklī kļūst manāmi apgriezeniska. Tiesa, diez vai kādreiz, pat ļoti tālā nākotnē, mēs praktiski iegūsim ogli no ogļskābās gāzes — tas prasītu pārāk daudz enerģijas. Tomēr augsto temperatūru un spiedienu ķīmija vēl sola atklāt daudz neparasta.

Taču nepārsteigsimies! Pasaule tomēr nav kolba, pat ļoti liela ne. Tā ir nevis noslēgtu, bet gan atklātu, vaļēju sistēmu kopums, šajās sistēmās ķīmiskais līdzsvars pakļauts ļoti sarežģītām likumsakarībām. Un visa pasaule atrodas it kā līdzsvaru līdzsvarā, kuram esam pakļauti arī mēs paši. Dažkārt pietiek nejauša, tikko jūtama pieskāriena, lai veidotos neskaitāmu līdzsvara noviržu ķēdes reakcija. Pēc tās veidosies jauns līdzsvars. Bet vai mums tajā būs vieta?

Ausma Audere

DZIVO ŠŪNU AKTIVITĀTE

Dzīvu šūnu mēs varam iedomāties kā kustīgu pašregulējošu sistēmu. Tās iekšējo organizāciju uztur aktīvi procesi, kuru darbība ierobežo vai novērš kā apkārtējās, tā arī iekšējās vides faktoru izraisītās novirzes. Spēja atgriezties normālajā stāvoklī pēc tā vai cita faktora izraisītās novirzes ir viena no šūnas galvenajām īpašībām.

Daudzšūnu organismā ir šūnu elementi dažādu funkciju izpildīšanai. Organismā savstarpēji iedarbojas sarežģīti regulējoši un koordinējoši mehānismi; organismu ietekmē nervu, hormonālie, apmaiņas u. c. faktori. Daudziem no šiem iekšējās un starpšūnu attiecības regulējošajiem elementiem atsevišķos gadījumos ir savstarpēji pretēja darbība. Tomēr organismā saglabājas dinamisks fizioloģisks līdzsvars, kas nodrošina tā funkcionēšanu un spēju neitralizēt nelabvēlīgu ārējo faktoru ietekmi.

Ja dzīvā organismā iekļūst baktērijas, no kurām sāk izdalīties toksīni, tūlīt sākas organisma pretdarbība.

Toksīni ir baktēriju, augu vai dzīvnieku izcelsmes savienojumi, kas, iekļuvuši cilvēka vai dzīvnieka organismā, izraisa audu bojājumus. Toksīniem ir liela loma infekciju slimību izcelsmē. Toksīnus

iedala eksotoksīnos un endotoksīnos. Eksotoksīnus izdala dzīvas baktērijas. Endotoksīni ir baktēriju struktūras komponenti, kuri izdalās tikai tad, ja baktērija iet bojā. Toksīni izjauc dzīvā organisma fizioloģisko līdzsvaru, t. i., šo organismu regulējošo mehānismu, kas nodrošina dzīvai šūnai, atsevišķiem orgāniem un visām organisma sistēmām fizioloģiski līdzsvarotu stāvokli.

Pretdarbībai aktivizējas dzīvā organisma iekšējie spēki. Liela loma ir fagocītiem. Fagocitšūnas, ko sauc arī par rijējšūnām, ir visur: asinīs, asinsvadu sienīnās, plaušās, aknās, zemādas saistaudos. Šiem fagocītiem var būt dažāda forma un izmēri. Tos var iedalīt arī brīvos, t. i., tādos, kas var kustīgi pārvietoties, un nekustīgos, kas ir piestiprināti kādā noteiktā vietā. Brīvos fagocītus, pie kuriem pieder leukocīti un saistaudu šūnas, sauc arī par makrofāgiem jeb lielajiem fagocītiem. Visiem fagocītiem piemīt viena kopīga īpašība: tie satver, sagremo un aprij svešas izcelsmes daļiņas.

Visas asiņu šūnas iedala eritrocītos, trombocītos un leukocītos. No visiem leukocītiem apmēram 30% ir limfocīti. Limfocītu darbības noslēpums tika atklāts tikai 20. gs. 60. gadu sākumā. Tika noskaidrots, ka visas specifiskās imunitātes reakcijas, arī antivielu producēšanu, veic limfocīti. Limfocīti tiek iedalīti T un B limfocītos. T limfocīti veidojas aizkrūts dziedzerī, B limfocīti veidojas kaula smadzenēs. Visos pārējos limfoīdajos orgānos (limfmezglos, liesā) un asinīs ir abas šīs populācijas. Tieši perifērajos limfoīdajos orgānos tās satiekas un kopīgi darbojas, lai radītu antivielas. Kopīgajā organisma aizsardzības sistēmā ievērojama loma ir arī makrofāgiem, kuri ir nepieciešami, lai sāktos T un B limfocītu mijiedarbība. Savstarpējas sadarbības rezultātā pastiprinās spēja pazīt «svešiniekus», savienoties ar tiem un tos iznīcināt.

Specifiskas antivielas ir antitoksīni, kurus organismā ražo galvenokārt dažādie iepriekš minētie limfocīti — kā pretreakciju toksīnu iedarbībai un kuri var neutralizēt toksīnu indīgās īpašības. Tieši antitoksīni ir tie, kas veic galveno aizsargfunkciju, piemēram, saslimšanas gadījumā ar difteriju, botulismu u. c.

Toksīnu neutralizācija ar antitoksīniem var notikt tikai tad, ja to mijiedarbība ir līdzsvarota; tas notiek noteiktos apstākļos.

Antivielas molekulas ir asins seruma vislielākās olbaltumvielu molekulas — gamma globulīni. Ir noskaidrots, ka tieši liesas šūnas visaktīvāk producē antivielas; mazāk aktīvas ir limfmezglu šūnas, un vāji darbojas aizkrūts dziedzeru šūnas. Visu šo orgānu producētās šūnas «kooperējas» kopīgā darbībā. Šāds sarežģīts mehānisms dzīvajam organismam nepieciešams, lai spētu tikt galā ar kaitīgām vielām, kas tajā iekļuvušas. Taču nelabvēlīga ekoloģiskā situācija vietā, kur atrodas dzīvais organisms, šīs aizsargmehānisma funkcijas var nomākt.

KUKAIŅU EKOLOĢISKIE MEHĀNISMI

Visa milzīgā pasaules dzīvnieku sugu daudzveidība ir radusies ilgstošā attīstības procesā, no vienkāršajām formām veidojoties arvien sarežģītākām. Šo procesu veicina dažādi ārējās vides vai abiotiskie faktori (temperatūra, mitrums, augsnes sastāvs, vējš u. c.) un tā sauktie biotiskie faktori — dzīvās pasaules organismu mijiedarbība. Cits citu iespaido gan vienuviet augoši augi, gan augi un dzīvnieki, gan arī tikai dzīvnieki.

Interesantas un savdabīgas ir kukaiņu un ziedaugu savstarpējās attiecības. Jau sen ir noskaidrots, ka spilgtās ziedu krāsas nav dabas kaprīze, tās, tāpat kā ziedu aromāts, ir kukaiņu pievilināšanas veids. No otras puses, arī kukaiņiem ir dažādi pielāgojumi putekšņu uzķeršanai — sariņi, matiņi u. c. Tauriņu un citu nektārēdāju kukaiņu mutes orgāni ir gājuši ilgu attīstības ceļu, kļūstot šim nolūkam noderīgi. Kukaiņi, barojoties ar nektāru un ziedputekšņiem, aplido ļoti daudz ziedu, veicinot to svešapputi.

Interesantas ir savstarpēji konkurējošo dzīvnieku, kā arī upura un plēsēja attiecības un pielāgojumi, kuri veidojas savstarpējas saskarsmes rezultātā. Šajos gadījumos katrai dzīvnieku sugai, lai tā varētu izdzīvot, rodas dažādi aizsargpielāgojumi pret otru — parasti plēsīgo vai agresīvāko sugu. Šādas savstarpējas attiecības var būt ne tikai sugu līmenī, bet arī citu — augstāku sistemātisku kategoriju līmenī. Šādu piemēru dabā mēs varam atrast visai daudz. Siltajās kembrijā, ordovīka un silūra jūrās «toni noteica» lielle plēsīgie vēžveidīgie — vēžskorpioni. Mūsdienā nēgu un miksīnu priekštečiem no tā paša perioda, lai tie izdzīvotu, nebija citas izejas kā pamazām ilgstošā attīstības procesā pārklāties ar izturīgu bruņu kārtu. Analoģu savstarpējo ekoloģisko attiecību rezultātā devonā radās bruņuzivis, kas atrastas arī Latvijā. Vēlāk izzuda gan vēžskorpioni, gan zivju formas, kas bija radušās to ietekmē. Šķirstot grāmatas par fosilo faunu, restaurēto dzīvnieku attēlu vidū atrodam īpatnējo stegozauru. Kādēļ gan šim milzīgajam, lēnīgajam zālēdājam bija vajadzīgas uz muguras vertikāli izvietotās raga plāksnes? Taču neaizmirsīsim, ka šajā laikā dzīvoja arī tiranozauri un citas lielās plēsīgās zvērķirzakas. Vēlāk arī šos dzīvniekus nomainīja jaunākas, konkurētspējīgākas formas. Varam padomāt par to, kādi gan ienaidnieki lika ietērties adatīnajā kažokā ezim, bruņās bruņurupucim vai kādēļ stagars sev uzaudzējis muguras spurās tik asus dzeloņus.

Skatoties uz garkājainajiem zīrnējiem, kuri visi ir visēdāji (polifāgi), neviļus rodas doma: kam gan kalpo viņu garās kājas? Tad nu ir jānoskaidro viņu plēsīgie konkurenti. Tās ir skrejvaboles un īsspārnu vaboles, kuras arī ir polifāgas: pirmo ķermenis klāts ar cie-

tām hitīna bruņām, otrajām ķermenis ir ļoti kustīgs, lunkans. Visi šie plēsēji mīt vienos un tais pašos biotopos, tātad tie, pirmkārt, ir barības konkurenti, jo kā vieni, tā otri pārtiek no kukaiņiem, to kāpurītiem un citiem bezmugurkaulniekiem. Otrkārt, lielās skrejvaboles ēd zirnekļus, mazākās un īsspārnu vaboles nonāk zirnekļu barībā. Zirnekļi, lūk, ir spējīgi pieveikt šīs plēsīgās vaboles, pateicoties garajām kājām un indes dziedzeriem. Garo kāju priekšrocība, pieveicot laupījumu, izpaužas tādējādi, ka no substrāta atrautais, gaisā paceltsais upuris praktiski kļūst pretoties nespējīgs.

Visos iepriekšminētajos piemēros mēs sastopamies ar ekoloģisko pretilieku, kura darbība izsauc citā organismā pret darbību, kuras rezultātā notiek gan šo organismu ārējās, morfoloģiskās, gan iekšējās, anatomiskās izmaiņas. Šie procesi ir ļoti sarežģīti un ilgstoši, tos ietekmē visdažādākās blakus parādības, bet rezultātā rodas jaunas, piemērotākas formas, kuru eksistence liek izzust vecajām, konkurēt nespējīgajām.

Vilma Venska

ZEME UN JŪRA

Kā liecina arheoloģiskie izrakumi, pirmie cilvēki Latvijas teritorijā ir parādījušies 9. gadu tūkstoši pirms mūsu ēras. Kopš tā laika Latvijas teritorijā dabas spēki lielu postu nekad nav nodarījuši. Pie mums nav bijušas postošas zemestrīces un vulkānu izvirdumi. Arī plaši plūdi, viesuļvētras un lieli mežu ugunsgrēki ir visumā reta parādība. Vienīgā vieta, kur dabā nekad nav miera, ir jūras krasts — šeit jūras un zemes savstarpējā cīņa noris nepārtraukti.

Jūra apjož Latvijas teritoriju apmēram 500 km garumā, un šai piekrastei ir izdalāmi trīs visumā atšķirīgi posmi. No Lietuvas robežas līdz Ovišiem plešas Baltijas jūra. Tās krastos daudzviet vērojama samērā plata, smilšaina pludmale — starp Liepāju un Lietuvas robežu, Ventspili un Užavas bāku, dienvidos no Pāvilostas. Nereti smiltis ir ļoti daudz oļu un grants piejaukuma. Laukakmeņi pludmalē vai zemūdens nogāzes augšdaļā sastopami reti. Savukārt vairākos piekrastes posmos izsekojams labi izteikts stāvkrasts — starp Šķēdi un Akmeņragu, Stranti un Sārnati, ap Staldzeni. Sajos posmos pludmale ir ļoti šaura, bet vietām tās gandrīz nav. Visaugstākais stāvkrasts ir starp Stranti un Sārnati un ap Staldzeni — vairāk nekā 10 m, citviet tas nepārsniedz 5—7 m. Jūras stāvkrastu visbiežāk veido augšējā (vietām arī vidējā) pleistocēna nogulumi (limnoglaciālas izcelsmes māli un aleirolīti, morēna). Atsevišķās vietās šo stāvkrastu veido arī daļēji noskalotas kāpas.

Posmā starp Ovišiem un Kolku sauszemi apskalo Irbes liča ūdeņi; te lielākoties ir smilšaina, plaša pludmale. Krasta kāpli galvenokārt veido priekškāpas. Pludmales platums parasti sasniedz vairākus desmitus metru, un tikai atsevišķās vietās tas kaut cik jūtami samazinās. Šādās vietās krasta nogāzi veidojošās priekškāpas nogāze ir redzami noārdīta. Šī ainava sevišķi raksturīga piekrastes posmam starp Mazirbi un Kolku.

No Kolkas līdz Ainažiem sauszemi apskalo Rīgas līcis. Šai posmā ir platāka vai šaurāka pludmale, ko no sauszemes norobežo kopumā samērā labi izteikta krasta kāple. Gar liča rietumu un dienvidu piekrasti šo kāpli pārsvarā veido priekškāpas. Līča austrumu piekrastē kāple ir iegrauzta morēnā, dažviet — pirmsleduslaikmeta nogulumos (starp Tūju un Vitrupes ieteku). Krasta kāples augstums reti pārsniedz 5 m. Tikai vietās, kur to veido priekškāpa, kāples augstums sasniedz 10 m, vietām arī nedaudz vairāk. Pludmale Rīgas liča piekrastē ir smilšaina. Taču atsevišķās vietās (pie Kaltenes, Mērsraga, Engures, ap Ķurmragu) pludmalē un zemūdens nogāzes augšdaļā sastopams liels daudzums laukakmeņu, kuru diametrs svārstās no 0,5—0,7 m līdz 1 m un vairāk. Savdabīgi ir «randu krasti», kas vērojami ziemeļos no Salacgrīvas un nedaudz arī Mērsraga tuvumā. Tiem raksturīga plata, ar zāli apaugusi pludmale, kas pakāpeniski pāriet piekrastei pieguļošajā līdzenumā.

Visā Latvijas jūras piekrastē arī mūsdienās noris nepārtrauktas pārmaiņas, ko nosaka jūras un zemes savstarpējā cīņa. Jūras darbības dēļ ir vērojama sauszemes noārdīšanās. Sevišķi intensīvi šis process izpaužas pie Bernātiem, ziemeļos no Liepājas (pie pilsētas attīrīšanas iekārtām), starp Stranti un Jūrkalni, ap Staldzeni, pie Kolkas. Mazāk intensīva jūras krasta noārdīšanās ir vērojama arī pie Rojas, Kaltenes, Engures, Tūjas, Ķurmraga u. c. Jūras ārdošo darbību nosaka vairāki apstākļi. Vislielākā nozīme te ir vēja darbībai, kas nosaka jūras līmeņa svārstības un viļņošanos. Latvijas teritorijā valdošie ir rietumu virziena vēji. Tiem pūšot, paaugstinās jūras līmenis un palielinās viļņu augstums. Tā kā lielākā Latvijas jūras piekrastes daļa ir vērsta pret rietumiem, viļņu ārdošajai darbībai apstākļi ir ļoti labvēlīgi. Vislielākie vēja ātrumi un līdz ar to augstākie jūras līmeņi un viļņi parasti tiek novēroti rudens un ziemas mēnešos — no septembra līdz decembrim, nereti arī jūlija vidū. Šajā laikā tad arī ir visintensīvākās abrāzijas procesa izpausmes. Taču pēdējos gados nenoturīgajās un samērā siltajās ziemās stipri vēji un ar tiem saistītās parādības tika novērotas arī janvārī, februārī un pat marta pirmajā pusē.

Jūras ārdošajai darbībai visvieglāk pakļaujas smilšainie krasti. Stipriem vējiem pūšot ilgāku laiku, viļņu noārdītās sauszemes joslas platums var būt ļoti liels. Tā, 1993. gada janvāra vidū pie Bernātiem sauszeme apmēram 4 km garā posmā atkāpās vidēji par 6—7 m.

Savukārt vietās, kur krastu veido pret noārdīšanu izturīgākie mālainie vai pirmsleduslaikmeta ieži, krasts atkāpjas daudz lēnāk. Šā procesa intensitāti jūtami mazina arī zemūdens nogāzes augšdaļā un pludmalē sastopamie laukakmeņi, kas darbojas kā savdabīgi buferi, samazinādami viļņu trieciena spēku.

Jūras ārdošo darbību lielā mērā var sekmēt arī nepārdomāta saimnieciskā darbība.

Jūras un zemes savstarpējā cīņā uzvarētāja ir jūra, kas pamazām atņem sauszemei lielākas vai mazākas platības. Bet, par laimi, tas notiek tikai atsevišķos jūras piekrastes posmos.

Irēne Jakubaņeca

KONFLIKTA PSIHOLOĢIJA UN ĒTIKA

Mēs dzīvojam lielu pārvērtību, kontrastu un arī sakāpinātu emociju laikā. Laikā, kad cilvēku saskarsmē bieži vērojamas nesaskaņas un konflikti. Lai gan to mērogs, dziļums un sekas ir atšķirīgas, var izdalīt četrus tipiskākos konflikta veidus.

Plašāku izplatību salīdzinājumā ar iepriekšējo laika periodu ieguvis vēsturiski pirmais un «tradicionālais» konflikta veids, ko nosacīti var apzīmēt par primitīvo konfliktu. Šā konflikta attīstībā pretinieks vai sāncensis tiek notriekts, sadragāts ar visiem iespējamajiem ietekmēšanas līdzekļiem, jo viņš ir traucēklis ceļā uz kādu mērķi — vai arī no viņa nevar iegūt to, ko vēlētos sev. Te neeksistē aizliegumi, visi līdzekļi ir pietiekami labi. Šā veida konfliktiem ir tendence pieaugt, tie ir sociāli bīstami, jo spēj paralizēt progresīvu, taisnīgu sociālu rīcību, vairo bailes un neuzticību.

Nākošā konflikta grupa — civilizētais konflikts. Tā būtība — viedokļu cīņa. Šiem konfliktiem raksturīgs izsmalcinātāks cīņas paņēmiens. Galvenais ierocis tajos ir cilvēka loģika un prāta spējas. Izmantojamo līdzekļu diapazons ir atkarīgs gan no konflikta dalībnieku intelekta, gan arī no viņu iekšējās kultūras, tādēļ konfliktu līmeņi ir krasi atšķirīgi, sākot ar primitīvu vārdu kauju t. s. tirgus laukuma līmenī līdz izsmalcinātām loģiskās argumentācijas metodēm vai šantāžai un smalkai ironijai. Arī te godīguma un negodīguma samērs ir dažāds. Vissvētākā pārliecība vai demagoģija ir grūti izsverama. Strī-

dos dzimst patiesība, bet nereti tā tajos arī tiek aprakta. Dažs cīnās, lai pēc iespējas vairāk sev iegūtu naudas, varas, cits vienīgi un tikai, lai aizstāvētu to mazumiņu, kas viņam ir palicis, — mantu, pašcieņu, godaprātu. Un ir vēl kāds, kurš, zaudējis cerību kaut ko reāli panākt, kliez un kaujas vienīgi tādēļ, lai izkliegtu savu sāpi, sarūgtinājumu, izmisumu.

Absurdo jeb bezjēdzīgo konfliktu var skaidrot kā dzīves piepildījumu absurdā veidā. Šis konflikta veids var atklāties kā divu cilvēku savstarpēja cīņa — pārmetumi un apvainojumi ik dienas no rīta līdz vakaram. Ir pretējās puses, ir cīņa, bet nav virzības, nav attīstības. Pēc būtības nekas nenotiek, partneri nenonāk līdz risinājuma iespējai, tātad nav nedz uzvarētāja, nedz zaudētāja. Šis konflikta veids attēlots daudzu izcilu dramaturgu sadzīves drāmās (piem., luga «Kam no Vulfa kundzes bail?»). Visbiežāk šāds konflikts tiek vērtēts kā netipiska parādība, kas rodas uz divu cilvēku psihiskas vai citādas nesaderības pamata. Diemžēl šobrīd pie mums tas ir kļuvis par tipisku parādību, un tā pamatā galvenokārt ir sociālie cēloņi — cilvēka paguruma sindroms dezorganizētā vidē. Neapmierinātību te neizraisa sadursmes «tuvākais» iegansts — kas pateikts vai izdarīts —, bet gan emocionālais fons — izmisums, bezcerība, raizes par rītdienu. Absurda konflikts būtībā liecina par cilvēka dziļu iekšēju traģēdiju, nespēju savienot savas tieksmes un vēlmes ar reālām iespējām. Turklāt visbiežāk otrs — tas, kurš ir blakus, kaut arī nav īstais vainīgais, tiek pazemots, padarīts par «upura jēru», uz kuru izgāzt uzkrājušos rūgtumu.

Atsevišķi ir izdalāmi konflikti, kas neaprobežojas ar starppersonu attiecībām, bet gūst plašāku sociālu rezonansi. Šo konfliktu pamatā ir reālas konfliktsituācijas, kas noteiktā attīstības stadijā tiek it kā inscenētas, ievirzītas zināmā gultnē atbilstoši kādai, parasti politiskai iecerei. Tālākā konfliktsituācijas attīstības fāze atgādina režisora rokas vadītu spēli. Zināma līdzība saskatāma vienā otrā pēdējo gadu tiesas prāvā, kas aizsākas ar plašu vērienu un kur vainīgais šķiet acīm redzams, viņa vaina tikpat kā rokām taustāma, bet beigās taisnīgums un patiesīgums noslāpst juridiskās kazuistikas plūdus. Lai gan jebkura tiesas prāva pēc savas būtības ir kādas konflikta situācijas atrisinājums, šajos gadījumos tai raksturīga bezspēcība un nespēja šo atrisinājumu rast.

Ne jau visi konflikti vērtējami tikai negatīvi; tie skatāmi situācijas kopainā. Konflikts var būt auglīgs, ja tas paver ceļu jaunām attiecībām, stimulē cilvēka tālāko virzību un garīgo attīstību. Šā brīža ļaunums ir nevis tas, ka konflikti ir masveidīga parādība, bet gan apstākļi, ka tie visbiežāk norisinās neauglīgās, cilvēka personību postošās un pazemojošās formās. Dominē primitīvais, absurdais konflikts un pseidokonflikts.

Lielā mērā tas ir arī cilvēka fiziskā un garīgā paguruma rezultāts, dzīvojot destruktīvā un haotiskā vidē, kas, no vienas puses, rada vienaldzību, apātiju, bet, no otras, — naidu, neiecietību pret otra personību, tās uzvedību vai viedokli. Visbeidzot — un tas ir svarīgākais — valda gara nabadzība un prāta apskaidrības trūkums, ko nosaka dzīves patieso mērogu un perspektīvas zaudējums.

Savā cīņā par eksistenci, par vietu zem saules dzīves skaļuma nomāktais cilvēks nereti aizmirst par savu tiesību un centienu ierobežotību laikā. Savā uzvedībā, savstarpējās attiecībās viņš balstās it kā uz savas eksistences mūžīguma apziņu, un tikai lielāka nelaime, neveiksme, kāds likteņa trieciens uz laiku mēdz «atskurbināt», atklāt patiesos dzīves mērogus.

Augstsirdība, krietnums, godprātība, taisnīguma apziņa iespējama tikai tad, ja cilvēka apziņas kontekstā ir doma par savas dzīves laicīgumu. Tās ir vērtības, kas var būt nozīmīgas tikai cilvēkam kā pārejošai būtnei. Turpretim nekāda augstsirdība, atbildības sajūta neasaista cilvēku, kurš nedomā par savas nāves iespējamību. Nāve te netiek minēta kā bieds, bet gan kā kritērijs, kas cilvēka eksistenci padara cildenu. Itāļu tēlniekam Mikelandželo tiek piedēvēti šādi vārdi: «Iedarbība domām par nāvi ir patiesi brīnumaina; nāve, kas pēc savas dabas iznīdē visu pasaulē esošo, stiprina un atbalsta tos, kas neaizmirst viņu.» Par nāvi jādomā, lai maznozīmīgo un pārejošo noceltu no augstāko vērtību pjedestāla. Lai ieturētu pauzi, klusuma brīdi, ko dzīves trokšņi nomākuši, un pārskatītu savu dzīvi no plašākas perspektīvas pozīcijām. Lai doma par dzīves laicīgumu vairotu savstarpēju sapratni un prieku par dzīvi, uzturētu cilvēkā cilvēcību jebkuros apstākļos — pat par spīti šiem apstākļiem.

SOCIĀLIE KONFLIKTI UN TAUTU RAKSTURS

Sabiedriskā dzīve nav iespējama bez konfliktiem. Var tikai fantazēt par pilnīgu harmoniju un visu cilvēku interešu maksimālu saskaņošanu. Ja kāds to gribētu panākt, tad tikai nonivelējot visai atšķirīgās intereses, bet tā vairs nebūtu plurālistiska demokrātiska sabiedrība. No nesenās vēstures mēs zinām, kādiem līdzekļiem to var panākt un kas no tā iznāk.

Mūsdienu konfliktoloģija (ar politoloģiju un sociālo psiholoģiju saistīts zinātnes atzars) māca ko citu: raudzīties uz konfliktiem kā uz normālu un neizbēgamu parādību. Tas nozīmē mācīties dzīvot šādā sarežģītā sabiedrībā, nenoliedzot nevienas grupas intereses un nestādot savas grupas intereses pāri citām. Domāt nevis par konfliktu likvidēšanu (tas, vienalga, nav iespējams — iedzītas dziļumā, pretējas intereses, ilgi apslāpētas, reiz izlauzīsies uz āru), bet par spriedzes mazināšanu, par konfliktu mīkstināšanu un kompromisu meklēšanu.

Tāpēc politiķiem jācenšas nevaicot konfliktus, nepaplašināt konflikta zonas! Ja jau zināmu cilvēku grupu interesēs pastāv pretrunas, nekādā ziņā nerīkoties tā, lai tās saasinātos. Konflikta zonu nemitīga paplašināšana patiešām var draudēt ar sociālu sprādzienu. Ipašu ekonomisko grūtību apstākļos nevajadzētu iedzīvotājiem uzvelt papildu nastu citā sfērā. Ja pastāv etniskā konflikta varbūtība (ilgstoša spriedze starpnacionālajās attiecībās), bīstami ir radīt jaunu spriedzi sociālajā, ekonomiskajā sfērā. Piemēram, Latvijā svarīgi būtu panākt, lai pilsonība nebūtu saistīta ne ar kādām privilēģijām darbā, tiesībās, sociālajā aprūpē utt.

Sociāliem konfliktiem vienmēr ir spilgti izteikta psiholoģiska nokrāsa (lai gan to saknes var būt vēsturē, ekonomikā, sociālajā struktūrā). Psiholoģiskie kompleksi dažādām tautām ir atšķirīgi un, dzīvojot vienā valstī, var radīt konflikta situāciju vai vismaz veidot ļoti atšķirīgas vērtīborientācijas. Paraudzīsimies, kādi ir latviešu pašidentifikācijas kritēriji — pēc kādām pazīmēm latvieši paši sevi vai līdzcilvēkus pieskaita latvietībai un kādas kopības pazīmes izvirza pirmajā plānā.

Latviešiem nav raksturīga pieķeršanās valstiskām institūcijām un valstiskai atribūtikai. Vēsture izveidoja pret

tām drīzāk naidīgu vai vienaldzīgu attieksmi. Sveša, apspiedēja bija cara vara, nekļuva organiski tuva arī Padomju valsts atribūtika — atbrīvošanās no tās notika apbrīnojami ātri. Salīdzinājumam varam atzīmēt, ka krievu nacionālajā apziņā piederība milzīgai, varenai valstij (deržava!) ieņēma vienmēr ļoti svarīgu vietu. Luterticīgajiem latviešiem pašidentifikācija vāji saistīta ar reliģiju, kamēr citām tautām (ebrejiem, poļiem, lietuviešiem), kā arī Latgales latviešiem — katoļiem šis sakars ir daudz ciešāks. Minimālu lomu latviešu vidū spēlē pašidentifikācija pēc ārējām pazīmēm — pēc fiziskā tipa, ģērbšanās stila utt., kamēr ir tautas, kas svešā vidē nemaldīgi atpazīst «savējos» tieši pēc tādām pazīmēm.

Toties ļoti svarīgi un organiski saistīti ar latviešu tautas vēsturi un sadzīvi ir tādi pašidentifikācijas elementi kā zeme, valoda un savdabīgā etniskā kultūra, kas sakņojas folklorā.

Latviešu valoda kļuva latviešiem par īpašu dārgumu, jo tā mūždien bija apdraudēta. Līdz 1917. gadam latviešiem vispār nebija skolas, kur mācības notiktu tikai dzimtajā valodā. Latviešiem draudēja pārvācošana, pārkrievošana, vienai daļai — arī pārpoļošana. Neraugoties uz rusifikācijas presingu 60.—70. gados, latviešu inteliģencei izdevās nosargāt latviešu valodas pozīcijas skolā, kultūrā, akadēmiskajā vidē.

Īpašu vietu latviešu kultūras dzīvē vienmēr ieņēmuši folklorā sakņotās etniskās kultūras elementi, īpaši tautas dziesma, arī dziedāšana, pats dziedāšanas process. Dziesmu svētki izveidojās par daļu no latviskās esamības. Stagnācijas pēdējā posmā latviešu uzvedība Dziesmu svētkos veidojās par īpatnēju garīgās pretestības formu, kas ļāva cilvēkiem vai tīri fiziski sajūsties kā vienai miesai, vienai tautai.

Noskaidrojot latviešu pašidentifikācijas specifiskās iezīmes, mēs ejam sevīs izzināšanas un morālās pilnveidošanas ceļu. Taču, zinot dažādu tautu pašidentifikācijas īpatnības, vieglāk meklēt ceļus arī starpnacionālās saskarsmes nokārtošanai, psiholoģiskās spriedzes mazināšanai.

Nacionālie raksturi veidojas vēsturiski, ilgstoši. Pārmantotas un nostiprinātas tiek tādas īpašības, kas palīdz labāk piemēroties mainīgiem apstākļiem. Vēsture trenē tautas. Vācbaltiem, kā zināms, piemita tādas īpašības kā lieliskā organizētība, disciplinētība, korporatīvais gars.

Bet vai citādi, sastādot tikai dažus procentus (6—7%, 30. gados vairs tikai 3%) no iedzīvotāju kopskaita, vācieši būtu varējuši saglabāt savās rokās visas vadošās sviras un turēt paklausībā latviešu un igauņu zemniekus? Ebreji, lai izdzīvotu svešā vidē un īpaši nelabvēlīgos apstākļos, izveidoja un nostiprināja īpašu solidaritāti savas kopienas iekšienē.

Savukārt Latvijas ģeopolitiskais stāvoklis prasīja latviešu prasmi piemēroties agresīvām lielvarām un lielvalstīm un rēķināties ar iedzīvotāju nevienmērīgo etnisko sastāvu. Pašu latviešu izdzīvošanas taktika bija saistīta ar iecietību pret citādām kultūrām. Anatols Lievens nesen iznākušā grāmatā par Baltiju (*The Baltic Revolution*. — Yale University, 1993) uzskata, ka viena no iezīmīgākām baltiešu rakstura īpašībām esot flegmatisms. Varbūt to varētu labāk apzīmēt par apdomību, prātīgumu? Vairums latviešu patiešām nav avantūristi. Arī latviešu politiķi agrākos laikmetos nebija fantazētāji un neskrēja «ar pieri sienā», piemēram, neizvirzīja neatkarīgās valsts prasību laikā, kad visā pasaulē valdīja impēriju princips un mazo tautu cerības uz savu valsti bija nereālas. Šķiet, ka arī tagad neatkarīgajā Latvijas valstī latvieši savā vairākumā orientēti uz liberālākiem risinājumiem nekā viņu vadoņi Saeimā vai valdībā.

Latvija bija un būs nacionāla valsts ar vienu pamatnāciju un visumā eksteritoriāli dzīvojošiem cittautiešiem. Taču mononacionāla tā nevarēs būt, tāpēc no starpnacionālo attiecību rakstura lielā mērā atkarīga valsts stabilitāte. Neraugoties uz reāli pastāvošām pretrunām, Latvijai tomēr izdevies 90. gados izvairīties no ļoti asiem konfliktiem un etnisko attiecību polarizācijas. Jāsecina, ka virsroku gūst vēsturē sakņotā latviešu praktiskā ētika — apdomīgums un mērenība. Vai tas pasargās mūs arī nākotnē?

KULTŪRAS PIEMINEKĻI ŠODIEN

Ilgonis Stukmanis

VAI KOKNESES PILSKALNAM IR IENAIIDNIEKI?

Rakstu par Kokneses pilskalnu gribētos sākt ar Starptautiskās pieminekļu un ievērojamu vietu padomes (ICOMOS) īstenā locekļa un Latvijas pieminekļu inspekcijas Dokumentācijas centra priekšsēdētāja Mārtiņa Apiņa (1939—1991) rakstītajiem vārdiem 1989. gadā: «Nākamajām audzēm vienkārši pietrūks mūsu neizglābto vērtību, un tās izmisīgi maldīsies pārmērīgi vienveidīgajā, uzsvērti jaunajā, tikai šķietami pareizajā vērtību pasaulē» (Māksla. — 1989. — Nr. 6).

Sie ir viņa raksta «Vai mūsu pieminekļiem daudz ienaidnieku?» nobeiguma vārdi. Un jāsaka, ienaidnieku skaits nav mazinājies. Lai gan atkal esam «saimnieki paši savā zemē», klāt ir nākušas laika objektīvās grūtības, pēc inerces turpinās arī līdzšinējā attieksme.

Kokneses pilsdrupas — viens no nolaistākajiem viduslaiku arhitektūras pieminekļiem Latvijā — arī šie skarbie vārdi ir jau minētajā žurnālā «Māksla».

Vai ir kas mainījies?

1988. gadā LU Ģeogrāfijas fakultātes kolektīvs docenta J. Proboka vadībā veica pieminekļa ģeoloģisko, hidroloģisko un topoģeodēzisko izpēti.

Galvenie secinājumi bija šādi.

1. Topogrāfiskā teritorijas apsekošana norāda, ka laikā no 1963. līdz 1988. g. notikušas ievērojamas reljefa un situācijas pārmaiņas (pamatiežu intensīva izskalošana, nobrukumi, ūdens ieplūst atsevišķās pieminekļa teritorijas vietās). Notiek nogāžu destabilizācija, draudot ar ārsienu nobrukumu. Sevišķi bīstama ūdens viļņošanās vētras laikā (D—R virzienā). Turpinās erozijas process ārējo mūra sienu apakšējā daļā. Pēdējo 25 gadu laikā sienu

tehniskais stāvoklis ir strauji pasliktinājies — ne tikai pie pamatnēm, bet arī sienu vertikālajā virzienā. Sienu apakšējās pamatnes maksimālais izskalojums atsevišķās vietās jau ir 1 m dziļumā (horizontālā virzienā!). Visbēdīgākais stāvoklis ir «Pērses korpusa» ār sienas DR galā (te vietā atgādināt, ka laikā no 70. līdz 80. gadiem apm. 9 metri no šīs sienas jau ir nozuduši ūdenskrātuves dzelmē!). Šai ār sienai jau ir vērojama novirze no vertikāles Pērses virzienā!

2. Ūdens sastāvs ir mainījies, pārsniedzot visas atļautās normas ķīmisko un sintētisko vielu koncentrācijas ziņā, atsevišķos gadalaikos arī naftas produktu piemaisījums pārsniedz atļautās normas, ir arī smago metālu saturs ūdenī (varš, svins). Ūdens agresivitāte pret betonu — analīze pozitīva (neitrāla reakcija).

Līdzšinējās dolomīta, mālu grunts izskalojumi, nobrukumi rada arvien bīstamāku pieminekļa ārējo sienu stāvokli.

Kas ir darīts?

Te nu jāatgriežas nesenā pagātnē.

1961.—1966. gadā pieminekli arheoloģiskās izpētes (daļējas) darbus veica ZA Vēstures institūta ekspedīcija arheologa A. Stubava vadībā, iegūstot ļoti nozīmīgu pieminekļa izziņas materiālu. 1963.—1965. gadā tika veikta arī daļēja arhitektoniskā izpēte arhitekta P. Saulīša vadībā; līdzekļu trūkuma dēļ izpēti vajadzēja pārtraukt. Bija arī priekšlikumi pieminekļa praktiskai pasargāšanai no paredzamās ūdenskrātuves iedarbības. Turpmāk līdzekļi vairs netika piešķirti, tāpēc tika pārtraukti gan izpētes darbi, gan praktisko aizsardzības pasākumu finansēšana (toreiz tie būtu izmaksājuši nesalīdzināmi mazāk nekā šobrīd). Jāatzīmē arī, ka 1961.—1970. gadā vēsturnieki A. Jansons un R. Malvess veica ļoti rūpīgu pieminekļa vēsturiskās izpētes darbu, apkopojot visus iespējamus rakstītos un grafiskos materiālus, kas bija pieejami Latvijas un Igaunijas teritorijā. Ir apzināta arī daļa materiālu ārpus Latvijas, piem., Stokholmas Kara arhīva materiāli.

Praktiskie pasākumi avārijas stāvokļa novēršanai pieminekli sākās 1991. gadā, kad Kultūras ministrijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija piešķīra līdzekļus pieminekļa saimniekam — Kokneses ciemata pašvaldībai (valdes pr-jis V. Cīrulis), kura savukārt slēdza līgumu par darbu izpildi ar Aizkraukles firmu «Fenikss» (darbu vad. J. Semjonovs).

1991. un 1992. gads pagāja, veidojot bāzi konservēšanas un restaurēšanas būvdarbiem, līdztekus veicot arheoloģisko un arhitektonisko izpēti paredzamajās būvdarbu vietās (Kultūras ministrijas Restaurācijas institūta arheologs M. Ruša, arhitekts A. Rībenis). Jāatzīmē, ka tieši arheoloģiskā izpēte ir devusi jaunus nozīmīgus atradumus mūra pils kā romānikas pieminekļa izziņāšanā, līdz šim nebija arī tiešu pierādījumu par Gotlandes būvmeistaru līdzdalību pieminekļa celtniecībā.

1993. gadā sākās konservācijas būvdarbi «Pērses korpusa» ārsienas pagalma skatā, jo ūdenskrātuves gandrīz maksimālais ūdens līmenis visu vasaru līdz oktobra sākumam neļāva uzsākt darbu ārskatā (Pērses pusē). Un tikai oktobra pēdējās nedēļās, kad ūdens līmenis pazeminājās par pāris metriem, varēja sākt novērst avārijas stāvokli «Pērses korpusa» ārsienas Z galā. Diemžēl darbu bija jāpārtrauc sala dēļ.

1993. gada konservācijas un izpētes darbu sezonas praktiskie secinājumi:

a) maksimāli nepazeminot ūdenslīmeni, «Pērses korpusa» ārsienai DR daļā avārijas stāvokli novērst nebūs iespējams;

b) arī ūdens līmeni pazeminot, nepieciešamos būvdarbus (daļēji zem ūdens!) varēs veikt tikai kvalificēts darbspēks ar nepieciešamo tehniku zemūdens betonēšanas apstākļos. Līdztekus izpētes darbam pieminekļi uz vietas (pēc darba zīmējumiem konservācijas būvdarbiem) 1993. gadā tika izstrādāts un apstiprināts kultūras pieminekļa aizsardzības zonas projekts (ietver sevī pieminekļa aizsardzības zonu, apbūves regulācijas zonu un aizsargājamās dabas ainavas zonu; arhitekts I. Stukmanis).

PIEMINEKĻA IZMANTOSANAS UN EKSPOZICIJAS PAMATPRINCIPU PRIEKSLIKUMS

Kultūras piemineklis (sena apmetne — koka pils — viduslaiku mūra pils) pēc sava rakstura un saglabāšanās pakāpes izmantojams tikai zinātnes, kultūrizglītības, mācību un audzināšanas mērķiem.

Kultūras piemineklis ir ļoti bagāts uzziņas avots, te jāatceras 1961.—66. gada arheoloģiskās izpētes (arheologs A. Stubavs) rezultāti: «.. pilskalnā tika konstatēta sarežģīta stratigrāfija ar 14 slāņiem, turklāt senākais attiecas uz nocietinātās apmetnes periodu (1. gt.

beigas p. m. ē. un mūsu ēras sākums); atradumiem visbagātākie bija 10./11. gs. — 13. gs. sākuma slāņi, kad pils (koka) pastāvējusi kā Kokneses feodālās kņazistes militārs un politisks, un saimniecisks centrs.»

Latvijas kultūras un arhitektūras vēsturei svarīgs ir atklājums par varbūtēju mūra ēku celtniecības sākumu Koknesē 8. slāņa laikā, kas datējams ar 12. gs. vidu un otro pusi. 10. izrakumu laukumā šai slānī konstatēts kādas celtnes ieejas ovāli konstruēts sienas mūrējums, kur akmeņi sastiprināti ar vāju kaļķu javu. Celtnes tuvumā 7. slānī atrasts arī baznīcas bronzas zvana apakšmalas fragments. Hipotētiski var pieņemt, ka nopostītā mūra ēka ir bijusi Kokneses 12. gs. pareizticīgo sakrāla celtnie (baznīca). Par pareizticīgo baznīcām 13. gs. sākumā Jersikā vēsta Indriķa Livonijas hronika.

1961.—1966. gada izrakumos tika precizēta Kokneses mūra pils (1209—1701) sešreizēja pārbūve un nocietinājumu sistēmas pakāpeniska attīstība. Kokneses pilī — vienīgajā Latvijas un Igaunijas teritorijā — līdz mūsu dienām saglabāties (diemžēl daļēji) romānikas *biforium* tipa logs; pēdējo gadu izrakumi atklāj arvien vairāk romānikas laika būvperioda detaļas, no kurām varētu veidot interesantu brīvdabas ekspozīciju.

Ekspozīcijas pamatprincipi varētu būt šādi.

1. Ekspozīcijai jāatspoguļo Kokneses pilskalna 2000 gadu vēsture — sākumā apmetnes, tad koka pils laiks, īpaši — sākot ar 11. gs. sākumu, kad pilskalns bijis viens no stiprākajiem nocietinājumiem Daugavas krastos un kontrolējis šo svarīgo satiksmes artēriju; 11. gs. sākumā pieaugošie politiskie un ekonomiskie sakari ar krievu zemēm (tie ir pamatoti ar arheoloģiskajiem atradumiem); Austrumu—Rietumu reliģiskā, militārā un kultūru konfrontācija 13. gs. sākumā; mūra pils kompleksa izveidošana (būvvēsturē akcentējot romānikas, gotikas, renesanses, baroka mākslas stilu).

2. Ekspozīciju varētu veidot arheoloģiski izpētītās un vēl izpētāmās pieminekļa virszemes konstrukcijas daļas (pēc avārijas stāvokļa novēršanas un konservācijas), organizējot apmeklētāju maršrutu pieminekļi, sagatavojot nepieciešamo informāciju; no liela izmēra atsevišķām arhitektūras detaļām būtu jāveido brīvdabas ekspozīcija. Uzskatāms paraugs jau kopš 1980. gada ir Piritas klostera (15.—16. gs.) drupas netālu no Tallinas; tur varam redzēt, kā jāsakārto piemineklis, lai tas radītu zināmu

cieņu arī apmeklētājos. Latvijā ar līdzīgu paraugu nevaram lepoties vēl šobaltdien (izņēmums ir Turaidas pils komplekss).

Zālājs ap pilskalni ir jākopj, konservētie pilsdrupu mūri ir regulāri jāapseko, novēršot nelielus bojājumus pēc ziemas, ja tādi ir; tas ir daudz ekonomiskāk nekā kampaņveidīgi mēģināt savest kārtībā visu aizlaisto kompleksu (piem., Čēsu pilsdrupas).

3. Blakus brīvdabas ekspozīcijai priekšpils teritorijā ir nepieciešama slēgta telpa (vai telpas) Z un D bastionu vietās, kur izvietot grafisko, foto, teksta, arheoloģisko atradumu vasaras sezonas ekspozīciju par pieminekli.

4. Visai pieminekļa teritorijai jābūt kontrolējamai — apsargātai pret pieminekļa demolēšanu un vandālismu (1993. g. sezonas beigās tika postītas arheologu atsegtās konstrukcijas). Jau ir pārāk daudz piemēru mūsu pieminekļu — pilsdrupu konservācijas praksē, kad ir gan uzņēmējumi, foto, bet nav vairs paša pieminekļa oriģināla (vai detaļas). Te, protams, jāveic kultūrizglītojošais darbs mūsu skolās; liekas, kamēr jaunie cilvēki neredzēs tiešām nopietnu katra pieminekļa saimnieka — īpašnieka atieksmi pret kultūras pieminekli — ar sakoptību, kārtību, informāciju, kontroli —, tikmēr panākumus šajā jomā tik drīz nesagaidīsim.

5. Pieminekļa apmeklēšana būtu vēlama par simbolisku ieejas maksu (un brīvprātīgiem ziedojumiem), pretī saņemot prospektu ar īsu uzziņas materiālu par kultūras pieminekli.

Nobeigumā atgādināsim UNESCO ģenerāldirektora Frederiko Maiora vārdus: «..Patiesai attīstībai jābalstās uz cilvēku gara spēka un materiālo vērtību maksimālu izmantošanu katrā konkrētā sabiedrībā, bet tas galu galā nozīmē, ka attīstības prioritātes, uzdevumi un mērķi nosakāmi, izejot no kultūras vajadzībām.»

Attēlus sk. melnbaltajā ielikumā.

Inta Viiņa

ATMOSFĒRA UZBRŪK PIEMINEKĻIEM

Sodien akmens sauc palīgā Kāpēc? Akmens ir vidū zālei, zemei, ūdeņiem, gaisam un cilvēkam. Akmens ir dzīvs ar savu spēju saglabāt pirms gadsimtiem senču atstātās zīmes un piemiņu. Diemžēl akme-

nim ir arī spēja pakļauties cilvēku radītajam atmosfēras piesārņojumam, mitruma migrācijai un baktēriju darbībai, un tā rezultātā tas var sairt.

Latvijā, tāpat kā visur pasaulē, pēdējos gadu desmitos gaisa, ūdens un zemes piesārņotība ir tik stipri palielinājusies, ka gadsimtiem ilgi stāvējušie viduslaiku Rīgas Doma akmens dekorī, Vecrīgas namu un baznīcu portāli, kā arī 20. gadsimta 30. gados veidotās Brāļu kapu skulptūras un Brīvības piemineklis sabrūk mūsu acu priekšā. Tātad akmens — izturības un mūžības simbols — mūsdienās — industriālajā laikmetā zaudē savu izredzēto stāvokli. Zūd tautas dainās izteiktā gudrība — «Ūdentiņš, akmentiņš, tas dzīvoja saules mūžu».

Akmens sairšana notiek līdzīgi metāla korozijai. Jau 1620. gadā Londonā izdotās vecās angļu hronikas vēstī, ka akmens korozijas ļaunuma sakne ir sēru saturoši ogļu dūmi. Tātad jau vairāk nekā pirms 300 gadiem londonieši bija pareizi konstatējuši nelaiemes cēloni, taču viņi nevarēja iedomāties, ka viņu pēcnācēji šo brīdinājumu neņems vērā.

Ir noskaidrots, ka lielā rūpniecības centrā, sadedzinot 1 miljonu tonnu akmeņogļu, gaisā izdalās 20 tūkstoši tonnu sēra dioksīda, kā arī citas vielas. Bez tam pieaugošais naftas produktu patēriņš situāciju vēl pasliktina, jo satur vēl vairāk kaitīgu ķīmisko vielu. Tātad, pieaugot cilvēka ietekmei uz apkārtējo vidi, atmosfēra ir kļuvusi par milzīgu izgāztuvi. Rūpniecības uzņēmumu dūmeņi un transporta līdzekļu izpūtēji ik dienas izdala sēra, slāpekļa, oglekļa oksīdus, kvēpus un putekļus. Tiem savienojoties ar gaisa mitrumu, veidojas skābais lietus, kas reaģē ar marmora, kaļķakmens un dolomīta skulptūrām, veido ūdeni šķīstošus sāļus. Šie sāļi iesūcas akmens virskārtā, piesaista putekļus un sodrējus, sāk kristalizēties, un rezultātā uz akmens virsmas veidojas melna, blīva garoza, kas ar laiku saplaisā un atdalās. Ar šo brīdi sākas process, kura dēļ jebkurš akmens darinājums pārvēršas par bezformīgu masu, jo zūd mākslinieciskais veidojums.

Sairšanas procesu veicina klimatiskie apstākļi, mitruma migrācija, akmens ķīmiskais sastāvs, tā struktūra, atrašanās vieta un baktēriju darbība.

Aprēķināts, ka 20 000 tonnu sēra dioksīda piesārņotajā atmosfērā var pārvērst par kalcija sulfātu (gīpsi) 31 000 tonnu kaļķakmens. Tomēr, par laimi, tikai daļa sēra gāzes nonāk saskarē ar kaļķakmeni, dolomītu vai marmoru. Lielu daļu aiznes lietus un vējš, izsējot to simtiem kilometru tālu.

Arhitektūras pieminekļu degradācija mūsdienās pastiprinās it visur: Brāļu kapos, Liepājas Sv. Trīsvienības baznīcā, Vecrīgā, jo tās īpatnējo seju veido vecie kvartāli, vēsturiskās celtnes, akmens portāli un dekorī, kas veidoti no kaļķakmens, dolomīta un smilšakmens ar kaļķa mūrējuma jāvām. Daudzi no tiem ir tik sliktā stāvoklī, ka tos vairs

nav iespējams restaurēt. Tādēļ galvenais ir apturēt (konservēt) pieminekļu tālāko straujo bojāšanos.

Varbūt, ieskatoties akmeņos, varam saprast, cik paši esam slimi? Katrs slimnieks jāārstē.

Akmens pieminekļu kā kultūras mantojuma sastāvdaļas saglabāšana ir jauna un komplikēta problēma. Līdz šim nav atrastas unikālas metodes, kas garantētu pieminekļu aizsardzību turpmākajos gadu simteņos. Liela daļa no izstrādātajām metodēm tieši paātrināja pieminekļu sairšanu. Tāpēc jebkurā valstī darbojas konservācijas institūti gan zinātniski praktiskajā konservācijā, gan speciālistu sagatavošanā.

Daudzās Eiropas valstīs (Francijā, Lielbritānijā, Itālijā) pieminekļu konservācija sākās pirms 20—30 gadiem, Skandināvijas valstīs — tikai pirms 10 gadiem. Arī Rīgā šie darbi uz entuziasma pamata aizsākās 1984. gadā — vispirms Rīgas Doma krustejā un Brāļu kapos.

Lai ķertot pie jebkura pieminekļa konservācijas, jānoskaidro akmens materiāla un korozijas produktu ķīmiskais sastāvs, pieminekļa korozijas pakāpe un fizikāli mehāniskās īpašības, jānovērtē tā atrašanās vieta un mitruma migrācija. Tikai pēc tam var izstrādāt pareizu konservācijas tehnoloģiju. Atkarībā no izpētes rezultātiem un pieminekļa saglabāšanās pakāpes unikālajiem Rīgas pieminekļiem ir uzsākta korozijas procesa apturēšana, izmantojot kaļķa tehnoloģijas metodes, karsta ūdens kompreses un silīcija organiskos savienojumus. Bet korozijas process turpināsies arī uz konservētajiem pieminekļiem, tāpēc turpmāk būs nepieciešama to nopietna zinātniska kontrole un regulāra ikdienas aprūpe, tikai tad spēsīm saglabāt mūsu pieminekļus arī nākošajām paaudzēm.

Andris Biedriņš

F. CANDERA MUZEJA DZIVESSTĀSTS

Gandrīz divas trešdaļas Frīdriha Canderā (1887—1933) neilgā, bet spilgtā mūža ir pagājušas Rīgā. Te ir radušās viņa pirmās kosmisko lidojumu idejas, ir sākušies viņa patstāvīgie zinātniskie pētījumi. Īpaši nozīmīgi bija studiju gadi Rīgas Politehniskajā institūtā (1907—1914), kas tajā laikā bija progresīvs un liels inženiertehniskās izglītības centrs.

Pirmais pasaules karš liek F. Canderam 1915. gadā atstāt Rīgu; Latvijā viņš vairs nekad neatgriežas. Mūža atlikušo daļu F. Canderš strādā Maskavā, viņš pēti starptautisku lidojumu teorētiskās un inženiertehniskās iespējas,

kļūst par vienu no raķešu būvniecības pamatlicējiem Padomju Savienībā.

Mājā, kurā F. Canders dzīvoja no 1898. līdz 1913. gadam, tagad viņa piemiņu glabā 1987. gada septembrī atvērtais F. Canderas memoriālais muzejs.

No bukleta «Frīdriha Canderas memoriālais muzejs» (sast. G. Jansons):

«Canderu ģimenes namiņš Bārtas ielā (vēlāk Canderas ielā 1) ir viena no nedaudzajām zinātnieku piemiņas vietām, kura bija jau apzināta 60. gadu sākumā. Pie ieejas dārzā 1962. gada 23. augustā — F. Canderas jubilejas reizē tika atklāta liela izmēra balta marmora piemiņas plāksne. Pati ēka, kas celta 1897. gadā pēc pazīstamā Rīgas arhitekta V. Bokslafa projekta, pēckara gados bija pārvērsta par vairākdzīvokļu īres namu.»

Tiesa, bēniņstāvā tuvējās skolas tā saucamie novadpētnieki bija iekārtojuši F. Canderas piemiņas stūrīti. Šis bija tipisks piemērs formālai pieejai novadpētniecības darbam, jo vienā vitrīnā un dažos stendos bija pārrakstītas vai nokopētas vispārpieejamas ziņas par F. Canderu. 60.—70. gados rūpes par republikas nozīmes memoriālo ēku Canderas ielā aprobežojās ar dažām Kultūras ministrijas vēstulēm, kas bija adresētas toreizējai Ļeņina rajona Izpildkomitejai. Tajās tika vērsta uzmanība uz nepieciešamību veikt remontdarbus ēkai, kurā dzīvojis izcilais zinātnieks, kā arī sakopt šā pieminekļa apkārtni.

Frīdriha Canderas memoriālais muzejs radās pēkšņi un netradicionāli — ar 1982. gada LKP CK Biroja lēmumu. Tas lielā mērā bija voluntāri veikts, jo nebija nedz memoriālo priekšmetu, nedz attiecīgu kolekciju «par iecerēto tēmu».

1985. gadā, kad pēdējais īrnieks atstāja memoriālo ēku, sākās restaurācijas darbi. Jau projektēšanas gaitā atklājās, ka pasūtītājs — Latvijas vēstures muzejs nav īpaši ieinteresēts F. Canderas muzeja tapšanā. 1984. gada rudenī projekta autore arhitekte G. Rībele rakstīja, ka ir nobažījusies, «vai tagadējais pasūtītājs ir spējīgs turpināt muzeja izveidošanu...». Galarezultātā Canderas muzejs tomēr tika atklāts paredzētajā laikā — atzīmējot izcilā zinātnieka 100. jubileju.

Pārdomātā, gaumīgi iekārtotā ekspozīcija un mājīguma atmosfēra jaunatklātajā muzejā kompensēja autentisko memoriālo priekšmetu trūkumu. Bija iecerēts plašs muzeja

darbības spektrs: Latvijas aviācijas vēsture, kosmosa izpētes atspoguļojums, eksperimentālā kosmiskās bioloģijas laboratorija un vēl citi projekti. Muzeja paspārnē savu darbību uzsāka Zinātnes vēstures klubs un Latvijas aviācijas veterānu grupa.

1988. gadā Canderu muzeja vadītājs Ilmārs Enītis rakstīja: «Tas pagaidām ir vienīgais mūsu republikas muzejs, kurš veltīts zinātniekam» un «vienīgais kosmiskā profila muzejs Baltijā».

Diemžēl nedz zinātnisko, nedz muzejisko darbību neizdevās izvērst tik plaši, kā bija iecerēts. Arī apmeklētāju interese par muzeju noplaka — ja 1988. gadā to skaits bija apmēram 3000 cilvēku, tad nākamajā gadā — jau uz pusi mazāk. Interese par kosmosu un F. Canderu Latvijā izrādījās niecīga. Varbūt te «vainojami» zināmā mērā arī sociālpolitiskie notikumi, kas risinājās Latvijā šajā laikā. Samazinājās finansiālās iespējas, un 1990. gadā Latvijas vēstures muzeja vadība bija spiesta izvirzīt jautājumu par savas filiāles likvidēšanu. Šāds risinājums nebija pieņemams Latvijas zinātniskajai sabiedrībai. Tika atrasts kompromiss — Canderu muzeju pārdeva Latvijas Universitātes Astronomiskajai observatorijai. Kopš 1991. gada oktobra muzejs ir LU Astronomiskās observatorijas struktūrvienība ar visminimālāko finansēšanu, kura pieļauj tikai pašus elementārākos muzeja uzturēšanas izdevumus. Taču Astronomiskās observatorijas vadītājs Juris Zagars ir optimists un domā, ka muzejs ir dzīvotspējīgs. Muzeja kolekcija ir papildināta ar astronomiskajiem instrumentiem un meteorītu kolekciju. Tiek piedāvātas lekcijas astronomijā un videofilmas par kosmiskās telpas izpēti, darbojas jauno astronomu pulciņš, tiek rīkotas skolēnu olimpiādes par kosmosa izpētes problēmām.

J. Zagara optimisms balstās uz rūpīgi izstrādātu programmu, kas paredz muzeja funkciju paplašināšanu un daļēju pašfinansēšanu. Novēlēsim Canderu muzejam dzīvot, bet J. Zagaram — īstenot savu vispārdrōšāko sapni — līdzās muzejam uzcelt mūsdienīgu planetāriju, tādējādi radot nozīmīgu kultūras kompleksu klusajā Pārdaugavas nostūrī.

Sk, attēlus melnbaltajā ielikumā.

Maija Kravinska

NO «JELGAVAS PILS» LIDZ «RUNDĀLEI»

Latvijas kultūras mantojuma cienītāju vidū popularitāti ieguvušas grāmatas no sērijas «Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi», ko iedibinājusi izdevniecība «Zinātne» un Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība. Kopš Imanta Lancmaņa «Jelgavas pils» 1979. gadā līdz tā paša autora «Rundāles pilij» 1994. gadā dienas gaismu ieraudzījušas pavisam 16 grāmatas. Tās paver visai nozīmīgu lappusi Latvijas kultūras vēsturē. Kā šīs sērijas tapšanas iniciatorei un sabiedriskās redkolēģijas darba organizatorei man ir uzkrājies faktu materiāls par kultūrvēsturiskiem objektiem veltītu darbu izdošanu Latvijā.

... 1977. gadā biedrības aktivistus nodarbināja jautājums par atsevišķiem kultūras pieminekļiem veltītu grāmatu izdošanu arī Latvijā. Daži bija iepazinušies ar tuvāko kaimiņu — lietuviešu un igauņu — izdevumiem, citiem bija radusies iespēja aplūkot ārzemju grāmatas. Visvairāk mani pārsteidza skepse, ar kādu zināma daļa ieinteresēto cilvēku izturējās pret iespējām šādas grāmatas izdot pie mums. Tikai darba gaitā sapratu, cik daudz dabisku šķēršļu bija un cik daudz to tika radīts mākslīgi līdzīga rakstura darbu izdošanai. Vispirms — toreizējā valdošā ideoloģija arhitektūras un mākslas pieminekļus un izdevumus par tiem pieskaitīja pie ideoloģiski bīstamām tēmām, lai arī cik paradoksalī tas izklausās mūsdienās. Trūcīga bija arī izdevniecību materiālā bāze — šāda tipa izdevumiem vajadzēja atbilstošu noformējumu, krīta papīru u. tml. Bet visvairāk pārsteidza neizpratne, kas valdīja dažās izdevniecībās par grāmatām, kas veltītas kultūrvēsturiskiem objektiem. «Nē, ko jūs, tādu literatūru mūsu lasītāji nepirks, tā būs zaudējumu grāmata!» — tā sprieda pazīstami tālaika izdevniecību darbinieki.

Latvijas Zinātņu akadēmijas izdevniecība «Zinātne» bija vienīgā, kas uzņēmās šādu grāmatu izdošanu. Tur atradās atsaucīgi kultūras mantojuma cienītāji, kas virzīja ideju un panāca sērijas iedibināšanu. Toreizējā ZA vadība arī šķībi skatījās uz šim ideoloģiski bīstamām tēmām, un konkrētiem cilvēkiem nācās no tā ciest. Ar labu vārdu jāpiemin toreizējā ZA Redakciju un izdevumu padomes zinātniskā sekretāre Laura Kalinka, kas virzīja izdošanas ideju pa varas labirinti. Šīs padomes priekšsēdētājs bija toreizējais ZA zinātniskais sekretārs Vilis Samsons, kas bija liels kultūrvēsturisko tēmu cienītājs un ar sava amata autoritāti balstīja sērijas iedibināšanu un veicināja grāmatu izdošanu. Rediģēšanas smagumu uz saviem pleciem iznesusi Solveiga Cepurniece, kas ir kļuvusi par šīs sērijas grāmatu izdošanas dvēseli. Caur viņas rokām izgājuši visu autoru darbi ar vienu mērķi, lai katrs darbs atbilstu šīs sērijas izdevumu profesionāli aug-

stajam līmenim. Sadarbība ar autoriem ne vienmēr ir viegla un vienkārša — arhitekti, mākslas vēsturnieki ir savdabīga tauta, tās ir personības, kas ir viegli ievainojamas, taču te palīdz Cēpurniecies kundzes iejūtība un noteiktība.

Tātad izveidojās tandēms — no vienas puses Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība, kuras pienākumos bija garantēt sērījā iznākošo darbu profesionālu sagatavotību, nodibinot sabiedrisko redkolēģiju, izvēloties autorus, un no otras puses — izdevniecība «Zinātne». Ar dziļu cieņu jāpiemin arhitekts Jurijs Vasiļjevs, kurš uzņēmās galvenā redaktora pienākumus un pildīja tos līdz pat 1993. gadam, kad šķīrās no dzīves. Redkolēģijā darbojās profesionāli entuziasti, un tādi bija arī autori. Sērijas «zelta fonds», protams, ir veiksmīgi izraudzīti autori — izcili profesionāļi, kuriem gadu gaitā jau ir sakrājušies materiāli par Latvijas kultūrvēsturiskiem objektiem. Pirmās grāmatas autors Imants Lancmanis ar «Jelgavas pili» riskēja visvairāk. Kad viņš sāka gatavot manuskriptu, neviens nevarēja garantēt grāmatas izdošanu — ne biedrība, ne «Zinātne». Bija tikai ieceres, cerības, stāigāšana pa varas gaiteniem un nemitīga pārliecināšana. Toties kāds prieks par uzvaru! Turklāt nevarēja prognozēt lasītāja rīcību — vai pirks, vai lasīs? Tomēr jau grāmatas pirmais izdevums kļuva par deficītu. Jāpiezīmē, ka par grāmatas popularitāti tolaik varēja spriest pēc «melnā tirgus» cenām. Pašlaik ļoti augsta cena ir visu šīs sērijas grāmatu komplektam.

Nevar nepieminēt mums latviešiem tik raksturīgo skaudību un novīdību, kā rezultātā bija likts «uz kārts» sērijas liktenis. Kāds speciālists, kas nevarēja pārdzīvot ielaušanos viņa jomā, uzrakstīja negatīvu recenziju par «Jelgavas pili». Gods, kam gods pienākas, t. i., Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta darbinieku grupai, kas Saulveža Cimermaņa vadībā sagatavoja pozīlīvu kontrrecenziju, un tādējādi incidents tika likvidēts.

Par sava veida «dziļumbumbu» varētu nosaukt Jāņa Krastiņa darbu «Jūgendstils Rīgas arhitektūrā», kas iznāca 1980. gadā. Toreiz šis 20. gs. sākumā valdījušais arhitektūras stils Rīgas centra apbūvē tikai sāka iekarot vispārēju atzinību. Šī grāmata uzreiz izraisīja interesi arī ārpus Latvijas. Atceros, ka pēc tās iznākšanas abi ar autoru bijām Tallinā un īgauņu arhitekti stāstīja, kā viņi pašu spēkiem mēģinot tulkot šo grāmatu. Jāņa Krastiņa personiskās iniciatīvas dēļ šī grāmata izdota Maskavā krievu valodā un Berlinē vācu valodā. Pašlaik šī grāmata ir sava veida dokumentālais materiāls attiecīgo Rīgas arhitektūras pieminekļu iekļaušanai UNESCO pasaules pieminekļu saraksta projektā.

Kad Elita Grosmane rakstīja darbu «Ventspils kokaieņi» (iznāca 1981. g.), viņai mājās bija mazulis, kas prasīja daudz rūpju, bet vienlaikus deva spēcīgus radošus impulsus. Tā sērijas autoru lokā

ielauzās sievietes. Ilggadējā un aktīvā redkolēģijas locekle Skaidrīte Cielava grāmatā «Cilnis Vecrīgas laicīgajā arhitektūrā» (1985. g.) izmantoja materiālus, kurus viņa, būdama profesionāla mākslas zinātniece, bija vākusi gadiem ilgi.

Sērijas grāmatas pakāpeniski iekaroja arī varas vīru sirdis. 1982. gadā kādā Ministru Padomes apspriedē, kur piedalījās provinces pilsētu vadība, Ministru Padomes priekšsēdētāja pirmais vietnieks Rūdolfs Verro norādījis, ka Gunāra Jansona darbam «Kurzemes pilsētu senās koka ēkas», kas veltīts vecpilsētu vēsturiskās apbūves izpētei, jāklūst par vadošo darbinieku rokasgrāmatu vecpilsētu saglabāšanā.

Arī toreizējās ideoloģiskās varas ešelonos bija dažādi cilvēki — gan atsaucīgi un saprotoši, ar kuriem varēja atrast kopēju valodu, gan reakcionāri tumsotņi. Kā izlavierēt starp tiem? Diez vai no pašreizējo politisko ambīciju viedokļa tas būs saprotams. Bet lai runā fakti. Kad kārtējo reizi sērijas liktenis tika apdraudēts ideoloģiskā spiediena rezultātā, nolēmām — nav ko zaudēt, meklēsim atbalstu pie paša Anatolija Gorbunova — toreizējā LKP CK ideoloģiskā sekretāra. Bijām patikami pārsteigti, ka viņa darba kabinetā grāmatu plauktos bija visi šīs sērijas iznākušie darbi. Aprunājāmies, pastāstījām par iecerēm un grūtībām un saņēmām morālu atbalstu. Savu artavu sērijas popularizēšanā devis sabiedriskās redkolēģijas loceklis arhitekts un rakstnieks Gunārs Priede. Rakstnieku savienības un Arhitektu savienības saietos, kam tolaik bija liela nozīme arī politiskajā dzīvē, viņš cildināja šos izdevumus un pierādīja to nepieciešamību.

Tā bija liela uzdrīkstēšanās, kā no paša autora, tā no biedrības un izdevniecības «Zinātne» puses 1982. gadā, kad revolucionāro pārkartojumu vilnis vēl bija tālu aiz apvāršņa, panākt arhitekta Vaideļoša Apsīša grāmatas «Rīgas Brāļu kapi» izdošanu. Šis monumentālais mākslas ansamblis, kas ir rekvīems latviešu tautas brīvības cīnītājiem, bija kā dadzis varasvīru acīs. Lai šī grāmata varētu ieraudzīt dienas gaismu, izdevniecība «Zinātne» tajā ievietoja vēsturnieka Ērika Zagara, kas pats bija liels šīs sērijas cienītājs, sarakstīto ievadu. Tas zināmā mērā pavēra ceļu pašam izdevumam. Diemžēl tagad atrodas daži «superpatrioti», kas paši totalitārā režīma apstākļos ne par ko nav cīnījušies, neko nav uzrakstījuši un nezina, cik grūti toreiz bija kaut ko progresīvu izdot. Tagad viņi cer iegūt lētu popularitāti, kritizējot tālaika izdevumus. Bet šo grāmatu, tāpat kā citas, tauta bija iemīļojusi... Paraugtipogrāfijas strādnieki esot strādājuši papildu maiņās, lai tikai grāmata iznāktu ātrāk.

Arhitekts Vaidelotis Apsītis sagaidīja tautas atmodu un demokrātiskās Latvijas apstākļos brīvi varēja rakstīt par latviešu tautas brīvības simbolu — Brīvības pieminekli. Grāmata iznāca 1993. gada novembrī Latvijas Republikas proklamēšanas 75. gadskārtas priekšvakarā.

Gunārs Erdmanis savas grāmatas «Kurzemes viduslaiku pils» (izdota 1989. gadā) īsto triumfu nesagaidīja. Darbs, kuru speciālisti vērtē ļoti augstu tā profesionalitātes un zinātniski pamatotu pētījumu dēļ, iznāca īsi pirms autora nāves. Grāmatā ietverts pamatīgu pētījumu materiāls par Kurzemes bīskapijas Edoles, Ventspils, Alsungas, Aizputes, Dundagas pili. Sagādīšanās vai likumsakarība, bet stāsta, ka visi, kas pētījuši Edoles pili, aizgājuši no dzīves nelaikā...

Arhitekta Andreja Holcmaņa grāmata «Vecrīga — pilsēt būvniecisks ansamblis» ir ne tikai autora mūža darbs par Vecrīgas kultūrvēsturiskajiem objektiem, bet arī īsta rokasgrāmata to izziņai. Skolotāji ar šo grāmatu rokā vadā skolēnus pa Vecrīgu, paziņas saviem ārzemju viesiem izrāda Vecrīgu ar šīs grāmatas starpniecību. Kaut būtu vairāk šādu darbu...

Savu kārtu gaida vēl npublicētie darbi — Rūtas Kaminskas «18. gs. glezniecība Latgalē», Ievas Oses «Podiņu krāsnis Kurzemes un Zemgales pils», Jāņa Krastiņa «Mežaparks», Ojāra Spāriša «Vitrāžas māksla Latvijā» un citi.

Pašlaik grāmatu izdošanā ir citas grūtības, jo ideoloģisko varu ir nomainījuši naudas vara. Lai šādas grāmatas izdotu, ir nepieciešams materiālais atbalsts. Jāatzīst, ka Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrībai ir bijuši vairāki vilinoši piedāvājumi no dažām uz ātru roku izveidotām un apšaubāmām izdevniecībām. «Dodiet tik šurp, mēs jūsu izdevumus viens divi iespiedīsim, un jūs vēl dabūsiet peļņu!» Bet patī dzīve ir pierādījusi, ka joprojām visstabilākā izdevniecība Latvijā, kuras darbs populārzinātniskās literatūras izdošanā ir augsti profesionāls, ir izdevniecība «Zinātne», kam biedrība ir un būs mūžam uzticīga. Kopējiem spēkiem cenšamies atrisināt finansiālās grūtības, meklējam atbalstu varas gaitēnos un naudīgo organizāciju vidū. Kad pirms pāris gadiem nebija iespējams dabūt deficīto krīta papīru, nācās griezties pie Latvijas Augstākās Padomes deputāta Ojega Batarevska, kas ar savu deputāta autoritāti palīdzēja šo jautājumu atrisināt. Esam pateicīgi Pasaules brīvo latviešu apvienībai, kura no Latvijas Brīvības fonda izdalīja līdzekļus Vaideloša Apsīša darba «Brīvības piemineklis» izdošanai. Liela nozīme te bija arī Gunāra Meierovica personiskajam atbalstam.

Laika griežos mainās ideoloģiskā nostādne, sociāli ekonomiskie apstākļi, nomainās tikai kultūrvēsturiskās vērtības un cīņa par to saglabāšanu nākamajām paaudzēm; sērijas «Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi» izdevumi ir šo vērtību dokumentālā liecība, kas no drošinās pēctecību.

VĒSTURISKĀ ATMIŅĀ — MŪSU BAGĀTĪBA

Jānis Bērziņš

UN BIJA PIEKTAIS GADS...

Par vairākiem latviešu tautas vēstures jautājumiem nepamatoti ir zudusi interese, devalvējusies to loma mūsu garīgajā dzīvē. Par nožēlu, starp tādiem daļēji ir arī 1905. gada revolūcija Latvijā. Cilvēciģi tas saprotams, jo 50 gadu ar lieliem apgrīezieniem ir strādājusī smagā propagandas maģina, kas par cilvēces galveno pārveidotāju un uz priekģu virzītāju ir reklamģjusī sociālistisko revolūciju un tās pasaulģvģsturisko nozģmi. Pie tam gandrģz nekad neaizmirstot uzģvģrt, ka it kģ 1905. gada revolūcija esot bijusi 1917. gada oktobra notikumu ģenerālmģģinājums.

Visi ģie centieni panģca tikai to, ka cilvēkos vispār pret visģm uzskaitģtajģm revolūcijģm, arī pret 1905. gada revolūciju, stihiski izveidoģģas noliedzģģa aizsargbarģera. Taģu ģģl, ka tģ ir noticģs.

Piedzģvoģot 1905. gada revolūcijas 90. gadadienu, var pamatotģ teikt, ka Latvģjas vģsturģ nāv daudz spilgtu latvieģu tautģ slģptas enerģģjas izpauģumu, kuri uz tģlģko attģstģbu bģtu atstģjuģi izģģkģroģģu nozģmi. Ar pilnģm tiesģbģm pieģģģdiem vģsturģskģim notikumiem jģpieskaitģ 1905. gada revolūcija, kad latvieģu tauta pirmo reģzi parģdģja pasauleģ, ka tģ ir izaugusi no vģstures objekta par subjektu, ka tģ sģk cģģu par savģm tiesģbģm un brģvģbu. 1905. gada revolūcija ir latvieģu tautas pirmģ masveģda bruģota uzstģģģanģģ pret Krievģjas patģvalģģbu un pret saviem nacionģlģģjiem apģpģdģģjiem.

Daudz rakģģģts par Latvģjas 1905. gada cģģģm, par to vietu Krievģjas impģrijas pģrģģģos notikumos. Ģoreģz, atceģrotģes 1905. gada revolūciju, daģus vģrdus vienģģģ par latvieģu nģģģģas valģstģskuma veģdoģģanģģ ideģu pirmsģkģmmiem 1905. gada revolūcijas laikģ.

Latviešu tauta 1905. gadā savā cīņā pret pastāvošo carisma iekārtu, pret vācu muižniecību ietvēra arī nacionālās atbrīvošanās kustības mērķus. Turklāt tieši revolūcijas gaitā nacionālā atbrīvošanās kustība pakāpeniski sāka gūt arvien pieaugošāku skanējumu. To lielā mērā veicināja latviešu tautas pārstāvju vairākums revolūcijas cīņās. Aptuvenu priekšstatu par to var dot šādi rādītāji. Pēc 1897. gada tautas skaitīšanas materiāliem, no visiem Latvijas teritoriju apdzīvošajiem latvieši veidoja 68,3%, krievi — 12,0%, ebreji — 7,4%, bet citu tautību pārstāvji — 12,3%. No «Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatā» atzīmētajiem 2856 aktīvākajiem revolūcijas cīņu dalībniekiem latvieši veidoja 96,4%, krievi — 1,3%, ebreji — 1,2%, bet citu tautību pārstāvji un vēl nenoskaidroti — 1,1%. Šie skaitļi runā izteiksmīgu valodu. Neraugoties uz Krievijas administrācijas un baltvācu muižnieku ekonomiskajiem un politiskajiem spaidiem, uz divkāršajiem nacionālajiem žņaugiem, latviešu tauta 1905. gada revolūcijas cīņās atradās Krievijas impērijas tautu priekšējās rindās. Tas sniedz liecību par gadu simteņiem verdzinātās tautas saglabāto lielo garīgo un fizisko spēku. Emigrācijas vēsturnieks A. Spekke min faktu, ka Krievijas diplomāts, baltvācietis pēc izcelsmes, grāfs Benkendorfs izteicies, ka viņam esot drusku bail no šīs latviešu nacionālās kustības, kas spējot attīstīties zem divkāršiem spaidiem.

Nepieciešams nosacījums ceļā uz valsts izveidošanu ir tautas nacionālās apziņas izveidošanās. Šis process sākās 19. gs. otrajā pusē pirmās latviešu atmodas laikā, sasniedzot noteiktu izglītības un kultūras līmeni. Atsevišķos gadījumos gan jaunlatvieši, gan jaunstrāvnieku kustības dalībnieki izteica dažādas ar dzīves realitāti mazsaistītas romantiskas domas par Latvijas nākotnes valstiskuma ideju. Bet tā palika kā ideāls, kā dažu politisku ideālistu sapnis, un plašākās tautas masās šī ideja ne tikai neatrada atsauksmi, bet to pat nepazina.

Un tad nāca 1905. gads. No jaunstrāvnieku kustības izaugusi Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija (LSDSP), gan arī Latviešu sociāldemokrātu savienība (LSDS), kuras Latvijas valstiskuma ideju mazākā vai lielākā mērā jau ietvēra savos politiskajos dokumentos, pirmo reizi mēģināja to iznest tautas masās. 1905. gada tautas revolūciju Latvijā vadīja LSDSP un savā programmā jautājumā, kas attiecas uz valstiskuma ideju, prasīja, lai Krievijas demokrātiskās republikas nodibinā-

šanas gadījumā visām tautām, kas dzīvo Krievijas valsts robežās, tiktu piešķirta plaša politiska un saimnieciska pašvaldība (autonomija). LSDSP neprasīja Latvijas atdalīšanu no Krievijas, neprasīja iespēju latviešu nācijai izveidot savu neatkarīgu valsti. Un vispār — tautas pašnošķiršanās prasība palika abstrakta, tā nekonkretizējās noteiktā valstiskuma ietvaros.

Latvijas laukos pēc 1905. gada oktobra vispārējā politiskā streika pašvaldību izveide no teorētiska jautājuma sāka iegūt praktiska risinājuma aprises. Revolucionāri noskaņotie zemnieki vecās pagastvaldes pasludināja par atceltām un ievēlēja jaunas — tā sauktās rīcības komitejas.

Svarīgs ceļa sprādis Latvijas valstiskuma idejas attīstībā un propagandā iezīmējās no 10. līdz 14. novembrim notiekošajā Latvijas tautskolotāju kongresā. Kongresam bija raksturīgs liels latviešu tautas nacionālās atdzimšanas pacēlums. Delegātu vidū izskanēja doma, ka nepieciešams «veco karogu vilkt ārā», ar to domājot sarkanbaltsarkano karogu. Kongresa dalībniekus uzaicināja nodziedāt «Dievs, svētī Latviju!». Šādā amtosfērā dabisks bija jautājums arī par valstiskuma problēmu. Rīgas mācītājs Jūris Rozēns ieminējās, ka «vajadzīga nacionāla autonomija». Kā rakstīja avīze «Dienas Lapa», tad arī A. Ķeniņš «saukdams sauca, lai apskata šo lietu no nācijas stāvokļa». Visenerģiskāk Latviešu sociāldemokrātu savienības projektu, kas pieprasīja Latvijai «tālu ejošu valstiskuma autonomiju», aizstāvēja dzejnieks un skolotājs Kārlis Skalbe. Tomēr ar balsu vairākumu kongresa dalībnieki, kuri arī šajā jautājumā sekoja LSDSP izstrādātajai politiskajai līnijai, šos ierosinājumus noraidīja.

19. un 20. novembrī Rīgā notika Latvijas pagastu delegātu kongress. Tas faktiski bija pirmais Latvijas — lai arī tikai lauku iedzīvotāju — pārstāvniecības orgāns. Blakus citiem jautājumiem kongresā savu vietu ieņēma arī Latvijas nacionālās autonomijas jautājums. Visplašāko Latvijas autonomiju prasīja nacionālisti — mācītājs J. Rozēns, A. Ķeniņš un Latviešu sociāldemokrātu savienības biedri — Dr. M. Valters, veterinārārsts P. Saldavs u. c. Pret izteikto nacionālās autonomijas ideju atkal uzstājās LSDSP pārstāvji. Pagastu delegātu kongresā tika noraidīta LSDS pārstāvja M. Valtera

ierosinātā rezolūcija, kas prasīja tālejošu Latvijas politisko autonomiju un Latvijas Satversmes sapulci kā suverēnu lēmēju par Latvijas nākotni. Pagastu delegātu kongress nopietni pieskārs idejai par Latvijas nākotnes valstiskumu, taču jautājums par neatkarīgās Latvijas valsts dibināšanu un iziešanu no Krievijas impērijas sastāva izvirzīts netika.

LSDS izteiktās valstiskuma idejas gāja pa priekšu ekonomiskajiem un politiskajiem notikumiem Latvijā. Jau pirms 1905. gada revolūcijas šīs partijas biedri ar M. Valteru priekšgalā ne vienu vien reizi presē bija izteikušies par Latvijas atdalīšanu no Krievijas impērijas. 1905. gada 29. un 30. decembrī LSDS 1. vispārējā kongresā tika pieņemta programma, kuras nodaļā «Valsts iekārta» bija izstrādāti plaši jautājumi par Latvijas valstiskumu. Latvijas valstiskuma problēmas tuvākais risinājums notiek Krievijas demokrātiskās republikas sastāvā, un tas nebūt nav tik radikāls kā agrāk izteiktie atsevišķie LSDS biedru izteikumi. Vienīgi skaidrs tas, ka šīs partijas teorētiķi Latvijas nākotnes valstiskuma ideju bija attīstījuši vispilnīgāk. LSDS teorētiķu atzinumos pavīd ideja par neatkarīgas Latvijas valsts iespējamību, bet LSDSP konsekventi uzstājas pret domu par Latvijas atdalīšanos no Krievijas. Taču pats pozitīvākais ieguvums bija tas, ka 1905. gada revolūcijas laikā valstiskuma ideja tika iznesta tautas masās.

Kas attiecas uz latviešu buržuāzijas grupējumu teorētiskajiem uzskatiem par Latvijas valsts izveidošanu 1905. gada revolūcijas laikā, tad viņiem šāds jautājums nebija aktuāls. Vēl atzīmējams nedēļas izdevuma «Mājas Viesis» redaktora profesora P. Zālītes 1905. gada rudenī LSDS sarīkotajā sasetā Rīgā, Uļeja zālē, nolasītais referāts «Valsts ideāls». To var uzskatīt par pašu pirmo Latvijas politiskās autonomijas projektu.

Tomēr viena lieta ir politisko partiju programmās, to vadošo darbinieku un atsevišķu inteliģences pārstāvju sacerējumos un izteikumos atrodamās domas par Latvijas valstiskuma ideju — šis faktiskais materiāls dod liecību par sabiedrības priekšstāvju uzskatiem —, bet otra lieta ir izzināt, vai tomēr revolūcijas gaitā neparādījās kaut vai atsevišķas prasības pēc brīvas, no Krievijas neatkarīgas Latvijas valsts. Autoram nav izdevies, neskatot autonomijas prasības gadījumus, atrast šādus pārlie-

cinošus faktus, lai gan tas vēl nebūt nenozīmē, ka tādi vispār nebūtu eksistējuši.

Neapstrīdami, ka 1905. gada revolūcijā latviešu tauta ar savu enerģisko cīņu pret cara patvaldību un vācu muižniecību guva ievēribu pasaulē un reizē ticību saviem spēkiem. Tas vairoja tautas nacionālo apziņu, cēla patriotismu, bez kā nav iespējams radīt nacionālu valsti. 1905. gada revolūcijas laikā Latvijas valstiskuma idejas pirmo reizi plaši nonāca latviešu tautā, reizē kļuva par svarīgu politiskās cīņas problēmu. 1905. gada revolūcija beidzās ar lieliem upuriem un zaudējumiem, un tikai pēc gariem un grūtiem ceļiem attīstījās un nostiprinājās Latvijas demokrātiskais valstiskums Latvijas demokrātiskās republikas formā — tas tika proklamēts 1918. gada 18. novembrī.

Sk. attēlus melnbaltajā ielikumā.

Māra Zālite

SATIN SAVU VALODIŅU

Satin savu valodiņu
Baltajā villainē.
Nosalušu, nogurušu.
Nomirušu — mūžam nē.

Satin savu valodiņu,
Palolo, palutini.
Kam tu, lutās uzaugusi,
Sērdieniti kājām mīni!

Sukā viņas linu matus,
Ataun viņas baltas kājas.
Katra mute — viņas māte.
Katra dvēsele — tēva mājas.

VALSTS VALODAS LIKUMS PIRMS 60 GADIEM

1935. gada 5. janvārī, gandrīz septiņpadsmit gadu pēc Latvijas Republikas valstiskās neatkarības proklamēšanas, latviešu valodas tiesības pirmo reizi tiek apstiprinātas ar likumu. Valodas politika ikvienā valstī parasti atspoguļo valsts iekšpolitikas pamattendences, nacionālos un sociālos konfliktus, patieso demokrātijas un valstiskā brieduma līmeni. Nav nejaušība, ka valsts valodas likumam šajā gadā atzīmējama tikai sešdesmitā gadadiena.

Ceļš līdz stingram valodas likumam Latvijā saistāms ar latviešu sarežģīto sociolingvistisko vēsturi. Divi nozīmīgākie posmi tautas vēsturē — tautības un nācijas veidošanās periodi — latviešiem ir iezīmīgi valodu konkurences ziņā. Kopš 12. gadsimta nozīmīgās sfērās — valsts pārvaldē, daļēji kultūrā un izglītībā — funkcionē vācu valoda, vēlāk tai pievienojas vai to aizstāj zviedru un poļu valoda. Pēc Ziemeļu kara (1700—1721), Latvijas teritorijai nonākot Krievijas impērijas sastāvā, vācu muižnieki gan saglabā vācu valodu administrācijā, tomēr krievu valodai tiek rezervētas īpašas tiesības. Kopš tā laika latviešu valoda attīstās uz vācu un krievu valodas konkurences fona un tiek lietota kā ģimenes un sadzīves valoda, lēni un pakāpeniski, nacionālajai apziņai veidojoties, tā sāk pretendēt uz pienācīgu vietu arī nozīmīgākās sociālajās sfērās.

1995. gadā varam pieminēt vēl vienu gadskārtu: pirms 90 gadiem, 1905. gada aprīlī, rusifikācijas tendenču krasa pieauguma brīdī, «Latviešu inteliģences darbinieku rezolūcijā» [Pēterburgas Avīzes. — 1905. — 19. apr. (2. maijā)] pirmo reizi oficiāli, atklāti un lietišķi runāts arī par latviešu valodas stāvokli. Atzīts, ka «latviešu valodas pilsonisku tiesību aprobežojumi ir vispār viens no svarīgākiem šķēršļiem uz tautas saimnieciskās labklājības un garīgās attīstības ceļā». Latviešu valodai jāklūst par darījumu valodu visās pagastu un draudžu pašvaldības iestādēs un tiesās, jāatļauj latviski iesniegt lūgumrakstus un paskaidrojumus administratīvajās iestādēs, to lietot pastā, telegrāfā, sēdēs un sapulcēs, kā arī izlikt uzrakstus un izkārtnes. Protams, tāpat kā ideja par neatkarīgu Latvijas valsti, ideja par latviešu valodu kā vienīgo oficiālo valodu latviešu apdzīvotajā teritorijā rodas tikai pirmā pasaules kara nojausmās.

Kara gadi Latvijas teritorijā pieminami arī kā spraigu valodas cīņu posms. Valoda pilnīgi pamatoti tiek uztverta par spēcīgu politiskās un ideoloģiskās cīņas ieroci, tādēļ sākas bezkompromisu cīņa starp vācu, krievu un nu jau spēku ieguvušo latviešu valodu. 1914. gadā krievu

valdība izdod rīkojumu par vācu skolu slēgšanu, tiek aizliegts oficiālās iestādēs lietot vācu un latviešu valodu. Tā paša gada novembrī tiek noteikts pat sods par vācu valodas lietošanu — 3000 rubļu vai 3 mēneši cietuma. 1915. gadā atkal tiek noliegta latviešu valoda tiesās, pastā u. tml. Isajā brīdī, kad pie varas ir vācu valdība, līdzīgi aizliegumi skar krievu un latviešu valodu. Starp citiem ģermanizācijas veicinātājiem īpaši tiek minēta latviešu tieksme uz savstarpējām ķildām un nesaprašanās. Tomēr latviešu nacionālā apziņa jau nobriedusi tiktāl, ka atskan skaidri aicinājumi padarīt latviešu valodu par neatkarīgas latviešu valsts vienīgo valodu, piemēram, programmatiskāajā nacionāldemokrātiskās partijas aicinājumā (Dzimtenes Atbalss. — 1917. — Nr. 28).

1918. gada 18. novembrī tiek proklamēta Latvijas Republika, bet nedrošajā politiskajā situācijā valdība neskar valodas jautājumus. Pirmos oficiālos dekrētus par latviešu valodas statusu publicē Iskolats (jau 1918. gada 4. janvārī) un P. Stučkas valdība (1919. g. 8. martā). Tajos latviešu valoda traktēta tikai kā viena no Latvijā lietojamajām oficiālajām valodām.

Kad Latvijas ārpolitiskā un iekšpolitiskā situācija 20. gados kļūst stabilāka, vairāk vērības tiek veltīts valodas politikai. Tiek pieņemti «Noteikumi par valsts ierēdņu pārbaudīšanu valsts valodas prašanā» (1921. g. 22. nov.). Valodas apguvei tiek dots pusgads. Tiek pieņemti vairāki lēmumi par valodu izglītības sfērā. Tomēr nav pamata idealizēt valodas situāciju pirmajos 10—12 Latvijas Republikas pastāvēšanas gados. Kaut latvieši ir jūtama majoritāte (77% 1935. gadā), konflikti un pretrunas ar minoritātēm, īpaši vāciešiem, kas pārsvarā ieņem augstu sociālo stāvokli, atstāj iespaidu arī uz valodas situācijas reglamentēšanu. To precīzi raksturojis A. Ruņģis: «Latvijā, latviešu dabiskajā rezervātā, bija tapuši moderni likumi, kas nodarbojās (protams, pamatoti) ar teritorijas visu iedzīvotāju interešu pārstāvēšanu, bet kas sevī neietvēra ideju, kā aizsargāt šo teritoriju par saudzējamo joslū pamattautai. Vai mazā pamattauta bija tik pašapzinīga par savu bioloģisko un etnisko eksistenci jeb vai, no otras puses, politiski tik sašķēlusies un nevarīga, ka nespēja lemt arī paš aizsardzības nolūkos?» (Iet latvieši caur gadu simteņiem. — 21., 22. lpp.) «Noteikumos par valsts valodu» (1932), «Pārgrozījumos un papildinājumos noteikumos par valsts valodu» (1934), «Likumā par atklātiem izziņojumiem» (1932) vēl paralēli tiek pieļauta arī citu valodu lietošana. Arī 1922. gada Satversmē panta par latviešu valodas statusu nav.

Latvijas Republikas valodas politikā, tāpat kā visā iekšpolitikā, skaidri iezīmējas divi posmi. Robežstabs ir 1934. gada 15. maijs. Valodas politikā parādās nacionāla un pat nacionālistiska ievirze. Valoda tiek uzlūkota par spēcīgāko cittauteišu integrācijas līdzekli. Tas

atspoguļojas 1934. gada 12. jūnijā pieņemtāja izglītības likumā un it īpaši «Likumā par valsts valodu».

Kā vērtējams 1935. gada likums, kad mūs no tā jau šķir gadu distance? Pirmām kārtām jāatzīmē tā atbilstība tolaik spēkā esošajām starptautiski pieņemto tiesību normām. Tiek nodrošinātas arī minoritāšu valodas tiesības, vienlaikus nepārkāpjot latviešu valodas prioritātes principu. Pieļauta arī svešvalodu (piemēram, angļu vai franču) lietošana, ja ir saņemta īpaša iekšlietu ministra atļauja (publiskos pasākumos), slēgtās sapulcēs, tirdzniecībā, reliģiskās ceremonijās un presē. Ievērojot reālo etnodemogrāfisko situāciju, īpaša vieta tomēr atvēlēta vācu un krievu valodas lietošanas reglamentācijai.

Likumā nav ietvertas savam laikam nereālas prasības. Tas atbilst reālajai situācijai 30. gadu beigās. Sajā laikā latviešu valodas pozīcijas beidzot bija pienācīgi nostiprinājušās, tā pilnā mērā spēja pildīt visas valsts valodas funkcijas. Tomēr relatīvi daudz vietu Latvijas dzīvē vēl atvēlēts citām valodām.

Likums par valsts valodu zināmā mērā atspoguļo stratēģiskas koncepcijas trūkumu Latvijas Republikas etnopolitikā un tādējādi arī valodas politikā. Praktiskas rīcības pamats bija nacionālas valsts ideoloģija, retrospektīvs valsts un arī valodas ideāls un zināmā mērā arī reālās starptautiskās situācijas nenovērtēšana. Negatīvi vērtējams fakts, ka valodas likuma un citu normatīvo aktu izstrādāšanā nepiedalījās valodniecības speciālisti. Starp Latvijas Universitātes filologiem un politiķiem nebija sadarbības. Tādējādi tika nošķirtas divas cieši saistītas valodas politikas daļas — juridiskā daļa, kam jānodrošina valodas statuss, tās prioritāte citu Latvijā lietoto valodu starpā, un lingvistiskā daļa, jānodrošina valsts valodas kvalitāte, tās normu stabilitāte, spēja veikt visas valsts valodas funkcijas. Zīmīgi, ka 1935. gada likumā trūkst pantu par valodas aizsardzību, tās zinātniskas izpētes un kopšanas nepieciešamību, pastāvošo valodas normu ievērošanu.

1935. gada likums par valsts valodu tagad jau ir vēstures tiesa. Varam tikai minēt, kā būtu attīstījusies valodas situācija Latvijā, ja garām būtu pagājis liktenīgais 1940. gads. 1989. gadā pilnīgi atšķirīgā etnodemogrāfiskā un politiskā situācijā tika pieņemts Latvijas PSR Valodu likums, 1992. gadā — Latvijas Republikas Valodu likums. Valodas problēmām vienmēr ir plašs politisks un psiholoģisks konteksts. Jauns, neatkarīgas valsts vienīgs valodas likums top saskaņā ar konkrētā laika prasībām. Tomēr ikvienā tautā dzīva ir vēsturiskā atmiņa, tā iespaido arī tagadni, tādēļ, valodas politiku tālāk veidojot, mums noder arī aizgājušo gadu pieredze.

NETVERAMIE VĒSTURES PIEMINEKĻI

Kādu tautas kultūras pieminekli nākamajām paaudzēm atstās 20. gadsimts? Līdz šim vēl isti neesam pratuši novērtēt nesaprotamo un maz zināmo vietvārdu nozīmi. To pierāda jauni atklājumi arheoloģijā, pateicoties nosaukumiem — kaķkalns, moku aka, pilskakts, baznīckalns, graša avots. Tādi vārdi kā Auči, Pulkas, Kliķis, Sinči, Tuļģi, Ergī nav bijuši bez nozīmes. Arī tie nosaukumi, kurus sadzīvē lietoja tikai tuvākie kaimiņi, ir nozīmīgi un saglabājami. Sodien galvenais nav nopūlēties ar to izskaidrošanu. Senie vietu nosaukumi ir visīstākie vēstures pieminekļi, bet pagaidām tos neaizsargā neviens likums.

Taču dažkārt likumu trūkums var nākt arī par labu. Ja jau nav liegts pēc patikas mainīt mājvārdus, tad iespējams tādu māju nosaukumu vietā kā «Saulstari», «Dzintarkalni» un «Puķulejas», kas piedēvēti turpat vai katrai otrai lauku sētai, atdot to senos, šodien varbūt pat visai nesaprotamos nosaukumus. Vietvārdi jāapzina metodiski.

Tēvzemes vietvārdu atlanta konceptuālie uzdevumi apskatīti 1991. gada Dabas un vēstures kalendārā. Seno vietvārdu apzināšana un sistematizēšana ir pamats Tēvzemes vietvārdu atlanta izveidei. Tā galvenais uzdevums — katru mikrotoponīmu precīzi piesaistīt ģeogrāfiskai vietai. Tās ir tādas ziņas, kuras šodien glabājas vairs tikai reta sirmgalvja atmiņā. Tie ir tā saucamie āra vārdi, kuri kā folkloras sastāvdaļa savulaik funkcionējuši sadzīvē. Un tas jādara steidzīgi, kamēr vēl nav par vēlu.

Pašreiz šādam darbam ir vislabākais laiks, jo tagad laukos atgriežas īstie zemes saimnieki, tie, kuru atmiņā vēl glabā daudzus mikrotoponīmus. Vēl 20. gadsimta pirmajā pusē katrai pļavai, uzkalniņam un gravai bija savs nosaukums. Zemes apsaimniekotāji tos lietoja savās ikdienas gaitās un nebija nepieciešamības tos īpaši fiksēt. Pats par sevi saprotams, ka 20.—30. gados apzināt vietvārdus būtu bijis nesalīdzināmi vieglāk. Jādomā, ka tad nevienam ne prātā nenāca, cik tie ir vērtīgi un cik viegli pakļaujas iznīcībai. Karš un kolektivizācija paveica savu. Padomju okupācijas gados tikai daži valodnieki turpināja vākt un pētīt toponīmus, kaut arī viņi tika stingri uzmanīti, lai nepārkāpj šauros filoloģijas tēmu ietvarus.

Vietvārdu vākšana ir milzīgs darbs, kas paveicams tikai visas tautas kopīgiem spēkiem. Tajā jau ir iesaistījušies lauku skolotāji, gan latviešu valodas un literatūras, gan vēstures pasniedzēji, bibliotekāri, mežziņi un daudzi jo daudzi citi. Lai Tēvzemes vietvārdu atlanta datu bāze būtu objektīvāka un pilnīgāka, vācēju darbam ir jābūt precīzam kā bišu šūnām kārē. Tāpēc aptaujas jautājumus publicējam dažādos laikrakstos. Neaprobežojoties ar pasīvu gaidīšanu, meklējam darītājus

caur pašvaldībām. Cik labi būtu, ja katrā vietā darbotos vismaz viens vēsturiskās atmiņas glabātājs.

Vietvārdus (mikrotoponimus) var vākt jebkurš neatkarīgi no izglītības un aroda. Pietiek ar interesi un gribēšanu. Iesāciet ar visveicāko iedzīvotāju apklausināšanu. Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrībā varat saņemt padomus, labas kartes, iepriekšējo vākumu sarakstus. Bez atmiņām nav nākotnes, un mūsu nākotne pašu rokās! Lai top!

Jānis Kušķis

KRIŠJĀŅA BARONA POPULĀRZINĀTNISKIE RAKSTI

Krišjāņi Baronu daudzinām par to, ka viņš krājis, kārtojis un publicējis latviešu tautasdziesmas. Nav šaubu, ka ar to viņš paglābis no aizmirstības milzīgas latviešu folkloras vērtības, kuru nozīme ir tik liela, ka, pēc Jāņa Endzelīna vērtējuma, ar šo darbu Krišjānis Barons licis pamatu latviešu filoloģijai.

Patiešām — tautasdziesmās ir neparasti bagāts materiāls latviešu dzejai, valodai, valodas un tautas vēsturei, etnogrāfijai, mitoloģijai, tautas filozofijai, tautas medicīnai, latviešu astronomijas izpratnei un vēl daudzām citām nozarēm. Dažādu zinātņu lietpratēji tautasdziesmās smēluši un joprojām atradīs bagātu materiālu katrs savai nozarei. Var teikt, ka Krišjāņa Barona savākto tautasdziesmu īstā izmantošana vēl ir nākotnes uzdevums. Bet pašas dainas ir materiāls, ar ko latviešu tauta var lepoties pasaules mērogā, tikai mums šī bagātība vairāk jāpopularizē, nekā to līdz šim esam darījuši.

Kāpēc Krišjāņa Barona darbs ar tautasdziesmām bija tik veiksmīgs? Liela nozīme ir viņa milzīgajam darbspējām, pašreizējai, atbalstam, ko viņš saņēma no Krišjāņa Valdemāra, Friča Brīvēnieka un no daudzajiem dziesmu vācējiem visās Latvijas malās. Bet liela nozīme ir arī izglītībai un viņa darbībai, iekams Krišjānis Barons ķērās pie tautasdziesmām, kuru vākšanai viņš nodevās 19. gadsimta septiņdesmito gadu beigās un turpmāk visu savu mūžu.

1856.—1860. gadā Tērbatas Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātē Krišjānis Barons ir studējis mate-

mātiku un astronomiju. Šīs zināšanas viņam līdzēja vēlāk izveidot tādu latviešu tautasdziesmu un to daudzo variantu klasifikācijas veidu, kas, pēc mūsdienu zinātnieku atzinuma, līdzinās elektronu skaitļojamās mašīnas darbības modelim. Dainu kārtošanu Krišjānis Barons ir veicis ar astronomisku precizitāti, no kuras diemžēl atpaliek mūsdienu tautasdziesmu akadēmiskie publicējumi (kur, piemēram, nav tik pilnīgu ziņu par dziesmu pierakstīšanas vietu kā Baronam). Eksakto zinātņu studijas ir ievirzījušas Krišjāni Baronu jau studiju laikā zinātņu popularizēšanā, kam viņš veltījis kādus desmit mūža gadus — no studiju sākuma līdz pat «Pēterburgas Avīžu» iznākšanas beigām 1865. gadā. Kopš 1856. gada Krišjānis Barons publicē rakstus «Mājas Viesī», bet no 1862. gada — «Pēterburgas Avīzēs», kur viņš darbojas kopā ar Juri Alunānu, bet pēc tā saslimšanas uzņemas arī redaktora pienākumus.

Krišjānis Barons ir uzrakstījis daudz populārzinātnisku darbu. Liela daļa rakstu ir anonīma. Daži autori domā, ka Barons uzrakstījis ap 100—150 populārzinātnisku rakstu, citi pieļauj, ka to bijis ap 300. Tikai daļa no tiem publicēta Krišjāņa Barona Rakstos 1928. gadā.

Krišjānis Barons rakstījis par dažādām nozarēm — par astronomiju, matemātiku, ģeogrāfiju, ģeoloģiju, fiziku, ķīmiju, botāniku, zooloģiju, meteoroloģiju, literatūru, vēsturi, etnogrāfiju, valodniecību, medicīnu, jurisprudenci, par lauksaimniecību un dažādām tehnikas nozarēm.

Laī par to visu varētu latviski runāt, Krišjānim Baronam bija jāveido atbilstoša terminoloģija, kura līdz tam bija maz izkopta, jo latviski par zinātnes jautājumiem bija rakstīts maz. Pēc Artūra Ozola un citu latviešu terminoloģijas vēsturnieku atzinuma, līdz 19. gadsimta vidum latviešu valodā kaut cik izveidojusies terminoloģija bija mājsaimniecībā, lopkopībā, zemkopībā, amatniecībā, reliģijā un kara lietās. Vairums terminu šais nozarēs bija latviskas cilmes vārdi, nedaudz aizguvumu un daži internacionāli vārdi. Sai terminoloģijas sākumposmā ir atsevišķi darbi, kur vienkop redzami terminoloģijas galvenie sasniegumi. Viens šāds darbs ir G. F. Stendera «Augstas gudrības grāmata» (1774). Tajā ir ziņas par astronomiju, ģeogrāfiju, ģeoloģiju, meteoroloģiju, fiziku, bioloģiju, vēsturi un citām nozarēm. Šī grāmata bija do-

māta latviešu zemniekiem. Atbilstīgi viņu zināšanām G. F. Stenders izvēlējies arī terminoloģiju — tikai latviskas cilmes vārdus un vārdu savienojumus, lai zemnieks varētu saprast. Tagad šī terminoloģija liekas divaini vecmodīga. Daži piemēri: mūsu pasaules ēka (tā G. F. Stenders sauc Saules sistēmu), lietas, kas gaisā spīguļo (spektrālas parādības atmosfērā), ugunīgas gaisa lietas (atmosfēras elektrība), astītas zvaigznes (komētas), Indijas zemes vālodze (papagaillis); arī G. F. Stendera vārdnīcā (1789) ir līdzīgi vārdu savienojumi: skunstes darinājums, iekš kā tie locekļi it kā dzīvi cits citu dzen (mehānisms), izšauts uguns, kas uz augšu kāpj (rakete), utt. Labi ir, ka ar to G. F. Stenders bija iepazīstinājis latviešus ar daudziem zinātņu jēdzieniem.

Krišjānis Barons populārzinātniskajos rakstos terminoloģijā iet tālāk par G. F. Stenderu. 19. gadsimta vidū daudzi latvieši jau ir izglītojušies vairāk nekā 18. gadsimtā. Krišjānis Barons uzskata par iespējamu latviešu valodā terminu izteikšanai lietot svešvārdus. Lai tos saprastu, svešajam vārdam pirmo reizi blakus Krišjānis Barons liek paskaidrojumu. Vēlāk paskaidrojums vairs nav vajadzīgs, jo latvieši pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados svešvārdus ātri vien iepazīna un pieņēma savā valodā. Krišjāņa Barona rakstos tāpēc ir it kā divkārtša terminoloģija — svešvārds kopā ar paskaidrojumu. Daži piemēri: planētes jeb gājējas zvaigznes, kas mūsu Saulei pieder un ap to riņķo; komētes jeb astainas zvaigznes; ekvators jeb tā strīpa, kas uz lodes vientāļu no abiem poliem apkārt vilkta; elipse (uz tādu vīzi kā vannas apaļums); ortogrāfija jeb riktīgas rakstīšanas vīze; barometrs (gaisa smaguma mērītājs); moluski (īpaši glumi jūras dzīvnieki); tunelis (gaņģis apakš zemes); rapss (eljas augs, no kā sēklām spiež elju). Nereti Krišjānis Barons svešos vārdus skaidro veselā teikumā. Daži piemēri. Kad kādu sviķa gabalu ar villaiņu drānu vai kažoka lupatu berž, tad tas iedabū savādu spēku, ko elektrību sauc. To tvaiku, no kā gaisā vairāk ir, nosauca par adzotu jeb slāpekli, un to, no kā mazāk, par oksigenū jeb skābekli. Fosfors ir tas pats, kas uz zēvelkociņu galiem uztraipīts un caur ko tie beržot iedegas. Jards ir angļu olekte, trīs pēdas gara.

Krišjāņa Barona raksti iedibinājuši terminoloģiju daudzās nozarēs, iepazīstinājuši latviešus ar internacionālis-

miem, ko tagad visi pazīstam un bez kā valodu nevaram iedomāties. Šie vārdi ir, piemēram, šādi: advokāts, agronoms, akadēmija, amonjaks, astronomija, bibliotēka, cilindrs, departaments, dimants, dokuments, fabrika, figūra, finanses, granīts, horizonts, instrukcija, interese, inženieris, kanāls, kapitāls, klimats, ķīmija, literatūra, marmors, mašīna, metāls, monuments, muzejs, nervs, oboļisks, observatorija, piramīda, privilēģija, redakcija, sekunde, statistika, students, šoseja, temperatūra, uniforma, universitāte, vokālis un daudzi citi, pavisam ap 1000 svešvārdu. Tie ātri nostiprinājās valodā un pēc gadiem divdesmit bija tik pazīstami, ka, piemēram, Eduards Veidenbaums tos varēja dzirdēt savas dzimtās Cēsu puses lauzu valodā un tāpēc sāka svešvārdus lietot dzejā.

Ar populārzinātniskajiem rakstiem Krišjānis Barons ir licis pamatus tagadējai terminoloģijai vairākās nozarēs. Ar šiem rakstiem viņš latviešu valodā licis pamatu arī tam, ko tagad saucam par populārzinātnisko stilu. Kā mūsdienās raksta populārzinātniski izdevumi, tā latviski pirmais rakstījis Krišjānis Barons.

Dzintra Paegle

JĀŅA JAUNSUDRABIŅA GLEZNAS VĀRDOS

Vēlā rudenī braucu pie Preiļu skolotājiem. Daugavpils vilciens šur tur pietāj, kāds izkāpj, kāds iekāpj. Kaut kur pusceļā man pretim nosēžas sirms vīrs kupliem matiem, skaidrām, dzidri zilām acīm. Viņš iekārtojas un noliek grāmatu uz vilciena galdiņa lasīšanai. Tā ir J. Jaunsudrabiņa «Baltā grāmata». Sākam runāties. Viņš brauc uz Daugavpili cerībā satikt sen neredzētu skolasbiedru un stāsta, kā jaunībā muzicējot izstaigājis visu Daugavpils apriņķi, kā kļuvis par dzelzceļa darbinieku, kā apprecējies, izaugši bērni un izklīduši katrs uz savu pusi. Kāds gaišums un miers, un man gribas parunāties par Jaunsudrabiņu, bet vilciens raujas uz priekšu, jau Līvāni, jāizkāpj. Nespēju. Varbūt tagad kādu daļu «mana» Jaunsudrabiņa varēšu izteikt šajā rakstā.

Jaunsudrabiņa valodu pēta universitātes Filoloģijas fakultātes studenti, it sevišķi krāsu nosaukumu lietošanu viņa darbos, jo rakstnieks ir bijis arī gleznotājs. Diplo-

mande Aivija Everte secinājusi, ka J. Jaunsudrabiņa krāsu nosaukumu lietojumā vērojamas impresionistiskajam tēlojumam raksturīgas iezīmes (gaismēnu kustība, priekšmetu krāsa konkrētos apstākļos un vidē, saules gaismas lielā nozīme krāsu un dabas ainavas uztverē). A. Everte citē J. Jaunsudrabiņa 1912. gadā rakstīto vēstuli Vilim Plūdonim: «Man tomēr liekas, ka esmu vairāk gleznotājs nekā rakstnieks, kaut gan abas mākslas vienādi mīlu.» (Everte A. Gleznieciskums J. Jaunsudrabiņa krāsu tēlojumos // Varavīksne 1988. — R.: Liesma, 1988. — 78.—85. lpp.) Jā, Jaunsudrabiņš gleznotājs bijis vienmēr, arī tad, kad rakstījis, jo, risinot stāstu, romānu sižetu, tēlojuma vietu apraksta vārdos it kā jau uzgleznotu gleznu, kurai noteikta kompozīcija, priekšplāns, fons, impresionismā krāsu savdabība.

Aplūkosim dažus J. Jaunsudrabiņa literāro darbu fragmentus, kuros gleznas vārdos sevišķi spilgti uztverama. Vispirms romāna «Neskaties saulē» fragments. (Kopoti raksti. — R.: Liesma, 1983. — IX. — 7. lpp.)

Lūk, gleznas priekšplāna apraksts:

«Uz segtā pils balkona, kas pa brīžam bij pilns saules spožuma un siltuma, sēdēja māsa Antonija. Saule krita uz viņas melnā tērpa, darīdama to gandrīz sārtu, apspīdēja vaigu un grāmatu, kas gulēja klēpī līdz ar gurdajām, baltajām rokām. Varēja domāt, ka viņa iesnaudusies: bet viņas skats bij vērst uz ezeru un domas klīda tālumā.»

Fona apraksts, kas tēlojumā dots pirms priekšplāna:

«Ezers dusēja, tikko pārvilcies ar gludu ledu. Viss plašais ūdens lauks, cik tālu acis sniedza, vēl ledum cauri atmirdzēja debess zilumu un sniega mākoņus, kas, zemās saules apspīdēti, zemu laidās no ziemeļaustrumiem uz dienvidritiem kā baigi, bet skaisti ziemas vēstneši. — — — Koki, noietuši pēdējās zeltainās lapas, smagi šalca, šūpodamies diezgan straujajā vējā. Tikai uz ezera pusi atvērās svabads skats. Tur, slaidās krastu nogāzēs, tuvumā un tālumā stāvēja zemnieku sētas, rudenā kailumā likdamās cilvēku pamestas. — — —

Vējš dzina pa gaisu sārtus mākoņus, kas augšā bija caurspīdīgi un likās viegli, bet pamalēs drūzmējās un vērtās melnās mēzošās slotās.»

Un vēl kāda glezna vārdos romānā «Jaunsaimnieks un velns».

Velns, uzmanīdams jaunsaimnieka Krasta mājas celšanu, «uzlīda pa piekalni augšā un, aizrāvies aiz malkas grēdas, skatījās, ko šie cilvēki te dara, ieradušies uz dzīvi». Un tālāk tēlojumā it kā ar velna acīm redzami gaišu gleznu:

«Viņi [Krasts ar ģimeni] sēdēja uz sola savas būdas priekšā, un katram bija klēpī balts skrampa šķivis. Ar baltām metāla karotēm viņi strēba baltu piena putru, baltu kūpošu piena putru. Turpat no baltām kārklu klūgām pītos glītos ratiņos sēdēja viņu bērns. — — — Viņš tikai smējās un cilāja roķeles, kā spārnus cilāja dziedoši strazdi.» (Kopoti raksti. — R.: Liesma, 1982. — VII. — 88. lpp.)

Kāda cita glezna vārdos tajā pašā romānā:

«Zem tumšā egļu zaļuma, saules dzeltenīgi apspīdēta, līdzīga pilsētu sētās celtiem malkas šķūnišiem stāvēja jaunā kūts un klēts, un istaba. Vienkāršās, no dēļiem sastātās durvis kūtij bij tikai pievērtas, bet istabas gals bij aizslēgts. Liels, veclaicīgs krampis, laikam tepat Tiltenes kalēja kalts, bij uzmaukts uz attiecīgi resnas cemes un priekšā aizvērtā prāva priekškaramā atslēga.» (Turpat. — 68. lpp.)

Nobeigumā vēl kāds glezns rakstnieka tēlojums, kas tapis gadā nogalē:

«Sodien, kad garā stāstījuma beigās lieku punktu, aiz mana loga stāv atkal ziema, otra šīnī kalendāra gadā. Zib sarma kokos, vēstīdama bagātu vasaru. Laiks ir rāms un dzidrs. Visa pasaule kvēlo rožaini dzeltena. No vecā vītola olnīcas malā stiepjas zila, žuburota ēna pāri sētmalim līdz pat rijai. Koka galotnē tup gluži sarkana vārna. — — —

Bet ir aizgājis pavasaris, ir aizmirdzējusi vasara, jaukā, siltā, pat karstā vasara. Vītolam ir uzplaukušas lapas un nobirušas. Gads ir saliecies lokā un guļ kā čūska, ierijusi savu asti.» (Kopoti raksti. — IX. — 364., 365. lpp.)

Rihards Kalvāns

LAI SEĻU NOVADA DZIVESZIŅA IZDZIVOTU

No Latvijas vēstures mācību grāmatām jau skolā mēs varam uzzināt, ka sēji ir viena no tām četrām baltu ciltīm, kas kopumā izveidojušas latviešu tautu. Tāpēc virsrakstā izvirzītā prasība vai, parei-

zāk sākot, problēmas uzstādījums ietilpst kopējā — šodienas apstākļos īpaši saasinātajā — latviešu tautas fiziskās izdzīvošanas problēmā. Jā, pateicoties iepriekšējās varas genocīda un etnocīda politikai, kā arī jaunās varas nepieredzējušo un nepietiekami izglīto to institūciju nekompetencei, turpinoties līdzšinējai saimnieciskajai un juridiskajai praksei, jau visai drīzā nākotnē strauji sāks izzīst latviešu tautas ģenofonds. Diemžēl tā jau ir visiem zināma reāla perspektīva, pie kuras visi sāk pierast. Sēlijā stāvoklis ir sevišķi ass.

Kādēļ? Vispirms jau tādēļ, ka Latvijas kartē neatradīsim Sēliju. Varētu likties, ka tā ir tikai tāda nenokārtota formalitāte — var taču izdalīt no pašreizējiem rajoniem senāk plaukstošo llūkstes un Jēkabpils apriņķa teritoriju, izņemt no apgrozības Augšzemes vārdu kā pārāk izplūdušu terminu (augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs runā kaimiņu etniskā novada apdzīvotāji latgalieši), jaunizveidotajai administratīvajai vienībai piešķirt Sēlijas vārdu, un tiks atjaunots 16. gadsimtā zaudētais tainīgums... Tomēr tas ir tikai nomināls no-teikums, lai no latviešu etnosa neizsvitrotu to kultūras vēstures daļu, ko devuši sēji.

Sēlijā šūpulis kārts gan Vecajam Stenderam, kura kapu Sunākstē sedz akmens ar tajā iekalto vārdu «LATVIS», gan Sēlijā, Tadenavā, ienākušo zemgaliešu dēlam Jānim Pļekšānam — dzejniekam Rainim (kurš par savu jaunu dienu zemi sauca Latgali), gan arī tagadējam Lietuvas ev. luteriskās baznīcas bīskapam Jonam Kalvanam, kurš studējis teoloģiju Latvijas Universitātē devās kā Jānis Kalvāns, gan tālu pāri Latvijas un Lietuvas robežām aizskanējušiem četriem Eglaines profesoriem — Robertam Antinim, Dominikam Kalvelim, Pēterim Kļaukam un Romam Viesulim-Veselovskim. Sēļu asinis un garu pasaulē nesuši un nes Stradiņi, Dauges, Barisoni, Skulmes, Rizgas, Reinholdi, Bruņenieki, daudzi Krūmiņi un Ozoliņi, Arvīds Zilinskis, Heinrihs Strods, Pēteris Nomals, Kārlis Andžāns, Mārtiņš Buclers, Alberts Prande, Jānis Kubilis, Jānis Reinis, Valdis Kupris; arī Jānis Medenis un Konrāds Ubāns bija sēji.

Sevišķi kupls ir sēļu literātu pulks: septiņi Jāņi — Akuraters, Grīns, Jaunsudrabiņš, Kļaviņš, Sirmbārdis, Vainovskis, Veselis, Lūcija Kuzāne, Saulcerīte Viese, Krišjānis un Valdemārs Anciņi, Rihards Erglis, Fallijs (Konrāds Bulāns), Alfrēds Goba, Aleksandrs Grīns, Alfrēds Kvālis, Jūlijs Kipers, Imants Auziņš, Aivars Kalve.

Kas gan šobrīd apdraud sēļu dzīvesziņu? Iepriekš aprakstītā administratīvā absurda dēļ 20. Apvienotajos latviešu dziesmu svētkos, kad Rīgu pārplūdināja no visas pasaules sabraukušo latviešu smaidī, svētku dalībnieku kolonnā sēji soļoja ar asarām acīs, sašķelti aiz triju novadu karogiem. Un ne uz viena karoga nebija rakstīts: SĒLIJA ...

Vai tad ir jābrīnās, ka lielākā daļa sēļu nemaz nezina, kas ir

sēļi un kur ir Sēlija, ka viņi paši ir sēļi un dzīvo Sēlijā, ja pašreizējo rajonu vadībai sēļu identitātes apjausma nešķiet aktuāla...

Sēlijā latviešiem dzīve nav bijusi viegla, jo svešu tautu ekspansīvais spiediens allaž bijis lielāks nekā citos novados. Lai runā fakti. Pirms 130 gadiem sevi par latviešiem atzinuši: Subatē — 7%, Ilūkstē — 13%, Jēkabpilī — 10,3% iedzīvotāju. Pirmās Latvijas brīvvalsts demogrāfiskā politika stāvokli paspēja ievērojami uzlabot, bet tagad... Tagad sēļu novada dzīvesziņu apdraud neinformētība un citas mentalitātes līdzsādzīvotāju vienaldzība. Bail iedomāties, ka šo divu iemeslu dēļ kādā nejaukā dienā var atklāties iztrūkums vai pat tukšums Olgas Spūles sarūpētajā un koptajā Stendera memoriālajā muzejā Eglainē vai Jāņa Jaunsudrabiņa aprakstītā Pēterīša pēcnācēju saglabātajās Mūsmājās — Neretas Riekstiņos tikai tādēļ, ka kādam varasviram iepaticies jeb iegribējies «prihvatizēt» vienu no daudzajiem (viņaprāt) Latvijas «neražojošiem objektiem»! Par laimi, šobrīd šāda varbūtība ir tikai literāras iztēles auglis, bet...

Lai spētu saglabāt sava novada unikālo savdabību, etnisko identitāti un no tā izrietošo dzīvesziņu — sēļiem ir jāapvienojas sēļu klubos! Ir jāatrodas sava novada patriotiem, kas uzņemtos vienot, pārstāvēt un aizstāvēt sēļus gan pašvaldībās, gan Rīgas valdības kultūrpolitikas pasākumos. Nekāda ārēja organizēšana vai īslaicīga kampaņa te nevar līdzēt! Viss pašu rokās!

Valerija Sieceniece

SODA IERĪCU ATJAUNOŠANAS RITUĀLS 18. GADSIMTA RĪGĀ

Viduslaiku Rīgā tika ieviestas Vācijas pilsētpārvaldes formas un tiesu iekārta, kas balstījās uz iedzīvotāju kārtu nošķirtības principa. Katrai kārtai bija savas atšķirīgas tiesas. Likuma piemērošana bija atkarīga no tiesājamā kārtas. Visbargākie soda likumi attiecās uz iedzīvotāju viszemāko kārtu — amata meistarų zeļļiem, mācekļiem, Rīgā iebēgušiem zemniekiem — dzimtļaudīm, algādājiem u. c. Šīs kārtas tiesas piespīestos sodus (miesassodus) izpīldīja rātes ieceltais «bargais soģis» jeb bende šim nolūkam iekārtotās soda vietās ar karātavām un kauna stabu (kāķi).

1710. gadā Rīga tika iekļauta Krievijas impērijā, taču vācu ieviestā tiesāšanas kārtība saglabājās. Tikai 1801. gadā cars Aleksandrs I pavēlēja impērijā nojaukt visas karātavas. Taču bendes posteni Rīgas rāte saglabāja līdz 1863. gada aprīlim.

Rīgā soda vietās ar karātavām un kauna stabu bija iekārtotas visdzīvākajās tautas pulcēšanās vietās — Iekšrīgā tirgus laukumā, kas

atradās blakus Rātslaukumam, un Ārrīgā (priekšpilsētā) Smilšu kalnā aiz Raunas vārtiem, caur kuriem gāja ceļš uz Rīgas arhibīskapa rezidenci Raunā. Vārti bija iebūvēti palisādēs (priekšpilsētu nocietinājumos) Lielā Smilšu ceļa (tagadējās Brīvības ielas) un Lielās Kalēju (tagadējās Ģertrūdes) ielas krustojumā.

Soda vietu uzturēšana pastāvīgā lietošanas kārtībā, kā arī nepieciešamie remontu un atjaunošanas darbi bija rātes pienākums. Vislielākās grūtības rātei sagādāja darbaspēka salīgšana. Amata meistari — namdari, kalēji, mūrnieki vairījās no darba pie soda ierīcēm, jo tas izraisīja ne vien tautas nicināšanu un naidu, bet arī apdraudēja viņu materiālās intereses — tiklīdz zēlli un mācekļi uzzināja, ka viņu meistars salīdzis darbu pie karātavām vai kauna staba, viņi aizbēga un vairs neatgriezās. To var saprast: zēlli un mācekļi piederēja viszemākajai iedzīvotāju kārtai un visbiežāk kļuva par soda ierīču upuriem. Tā meistars zaudēja paša apmācītos palīgus.

Rātei bija jāatrod kāda izeja, kas ļautu amatniekiem uzņemties darbu, neskarot viņu godu un materiālās intereses. Rāte piedāvāja īpašu darba atklāšanas kārtību, kas pamatojās uz tolaik tautā valdošo mānticību: rātes pilnvarotais rātskungs vai fogts (tiesnesis) būvlaukumā uzrunās sapulcējušos amatniekus un zēļus un paziņos, ka viņa personā patī augstā rāte uzņemas atbildību par visiem būvlaukumā veicamajiem darbiem, un šo apņemšanos apstiprinās, pirmais iecērtot karātavu (vai kauna staba) celšanai paredzētajā baļķī. Rātes piedāvātā kārtība amatniekus tomēr neapmierināja. Viņi vēlējās, lai katru reizi, uzsākot darbu, notiktu iepriekšēja vienošanās par darba atklāšanas ceremoniju, un uzstādīja vēl papildu prasības. Tā, piemēram, 1740. gada 2. maijā rāte izskatīja ģenerālgubernatora «reskriptu» — nekavējoties savest lietošanas kārtībā karātavas pie Raunas vārtiem. Rātes pilnvarotais rātskungs vai fogts ar namdaru cunftes starpniecību uzsāka sarunas ar namdariem. Sarunas nevedās. Tikai piektajā dienā rātskungs varēja ziņot rātei par sarunu rezultātiem: namdari piekrit piedāvātajam darbam, bet, lai aizkavētu zēļu un mācekļu aizbēgšanu, uzstāda šādas prasības:

1. Atļaut namdariem ar zēļiem no savas dzīvesvietas doties svīnīgā gājienā orķestra pavadībā uz rāti, no turienes ar rātskungu vai fogtu priekšgalā, arī orķestra pavadībā — uz Karātavu kalnu.

2. Orķestrim jāspēlē visu darbalaiku. Rātei jāstagādā jauns cirvis, jo ar savu cirvi karātavu celšanā viņi strādāt nevēlas.

3. Uzmundrināšanai rātei jāuzstāda divas vai trīs mucas alus, jo viņi taču par darbu algu neprasa.

4. Rātskungam vai fogtam, kam uzdots pirmajam iecirst baļķī, jābūžiet arī pie kalēja un pirmajam jāuzsit ar veseri uz dzelzs gabala, no kura paredzēts kalt naglas karātavām; rātei dzelzs gabals jāpiegādā pašai, jo arī kalējs negrib kalt naglas karātavām no sava ma-

teriāla. Kalējam ar zelli jāpiedalās gājiēnā, jo arī viņš ir atteicies no atlīdzības.

5. Rātei jānoriko divi kareivji amatnieku darbarīku apsargāšanai,

6. Neatļaut nevienam no vietējiem (latviešiem) piedalīties gājiēnā un darbā.

Rāte piekrita visām amatnieku prasībām, bet neatļāva pavadīt gājiēnu uz Karātavu kalnu ar mūziku.

Gadiem ritot, soda ierīču būvdarbu atklāšana izveidojās par noteiktu rituālu ar spēlei piemītošām izdarībām.

Arī rātskungi un fogti nejutās diez cik ērti savā lomā. Lai izceltu savu īpašo stāvokli un lai neaptraipītu rokas ar pieskaršanos darbarīkiem, viņi papildināja rituālu ar savai kārtai raksturīgu elementu. Rātes vecajās hronikās ir saglabājušies šādu papildinātu rituālu apraksti. Tā, 1720. gada 13. septembrī Rātslaukumā notika kauna staba atjaunošanas darbu atklāšana, ko ievadīja oberfogts (virstiesnesis) ar tradicionālo paziņojumu, ka amatnieku gods netiks aptraipīts, jo viņš pats saskaņā ar tradīciju pirmais uzsāks darbu. Pēc tam oberfogts uzvilka baltus cimdus, pacēla akmeni un nolika to kauna staba pamatos, trīs reizes ar veseri uzsita pa to, ar ķelli uzmeta kaļķi, novilka baltos cimdus un nometa tos pie darbarīkiem. Pēc viņa darbu uzsāka mūrnieki, un katrs uzmūrēja oberfogta noliktajam akmenim savu akmeni. Oberfogts uzvilka jaunu cimdus pāri, paņēma namdara cirvi, trīs reizes iecirta kaļķi tā, ka cirvis palika iecirsts, novilka baltos cimdus un nometa tos zemē pie kaļķa. Namdarī ar oberfogta iecirsto cirvi katrs savu reizi iecirta kaļķi.

Darbi varēja sākties, un nevienam, kas piedalījās rituālā, nebija jājūtas vainīgam. Amatnieku vainu uzņēmās augstā rāte, bet oberfogts līdz ar nomestajiem cimdiem jutās izdzēsis traipu savā reputācijā.

Nākošajā rītā oberfogts piesūtīja rātei rēķinu par diviem balto cimdus pāriem, kas bija izlietoti Rātslaukuma kauna staba atjaunošanas darbu atklāšanā.

Piemīņa par soda vietu Karātavu kalnā saglabājās divu ielu nosaukumos: Karātavu iela un Stabu iela. Abas tapušas 18. gs. beigās.

1859. gadā sākās Rīgas vaļņu norakšana. Gadsimtiem šķirtās abas pilsētas daļas (Iekšrīga un priekšpilsēta) savienojās, un Rīgas vēsturē sākās jauns laikmets. Karātavu ielas nosaukums, kas atgādināja par vienu no Rīgas vēstures tumšākajiem posmiem, vairs nefederējās jaunajā, lielajā Rīgā. Tajā pašā gadā Karātavu iela tika pārdēvēta par Bruņinieku ielu.

Stabu (pareizāk būtu — Staba) ielas nosaukums cēlies no akmeņi cirstā kauna staba Brīvības un Stabu ielas stūri. Tas bija uzcelts, lai sodītu ar nāvi kādu jaunekli, kuru apvainoja Rīgas (Vecrīgas) lielā ugunsgrēka izraisīšana 1677. gadā.

MEDIBU

Meža dzīvnieka suga	Mēn			
	VI	VII	VIII	IX
	-15.	-15	-15.	-15.
Stirnu āži (lim.)	× □			
Briežu govīs un teļi (lim.)	× ×	× □		
Lauka baloži	× ×	× ×		
Savvaļas pīles (izņemot Sāmsalas dižpili un gauras), lauči, mērkaziņas	× ×	× ×		
Mājas baloži	× ×	× ×		
Aļņu buļļi, govīs un teļi (lim.)	× ×	× ×	× □	
Stirnu kazas un kaziņi (lim.)	× ×	× ×	× ×	
Briežu buļļi (lim.)	× ×	× ×	× ×	
Mežirbes	× ×	× ×	× ×	
Sējas un ballpieres zosis	× ×	× ×	× ×	× □
Slokas	× ×	× ×	× ×	× ×
Bebri (lim.)	× ×	× ×	× ×	× ×
Lūši, lapsas, āpši, jenotsuņi, Amerikas ūdeles, seski, meža caunas, vāveres, ondatras	× ×	× ×	× ×	× ×
Zaķi	× ×	× ×	× ×	× ×
Medņu un rubeņu gaiļi (lim.)	× ×	× ×	× ×	× ×
Meža cūkas (lim.)	P P	P P	P P	P P
Vilki, kraukļi, pelēkās vārnas, žagatas, klejojošie suņi un kaķi				

Apzīmējumi

- — medības atļautas.
- × — saudzēšanas laiks. Tabulā pie mēnešiem uzrādīti arī datumi, ja tajos mainās noteikumi.
- A — medības atļautas, sākot ar putnu atlidošanas dienu.
- P — medības atļautas, tikko sākas lauksaimniecības kultūru postījumi.
- (lim.) — dzīvnieku suga, kuras nomedijamo īpatņu skaits tiek līmtēts.

KALENDĀRS

ešļ							
X	XI	XII	I	II	III	IV	V
-15.	-15.				-15.		-10.
		×	×	×	×	×	×
			×	×	×	×	×
□ ×	×	×	×	×	×	×	×
	□ ×	×	×	×	×	×	×
		×	×	×	□ ×	×	×
			×	×	×	×	×
		×	×	×	×	×	×
			×	×	×	×	×
	□ ×	×	×	×	×	×	×
	×	×	×	×	A		□ ×
			×	×	×	×	×
					×	×	×
×				×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	□ ×
				×	×	P	P P

Atkarībā no klimatiskajiem apstākļiem medību termiņi ik gadus var tikt grozīti, bet ne vairāk par trim nedēļām. Grozījumus izsludina Zemkopības ministrijas Valsts mežu dienests pēc saskaņošanas ar Vides un reģionālās attīstības ministriju.

Medību kalendārs sastādīts pēc «Medību noteikumu Latvijas Republikā» 2. punkta. Šie noteikumi ir apstiprināti ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1992. gada 27. augusta 363. lēmumu.

Sastādījis Aivars Ornicāns

ZVEJŠANAS UN MAKŠĶERĒŠANAS KALENĀRS UPES UN EZEROS

Odens dzīvnieka suga ¹	Mēneši									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	X	XII
			-15.	-15.		-20.	-15.	IX	XI	-5.
Laši	A	A	A A	A A	A	A A	A A	A	A	A A
Taimiņi	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Vimbās	A	A	A A	A A	A	A A	A A	A	A	A A
Līdakas			□ ×	×	×	×				
Alātas	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Vēdzeles	×	×	×	×	×	×				
21 suga ¹				□ ×	×	×				
Zuši ²				□ A	A	A □				
Līņi				□ ×	×	×	×			
Upes nēģi		×	×	×	×	×	×			
Strauta foreles	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Repši								×	×	×
Sīgas								×	×	×
Saurspiļu vēži	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Platspiļu vēži	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×

¹ 21 suga: lapreņģes, varavīksnes foreles, jūras salakas, sniedzēs, raudas, baltie sapali, sapali, ālantī, ruduļi, salates, viķes, plīči, plauži, spares, kazes, karūsas, sudraba karūsas, karpas, sami, zandartī, asari.

² Atļauts zvejot tikai uz jūru migrējošos zušus.

A p z ī m ē j u m i

		Nolleg- ta	Atļau- ta	Tikai ar at- ļaujām
Sugas nosaukums	[Augšējā rindā] zveja	×	□	A
	[Apakšējā rindā] makšķerēšana	×	□	—

Tabulā pie mēnešiem uzrādīti arī datumi, ja tajos mainās noteikumi. Uzrādītie liegumu laiki ik gadus atkarībā no dabas apstākļiem var tikt grozīti; par to Vides un reģionālās attīstības ministrijas Vides valsts inspekcija paziņo presē vismaz 3 dienas iepriekš.

ZVEJOŠANAS UN MAKŠĶERĒŠANAS VISPĀRĒJIE NOTEIKUMI UPĒS UN EZEROS

Ierobežojumi	Mēneši			
	I—III	IV	V	VI—XII
Makšķerēšana no krasta				
Makšķerēšana no laivas		×	×	
Spiningošana no krasta		×		
Spiningošana no laivas		×	×	
Iepriekšējā tabulā minētās zivis izmantot par ēsmu	×	×	×	×
Jebkuras zivis izmantot par ēsmu		×		

Pastāvīgi aizliegts:

makšķerēt 200 m leņpus aizsprostiem, slūžām un ūdenskritumiem;
makšķerēt tuvāk par 50 m no igvātiem un zvejas rikiem;
makšķerēt no tiltiem;
makšķerēt zivju audzēšanas dīķos bez īpašnieka atļaujas;
zvejot tuvāk par 100 m no aizsprostiem un slūžām.

Ķert zivis, kas ir īsākas par:

lašus — 56 cm, taimiņus — 45 cm;
zandartus, līdakas, zušus, vēdzeles, salates, samus — 40 cm;
sīgas, ālantus, liņus, vimbas, sapalus, plaužus (brekšus), karpas, foreles — 25 cm;
repšus — 15 cm, salakas — 10 cm, šaurspīņu vēžus — 10 cm.
Zivs garumu mēri no purngala līdz zviņu segas beigām, vēža garumu — no acs līdz astes galam.

Zvejošanas un makšķerēšanas kalendārs sastādīts pēc pastāvošajiem Makšķerēšanas un rūpnieciskās zvejas noteikumiem Latvijas iekšējos ūdeņos.

Sastādījis Inga Eipurs

SĒJAS KALENDĀRS 1995. GADA PAVASARIM

Datums	Jāsēj, jāstāda
MARTS	
s. 25.	ATMODA, PAVASARA MĀRA
o. 28.	Gurķi, kāpostaugi u. c. dārzeni dēstiem
t. 29.	Gurķi, kāpostaugi u. c. dārzeni dēstiem
APRILIS	
p. 3.	Gurķi, ķirbjaugi, kāpostaugi dēstiem, redīsi
o. 4.	Dilles
pt. 7.	Tomāti, gurķi u. c. dārzeni dēstiem
s. 8.	Tomāti, gurķi u. c. dārzeni dēstiem, vītoli
o. 11.	Ozoli
t. 12.	Ābeles, istabas puķes
c. 13.	Ābeles
s. 15.	Zālāji, vasarāji
p. 17.	Apiņi, sipoli dēstiem, garšaugi, ārstniecības augi, jāņogas
o. 18.	Erkšķogas, kauleņkoki
t. 19.	Selerijas, puravi
c. 20.	Bērzi, egles
pt. 21.	Ozoli, kaņepes
s. 22.	Introducētie augi, kā ženšeņš
p. 24.	Sakņaugi, cukurbietes, vasarāji
o. 25.	Tomāti, sakņaugi, cukurbietes, vasarāji
t. 26.	Kartupeļi, bietes, vasarāji
c. 27.	Bietes, redīsi, mārrutki
sv. 30.	Vasaras puķes
MAIJS	
p. 1.	Cukurbietes, ziedkāposti, lapu pētersīļi
o. 2.	Cerīņi, rutki, dilles
t. 3.	Viteņaugi, dilles
c. 4.	Vītoli, gurķi, ķirbjaugi
pt. 5.	Krūmu pupas, cukurbietes, zālienaugi
s. 6.	Gurķi, ķirbjaugi, zirņi
sv. 7.	Rozes, jasmīni, sipoli
p. 8.	Dzīvžogu krūmi
o. 9.	Ābeles, āboliņš
t. 10.	Dālijas, gladiolas
c. 11.	Vīnogulāji, lini
pt. 12.	Lini, labība, zirņi, tomāti
s. 13.	Magones, fenhelis, sipoli, ķiploki
sv. 14.	Sipoli, apiņi, tabaka
p. 15.	Kastaņi, dālijas
o. 16.	Kauleņkoki, vasaras puķes
t. 17.	Kartupeļi, bietes
c. 18.	Kartupeļi, runkuļi
s. 20.	Introducētie augi
sv. 21.	Ekstravagantie krāšņumaugi
p. 22.	Salāti, ķirbjaugi, gurķi
o. 23.	Kacenkāposti, pākšaugu mistri
t. 24.	Ķiploki, sipolpuķes
c. 25.	Auzas, mieži, griķi, lini, burkāni

pt.	26.	Kartupeļi, sakņaugi, griķi
s.	27.	Kartupeļi
t.	31.	Dēstu izstādīšana

JONIJS

c.	1.	Zālienaugi, dēstu izstādīšana
pt.	2.	Griķi, auzas, zaļbarības mistri
p.	5.	Kartupeļi
o.	6.	Dālijas
c.	8.	Griķi, zālāji
pt.	9.	Dēstu izstādīšana
s.	10.	Ziemas rutki
o.	13.	Kāpostaugu dēstu izstādīšana
c.	15.	VĪTUS DIENĀ beidzas sējas laiks

Šķiet, ka augu kopējiem bez sējas kalendāra būtu nepieciešams arī «nesējas» jeb «nestādes» kalendārs, lai nejauši kaut ko neiesētu vai neiedēstītu visnelabvēlīgākajā laikā. Šāda pieceja mums nebūt nav sveša — mums ir daudz sentēvu ticējumu, kas veidoti pēc šāda principa, negatīvā formā: neko nesēj tukšā mēnesī; ja zirņus nesēj jaunā mēnesī, tie labi padodas...

Pesimistiskā pieceja ir redzēt tikai krāšņos ziedus un augļus, bet ne vājās un slimās vietas. Optimistiskā pieceja ir vispirms redzēt pašu galveno trūkumu, kaiti, to novērst vai izārstēt, un tad ziedi un augļi vienmēr būs krāšņi un bagāti.

Šis sējas kalendārs neuzrāda visnelabvēlīgākos periodus, tomēr būs im optimistil

Sējas kalendāru sastādīja *Guntis Biezais*

Jānis Paeglis

«DABAS UN VĒSTURES KALENDĀRĀ» PUBLICĒTO RAKSTU RĀDĪTĀJS (1962—1994)

Rādītājā minēti kalendārā publicētie raksti, izņemot kalendāriju un nodaļas, kurās apkopotas lasītāju vēstules, ierosinājumi, vērojumi, papildinājumi rakstiem, redkolēģijas atbildes un paskaidrojumi. No tām rādītājā atspoguļoti raksti par atsevišķām personām (personālijas), lielāki apskati par zinātnieku dzīves, darba un piemiņas vietām ar īsu viņu darbības raksturojumu, raksti, kas ievieš zinātniskā aprītē jaunus faktus, un apkopojoši viena vai vairāku autoru darbi ar individuālu nosaukumu; šajos rakstos aplūkotas dabas vai sabiedrības dzīves parādības hronoloģiskā aspektā (tautas laika vērojumi, ticējumi, tradīcijas, Saules un Mēness, senais zemkopju darba un svētku kalendārs).

Rādītājā nav minēti redkolēģijas priekšvārdi atsevišķiem kalendāra gada laidieniem, ziņas par Latvijas valdības sastāvu, parlamenta un ārvalstu pirmajām personām, dzejas nelieli apraksti no kalendārija par dabas parādību vērojumiem mēnešu secībā, astronomisko un bioklimatisko gadalaiku sākuma tabulas, kārtējā gada ziņas par Saules un Mēness aptumsumiem, mednieku, makšķernieku un sējas kalendāri, kā arī zvaigžņu kartes ar paskaidrojumiem neatkarīgi no tā, kurā kalendāra daļā tās publicētas.

Par katru darbu sniegta šādas ziņas: autora (vai autoru) uzvārds, iniciālis, raksta nosaukums, kalendāra gada pēdējie divi cipari, raksta sākuma un beigu lappuse un ziņas par ilustrācijām (portretiem) neatkarīgi no to atrašanās vietas (tekstā vai nenumurētajās ielīmēs). Ja rakstam ir četri un vairāk autori, tas aprakstīts pēc nosaukuma, izņemot gadījumus, ja aprakstā apvienoti vairāki vienas tematikas raksti ar kalendāra redakcijas dotu kopēju nosaukumu.

Šajā rādītājā paturēta «Kalendārā» pirmajos desmit gados iespiesto rakstu 1972. gadā publicētā saraksta shēma, detalizējot vai papildinot to ar jaunām iedaļām. Katra darba apraksts ievietots tikai vienā iedaļā. Ja rakstā aplūkoti jautājumi attiecas arī uz citām tēmām (vai zinātnes nozarēm), tas ievietots galvenajai tēmai atbilstošajā nodaļā. Vairākām zinātnes nozarēm veltīto rakstu apraksti ievietoti plašākās tās aptverošās zinātnes nozares vispārīgo rakstu nodaļā. Kārtojums katras iedaļas ietvaros alfabēta secībā, izņemot gadījumus, kad apvienoti viena autora gadu vai gadalaiku secībā publicētie darbi ar atšķirīgiem nosaukumiem.

Raksti par atsevišķu personu dzīvi un darbību kopumā uzrādīti rādītāja beigās uzvārdu alfabēta secībā, līdzās uzvārdam un vārdam minot darbības nozari, jubilejas gadskaitli vai dzīves gadus un raksta autoru. Darbi, kuros aplūkots zinātnieku, rakstnieku, mākslinieku vai sabiedrisko darbinieku veikums daļēji noteiktā zinātnes nozarē, uzrādīti tematiskās daļas atbilstošajā iedaļā.

DABA

VISPĀRĪGI RAKSTI

- Ancilīs V.* Par latvisko dabas izjūtu. 93, 99—104.
Augu dienu vērojam dabu (ziemā). 81, 57—65; ... (pavasārī). 81, 67—81; ... (vasarā). 81, 83—95; ... (rudeni). 81, 99—108.
Bodniece V. Kā mainījušies uzskati par dabu. [Organiskās pasaules attīstības vēsture]. 76, 145—149.
Būmeisters V. Cilvēks dabas dotajos ritmos. 82, 64—68.
Es izeju dabā... daba ienāk manī. [Daba gadalaikos]. 84, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—51.
Gode H. Simetrija dzīvajā un nedzīvajā dabā. 74, 73—79; il.
Mauriņš A. Dzīvais telpā un laikā. 82, 61—64.
Mauriņš A. Matērijas trīsvienība: viela — enerģija — informācija. 92, 105—108.
Mauriņš A. Pasaules koks. [Cilvēces priekšstatu simbolisks modelis]. 87, 122—124.
Mauriņš A. Vai dabai ir mērķis? 84, 98—101.
Vitola I. Daba ekonomista skatījumā. 82, 125—128.

ASTRONOMIJA

- Birzvalks J.* Ko mēs redzam pie debesīm? [Par Mēnesi]. 85, 67—68.
Cimahoviča N. Dilemma planētu kopdzīvē, īpaši šogad. [Planētu kustība un Zeme]. 82, 104—106; il.
Cimahoviča N. Haleja komēta viesos pie Zemes. 86, 96—103; il.
Cimahoviča N. Ir arī 160 minūšu pulss. [Saules pulss]. 86, 63.
Cimahoviča N. Katastrofas — evolūcijas faktors? 83, 118—119.
Cimahoviča N. Saules mazākie sirdspuksti. 84, 52—53.
Cimahoviča N. Tādas divainas divgades. [Par procesiem atmosfērā]. 85, 87—88.
Cimahoviča N. Zeme — Saules vēja plīvurā. [Saules magnētiskās plūsmas ietekme uz Zemi]. 86, 92.
Diriķis M. Atvadu zvaigznes [pavasārī]. 71, 73—74.
Diriķis M. Garajā ziemas naktī. [Astronomiskās parādības]. 71, 53—55; il.
Diriķis M. Isā, bālā vasaras nakts. 71, 97—98.
Diriķis M. Pie spodrajām rudens debesīm. 71, 111—112.
Diriķis M., Grāvītis V. Ko nozīmē šīs zīmes? Planētu konjunkcijas ar mēnesi. Zodiaka stāvokļi. 84, 89—91.
Diriķis M., Grāvītis V. Kad atnāk Mēnessmeitiņa? [Hāpsalas efekts]. 88, 216—218; il.

- Dolacis J.* Krājas atziņa pie atziņas. [Par Mēness ritmu]. 85, 59—63.
- Eiduss J.* Zaļais stars. [Reta dabas parādība saules lēkta vai rieta laikā]. 75, 118—120.
- Grāvītis V.* Pie mūsu tautas astronomijas un kosmoloģijas saknēm. 86, 85—90; il.
- Grāvītis V.* Tautas astronomiskie novērojumi un tradīcijas. 70, 241—246.
- Grāvītis V., Ozoliņa N.* Zemes un kosmosa ritmi. 71, 141—145; il.
- Grāvītis V., Vasks A.* Daži tautas astronomiskie novērojumi. 77, 72—74; il.
- Magone V.* Krītošās zvaigznes. [Meteorīti]. 74, 113—115.
- Martinsons O.* Zemes un cilvēku pavadoņi. [Par Mēness iedarbību]. 85, 63—65.
- Mūkins E.* Mūsu Zeme kaimiņplanētu spoguļi. 89, 167—170; il.
- Mūkins E.* Pēc Haleja komētas vizītes. 88, 103—105; 1 lpp. il.
- Novackis H.* Kā cēlušās zodiaka zīmes. 72, 6—7.
- Ozoliņš G., Cimahoviča N.* Šī mainīgā, mainīgā Saule (Saules 11 gadi). 83, 106—109.
- Reine I.* Meteorīta jubileja [1820. g. 12. jūl. Daugavpils apr. Liksnas muižā]. 70, 169—171.
- Roze L.* Paisumi un bēgumi jūrā, zemē un gaisā. 71, 146—151; il.
- Smeldis I.* Tas senais Zodiaka loks. 85, 79—84; il.
- Zirnītis A.* Halo parādības un vainags ap spīdekļiem. 68, 61—63; il.
- Zirnītis A.* Zaļais stars. [Reta dabas parādība saules lēkta vai rieta laikā]. 66, 93—94.

Kalendārs. Laika noteikšana

- Egle A.* Kalendāriskās sistēmas Latvijā. 81, 288—290.
- Eks-Ēķis A.* Laika skaitīšana Japānā un citur austrumos. 83, 97—101.
- Grāvītis V.* Ar kuru dienu sākas nedēļa? 94, 10—11.
- Grāvītis V.* Latvietis raugās zvaigznēs. Ziemā. 90, 71—72; il. Pavasarī. 90, 79—81; il. Vasārā. 90, 91—92; il. Rudenī. 90, 104—107; il.
- Grāvītis V.* [Senais latviešu Saules — Mēness kalendārs]. 91, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56.
- Grāvītis V., Fogelis J.* [Senais latviešu Saules—Mēness kalendārs]. 92, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56, 60, 64.
- Laika skaitīšana Latvijas PSR. 64, 40.
- Mauriņš A.* Dabas ritmika senajos kalendāros. 83, 60—62; il.
- Mauriņš A.* Kalendārais laiks. 94, 7—10.
- Rabinovičs I.* Senā latvieša laika rēķini. 92, 266—268.
- Rīgas kalendārnūja. 64, 28; il.
- Urtāns V.* Kalendārs pirms 1600 gadiem. 65, 163—166; il.

METROLOĢIJA (MĒRI SENATNĒ)

- Zemzaris J.* Beramo preču tilpuma mēri senāk. 74, 250—255, il.
- Zemzaris J.* Jūras jeb nautiskie mēri. 75, 205—207.
- Zemzaris J.* Latvijas senākie garuma mēri. 69, 195—197.
- Zemzaris J.* Latvijas senās svāra sistēmas. 70, 147—150; il.
- Zemzaris J.* Senākie latviešu platības mēri. 73, 315—318.
- Zemzaris J.* Senie attāluma mēri. 72, 211—213; il.

GEOLOĢIJA

Zemes magnētiems

Cimahoviča N. Gads aiz gada ikvienā mūžā. [Par Zemes magnētisko lauku]. 82, 86—89; il.

Kalniņš T. Elektromagnētiskā lauka ietekme uz atmosfēru un biosfēru. 77, 124—125.

Kalniņš T. Zemes magnētiskais lauks. 77, 211—215; il.

Vispārīgā ģeoloģija

Avotiņa I. Visu Latviju savirmo zemestrīce. [1986. g. naktī uz 31. aug.] 88, 223—225.

Bergmanis V. Mūsu jūras jaunākie un tagadējie nogulumi. 75, 216—218; il.

Blese J. Atklājas kriteņu virknes Koknesē. 88, 219—221; il.

Brasavs G. «Kaucošās» smiltis. 69, 93—94; il.

Ceriņa A. Ledus laikmeti un to cēloņi. 83, 115—117; il.

Eberhards G. Cik salu ir Gaujā? 82, 147—148; il.

Eņiņš G. Alas. 89, 185.

Freimanis A. Inčukalna pazemes gāzes krātuve. 80, 131—132.

Freimanis A. Ķīmisko elementu migrācija dabas ūdeņos. 80, 130—131.

Freimanis A. Pirmie novērojumi par Latvijas zemes siltumu. 71, 129—132; il.

Freimanis A. Temperatūra Latvijas zemes dziļumos. 74, 148—150; il.

Grāvitis V. Kā lasām savas zemes slāņu šķērs griezumus? 88, 215—216; 1 lpp. il.

Grāvitis V. Minerālu sadēdēšana senāk un tagad. 80, 127—130.

Grāvitis V. Ūdenskritumi. 89, 136.

Grinbergs A. Lodes apkārtne. [Alas, dižkoki]. 94, 125—128.

Kļaviņš J. Baltijas jūras ģeoloģiskā attīstība nākotnē. 75, 247—249; il.

Knaps R. Jūras krastu pārveidošanās un aizsardzība. 75, 225—229.

Liepiņš A. Iespējams, lielākie Latvijas stalaktīti [GNP]. 91, 257—258; il.

Mūrnieks A. Sens krāteris Zemgalē. 90, 231—234; il.

Nagle A. Stalaktīti un stalaktītu alas Latvijā. 69, 57—61; il.

Nevska N. Pirmā ekspedīcija uz Elbrusu. [150 gadu atcerei]. 79, 229—232.

Ozoliņa N. Cik aktīvas ir Latvijas dzīles. 89, 171.

Ozoliņa N. Garozas biežums Latvijas zemē. 89, 170—171; il.

Ozoliņa N. Izmaiņas zemes garozas attīstībā un to pēdas iezos. 76, 111—115; il.

Priednieks P. Latvijas PSR alas. 68, 84—90; il.

Ramans K. Gravas un to veidošanās. 63, 105—109; il.

Reine I. 12 minerāli zodiaka un mēnešu apzīmējumos. 76, 108—110.

Sorokins V. Autigenie minerāli Priedulāja—Penīgu apkaimes dolomītos. 80, 117—124.

Tracevska L. Kad zeme atveras Skaistkalnes pusē. [Kritenes]. 90, 235—238; il.

Venska V. Iebrūk jaunas kritenes Baldonē. 88, 221—223; il.

Zariņš V. Jaunu inženierģeoloģisko metožu ieviešana celtniecībā. 80, 151—153.

Zelčs V. Kas veido Gaiziņu? 80, 138—140; il.

Hidroģeogrāfija un hidroloģija. Virszemes ūdeņi

Eberhards G. Upju iegrauššanās iežos un duļķu pārņesana. 78, 82—84.

Eipurs I. Stīdz maza upe mums garām. 89, 78—79.

Grāvilis V. Ezers, kas rudenī pazūd. [Ezernieku ezers Allažu ciemā]. 78, 121—123; il.

Kāposts V. Mūsu planētas ūdeņi. [Par saldūdens krājumiem]. 81, 146—152.

Knaps R. Kad vēji pūš... [Jūras krasta izmaiņas]. 66, 97—104; il.

Krūmiņš J. Teiksmainā upīte Raganīte (Vidzemē, netālu no Gaiziņkalna). 92, 263—266.

Novikova V. Mazo upju spēks. 89, 120—121; il.

Pastors A. Cik esam bagāti. [Upes Latvijā]. 89, 73—78.

Pastors A. Kāpēc upes vietām neaizsalst? 78, 55—58.

Pastors A. Pavasara plūdi. 78, 78—81.

Pastors A. Pieci «pirmie» ezeri Latvijā. 69, 63—64.

Pastors A. Ūdens piliena gaiftas un piedzīvojumi. 66, 106—109; il.

Pastors A. Upju ūdenīguma cikliskums. 72, 70—73.

Pastors A. Vai daudz mums ir ūdeņu? 66, 84—86; il.

Pastors A. Vasaras mazūdens. [Ūdenskrātuvju ierīkošanas nepieciešamība]. 78, 95—97.

Pastors A., Grāvilis V. Ūdenskritumi un krāces. 70, 184—190.

Rieksts I. Lubāns senāk, tagad un nākotnē. 89, 122—127; il.

Rieksts I. Regulētās upes. 89, 117—119.

Ruņģis V. Par Gaujas viltīgajām sērēm. 89, 161—162.

Stelle V. Baltijas jūras mainīgās amplitūdas. 82, 109—111; il.

Urtāns A. Mazās upes šodien un rīt. 89, 113—116.

Daugava

Avotiņa R. Vārdi, kas palika Pļaviņu jūras dzelmē. 91, 143—150.

Bendorfs V. Daugava tautasdziesmās. 91, 150—151.

Eberhards G. Daugavas krāces, kauli un grūbes. 91, 85—89.

Eberhards G., Proboksa J. Top skaisti jauno jūru krasti [Par Rīgas un Pļaviņu ūdenskrātuvēm]. 82, 128—131; il.

Grasmane I. Slīd plosti pa Daugavu. 91, 136—138.

Graudonis J. Daugavas svētki krastos un sirdīs. 91, 126—127; il.

Graudonis J. Visas tautas rūpe — Daugava. 91, 127—131.

Kiverte L. Uz Daugavu raugās mākslinieka acis. 91, 131—132; il.

Mitāns A. Grib zivis ceļot pa Daugavu. 91, 124—126.

Pastors A. Daugava visu gadu plūst. 91, 80—84.

Pastors A. Mainās Daugavas lejtece. 66, 57—61.

Pastors A. Uz Daugavas pirms 100 gadiem. 70, 200—201.

Poljaks P. Daugava plūst tālāk — mēs ejam tālāk. [Ekspedīcijas «Daugava» pirmais — 1989. g. posms]. 92, 260—263; il.

Poljaks P. Pie Daugavas sākuma. Eksped. iespaidi. 91, 75—79; il.

Pope A. Daugavas dzīve jaunajos krastos. [Par Daugavas ūdenskrātuvēm]. 86, 105—108; il.

Proboksa J. Rīgas liča pludmaļu barotāja [Daugava]. 91, 89—91.

Rieksts I. Daugavas kāpnes dabā un projektos. 91, 109—111; il.

- Rieksts J.* Ja būtu Daugavpils HES. 91, 112—113.
Sloka J. Daugavas senie lomi. 91, 121—123.
Svarāne M. Cel mani pār' pa Daugavu. 91, 138—141; il.
 Tīksmies dabas parkā «Daugavas loki». [LPSR MP lēmums Nr. 25 «Par īpaši aizsargājamu dabas objektu izveidošanu Daugavpils un Krāslavas rajonā». 1990. g. 8. febr. dabas parka «Daugavas loki» nolikums. Apstiprināts ar LPSR MP 1990. g. 8. febr. lēmumu.] 91, 241—243.
Zalsters A. Senās ostas Daugavas krastos. 91, 132—136; il.

Pazemes ūdeņi

- Blese J.* Pazemes upes. 89, 133—134; il.
Dēlīņš G. Pazemes ūdenskrājumu izmantošana un aizsardzība. 78, 142—144.
Dzilna I. Pazemes ūdeņi zem Baltijas jūras. 75, 220—222; il.
Eniņš G. Arī Latvijā — pazemes ezers [Cēsu raj.]. 86, 94—96; il.
Freimanis A. Atmosfēras gāzes pazemes ūdeņos. 77, 99—102.
Freimanis A. Pazemes ūdens — vērtīga ķīmiska izejviela. 72, 119—121.
Galenieks I. Avoti ziemā. 80, 59—60. .. pavasarī. 80, 74. .. vasarā. 80, 84. .. rudenī. 80, 92—94.
Galenieks I. Avotu veldze. 89, 143—144.
Galenieks I. Minerālūdens avoti Latvijā. 67, 137—139.
Galenieks I. Pazemes ūdeņi Latvijā. 65, 66—68.
Galenieks I., Freimanis A. Minerālūdeņu resursi Latvijas PSR. 80, 146—150.
Grāviņš V., Galenieks I. Avoti. 89, 132—133.
Mihailovskis P. Latvijas PSR pazemes saldūdeņu resursi. 80, 143—145; il.
Venskis A. Kāpēc gruntsūdens līmenis pazeminās [Saules aktivitātes izmaiņu ietekmē]. 78, 161—162.

Atmosfēras sastāvs

- Bērziņa E.* Gaisa joni — veselības nesēji. 85, 98—100.
Ceriņa A., Sorokins V. Atmosfēras attīstība zemes vēstures gaitā. 77, 105—112; il.
Cimahoviča N. Gaisa ozons — biosfēras sargs. 85, 97—98.
Cimahoviča N. Gaisa radons — labsajūtas faktors. 85, 100—101.
Kauliņš J. Dilst Zemes ozona cepure. 90, 134—135.
Mauriņa H. No kurienes nāk skābeklis? 90, 131—134.
Susters Z. Gaiss — kuru elpojam. 85, 95—97.

Atmosfēras parādības

- Alksnis A.* Ziemeļblāzma 1970. gada 8./9. martā. 72, 64—65.
Diriķis M. Ziemeļblāzmas. 68, 50—52; il.
Eiduss J. Atmosfēras optiskās parādības ziemā. 77, 61—63; il.
Eiduss J. Varavīksne — saules septiņkrāsu tilts. 77, 145—148; il.
Leiškalsns G. Lodveida zibens. 67, 153—154.
Pastors A. Lodveida zibens virs Rīgas 1970. gada 3. novembrī. 72, 115—117.
Valdmanis J. Lodveida zibens. [Novērojumi pasaulē]. 77, 93—95.
Zirnitis A. Elektriskā izlādešanās no smailēm. 66, 111—112.
Zirnitis A. Varavīksne. 68, 95—96.

Meteoroloģija un klimatoloģija

Gerts O. Tautas laika vērojumi un ticējumi. 82, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—51. [Ar redkol. papild.] Tautas laika vērojumos un ticējumos otro reizi ieejot. 83, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—53.

Grāviitis V. Vērosim ceļojošo ledul 66, 56—57.

Kleinberga R. Gaidāmā laika paredzēšana pēc atmosfēras novērojumiem. 77, 152—155.

Knaps R. Rudens vēji un akmeņi jūrmalā. 63, 137—142; il.

Mašinovskis J. Klimata maiņa zemes vēsturē. 76, 123—126.

Mauriņš A. Kā dzīvnieki un augi «prognozē» laiku. 76, 62—65.

Mauriņš A. Laika zīmes. [Laika apstākļu noteikšana pēc dzīvnieku uzvedības un augu reakcijas]. 82, 52—54.

Mauriņš A. Racionāli pragmatiskais un participāli mentālais tautas laika vērojumos un ticējumos. 83, 53—56.

Morics E. Pār Vidzemi pārbrāžas viesulis [1986. g. 7. jūnijā]. 88, 218—219.

Mūsu lasītāja korespondence [Prof. P. Lejiņa tēva J. Lejiņa pieraksti par dabas parādībām]. 72, 67.

Pastors A. Atkusnī. 71, 74—77; il.

Pastors A. Atmosfēra un kosmonautika. 77, 122—124.

Pastors A. Atmosfēra virs mums. [Atmosfēras sastāvs un cirkulācija]. 77, 203—208.

Pastors A. Bula laikā. 71, 98—102.

Pastors A. Ekstrēmais 1975. gada janvāris. 76, 65—68.

Pastors A. Hidrometeoroloģisko apstākļu gada gaita Latvijā. 68, 56—61; il.

Pastors A. Kad sākas un beidzas ledus. 89, 85—88.

Pastors A. Laiks pirms...

50 gadiem. 68, 63—64.

100 gadiem. 68, 64, 69, 114—115; 70, 260; 71 163; 72, 66; 75, 132.

150, 100 un 50 gadiem. 73, 61—63.

200 gadiem. 72, 117.

Pastors A. Ledus krāvumi Rīgas jūras līcī. 64, 55—58; il.

Pastors A. Ledus sastrēgumi Lielupē. 76, 77—79.

Pastors A. Lietus un vētras. 71, 113—115.

Pastors A. Meteoroloģisko elementu gada gaita Rīgā. 76, 68—70.

Pastors A. Meteoroloģisko novērojumu sākums Latvijā. 79, 243—246; il.

Pastors A. Pirms 50, 150 un 700 gadiem. 79, 92.

Pastors A. Rudens vētras Rīgas jūras līcī. [Vēsturisks apskats]. 77, 177—179.

Pastors A. Skarbā ziemas diena. 71, 55—58.

Pastors A. Svarīgākās hidrometeoroloģiskās parādības... 1969. g. 71, 158—162; il.;

1969./1970. g. ziemā. 72, 64; 1970. g. pavasarī. 72, 83—84; 1970. g. vasarā. 72, 105; 1970. g. rudenī. 72, 113;

1970./71. g. ziemā. 73, 61; 1971. g. pavasarī. 73, 81; 1971. g. vasarā. 73, 91; 1971. g. rudenī. 73, 102—103;

1971./72. g. ziemā. 74, 88—89; 1972. g. pavasarī. 74, 93; 1972. g. vasarā. 74, 105—106; 1972. g. rudenī. 74, 116—117;

1972./73. g. ziemā. 75, 72; 1973. g. pavasarī. 75, 102—103; 1973. g. vasarā. 75, 129—130; 1973. g. rudenī. 75, 177—178.

- Pastors A.* Ūdens daļiņu cirkulācija atmosfērā. 77, 208—210.
- Pastors A.* Upes rosība [gadalaikos]. 89, 6, 10, 14, 18, 24, 28, 34, 38, 46, 52, 58, 66
- Pastors A.* Viesuļvētra 1967. gada 18. oktobrī. 69, 111—114; il.
- Rīta salnas tuvošanās pazīmes (izraksts no «Zvejnieku kalendāra 1958. gadam», 272. lpp.). 62, 86.
- Ruņģis V.* Kam ticēt, kam neticēt. [Laika prognozēšana pēc tautas novērojumiem]. 90, 247—249.
- Slaidiņš J.* Tautas senākie novērojumi gaidāmā laika paredzēšanai. 68, 76—80.
- Sproģe E.* Tautas novērojumi gaidāmā laika paredzēšanai. 77, 155—159.
- Stelle V.* Klimats pirms 20 000 gadiem un vēlāk. 77, 69—71.
- Zirnītis A.* Kā pašam noteikt laiku pēc vietējām pazīmēm. 63, 113—118; il.
- Zirnītis A.* Lausks un ūze. 66, 53.
- Zirnītis A.* Sniega kristāli un sniega pārslas. 64, 52—54; il.

Vēsturiskā ģeoloģija

- Āboltiņš O., Danilāns I., Stelle V.* Rundānu «Velna dobes» [Pauguri ar krāterveida iedobēm]. 72, 128—130; il.
- Eberhards G.* Pirmsledus laikmeta upes. [Vēsturisks pētījums]. 78, 177—182; il.
- Galeniece M.* Jūras apraktie purvi [Latvijas teritorijā]. 76, 191—192.
- Grāvītis V.* Ceļotāji akmeņi. 66, 61—63; il.
- Grāvītis V.* Kā cēlies Skaņaiskalns un tā atbalss. 77, 149—150; il.
- Grāvītis V.* Pirmie organismi — atmosfēras iekarotāji. 77, 113—118; il.
- Grāvītis V.* Zemeslodes floras un faunas attīstības ritmi. 76, 118—123.
- Jūru ģeoloģiskā vēsture Baltijā 500 miljonos gadu. 75, 182—189; il.
- Knaps R.* Kā atnākuši jūrakmeņi. [Ledus kraušanās procesā]. 86, 130—133.
- Knaps R.* No tālsenā dzintarpriežu meža līdz mūsdienų pludmalei. 65, 113—116; il.
- Kuršs V., Savaitova L.* Ģeoloģiskās laika grāmatas: Vidzemē — Lodes mālos, Kurzemes devonā un karbonā. 85, 90—93; il.
- Kuršs V.* Liepas mālu klēts. [Par devona mālu nogulumiem Cēsu raj.]. 82, 212—213.
- Maļinovskis J.* Par ģeoloģiskās vēstures periodiskumu un nākotnes ģeoloģisko notikumu zinātnisku paredzēšanu. 70, 172—175; il.
- Stelle V.* Pirmie augi Latvijas teritorijā. 80, 177—179.
- Stelle V.* Pirms Batijas jūras (pēdējais gadu miljons). [Zemes reljefs pirms jūras rašanās]. 75, 189—191.
- Stelle V.* Senatnes dzīvības liecinieki — ziedputekšņi. 90, 122—124.

Mineraloģija. Derīgie izrakteņi

- Apinīte I.* Latvijas nogulumiežu minerālais sastāvs. 80, 115—117.
- Eiduks J.* Brocēnu kaļķakmens izmantošanas uzsākšanas [30 gadu] atcerei. 63, 91—93.

- Eiduks J., Grosvalds I.* Vietējo derīgo izrakteņu izmantošana senāk un tagad. 76, 162—167; il.
- Freimanis A.* Kurzemes naftas iegulas un to izcelšanās (sakarā ar to atklāšanas 10 gadu jubileju). 73, 176—181; il.
- Freimanis A.* Latvijas pazemes gāzu sastāvs. 73, 185—188.
- Gode H.* Kristālu uzbūve. 80, 112—114.
- Grāvītis V.* Arī minerāliem ir savas «cenozes». 80, 124—127.
- Grāvītis V.* Dolomīta un kaļķakmens klintis. 89, 138; il.
- Grāvītis V.* Dzintarjūras dzintars. 71, 126—129; il.
- Grāvītis V.* Rīgas profesors atklāj nepazītu minerālu [melnikovītu pirms 75 gadiem]. 87, 155.
- Kalniņš M.* Latvijas derīgo izrakteņu ieguve un izmantošana 1963. gadā. 63, 75—80; il.
- Karpickis V.* Pirmie naftas atklājumi Latvijā. 65, 72—75; il.
- Kuršs V.* Latvijas PSR derīgo izrakteņu resursi. 80, 140—143.
- Kuršs V.* Pa senā ledāja kušanas ūdeņu ezeru pēdām. 69, 54—57; il.
- Maļinovskis J.* Derīgo izrakteņu veidošanās periodiskums. 76, 115—118.
- Nagle A.* Sastingušais skaistums upju kraujās. [Kalcīta kristāliņi]. 74, 79—83; il.
- Namesņikovs A., Bergmanis V.* Vai Baltijas jūrā ir derīgie izrakteņi? 75, 218—220; il.
- No Latvijas PSR Zemes dzīļu kodeksa. 80, 27, 31, 35, 39, 43.
- Ošis F.* Latvijas naftas sastāvs. 73, 181—185.
- Ozoliņa N.* Visvecākie ieži Latvijā. 68, 53—56; il.
- Plaudis Ā., Grāvītis V.* Smilšakmens iežāji. 89, 137—138.
- Purmalis A.* Par sudraba atradnēm Latvijā [starp Sēlpili un Alteni]. 81, 305—306.
- Saulīte A.* Dzintars un dzintara priedes. 94, 97—101.
- Sorokins V.* Pavasara akmens ziedi. [Sāju kristālu veidojumi]. 63, 102—105; il.
- Stinkule A.* Gipšakmens — mūsu spožums vai posts? 94, 108—111.
- Stinkule A.* Slokšņu māli — kārtā virs kārtas. [Ģeoloģisko notikumu datēšana]. 82, 93—95.
- Vilks K.* Dzintara iekštelpas. [Dzintars zem lupas]. 75, 168—171.
- Viimba B.* Mūsu ezeru dzīļu bagātības. 67, 185—186.

Paleontoloģija

- Aleksāne B.* Jauns seno adatādaiņu pārakmeņojuma atradums Latgalē. [Ludzā]. 73, 169—171.
- Aleksāne B.* Pārakmeņota jūras eža pirmais atradums Latvijā. [Saldus raj.] 72, 124—127; il.
- Avotiņa A.* Papildināsim dabas muzeja ekspozīciju [ar senu Latvijas dzīvnieku atliekām]. 66, 47.
- Blese J.* Devona zivju atradumi Koknese. 65, 68—72; il.
- Fridrihsone Ā.* Mūsu vissenākās jūras un to iemītnieki (pirms 600—500 miljoniem gadu). 75, 179—181; il.
- Gailīte L.* Posmkāju tipa pārstāvji Latvijas ordovika un silūra nogulumos. 73, 165—169; il.
- Galeniece M.* Ko stāsta kūdrā atrastie augi. 70, 212—216; il.
- Graudiņa L., Grāvītis V., Birķis A.* 2450 miljonu gadu vecs pamats zem mūsu kājām. 71, 133—140; il.
- Grāvītis V.* Kā pirms 300 miljoniem gadu slimojuši jūras pleckāji. 67, 149—150; il.

- Grāvītis V.* Kādas vērtības glabā paleontoloģiskie dabas pieminekļi. 73, 173—175; il.
- Grāvītis V.* Paleontoloģiska kolekcija un tās autors Teodors Kamšs. 79, 147—150.
- Grāvītis V.* Palīdzēsim vākt paleontoloģiskos atradumus. 80, 260—262.
- Grāvītis V.* Perlamutra gliemežnīcas. 74, 83—87; il.
- Grāvītis V.* Pirmie ceļotāji leduslaikmeta upēs. [Gliemenes]. 66, 75—76.
- Juškevičs V.* 150 miljonu gadu vecs koks [Saldus raj.]. 62, 114—116; il.
- Kučers J.* Leduslaikmeta liecinieki. [Seno dzīvnieku atliekas]. 64, 48—51; il.
- Ljarska L.* Latvijas senseno saldūdens baseinu mugurkaulnieki. 78, 182—185; il.
- Ljarska L.* Veselu bruņu zivju eksemplāru pirmatradumi Latvijas devona nogulumos. 72, 121—124; il.
- Nagle A.* Baltijas devona zivis. 82, 211—212; il.
- Putāns B.* 10 000 gadu kalendārs purvos pēc radiooglekļa metodes. 70, 216—219; il.
- Sloka J.* Akmens laikmeta lomi. 89, 47, 53.
- Sorokins V.* Devona zivju palieku atradumi Kupravas apkārtnē. 79, 173—175.
- Sorokins V.* Saulkalnes rifveida sēkļa paleoekoloģiskā zonalitāte. 80, 133—138; il.
- Stelle V.* Abinieku atliekas ledus laikmeta nogulumos pie Druvienas. 73, 171—172; il.
- Ulste R.* Graptolīti Latvijas silūra nogulumos. 74, 145—147; il.
- Upenieks J.* Stāsta devona vēži Lodes mālos. 90, 234—235; il.

BIOLOĢIJA

Vispārīgi raksti

- Arājs K.* Krišjānis Barons — par Čārlzu Darvinu. 82, 209—210.
- Auseklis J.* Ekoloģiskās un bioķīmiskās parādības plāvās un ganībās [ziemā]. 80, 54—55. ... [pavasari]. 80, 63. ... [vasarā]. 80, 76—77. ... [rudeni]. 80, 86—87.
- Auseklis J.* Ekoloģiskās un bioķīmiskās parādības tīrumā [ziemā]. 80, 53. ... [pavasari]. 80, 61. ... [vasarā]. 80, 75—76. ... [rudeni]. 80, 85.
- Būmeisters V.* Bioloģiskie ritmi. [Bioritmoloģija cilvēka dzīvē]. 76, 129—134.
- Dzīvās dabas attīstības ilggadīgā gaita dažās raksturīgākās vietās Latvijas PSR vasarā [Tabula]. 73, 88—89. ... rudeni. 73, 102—103.
- Heringa M.* Par ekoloģisko programmu skolās. 89, 248—249.
- Kalniņš T., Vimba E.* Smaržas dabā, un kā mēs tās uztveram. 77, 75—80; il.
- Kasparsons Ģ.* Organismu bioloģiskie sakari. [Par ekoloģiju]. 73, 66—69.
- Klimpiņa A.* Jonizējošie izstarojumi — palīgs kaitīgo kukaiņu apkarošanā. 64, 95—96.
- Kreichbergs O.* Augs kustas, augs gatavs laika pārmaiņai. 84, 70—75; il.
- Kumsāre A.* Planktons un tā nozīme ūdens baseinu bioloģijā. 63, 100—101.

- Kundziņš M., Vimba E.* Rudens pie juras. 64, 106—109.
- Langenfelds V.* Kāpēc dažiem kokiem rudenī nenobirst lapas? 71, 66—67.
- Luggina I.* Deg maldīguņu acis. 89, 109—111.
- Maļinovskis J.* Biosfēras ritmi. 80, 179—182.
- Mauriņa H.* Augi gatavojas ziemai. [Augu dziļā miera periods]. 76, 103—106.
- Mauriņa H.* Kas liek ziedam atvērties un aizvērties. 82, 68—72.
- Mauriņa H.* Lai izdzīvotu un saņemtos spēkos. [Par augiem miera periodā]. 83, 81—83.
- Mauriņa H.* «Lapas dzeltenās un tumši sārtās...» [Par augu pigmentiem]. 82, 80—81; il.
- Mauriņa H.* No lazdas zieda līdz rudzu ziedam. [Par augu fizioloģiskā miera periodu]. 76, 79—82.
- Mauriņš A.* Bioritmoloģija — senā un modernā. 83, 57—59; il.
- Mauriņš A.* Ekoloģiskais domāšanas veids. 82, 112—115.
- Mauriņš A.* Kalendāriskums dzīvajā dabā. 81, 284—288.
- Mauriņš A.* Svešzemju kokaugu sēkļu prognozes. 65, 118—119.
- Meisters J.* Daži dabas untumi Ziemeļvidzemē. 70, 201—202; il.
- Melecis V.* Dzīvība mums zem kājām. 80, 159—164.
- Pelse B.* Kāpēc kokam vajadzīgs miegs. 83, 77—79.
- Poikāns M.* Viens bez otra nevar — zieds un kukainis. [Par augu apputeksnēšanu]. 84, 64—70; il.
- Praulīte G.* No sirdspuksta līdz diennaktij. [Organismu sistēmu pakļautība diennakts izmaiņām]. 83, 62—64.
- Ramans Kamils, jaunākais.* Cilvēks šodienas pilsētā. [Tās ietekm uz apkārtējo vidi]. 88, 89—91.
- Ruža L.* Cilvēks pasaules ritmu vidū. [Par bioritmiem]. 86, 61—62.
- Skudra A.* Kāpēc kokiem ne katrs ir sēkļu gads? 83, 149—151.
- Stelle V.* Putekšņi gaisā. [Putekšņu koncentrācija un alerģija]. 77, 95—97; il.
- Valdmanis J.* Vai atmosfēras elektriskais lauks ietekmē bioloģiskos procesus? 77, 216—217.
- Vilks K.* Bioloģiskie pulksteņi. 72, 79—81.
- Vuškāns J.* Par brīnumiem bez brīnumiem. [Reti sastopamas parādības dabā]. 87, 141—142.
- Zirnitis A.* Dzīvās dabas sezonālā attīstības gaita. 73, 77—80.
- Zvirgzds A.* Kā pazīt kokus un krūmus ziemā. 65, 63—66.

Saules un Mēness ciklu ietekme uz dzīvo dabu

- Biedriņš B.* Bet ja ravējam pēc Mēness? 85, 66.
- Biedriņš B.* Kad cirsti vijolēm koki? 85, 66.
- Biedriņš B.* Rēķināties vai nerēķināties? Eksperimentēsim! [Mēness stāvoklis pie debesīm un kultūraugu attīstība]. 86, 72.
- Biedriņš B.* Tici vai netici. [Par Mēness fāžu ietekmi]. 84, 57—58.
- Biedriņš B.* Un tomēr fāzes ietekmē! [Par Mēness fāžu ietekmi uz augiem]. 83, 72—73.
- Biedriņš B., Cimahoviča N.* Par Mēness fāzēm — ar skaitļotāju. 87, 127—130.
- Būmeisters V.* Kāpēc apendicīti nāk sērijām? 85, 88—89.
- Būmeisters V., Cimahoviča N.* Kosmosa raida, un dzīvība atsaucas. 87, 124—126.

Cimahoviča N. Epidēmijas nāk un iet. [Saules ietekme uz infekciju izraisītājiem]. 83, 111—113; il.

Cimahoviča N. Kosmoss, mēs un sabiedrība. 90, 136—137.

Cimahoviča N. Mēs visi esam saules bērni. 88, 105—107.

Dolacis J., Griškāns R. Par plūdmaiņu ritmiem. 88, 124—128.

Gerts O. Paaudžu paaudzes ar to rēķinājas. [Mēness nedēļas un lauka darbi]. 86, 66—72.

Girupnieks J. Ko mums dod saules stari. 66, 76—80.

Redliha A. Dzīvnieku vairošanās lunārais periodiskums. 72, 102—103.

Rjapolova N. Kam klauša nēģi, zuši, laši. [Mēness fāžu ietekme uz zivju nozveju]. 82, 78—79.

Rudzītis K. Saules darbības ciklu ietekme uz bioloģiskām norisēm. 67, 165—167.

Ruža L. Paisumi un bēgumi dzīvajā dabā. 83, 69—72.

Valujeva Z. Saules starojuma intensitātes grafiks un optimālais saulpošanas laiks. 63, 118—120.

Veinberga A. Smalkās saites ar Zemi. [Mēness fāžu ietekme uz dzīvību uz Zemes]. 84, 53—57.

Viksne J. Maksimumi un minimumi dzīvnieku dzīvē. [Dzīvnieku skaita dinamika]. 82, 98—101; il.

Biofizikālais efekts

Bērziņa L., Orbidāns J., Dolacis J., Vimba E., Būmeisters V. Āderes novēroju, izjūtu, spriežu. 85, 121—129; il.

Biedriņš B. Ko kukaiņi meklē virs āderēm. (Par āderēm un par rīkstniekiem). 86, 136.

Cimahoviča N. Domu pārraide — fiziķa skatījumā. 90, 128—131.

Cimahoviča N. Kā reakcijas mainās virs āderēm. (Par āderēm un par rīkstniekiem). 86, 136—137.

Dolacis J. Kas dziid ūdens āderu balsi. [Par āderu ietekmi uz floru, faunu un cilvēku]. 82, 159—164; il.

Dolacis J. Par Latvijas rīkstnieku centieniem. 88, 128—131.

Dolacis J. Rīkstnieki domā un dara. 83, 155—160; il.

Dolacis J. Virs āderēm novērots. [Tautas ticējumi no rīkstnieku viedokļa]. 84, 101—104.

Jaunķiķis V. Kā Bērziņtēvs cēla sev māju (Par āderēm un par rīkstniekiem). 86, 139.

Kalniņš T. Ūdens āderu efekts — zinātnisko pētījumu objekts. 81, 152—155.

Ligers J., Priedītis J., Orbidāns J. Virs āderēm esmu novērojis: govīs, bites, putnus, citus dzīvniekus un augus. 84, 104—108; il.

Majevs A. Aizvien nav miera ap āderēm. 88, 231—233.

Markevičs V. Kā paredzēt akas dziļumu. (Par āderēm un par rīkstniekiem). 86, 137—138.

Mežmalis P. Cik dažādas ir šīs ietekmes. (Par āderēm un par rīkstniekiem). 86, 139.

Ogiļoi A. «Burvju rīkstīte» jeb biofiziskais efekts. 70, 190—192; il.

Botānika

Ābele G. Augi uzzied arī naktī. 71, 108—109.

Ābele G. Floras aizsardzības problēmas. 80, 250—252.

- Birkmane K., Tabaka L.* Izmainās Latvijas augu sugu saraksts. 76, 159—162.
- Čaupale T.* Ziedu pulkstenis un ziedu kalendārs. 62, 83—85.
- Isakovs V.* Ko lapas stāsta par kokiem. 90, 85—90.
- Liepa I.* Koku gadskārtu viļņainais raksts. 83, 102—105.
- Mauriņa H.* Bet vai vienmēr tā ir rasa? [Gutācija]. 82, 85—86.
- Mauriņa H.* «Ūdeni, kalstam!» [Sausuma ietekme uz kultūraugiem]. 76, 91—93.
- Riekstiņš I.* Lūdzu, iepazīstiet — egle. 87, 76—81; il.
- Rudzroga A.* Dzīvības ķēdes sākumposms — gada ciklā. 90, 119—122; il.
- Spalte E.* Kāds diriģents nosaka šīs gadskārtas? [Koksnes gadskārtas un klimats]. 82, 101—104.
- Spalte E.* Koki — informācijas avots. [Par koku gadskārtām]. 73, 56—59.
- Tabaka L.* Augu ģenētiskā fonda saglabāšana Latvijas PSR. 79, 271—275; il.
- Vimba E.* Baltijas botāniķu tradīcijas. 70, 222—224; il.
- Vimba E.* Kā izplatās augu augļi un sēklas. 63, 132—135.
- Vimba E.* Lido sēklas, lido augļi. 77, 179—181.
- Vimba E.* Pavasara savvaļas ziedu bagātība. 74, 89—93; il.
- Vimba E.* Visa laba jāpužāle... [Par augiem, ko apzīmē par jāpuzālēm]. 84, 76—78; il.
- Vuškāns J.* Dabas ziedu poētika — vārdos un krāsās. 82, 151—152.
- Zviedris A.* Koku gadskārtas. 68, 68—70.
- Zvirgzds A.* Augi no pretstatu zemes [Kuriļu salām]. 69, 100—102.
- Zvirgzds A.* Skujās ierakstītā labsajūta. [Skuju koku augšanas apstākļi]. 82, 91—93.

Augi un vide

- Ābele G., Rudzroga A.* Dzērves avotu ziedaugu un aļģu flora (Liepājas raj. Apriķu ciemā). 78, 170—171.
- Birkmane K.* Dabiskās pļavas un augu dzīves formas [ziemā]. 80, 55—56.
- Birkmane K.* Pļavu augi [pavasārī]. 80, 63—64. ... [vasarā]. 80, 77—78. ... [rudeni]. 80, 87.
- Burka A.* Retāk sastopamie augi Lejasciema apkārtnē. 72, 81—83.
- Druvietis R.* Ziemas īpatnības purvā. 80, 58—59.
- Druvietis R.* Purvs pavasarī. 80, 68—73.
- Druvietis R.* Purvi vasarā. 80, 81—83.
- Druvietis R.* Rudens īpatnības purvā. 80, 89—91.
- Rēriha I.* Pļava bez cilvēka. 88, 92—94.
- Sēnere E., Vimba E., Sternbergs M.* Par vienu pļavas kvadrātmētru. 88, 107—110.
- Sulcs V.* Par piejūras pļavām. 88, 113—117.
- Tabaka L.* Purva veģetācija [ziemā]. 80, 56—57. ... [pavasārī]. 80, 64—66. ... [vasarā]. 80, 78—79. ... [rudeni]. 80, 87—89.

Fenoloģija

- Borlsouškis M.* Fenoloģi — visur, savos novados. 89, 239—241.
- Cimahoviča N.* Putns saka, ko praktiķim darīt. [Fenoloģiskie novērojumi un ražas]. 86, 133—135.
- Kasparsons Ģ.* Fenoloģiskas ziņas par mūsu dzīvniekiem [un viņu

dzīves cikla... fāzes]. 73, 59; ...ziemas. 73, 60; ...pavasara. 73, 76; ...vasaras. 73, 99; ...rudens. 73, 90.

Lipsbergs J. Kā jāveic putnu fenoloģiskie novērojumi. 79, 81—87.

Lipsbergs J. Putnu fenoloģiskā novērošana. [Vēsturisks apskats]. 78, 69—75; il.

Simane A. Dabas kalendārs laikmetu griežos. 81, 280—283.

Sproģe E. Bioklimatiskās sezonas Latvijā. 79, 67—71.

Sproģe E. Fenoloģisko parādību dinamika. 76, 82—83.

Sproģe E. Kļūsim par fenoloģisko novērojumu korespondentiem. 79, 77—81.

Sproģe E. Svarīgākās fenoloģiskās parādības... 1970. g. pavasarī. 72, 84—86; 1970. g. vasarā. 72, 106; 1970. g. rudenī. 72, 113—115; 1973. g. pavasarī. 75, 103—105; 1973. g. vasarā. 75, 130—131; 1973. g. rudenī. 75, 178.

Svinka E. Aktīvi iesaistīsimies fenoloģiskajos novērojums. 65, 75—79.

Svinka E. Augu dzīve pavasarī. 63, 98—100.

Zirņītis A. Dabas dzīves ritms... 1972. g. pavasarī. 74, 98; 1972. g. vasarā. 74, 106; 1972. g. rudenī. 74, 118.

Zirņītis A. Dabas kalendārs gadsimtu gaitā. 71, 151—156; il.

Zirņītis A. Ražīgais laiks. [Rudens]. 71, 115—116.

Zirņītis A. Snaudošie pumpuri [ziemā]. 71, 59—60.

1971. gada... fenoloģiskās parādības [Tabula]... vasaras. 73, 88—89; ...rudens. 73, 100—101.

Ozola L. Fenoloģiskās parādības... [Tabula]... 1972. g. pavasarī. 74, 94—97; 1972. g. vasarā. 74, 106—107; 1972. g. rudenī. 74, 116—117.

1973. g. pavasarī. 75, 102—103; 1973. g. vasarā. 75, 130—131; 1973. g. rudenī. 75, 176—177.

1974. g. pavasarī. 76, 84—87; 1974. g. vasarā. 76, 98—99; 1974. g. rudenī. 76, 108—109.

1975. g. pavasarī. 77, 84—87; 1975. g. vasarā. 77, 162—163; 1975. g. rudenī. 77, 184—185.

1977. g. pavasarī. 79, 88—91; vasarā. 79, 108; rudenī. 79, 124—125.

1978. g. vasarā. 80, 82—83; rudenī. 80, 92—93.

1979. g. pavasarī. 81, 78—81; vasarā. 81, 96—97; rudenī. 81, 106—107.

1980. g. pavasarī. 82, 312—315; vasarā. 82, 316—317; rudenī. 82, 318—319.

1981. g. pavasarī. 83, 86—89; vasarā. 83, 90—91; rudenī. 83, 92—93.

1982. g. pavasarī. 84, 66—69; vasarā. 84, 72—73; rudenī. 84, 74—75.

1983. g. pavasarī. 85, 70—73; vasarā. 85, 74—75; rudenī. 85, 76—77.

1984. g. pavasarī. 86, 76—79; vasarā. 86, 80—81; rudenī. 86, 82—83.

1985. g. pavasarī. 87, 84—87; vasarā. 87, 98—99; rudenī. 87, 112—113.

1986. g. pavasarī. 88, 66—69; vasarā. 88, 78—79; rudenī. 88, 84—85.

Andžejevska E. Fenoloģiskie novērojumi... 1987. g. pavasarī. 89, 90—93; vasarā. 89, 102—103; rudenī. 89, 110—111.

1988. g. pavasarī. 90, 86—89; vasarā. 90, 100—101; rudenī. 90, 112—113.

1989. g. pavasarī. 91, 228—231; vasarā. 91, 132—133; rudenī. 91, 234—235.
 1990. g. pavasarī. 92, 158—161; vasarā. 92, 162—163; rudenī. 92, 164—165.
 1991. g. pavasarī. 93, 144—147; vasarā. 93, 148—149; rudenī. 93, 150—151.
 1992. g. pavasarī. 94, 76—79; vasarā. 94, 80—81; rudenī. 94, 82—83.

Sporaugi

Sēnes

- Bērza E.* Garduma sēnes. 87, 104—106.
Lūkins V. [Iesim pļavā:] lasīt sēnes. 88, 99—100; 2 lpp. il.
Lūkins V. Lai sēnes mežos neizniktu. 79, 114—115.
Lūkins V. Maldugunis mežā. [Praulū spīdēšana]. 68, 106—108; il.
Lūkins V. Par sēņu «raganu riņķiem». 87, 143; il.
Lūkins V. Uzmaniģi pret kailo mieteni! 81, 142—143; il.
Lūkins V. Vai piepes ir ēdamas? 79, 104—106; il.
Pīterāns A., Vimba E. Par raganu splaudekļiem. [Putcīkāžu dzimtas kāpuru izdalījumi vai glotsēnes]. 89, 162—164.
Vimba E. Arī jūs varat palīdzēt [sniedzot ziņas par makroskopisko sēņu izpatību Latvijā]. 68, 99—102; il.
Vimba E. Aug sēnes zem šodienas lietus. Kā lasīsīm? 92, 152—156.
Vimba E. Jūrmalas sēnes. 75, 174—177; il.
Vimba E. Kas tas murķelis isti ir? 94, 104—106; 1 lpp. il.
Vimba E. Mūsu indīgākā sēne. [Zaļā mušmire]. 67, 180—181; il.
Vimba E. Pazīsīm sēnes. 62, 117—120; il.
Vimba E. Sēnes — arī ūdenī. 89, 107—109; il.
Vimba E. Sēnes kā siena klēpji. 82, 156—158.
Vimba E. Sēnes latviešu tautasdziesmās. 94, 106—108.
Vimba E. Sēnes var vākt arī ziemā! 71, 65—66.

Sūnas

- Āboliņa A.* Kad aug un attīstās sūnas. 72, 61—63.
Āboliņa A. Meža sūnas. 65, 110—112; il.
Āboliņa A. Par avotu un strautu sūnām. 89, 160—161.
Āboliņa A. Sfagnu sūnas un to praktiskā nozīme. 79, 275—278; il.
Āboliņa A. Spulgsūna. 69, 115—117; il.
Āboliņa A. Sūnas Daugavas ielejā. 91, 95—97.
Āboliņa A. Sūnas un to substrāts. 80, 168—173; il.

Paparžaugi

- Eglīte Z.* Papardes Daugavas krastos. 91, 100—103; il.
Vimba E. Vai jūs pazīstat papardes? 68, 92—95; il.

Ķērpji

- Pīterāns A.* Amfibiskie ķērpji. 78, 119—120; il.
Pīterāns A. Daugavas ielejas ķērpji. 91, 98—100.
Pīterāns A. Ķērpji dzīvo un runā. 90, 75—77; il.
Pīterāns A. Ķērpji stāsta cilvēkam — ieklausīsīmies. 92, 143—146
Pīterāns A. Ķērpji un to izmantošana. 64, 109—112.

- Pīterāns A.* Ķērpji un to substrāts. 80, 164—168; il.
Pīterāns A. Par ūdens ķērpjiem. 89, 159—160.
Pokule A. Kas ir kladonijas? 70, 219—220; il.

Aļģes

- Kalnozols P.* Fitoplanktona attīstība. [Par aļģēm mūsu ūdeņos]. 75, 86—90; il.
Pīterāns A. Iepazīsim ūdensbaseinu aļģu daudzveidību! 69, 85—90; il.
Pīterāns A. Mikroskopisko augu pasaulē. 74, 98—101; il.
Rudzroga A. Aļģes stāsta par ūdeni — ieklausīsimies! 92, 146—148.
Rudzroga A. Avotu aļģu flora ziemā. 78, 61—63; il.
Vimba E. Mikroskopisko aļģu pasaulē. 78, 107—110; il.

Ziedaugi

- Ābele G.* Neaizskar mani! [Sprigane]. 66, 110—111; il.
Ābele G. Reti un aizsargājami ūdensaugi. 78, 168—170.
Bambelovskis A. Pundurbērzs Cēsu apkārtnē. 72, 103—105.
Birkmane K. Ziemzaļie augi. 63, 83—85.
Buķevics A. Par sarkano āboliņu. 88, 120—122.
Cepurīte B. Par orhideju pļavām. 88, 110—112.
Cepurīte B. Un naktsvijoles reibinoši tvan. 89, 94—95.
Cinovskis R. Par jūras pilādžiem. 89, 164—165.
Eglīte Z. Lādas ūdensrozes aug mūsu ūdeņos? 83, 147—149; il.
Fatare I. Pār pļaviņu pāriedama, pļavas dziesmu nodziedāju.. [Pļavu augi gadalaikos]. 88, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—51.
Fatare I. Par upju ieleju retajiem augiem. 89, 157—159.
Fatare I. Retumi Daugavas leņās. 91, 91—95; il.
Fatare I. Rudens vēlziede Latvijas florā. 79, 116—120; il.
Kagaine M. Baltais āmulis bargajā ziemā. 81, 141.
Rasiņš A. Izmaiņas Latvijas augstāko augu florā pēdējos 50 gados. 73, 155—164; il.
Rasiņš A. Pirms ieviest jaunu sugu — iepazīsimies! 92, 149—152.
Tabaka L. Mūsu mežu retie un skaistie augi. 65, 86—88.
Vēriņš A. Krāšņās savvaļas puķes. 64, 88—92; il.
Vimba E. Augi, kuriem nav zaļuma. [Parazitiskie augi]. 82, 152—154; il.
Vimba E. Ezerrieksts — mūsu ūdeņu floras retums. 78, 129—130.
Vimba E. Vai pazīstat šos ūdensaugus? 78, 114—119; il.

Ārstniecības un indīgie augi

- Apajā Dz.* Uzmaniģi — indīgie augi! 66, 91—92; il.
Auna Z. Kādos gadalaikos jāievāc ārstniecības augi? 62, 109—113.
Kolmane S. Kādus ārstniecības augus ieteicams vākt. 67, 159—162; il.
Kolmane S. Kas jāzina par ārstniecības augu vākšanu. 67, 158.
Pētersone A. Kaitīgie augi pļavās un ganībās. 67, 174—175.
Pētersone A. Par kosām. 67, 154—155.
Rubine H. Ārstniecības augi latviešu dārzos. 93, 156—160.
Rubine H. Ārstniecības sēnes. 87, 106—109.

Rubine H. Ārstniecības vielu saturs izmaiņas augos [vasarā]. 76, 89—91; il.

Rubine H. Aug augi gar ceļa malām. Vai vāksim? 92, 156—161.

Rubine H. Iesim plavā: vākt zāles. 88, 96—99.

Rubine H. Katrai zālītei savs laiks. 83, 85—93.

Rubine H. Mūsu mežu bagātības... Aptiekai. 87, 90—92.

Rubine H. Par strautu un avoksnāju ārstniecības augiem. 89, 155—157.

Rubine H. Par tibetiešu medicīnas augiem. 88, 117—120.

Simkūnaite E. Ārstniecības augu īstais laiks. 92, 162—166.

Vimba E. Aļģes medicīnā. 67, 142—143; il.

Vimba E. Vai jūs pazīstat arniku? 67, 176—177; il.

ZOOLOĢIJA

Vispārīgi raksti

Bulgarina S. Lai aprunātos ar dzīvnieku. [Par Rīgas zooloģisko dārzu]. 82, 311—315.

Grigulis K. Viņi pārziemo dzimtenē. 71, 60—65; il.

Kasparsons Ģ. Baltijas jūras faunas bagātības. 75, 236—237.

Kronītis J. Mežs dzīvo — un gaida mūs. [Meža dzīvnieki un putni gadalaikos]. 87, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—51.

Laganovska R., Kačalova O. Jūras organismu dzīve pavasarī. 75, 91—93. ... vasarā. 75, 120—122.

Liepa R. Zooplanktona saules deļa. 85, 57—59.

Lukševičs E. Šis dzīvnieku dažādās 24 stundas. [Par «bioloģisko pulksteņi»]. 83, 64—66.

Mihelsons H. Dabas pašregulācijas likums teorijā un praksē. 82, 116—118.

Parele E. Nemiera pasaule zem ledus. [Par ūdens dzīvniekiem ziemā]. 83, 79—81.

Parele E. Zoobentoss un tā dzīves vide iekšējos ūdeņos. 80, 174—176.

Priedītis A. Meža dzīvnieki mežā — un cilvēks to vidū. 87, 131—133.

Priedītis A. Nemiera faktors un savvaļas dzīvnieki. 82, 133—135.

Redliha A. Dzīves spoguļi — gliemežnīcas, zvīņas, ragi [Dzīvnieku vielmaiņas intensitāte]. 82, 89—91; il.

Rūtenberga Dz. Gulēšana vai snauda? [Par ziemas guļu]. 82, 82—84.

Sloka N. Gadalaiku ietekme uz zooplanktonu. 71, 109—110; il.

Sloka N. Jūrmalas liedagā izskalotie dzīvnieki. 66, 105—106; il.

Spuris Z. Ūdensdzīvnieki ziemā. 78, 58—61.

Spuris Z. Zemūdens fauna rudenī. 78, 126—129.

Strauss U. Mācīsimies lasīt baltajā un zaļajā grāmatā. [Zīdītāju dzīvnieku un putnu pēdas]. 62, 64—72; il.

Trauberga H., Uzāre D. Zivju pulksteņi ap saules lēktu un rietu. Renge. Menca. 82, 74—77; il.

Vilka I. Kā dzīvnieki domā? 83, 144—146.

Bezmugurkaulainie

Vispārīgi rakstl

- Daija G.* Jāņtārpiņi. 70, 196—199; il.
Eberhards Ģ. Kad Gaujas dzelmē pērlenes auga. 92, 168—169.
Spuris Z. Bezmugurkaulnieki pavasara ūdeņos. 78, 88—94; il.
Spuris Z. Bezmugurkaulnieki — zivju barības objekti ezeros. 78, 102—105.
Spuris Z. Zemūdens bezmugurkaulnieki pasaulē vasarā. 78, 99—102.
Sternbergs M. Cik zemes hektārā slietu? 85, 108—109.
Sternbergs M. Pērļu zvejnieku laiki beigušies. 89, 152.

Vēži

- Grapmane L.* Audzēsim vēžus. 78, 105—106.
Kasparsons Ģ. Tādas neistas zivtiņas... [Mizīdu vēžiši]. 75, 104.
Kundziņš M. Vēži mūsu ūdeņos. 63, 122—125.

Kukaiņi

- Grinbergs A.* Kukaiņi sniegā. 66, 54; il.
Kaucis A. Kāpēc rūsganās meža skudras ir derīgas. 76, 93—94.
Kaucis A. Sabiedriskie kukaiņi skudras. 72, 95—97; il.
Kaucis A. Sabiedriskie kukaiņi ziemā. 67, 145—146.
Kaucis A. Skudras starp draugiem un ienaidniekiem. 85, 117—120; il.
Kundziņš M. Pirmie pavasara tauriņi. 66, 72—73; il.
Redliha A. Malārijas odi un malārija Latvijas PSR. 69, 90—92; il.
Rūtenberga Dz. Kā jāņtārpiņa «laterna» nomaina sienāža «dziesmu». 83, 66—69.
Rūtenberga Dz. Maijvaboles dzīves ritums. 85, 84—86.
Spuris Z. Dzīvnieki konstruktori. 74, 108—112.
Spuris Z. Siseņi un sienāži. 66, 89—91; il.
Spuris Z. Spārnotie asinssūcēji. 67, 162—164.
Spuris Z. Spāru masu lidojumi. 64, 73—75.
Spuris Z. Zirnekļi. 66, 109.
Smits V. Kukaiņu ziemošana. 64, 61—63; il.
Sternbergs M. Kā neparastībā jutās zirnekļi, vaboles? 85, 106—107.
Sternbergs M. Kam daba ierādījusi odiem nišu? 88, 62—64.
Sternbergs M. Kas plāvā lido, dūc un san? 88, 70—72; 2 lpp. il.
Sternbergs M. Smilšlapsene. 92, 261—262.
Sternbergs M. Tanis. [Māņzirneklis]. 93, 262—264.
Sternbergs M. Tās kukaiņu dzīves dienas un nakts. 82, 72—74.
Sternbergs M. Vasaras gaisa jūrā peld: kukaiņu skaņu un smaržu pasaule. 90, 92—95.
Sternbergs M. Zirneklis — draugs. [Par zirnekļu dzīvi]. 81, 145—146.
Sulcs A. Latvijas tauriņu pasaulē. 77, 80—83; il.
Vilka M. Uz derīguma un kaitīguma šķirtnes. [Par derīgiem kukaiņiem]. 86, 114—116; il.
Zariņš I. Vērojumi uz skudru taciņas. 73, 81—82.

Zivis. Apaļmutnieki

- Andrušaitis G.* Aizsargāsim zivis nārsta laikā. 62, 73—76; il.
Andrušaitis G. Zivju ceļojumi. 63, 89—91.

Cimdiņš P. Arī zivīm vajadzīgs gaiss [ziemā zem ledus]. 77, 68—69.

Cimdiņš P. Zivju slāpšana, un kā to novērst. 79, 59—62.

Eglīte R. Gads aiz gada zušu dzīvē. 86, 91.

Eglīte R. Nedaudz par nēģiem. 71, 95—96, il.

Kačalova O. Kukaiņi kā zivju barība. 63, 124—128; il.

Kundziņš M. Zivs mūža kalendārs. [Zviņas]. 66, 82—84; il.

Leja K. Zivju aizsardzība nārsta laikā. 79, 71—73.

Pintāns P. Citi Atlantijas viesi. [Retas zivis Baltijas jūrā]. 75, 250.

Rjapolova N. Lai nēģi nenonāk Sarkanajā grāmatā. 86, 125—126.

Rjapolova N. Lielā diriģente un paklausīgās zivis. [Saules aktivitātes ietekme uz zivīm]. 83, 110.

Sloka J. Dzīve zem ledus. 70, 167—169; il.

Sloka J. Zivju migrācijas. 66, 66—68; il.

Sternbergs M. Gliemeņu auklētās zivis. 89, 35.

Vitiņš M. Kā iezīmē zivis. 75, 171—174; il.

Vitiņš M. Kāds mūsu plekstes mūžs? 85, 110—111.

Ziediņš P. Dzīve zem ledus. [Par zivju dzīvi]. 75, 67—72.

Abinieki. Rāpuļi

Caune I. Varde — kanibāls. 81, 143—144.

Eipurs I. Rets iemītnieks Latvijā — varžukrupis. 82, 158—159.

Kasparsons G. Vardes perspektīva. [Abinieki Latvijā]. 78, 84—88.

Kundziņš M. Kas jāzina par čūskām. 65, 106—109; il.

Lagzdiņš G. Rāpuļi un abinieki pavasarī. 76, 73—75.

Luta K. Gludenā čūska Mērsragā. 74, 112.

Sloka J. Lauksaimniecībā derīgie un kaitīgie abinieki. 64, 75—76; il.

Putni

Baltvilks J. Ipaši aizsargājami Latvijas putni. 69, 72—76; il.

Baltvilks J. Nakts putni. 68, 81—83; il.

Baltvilks J. Stārķu aizsardzībai. 69, 82—85; il.

Baumanis J. Medības ar magneto fonu. 79, 74—77.

Baumanis J. Pie sūnekļu putniem [ziemā]. 80, 57—58. ... [pavasārī]. 80, 66—68. ... [vasarā]. 80, 80—81. ... [rudeni]. 80, 89.

Baumanis J. Putnu nemiers nakts debesīs. 86, 63—65.

Gaross V. Mūsu dižputns mednis. 93, 115—116.

Grāvītis N. Dzervju balets. 68, 67—68.

Grāvītis N. Meža putni ziemā. 65, 57—58. ... pavasarī. 65, 88—89. ... rudenī. 65, 119—120.

Grāvītis N. Putni ziemā. 64, 59—60.

Grigulis K. Atpakaļ uz dzimteni. 71, 78—90.

Grigulis K. Atvadas. 71, 116—120; il.

Grigulis K. Dzīve nenorimst ne dienu, ne nakti. 71, 105—108.

Kasparsons G. Labajai tradīcijai pilnvērtīgu saturu! [Par putnu dienām]. 77, 125—129; il.

Kasparsons G. Mūsu plēsīgie putni. 72, 98—102; il.

Kasparsons G. Putni ziemā. [Cilvēka palīdzība pārziemot]. 77, 65—68; il.

Kasparsons G. Saudzēsim derīgos plēsīgos putnus! 62, 97—100; il.

Kaucis A. Putnu skudrošanās. 71, 94—95.

Kazubiernis J. Kāpēc gājputni dodas uz «kūrvietām»? 84, 60—63.

Kazubiernis J. Putnu rekordi tūlumā un augstumā. 90, 82—84.

- Liepa V.* Kas gājputnu ceļā sauc. 90, 107—110.
Liepa V. Ko putni iemācās? [Ētoloģijas zinātne.] 82, 135—140.
Liepa V. Pavasara vārtu vērejs — cīrulis. 88, 59—61.
Liepa V. Putnu konkurence ligzdošanas laikā. 68, 65—67.
Liepa V. Spārnoto draugu vasaras diena. 62, 93—96; il.
Lipsbergs J. Daži reti niedrāju putni Latvijā. 77, 129—135; il.
Lipsbergs J. Iekšzemes ūdeņu putni ziemā. 78, 63—68; il.
Lipsbergs J. Putnu rudens migrācija. 79, 109—114; il.
Mednis A. Kā irbītei kājiņas vasarst. 89, 81—83.
Mednis A. Ūdensputni rudenī. 78, 124—126.
Mihelsons H. Putni un mežs. 65, 100—102.
Mihelsons H. Putni un mūsdienu aviācija. 77, 186—188.
Mihelsons H. Putnu būrišu pareiza izgatavošana un izkāršana. 62, 77—82; il.
Ozoliņš A. Par perēkļa rītiem. 89, 165—167.
Poltere I. Latvieša mīļie putni. 93, 113—115.
Rūtenberga Dz. Pārsteiguma reizē — mūsu putni. [Palīdzība atļidojušiem gājputniem, laika apstākļiem pasliktinoties]. 90, 229—231.
Seleckis I. Dzērvju «balets». 78, 75—78.
Stipniece A. Lai svētelis veiktu savu misiju. 88, 81—85.
Sternbergs M. Pa gaisu lido pusdienas. 90, 84—85.
Viksne J. Arī ziemojošās pīles ir jābaro! 71, 68—69.
Viksne J. Jaunie naturalisti un putnu migrācijas. 76, 101—102.
Viksne J. Kāpēc kaijas jūtas tik labi. 86, 119—122.
Viksne J. Ko meža pīles atradušas pilsētā. 88, 55—56.
Viksne J. Palīdzēsim spārnotajiem draugiem ziemā, [ierīkojot barotavas]. 62, 55—57; il.
Viksne J. Piedalīsimies ziemojošo ūdens putnu uzskaitē! 74, 87—88.
Viksne J. Putni jūrā un pludmalē. 75, 97—101.
Viksne J. Putns ar gredzenu. 36, 63—64.
Viksne J. Ūdensputnu ziemošana Latvijā. 66, 55—56; il.
Viksne J. Uz kuriem rudenī aizlido mūsu gāju putni. 62, 123—125.
Vilka I. Putnu balsis vasarā. 63, 120—122.
Vilka I. Vai zvaigznes rāda putniem ceļu? 68, 97—99; il.
Vilka I., Bergmanis U., Blūms P. Kur putnam šūpulis kārts: sīkam putnam, plēsīgam putnam, ūdensputnam. 65, 70—79.
Vilks K. Cilvēki un putni. 70, 194—196.
Vilks K. Par savvaļas putnu vairošanos. 64, 77—80; il.
Vilks K. Vai, izliekot putnu būrišus, vienmēr sasniežam vēlamos rezultātus? 71, 92—94; il.

Ziditāji

- Beļševics K.* Mazais plēsoņa [zebiekste] nāk zirgus didīt. 90, 73—75.
Bērziņa S. Savu dzīvi dzīvo meža sicista. [Māplēcējpele]. 87, 109—110.
Bušs K. Kā rodas ekoloģiskās lamatas. [Plēsīgo zvēru populācija Latvijā]. 86, 128—130.
Bušs K. Zaķenes rehabilitācija [Par pelēko zaķi Latvijas faunā]. 85, 115—116.
Daija G. Dzīvnieku ziemas miegs. 72, 56—58.
Eipurs I. Brūnie lāči Latvijā. 70, 182—184.
Gaross V. Arī ziemā mežā ir ko redzēt. 79, 53—56; il.
Gaross V. Briežu dzimtas dzīvnieku ragu augšana un maiņa. 76, 53—57; il.

Gaross V. Kā pasargāt lauksaimniecības kultūras no meža dzīvnieku postījumiem. 71, 122—124.

Gaross V. Latvijas nozīmīgāko medību dzīvnieku skaita dinamikas vēsture. 76, 156—159.

Grāvilis N. Zīnkārigais stirnu buks. 68, 91—92.

Kasparsons Ģ. Jaunas mugurkaulnieku sugas Latvijā [pēc 2. pasaules kara]. 73, 147—155; il.

Kasparsons Ģ. Kad dzīvnieki ir agresīvi? 73, 94—98.

Kasparsons Ģ. Savvaļas dzīvnieku praktiskā un estētiskā nozīme. 74, 135—138.

Kasparsons Ģ. Vilki un meža ekoloģija. 76, 57—62.

Jansons J. Riesta laikā. 79, 120—122.

Kronītis J. Meža dzīvnieki mājās un mājdzīvnieki mežā. 87, 134—136.

Kronītis J. Par kaitīgiem uzskatītie ne vienmēr ir kaitīgi [Par «līdzsvaru dabā»]. 73, 131—134.

Kronītis J. Savvaļas dzīvnieku daudzuma palielināšanas iespējas. 73, 84—87.

Kurzemnieks N. Vai meža dzīvnieki paredz laiku? 71, 124—126.

Lagzdīnš G. Krāsu izmaiņas Latvijas dzīvnieku pasaulē pavasarī. 76, 76—77.

Lapiņa I. Pa jenotsuņa pēdām. 67, 146—148; il.

Lapiņa I. Pie mums ieradusies ondatra. 69, 102—104.

Lejiņš G. Sikspārņi. 68, 83—84.

Liepa G. Stāsts par vāveri. 65, 120—122; il.

Pilāts V. Kāpēc roņi nejūtas labi [Baltijas jūrā]. 86, 122—125.

Priedītis A. Dzīvnieku «sliktās» īpašības. 85, 112—114.

Priedītis A. Par stirnu piebarošanu. 79, 56—59.

Priedītis A. Stirnas ziemā. 72, 58—61.

Puriņa M. Sniega segas nozīme dzīvnieku dzīvē. 65, 58—60; il.

Sarma V. Briežu aurošana. 66, 110.

Sarma V. Kas pārņadžu ēdiengaldā. 89, 83—85.

Spuris Z. Mūsu lidojošie ziditāji. [Par sikspārņiem]. 77, 159—161.

Sternbergs M. Par kurmja metro būvēm. 88, 122—123.

Strauss U. Kā savvaļas dzīvnieki sagaida ziemu. 63, 135—136.

Strauss U. Palīdzēsim meža dzīvniekiem ziemā [mākslīgi piebarojot]. 63, 85—89.

Strauss U. Par mūsu alu dzīvniekiem. 64, 112—115.

Strauss U. Pavasaris zaļajos mājokļos. [Briežu mazuļi]. 65, 93—96; il.

Vilka I. Ceļojošie dzīvnieki. 72, 108—111.

Vitiņa M. Delīni Baltijas jūrā. 75, 238—239.

Bebri

Balodis M. Bebru mājas — upēs un krastos. 89, 139—143; il.

Balodis M. Kā bebrs atgriežas Latvijā. 82, 141—146; il.

Bērzs E. Eirāzijas bebra alu arhitektūra. 76, 106—107; il.

Lapiņa I. Netraucēsim bebrus! 65, 109—110.

DABAS RESURSI UN TO IZMANTOŠANA

TAUTAS SAIMNIECĪBA

Cielēna M. Sabiedrības nodrošināšana ar dabas resursiem nākotnē. 76, 177—181.

- Eberhards G.* Dabas resursu racionāla izmantošana. 79, 269—271.
Eglīte P. Septiņgade Latvijas PSR tautas saimniecībā. 64, 29—33.
Grosvalds I. Derīgo izrakteņu rūpniecības izaugsme Padomju Latvijā. 80, 108—111.
Kasparovica M. Dabas resursi un to apguves paplašināšanās laika gaitā. 76, 171—177.
Mūrnieks E. PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības dinamiskums. 77, 233—235.
Ruberts J. Jaunas robežlīnijas. [PSKP XXIII kongresa Direktīvas] 67, 57—59.
Tumševics V. Padomju Latvijas rūpniecība trīsdesmit gados. 70, 76—79.
Tumševics V. Padomju Latvijas rūpniecības izaugsme. 67, 59—62.

HIDROTEHNIKA UN MELIORĀCIJA

- Bērziņš E.* Meliorācija nav tikai nosusināšana. 78, 149—152.
Danilāns Z. Dzīvei atdotie hektāri. [Par bijušo karjeru rekultivāciju] 83, 126—129.
Krops V. Lubānas zemienu pārveidošana. 65, 81—83; il.
Mazūrs J. Daugavas hidroelektrostacijas. 64, 37—39; il.
Miesnieks J. Zemju nosusināšana un apūdeņošana ar polderiem. 78, 159—161.
Pastors A. Daugavas izmantošana un regulēšana. [HES uz Daugavas]. 78, 140—142.
Pastors A. Meliorācija pirms 100 gadiem. 72, 67—68.
Rudzītis J. Gaismas pils pie Doles [HES Doles salā]. 76, 235—238; il.
Sēne G. Lubāna pārvērtības [Lubānas zemienu attīstība]. 78, 153—158; il.
Stalbovs R. Zemes racionāla izmantošana paugurainēs. 76, 71—72.

DĀRZKOPIBA

- Baltvilks J.* Ko darīsim ar mājas strazdiem? [Atbaidīšana no dārziem]. 70, 210—212.
Langenfelds V. Ābeles Latvijā. 94, 101—104.
Langenfelds V. Neizmantotās iespējas. [Savvaļas augļukoki]. 65, 116—118.
Pūka T. Pie republikas dārzkopības priekšvēstures. 88, 148—149; ģīm.
Strauss U. Zaķis un augļu dārzs. 62, 61—63.

BIŠKOPIBA

- Galenieks F.* Bitēm izmantojamie augi pavasarī. 69, 66—68; il.
Rubenis P. Bišu instinkti. 72, 92—94; il.
Steiselis J. Ko bite meklē. 90, 95—97.
Tumšs V. Bites un ziedi. 69, 68—72; il.

MEZSAIMNIECĪBA

- Batrags J.* Meža apsardzība un aizsardzība. 77, 193—196.
Bušs K. Meža labsajūtai. [Par mežu meliorāciju]. 84, 97—98.
Bušs K. Mežs un ūdens. 65, 83—85; il.

- Bušs K.* Sugu maiņa skuju koku mežā. 83, 113—115; il.
- Bušs M.* Meža atjaunošana šodien un rīt. 70, 178—182; il.
- Bušs M.* Mežs sargā augsni. 65, 60—63; il.
- Bušs M.* Palīdzēsim kāpu mežam! 75, 229—231.
- Dzelmite M.* Latvijas mežu platību izmaiņas gadu gaitā. 76, 152—156.
- Eberhards G.* Kāpēc ozoliem pie Pededzes iepaticies? 82, 149—150; il.
- Igaunis G.* Jauna metode meža stādmateriāla izaudzēšanai. 72, 74—76; il.
- Kalniņš A.* Jaunākais koksnes izvērtēšanā. 65, 53—55.
- Katkevičs A.* Baltalksnis — rūgtais un devīgais. 90, 110—112.
- Kronītis J.* Par savu dabu, par savu mežu. 93, 104—107.
- Krūmiņš K., Ramanis E.* Mūsu meža bagātības. Stādi, klūgas, mizas, sveķi. 87, 104.
- Kučers J.* Kad koku cirst un racionāli izmantot. 87, 60—62.
- Kundziņš A.* Cirst, necirst, kad cirst. 83, 83—85.
- Mangalis I., Cinitis O.* Jaungada eglīšu problemātiskais liktenis. 83, 94—96.
- Mauriņš A.* Ainas no kokaugu introdukcijas vēstures Latvijā. 68, 70—73.
- Mauriņš A.* Latvija — kokaugu introdukcijas tilts. 93, 111—113.
- Melderis K.* Meža rīti, dienasvidi un vakari. [No grām. «Meža vakari». — R., 1932]. 87, 53—54.
- Morics E.* Šalc Padomju Latvijas mežs. 87, 52—53.
- Ozols G.* Apslēptie priedes ienaidnieki. 65, 89—93; il.
- Ozols G.* Savus hieroglifus raksta mizgrauži. 82, 154—156.
- Petaks G.* Postitājus gaida sods. 71, 279—281.
- Pirāgs Dz.* Eksoīti Latvijas mežos. [Svešzemju koku sugas]. 74, 131—135.
- Pirāgs D.* Mežs un gaiss ziemā. 77, 63—65.
- Ramanis E.* Mūsu meža bagātības. Koksne, skuja. 87, 57.
- Rokjānis B.* Koku lūgums — atstājiet mums mūsu lapas. 89, 105—107.
- Salis S.* Kā Sibīrijas viešņa jūtas Latvijā. [Par ciedrupriedi]. 86, 126—128.
- Salis S.* No dzintarpriedes līdz mūsdienām. 88, 100—103.
- Sūna Z.* Zaļās zonas. [Mežu apsaimniekošana]. 72, 135—138; il.
- Vanags J.* Pēc kultūras un uzvedības kodeksa. [Meža aizsardzība]. 87, 67—69, 83—88, 96—100, 115.
- Vuškāns J.* Katram kokam sava stāja. [Neparasti dabas veidojumi]. 81, 136—139; il.
- Zvirgzds A.* Kokaugi bargajā ziemā. 81, 140.

DĪŽKOKI

- Eniņš G.* Tēvu sētas dārgumi tavās paša rokās. [Par dižkoku sau-
dzēšanu]. 94, 86—92.
- Meisters J.* Tūteres ozols zaļos [Valmieras raj.]. 69, 98—99; il.
- Salis S.* Lai sirmie ozoli senās teikas stāsta. [Dižkoki un to aiz-
sardzība]. 83, 281—286; il.
- Salis S.* [Par I. Ziedoņa nodibināto dižkoku atbrīvošanas grupu.
Ar red. piezīmi: «Uz mūžu — savos dižkoku laukos.» S. Salis
(1906. 2.V—1992. 4.II)]. 93, 59—61.

- Salinš S.* Saudzēsim dižkokus. 65, 97—100.
Salinš S. Visvecākie un neparastākie koki Latvijā. 74, 102—105; il.
Vilks J. Zauskas priede [Valkas raj.]. 62, 126—128; il.

PIEPILSETU MEZI

- Emsis I.* Sevis dēļ saudzējiet mūs — kokus. 90, 124—128.
Lindberga Z. Trokšņu samazināšana ar stādījumiem. 77, 230—231.
Mauriņš A. No Eiropas balto robīņu ciltsmātes [Francijā]. 87, 238—240; il.
Mauriņš A. Pirms visiem kokiem — ginks. 83, 154—155.
Melluma A. Mēs un piepilsētas zaļais mežs. [Zaļās zonas aizsardzība]. 82, 119—125; il.
Sūna Z. Rīgas zaļā zona. [Tās saglabāšanas problēmas]. 73, 117—123.
Sūna Z. Saudzēsim piepilsētu dziedinošos resursus. 77, 118—121.
Vimba E. Zaļie veselības sargi. 65, 102—104; il.
Zvirgzds A. Mūsu pilsētā gaidītie koki. 88, 228—230.

AINAVA

- Aizupe V.* Darbs — ainavai un cilvēkam. [Konkurss «Saglabāsim mūsu republikas mazās ūdenskrātuves»]. 79, 140—142.
Dulbe I. Meliorācija un ainava. 73, 124—127.
Dulbe I. Par mazo ūdenskrātuvju konkursu. [Mazo ūdenskrātuvju saglabāšana un apkārtnes labiekārtošana]. 78, 172—174; 80, 255—256.
Dulbe I. Saglabāsim mazās ūdenskrātuves! 76, 191—193.
Dulbe I. Ūdenskrātuve — gan vajadzība, gan skaistums. 83, 136—139; il.
Eipurs I. Par upju sakopšanas konkursu. 89, 247—248.
Gailīte A. Tā — mūsu ģimenes birzs. [Par ainavdarbu Alūksnes pusē]. 84, 207.
Janele I. Ar skatu — uz savu kultūrainavu. 90, 217—220; il.
Janele I. Par latvisku etnoainavu. 94, 74—80.
Klaviņa G. Talsu aizsargājamo ainavu teritorija. 79, 145—147.
Melluma A. Ainavu aizsardzības problēmas. 73, 111—114.
Nulle P. Dendroloģiskie elementi mūsu lauku un pilsētu ainavā. 74, 127—128.
Ozola V. Celtne un daba. [Par apbūves blīvumu un ekoloģiju]. 77, 171—173.
Ozola V. Jauno kultūras ainavu veidojot. 76, 189—191.
Ozola V. Laikmets un ainava. [Dabas ainavas pārveidošana]. 74, 121—123.
Riekstiņš I. Dabas ainavas aizsardzībai un pilnveidei. 81, 275—278.
Sarma P. Mežs — ainavas elements. 73, 115—117.
Vasulis V. Autoceļš un ainava. 83, 120—124; il.
Zeibote M. Kā pabeigt mūžu alejām? [Par alejām kā aizsargājamiem dabas objektiem]. 83, 124—126; il.
Zvirgzds A. Koki pie latviešu mājām. 94, 81—85.
Zvirgzds A. Latvijas ainavas raksturs un iespējas. 93, 107—110.

MEDNIECĪBA

- Bambe L.* Medīt vai nemedīt stirnu? 81, 132—135; il.
Gaross V. Kas atnes nāvi [dzīvniekiem] mežā. 87, 93—96.
Gaross V. Uzlabosim biotehniskos pasākumus medību saimniecībā (Barības lauciņu ierīkošana.) 70, 164—167.
Gaross A. Vairošim medijamo zvēru un putnu bagātības! 65, 55—57.
Kurzemnieks N., Kaspars G. Medību vispārējie noteikumi Latvijas PSR. 73, 63—64.
Ozols G. Medību noteikumi. 70, 251—255.
Vanags J. Zariņu valoda mednieka gaitās. 87, 62—65; il.
Vulfs A. Medijamie dzīvnieki. 87, 57—60; il.

ZIVKOPIBA. ZVEJNIECĪBA

- Andrušaitis G.* Ziemas darbi diksaimniecībā. 62, 58—60.
Cimermanis S. Ar uzrotētām biksēm pēc Gaujas nēģiem. 92, 169—175; il.
Kaspars G. Kas jāzina ūdeņu draugiem. [Makšķerēšanas noteikumi]. 73, 70—71.
Kaspars G. Mūsu ezeru un upju zivju bagātības. 78, 162—168.
Kondratovičs E. Baltijas jūras zivju nārsts un krājumu atjaunošana. 75, 93—96; il.
Reinfelds I. Izmantosim ezerus racionāli un plānveidīgi. 78, 261—263.
Reznikova N. Lai Latvijas ūdeņi kļūtu par mājām [vērtīgām zivju sugām]. 81, 130—132; il.
Sloka J. Kādas zivis Latvijā zvejoja senatnē. 78, 192—195; il.
Stikuts J. Nedaudz par makšķerēšanu. 79, 103—104.
Stikuts J. Saudzēsim zivju bagātības! [Par zvejniecības noteikumiem]. 77, 169—171.
Vai jūs zināt, kas ir elektrozveja? 75, 134.
Ziediņš P. Lašu saglabāšana un ieaudzēšana iekšējos ūdeņos. 73, 71—75; il.
Ziediņš P. Makšķerēšana jūrā. 75, 127—129.
Ziediņš P. Par jaunajiem zvejniecības noteikumiem. 70, 255—259.

DABAS RESURSI UN VESELĪBAS AIZSARDZĪBA

- Būmeisters V.* Mūsu mežu bagātības... veldzei. [Nervu sistēmas nomierināšanai]. 87, 92—93.
Daija G. Medījumu un lomu parazīti, kas bīstami cilvēkam. 71, 69—72; il.
Grinbergs A. Un dzīvo arī slimību nesēji [vīrusi]. 87, 110—114.
Kaspars G. Ja iekož odze... [Pirmā palīdzība]. 76, 100.
Lapiņa I. Uzmanību — mežā ir ērces! 65, 105—106.
Lazdiņa M. Izsargāsimies no parazitārajiem tārpiem. 67, 164—165.
Mauriņš A. Maģiskā botānika. 92, 121—126.
Skārds I. «Dzīvais ūdens». [Kūstoša ledus ūdens]. 67, 143—144.
Sviitko H. Akmeņu maģija. 92, 117—121; il.
Sviitko H. Senā metāla — vara spēks. 92, 115—117.

Uzturs. Vitamīni

- Bērziņa A.* Vitamīnu un minerālāļu daudzuma izmaiņas augos gada gaitā. 72, 88—91; il.

Jākobsons J. Vitamīnu saglabāšana, augļus un dārzeņus apstrādājot. 64, 103—106.

Krūmiņš J. Medus kā ārstniecības līdzeklis. 72, 111—112.

Krūmiņš K. Mūsu mežu bagātības. Ogas, rieksti. 87, 89.

Krūmiņš K., Pētersone M. Mūsu meža bagātības. Sulas tek. Sulas rūgsti. 87, 74—76.

Liepiņš J. Bērzu un kļavu sulas. 71, 90—92.

Liepiņš J. Gatavs auglis. 79, 122—123.

Pētersons E. Izmantosim racionāli mūsu meža ogu bagātības. 62, 121—122.

Plandere E. Vitamīnu avoti pavasarī. 62, 87—89.

Riekstiņš I. Ievāksim gatavas savvaļas ogas un riekstus! 71, 120—122.

Ripa A. Mūsu meža ogu lauki. 86, 74—84.

Siliņš I. Kādas tējas ieteicamas. 67, 139—141.

Kurortoloģija

Galenieks I. Mūsu lielākā kūrorta jubileja. [Ķemeriem 140 gadi]. 78, 250—251.

Galenieks I. Veselības avots piecu gadsimtu ritumā. [Baldones sēravotam — 500]. 78, 247—249; il.

Kasparsons Ģ. Jūra un aktīva atpūta. 75, 125—127.

Rudzītis K., Liepiņš J. Jūra un cilvēka veselība. 75, 122—124.

Valujeva Z. Par gaisa jonizācijas režīmu Jūrmalā. 68, 73—76.

MEŽA DIENAS

Kalniņš A. Ne tikai skalstumam... Pārdomas meža un dārzu dienās. 65, 85—86.

Kalniņš A. Visos rajonos un visās skolās rīkosim «Meža svētkus!» 77, 139—141.

Svikle Dz. 45 miljoni koku stādiņu mūs gaida. 77, 97—99.

Sarma P. Meža un dārzu dienas. 62, 90—92.

✓ VĒSTURE

VISPĀRIGI RAKSTI. FILOZOFIJA. PROGNOZĒŠANA

Bambals A. Kāpēc iet bojā lielās impērijas? 94, 143—145.

Gerts O. Nostradāms savā laikā. 93, 198—200.

Gerts O. Zvaigžņu noteiktie vēstures ritmi. 93, 202—203.

Karpova A. Tēva mājas un latvieša raksturs. 93, 214—219.

Līce A. Darba tikums, cēlējs un grāvējs. 93, 235—239.

Mauriņš A. Nostradams un citi. 92, 110—115; il.

Mauriņš A. Nostradams un Latvija. 93, 200—202.

Mīlts A. Savienojamais un nesavienojamais cilvēkā. 92, 268—269.

Mucenieks E. Mūsu dzīves pamatu dzīves ziņa. 92, 132—133.

Raipulis J. Latviešu labās un sliktās īpašības. 93, 205—214.

Rotberga S. Etnoss un vide. 92, 126—131.

Rumpēlers V. Psihiskā enerģija. 92, 108—110.

Salna A. Latviešu lauku sētas psihokomforts. 90, 220—224; il.

Vilciņš T. Tautas pagātne no tautas dzilēm. 74, 200—205; il
Zariņš V. Kā saira Romas impērija. 94, 140—142.
Zvidriņš P. Iedzīvotāju skaita dinamika Latvijā. 76, 149—152

ETNOGRĀFIJA ✓

- Alsupe A.* Audēju grāmatas. 71, 268—272; il.
Alsupe A. Etnogrāfu ekspedīcijas Zemgalē. 70, 155—158.
Ancītis V. Latviešu svētvietas un svētumi. 93, 219—224.
Bička A. Vēlreiz... un no jauna par Lielvārdes jostām. 91, 251—256; il.
Celma A. Savu gudrību glabā mezglu raksti. 87, 180—183; il.
Cimermanis S. Kā latvietis zivis ķēris. 93, 121—127; il.
Cimermanis S. Koks tēvutēvu namā un sētā. 88, 157—161; il.
Cimermanis S. Latvijas sēta gadsimtu gaitā. 91, 187—197; il.
Cimermanis S. Mūsu tautas svētnīca — pirts. 92, 236—255; il.
Cimermanis S. Pievērsīsim uzmanību senajiem zvejas rīkiem. 73, 298—304; il.
Cimermanis S. Pirmie soļi Latvijas jūras zvejniecības vēstures izpētē. 75, 215—216.
Cimermanis S. Tautas celtniecības objekti — tautas dārgums. 90, 174—186; il.
Dumpe L. Etnogrāfi Augšzemē. 72, 245—248.
Dumpe L. Etnogrāfu ekspedīcijas Latgalē. 66, 159—162; il.
Dumpe L. Etnogrāfu pētījumi Doles salā. 69, 202—205; il.
Dumpe L. Kāda sena darba tradīcija. [Pirmās ganu dienas tradīcija]. 71, 265—268.
Dumpe L. Sādžas gans Latgalē. 70, 150—155; il.
Dumpe L. Senais Latgales pagalmis. 73, 273—277; il.
Eihe M. Senajā Rīgā ienāk svētki [Vastlāvji]. 87, 72—74; [Maija grāfa svētki]. 87, 88—89; [Zāļu vakars. Jāņi]. 87, 102—103; il.; [Umurkumurs jeb ābolu tirgus]. 87, 116—117; il.
Grāvītis V. Novērojumi un tradīcijas. 91, 12—13, 16—17, 20—21, 25—26, 28—29, 32—33, 36—37, 40—41, 44—45, 48—49, 52—53, 56—57.
Grāvītis V. Tautas seno tradīciju kalendārs. [Kalendārijs un paskaidrojumi]. 93, 32—48.
Hausmane I. Ventiņu zivju gudrības. Jūrmalnieku eidan. 90, 112—114.
Kalva V. Ne jau vienmēr egli cirst. [Par telpu dekorēšanu Jaunajā gadā]. 84, 78—80; il.
Karlsona A. Sens jostu raksta kompozīcijas pamatprincips. 93, 229—233.
Krastiņa A. Senie latviešu ēdieni [ziemā]. 63, 9; [pavasārī]. 63, 21; [vasarā]. 63, 39; [rudeni]. 63, 68—69.
Kraukle D. Tautas ornamentī — mūsu saskaņas simboli. 92, 272—274; il.
Kurše M. Latvieša miesa un gars savā pirtī. 92, 133—134.
Lakšēviča I. Piebalgas ratiņu dreimaņi un to sēta Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā. 73, 278—279.
Lančere G., Seržāne S. Jāņu deja no Francijas. 93, 264—265.
Lukašinska I., Grāvītis V. Dziesmu kamols. 68, 178—180; il.
Pētersone M. Seno latviešu galdā [ziemā]. 90, 78; [pavasārī]. 90, 90; [vasarā]. 90, 103; [rudeni]. 90, 114—117.
Plaudis A. Vai Baltistāna — baltu daļa? 93, 196—198.
Priedite I. Kurzemes libiešu ciemi. 75, 202—204; il.

- Rozenberga V.* Lielāku vēribu etnogrāfisko materiālu vākšanai 67, 121—123; il.
- Sarkane I.* Latviešu zemnieku mājokļa dekors. 91, 197—205.
- Slava M.* Latviešu tautastērpu kompleksi. 93, 78—83; kart.
- Slava M.* Nepūtiet, auksti vēji, man nav siltas villainītes (villaiņu veidi). 77, 278—281; il.
- Slava M.* Ornaments latviešu tautas mākslā. 69, 206—210; il.
- Strods H.* Etnogrāfu ekspedīcijas 20 gados (1947—1967). 67, 117—121; kart.; 1 lpp. il.
- Strods H.* Etnogrāfu sasniegumi Padomju Latvijā. 68, 194—196; il.
- Sudmalis J.* Rotājošais raksts latviešu tautas mākslā. 72, 240—243; il.
- Timšāns S.* Lauksaimniecības tehnika kā tautas darba piemineklis. 84, 134—136; il.
- Vanaga L.* Pirmie zinātnieki pie Kurzemes lībiešiem. 93, 251, 255; il.
- Vuškāns J.* Jaungada viešņa zaļajā tērpā. [Eglīte]. 87, 69—71.
- Zeikare A.* Krāsainais augu ornaments latviešu zemnieka istabietās. 93, 138—143; il.
- Zeikare A.* Latviešu zemnieka mājas interjers 19. gadsimtā. 93, 129—138; il.
- Zeikare A.* Zemnieku mēbeles skaistums. 91, 206—208; il.

MITOLOĢIJA ✓

- Drizule R.* Jāņa mīts latviešu dzīvē. 87, 240—242.
- Grīnfelde R.* Latviešu velis. 93, 225—228.
- Kokare E.* «Latvju dainas» — dzidrais latviešu mitoloģijas avots. 94, 225—230.
- Laizāns P.* Filozofiskās domas atspoguļojums latviešu tautas mitoloģijā un folklorā. 68, 180—182.
- Politere I.* Ezeru teikas. 89, 146—148.
- Rožānskis J., Viktorovs V.* Ciklisko dabas parādību un dabas katastrofu atspoguļojums mītos. 76, 138—140.
- Tavare R.* Materiālisma elementi latviešu mitoloģijā. 69, 211—213.
- Viķe-Freiberga V.* Seno latviešu dievi un kultī. 91, 215—224.

FOLKLORA

- Ambainis O.* Dabas fenoloģisko vērojumu atspoguļojums latviešu folklorā. 72, 7.
- Ambainis O.* Latviešu senā laika skaitīšana. 81, 295—298.
- Ambainis O.* Trīs vīri pirms «Latvju dainām» [A. Lerhis-Puškaitis, A. Jurjāns, Krišjānis Barons]. 93, 61—66.
- Ancelāne A.* Mūsu balss — starp citām pasaulē. 85, 135—139.
- Ancelāne A.* Teikām apvītie Latvijas ūdeņi. 80, 201—205.
- Ancītis V.* Meža māte [tautu folklorā]. 87, 119—121.
- Arājs K.* Dabas tēlojums latviešu folklorā. 74, 57—59.
- Bendorfs V.* Dainas un dziedāšana. 94, 247—251.
- Bērziņa A.* Skan dziesma par mežu. 87, 66.
- Cimdīna A.* Ūdens dziesmas. 89, 144—146.
- Drizule R.* Bāru dziesmas K. Barona «Latvju dainās» un Latviešu folkloras krātuves fondos. 94, 264—268.
- Erdmane H.* Ābele — baltā, dāsnā un sievišķā [folklorā]. 93, 153—156.

Erdmane H. Ozols un liepa — simboliskie tautas estētisko un ētisko uzskatu atklājēji. 94, 92—97.

Drizule R. [Latviešu tautasdziesmas un tautas ieražas mēnešu ritējumi]. 85, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 22—23, 26—27, 30—31, 34—35, 38—39, 42—43, 46—47, 50—51.

Grāviņš V. Par vēl vienu dziesmu kamolu. 88, 131.

Grebbe V. Latviešu strēlnieku dziesmas pilsoņu karā. 72, 201—204.

Grigulis K. Putnu dziesmas tautas dziesmās. 72, 76—79.

Jurēvics A. Dainu kalnā kāpjot. [Par Turaidas Dainu kalnu]. 85, 156—157; il.

Kalniņa I. Magone — augs, tēls un simbols. 93, 143—152.

Klētnieks J., Ēdelmane I., Bušs M., Buķevics A. Mana tautasdziesma: uzrunā astronomu, dravnieku, mežzinātnieku, ētikas godātāju. 85, 142—153; il.

Kokare E. Krišjānis Barons — savam laikam un mūžībai [ar «Latvju dainām»]. 85, 130—135.

Meistere B. Pērkonā tēls «Latvju dainās». 94, 231—235.

Melne E. Bērnu dziesmas un skaitāmie panti «Latvju dainu» lokā. 94, 258—264.

Mičulis A. Senči un viņu svētdzīvnieki. 86, 108—114; il.

No strēlnieka dziesmu klades. 86, 179—181; 87, 153—155.

Olupe E. Kas ir «Latvju dainu» ragana? 94, 235—242.

Plaudis A. Velna nedarbi. 89, 150—151.

Pūtelis A. Pasaule ap mums un tās atspulgs «Latvju dainās». 94, 70—73.

Reidzāne B. Dziesmā satiekas novadi un paaudzes. 94, 242—246.

Rudzītis J. Jūras tēlojums latviešu folklorā. 75, 211—214.

Rudzītis J. Kāpēc svinēja šos svētkus. [Saulgriežu svētki un to ieražas]. 84, 80—86; il.

Rudzītis J. Latviešu folkloras teicēji. 77, 276—278.

Rudzītis J. Vecu ļaužu atmiņu pierakstīšana. 79, 62—65.

Taiwane M. Odensmeitu gudrības. 89, 148—150.

Tavare R. Naivās dialektikas elementi latviešu folklorā. 76, 140—145.

Tavare R. Saudzīga attieksme pret dabu latviešu folkloras skatījumā. 77, 88—93.

Tūna A. Vecāki un bērni latviešu tautasdziesmās un dzīvē. 94, 251—258.

Urtāns J. Svētmeži, svētbirzis, svētkoki. 88, 225—227.

Vikсна M. No katra novada — kopīgā stropā. [Par tautasdziesmu vākšanu]. 85, 139—142.

Vilsons A. Debess — tas ir arī skaistums. [Debess attēlojums folklorā]. 77, 181—183.

Vilsons A. Upju un ezeru daile laviešu folklorā. 78, 205—207.

Vimba E. Kurš ir latviešu nacionālais augs? 83, 151—152; il.

Jāņi

Grāviņš V. Sējas laiku aizvadot, siena laiku sagaidot. [Jāņi]. 88, 72—79; il.; 89, 96—105.

Grāviņš V. Harmoniska domu, dziesmu un kustību meditācija. [Jāņi]. 92, 134—135.

Lejiņš A., Kleperis J. Jāņīts nākl Ko darīsim? 90, 97—103; il.

Strods H. Vasaras saulgrieži, 69, 213—215.

ARHEOLOĢIJA

- Apala Z.* Par kādu augšzemnieku rotu. [Par saktām]. 73, 304—306; il.
- Apala Z.* Par senlietu konservēšanu. 68, 191—193; il.
- Apala Z.* Senu koka priekšmetu saglabāšana. 70, 131—134.
- Apala Z.* Varbūt bagātākais kapulauks [Cēsu raj. Priekuļu c.]. 91, 247—251; il.
- Apals J.* Araišu ezerpils. [Par tās rekonstrukciju]. 82, 292—296; 92, 232—236; il.
- Apals J.* Ko slēpj Latvijas ezeri? [Klāstu mīnes]. 66, 166—168.
- Apals J.* Par kādu senu drenāžas veidu [Araišu ezera pili]. 77, 281—283.
- Apals J.* Tehnika un arheoloģija. 70, 124—128; il.
- Apals J.* Vēsturei zuduši raksti. [Izcinātie senatnes arheol. materiāli]. 72, 213—215.
- Apsītis G.* Par zīmēm akmeņos. 94, 122—124.
- Atgāzis M.* Izvērsās arheoloģiskie pētījumi Tērvetē. [Izrakumu vēsture]. 86, 150—154; il.
- Atgāzis M.* Jaunas arheoloģisko izrakumu liecības par dravniecību senajā Latvijā. 67, 106—109; il.
- Atgāzis M.* Ko stāsta senā Mežotne. [Arheol. izrakumi]. 73, 293—298; il.
- Caune A.* X Viskrievijas arheoloģiskā kongresa 70 gadi (1896. g. okt. Rīgā). 66, 150.
- Caune A.* 12.—13. gs. dzīvojamās ēkas Rīgā. 77, 173—175; il.
- Caune A.* Drenāža pirms septiņiem gadsimtiem [Rīgā]. 74, 236—238; il.
- Caune A.* Jaunas liecības par viduslaiku Rīgas nocietinājumiem. [Arheol. izrakumi]. 73, 288—293; il.
- Caune A.* Kāda viduslaiku kapa zīme Latvijā. [Riņķa krusts]. 69, 200—202; il.
- Caune A.* Ko stāsta mūsu laukakmeņi. 66, 169—171; il.
- Caune A.* Kuģu atradumi senajā Rīgas ostā. 75, 194—198; il.
- Caune A.* Pēdakmeņi Latvijā. 71, 247—251; il.
- Caune A.* Senās Ridzenes ostas stāsts. [Arheol. izrakumi vecpilsētā]. 72, 236—239; il.
- Caune A.* «Sudraboto gaiļu» noslēpums paliekl [Sakarā ar O. Ozoliņa rakstu «Vai te nav sudraboto gaiļu atminējums?» 88]. 88, 213—215.
- Ceplīte R.* Zemē atrastās monētas. 69, 185—187; il.
- Deņisova R.* Latviešu tautas sākotne [pēc arheol. izrakumiem]. 81, 196—200; il.
- Eņiņš G.* Vai Idumejā prata rakstīt? 89, 243—247; il.
- Evaldsons V.* Ko stāsta Grobiņas senatne. 71, 286—287.
- Graudonis J.* Arī mazais nav sikums! 71, 283—284; il.
- Graudonis J.* Geoloģijas dotumi arheoloģijā. 80, 193—195.
- Graudonis J.* Kļūst skaidrāka Ikšķiles pils vēsture. 72, 215—220; il.
- Graudonis J.* Par dažiem arheoloģijas pieminekļu nosaukumiem. 73, 307—311; il.
- Graudonis J.* Rīgas HES zonā. [Arheologu darbs]. 68, 183—188; il.
- Graudonis J.* Seno jūras braucēju pieminekļi — «velna laivas». [Senkapi]. 75, 199—202; il.
- Graudonis J.* Turaidas pils pagātne un nākotne. 79, 166—170; il.

Graudonis J. Zemes glabātais stāsts par Ikšķili, [Izrakumi Ikšķiles lībiešu ciemā]. 77, 288—293; il.

Grāvilis V. «Sauls iezīmes» akmenī [Alūksnes augstienē, Klotiņu ezera malā]. 85, 264—266; il.

Grinbergs A. Senie raksti klintīs — senatnes mikla vai pārpratums? 94, 129—132; 1 lpp. il.

Grosvalds J. Sākas mūra ēku celtniecība Latvijā. 86, 165—167.

Loze I. Akmens laikmeta koka tēli Latvijā. 71, 261—262; il.

Loze I. Iekšējo ūdeņu nozīme seno apmetņu izvietojumā, [Apmetnes akmens laikmetā]. 78, 190—192.

Loze I. Jauni arheoloģiskie atklājumi Lubānas zemienē. 65, 166—167; il.

Loze I. Kultūrslāņi — vēstures grāmata. [Arheol. izrakumu materiāli]. 82, 107—109; il.

Loze I. Lubānas klāni atklāj savus noslēpumus. 70, 119—122; il.

Loze I. Sārnates purva senās mītnes [akmens laikmetā]. 78, 196—198.

Loze I. Senākās dzintara apstrādes darbnīcas Latvijas PSR teritorijā. 66, 162—164.

Loze I. Seno dzintara izstrādājumu atradumi. 80, 186—188.

Mugurēvičs E. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā [Daugavā pretī Salaspilij]. 68, 188—189; il.

Mugurēvičs E. Arheoloģiskie izrakumi Pļaviņu HES appludināmajā zonā beigušies. 67, 102—106; il.

Mugurēvičs E. Jūra un cilvēks senatnē. [Arheol. pieminekļi]. 75, 192—194.

Mugurēvičs E. Kas jādara arheoloģijas pieminekļu aizsardzībā. 72, 262—264.

Mugurēvičs E. Latvijas ekonomiskie sakari pirms 1000 gadiem. 65, 161—163.

Ozoliņš O. Neparasti akmeņi Tālavas zemē. 90, 238—240; il.

Ozoliņš O. Vai te nav sudratoto gaiļu atminējums? [Zīmes akmeņos]. 88, 208—213; il.

Reidzāne B. Lācis Latvijā un citur [arheologu un etnogrāfu pētījums]. 93, 117—120.

Sloka J. Senā zemgaliēša zivju lomi. 93, 120—121.

Strods H. Sargāsim arheoloģijas pieminekļus! 69, 220—223; il.

Stubavs A. Jauni arheoloģiski dati par seno Koknesi. 64, 156—162.

Snore E. Kā no purva rūdas ieguva dzelzi. 80, 188—191; il.

Urtāns J. Ķintu aka [Liepājas raj. Cīravas ciemā]. 78, 202—205; il.

Urtāns J. Limbažu obelisks ar hieroglifiem [pie Āsteres ezera]. 84, 211—212.

Urtāns J. Negaidītā arheoloģiskie atklājumi alās. [Izrakumi lībiešu upurālās]. 76, 251—254; il.

Urtāns J. Par velna pirkstiem akmeņos. [Dobumakmeņi]. 90, 212—214; il.

Urtāns J. Senie akmens tēli Latvijā. 80, 195—198; il.

Urtāns J., Sloka J. Zivju viras podi Viļānos. [Arheol. izrakumi]. 84, 212—213; il.

Urtāns V. Senākās rotaļlietas un spēļu lietas Latvijā [pēc arheol. izrakumiem]. 72, 220—224; il.

Urtāns V. Vārti Daugmales senpilsētā. 71, 255—261; il.

Zagorska I. No šķēpa vēstures. 72, 225—228; il.

Zagorskis F. Jauni materiāli par Zvejnieku akmens laikmeta Nekropoli [Burtnieku ezera ziemeļu krastā]. 70, 122—124; il.

- Zagorskis F.* Krama izmantošana Latvijas teritorijā akmens laikmetā. 80, 183—186; il.
- Zagorskis F.* Senākie cilvēki Latvijas teritorijā. 67, 132—136; il.
- Zalsters A.* Inženieru acis — 12. gadsimta Rīgas kuģis. 86, 181—184; il.
- Zalsters A.* No Latvijas mežiem — laivu augumos. 89, 199—200.
- Zalsters A.* Senās laivas un kuģi mūsu upēs. 89, 200—203.
- Zariņa A.* Ko rāda arheoloģiskajos izrakumos atrasto apģērbu atliekas. 80, 205—207; il.
- Zariņa A.* Lībiešu ciems pie Daugavas. 71, 251—255; il.
- Zemītis G.* Mūsu arheoloģiskie novadi. 93, 69—75; karte.

FEODĀLISMS

- Aboliņa M.* Nāvi nes lielais mēris. [275 gadi kopš mēra sērgas Latvijas teritorijā]. 86, 157—158.
- Aboliņa M.* Notiek galvasnaudas nemieri Vidzemē. (Pirms 200 gadiem). 84, 143—145.
- Anteins A.* Senie dzelzs un čuguna lieltgabali. 69, 190—193; il.
- Auns M.* Cērt smagais zemgaļu un lietuvju zobens. [Saules kaujas 750. gadadiena]. 86, 163—165.
- Auns M.* Mūsu administratīvie novadi. 93, 75—78; karte.
- Auns M.* Sitienušus nemilot, — sacēlās. [775 gadi kopš lībiešu sacelšanās pret bīskapu]. 81, 210.
- Auns M.* Svešinieku uzbrukumi vedināja celt stipru valsti. 92, 136—137.
- Ceplīte R.* Dālderis. 71, 262—265; il.
- Daukšts B.* Pirmie lielie «mērnieku laiki» Latgalē [1784. g.]. 84, 145—147.
- Mugurēvičs E.* Pa tālās cīņas pēdām. [Zemgaļu cīņas pret vācu bruņiniekiem 13. gs.]. 63, 157—160; il.
- Paegle J.* Sava valstiskuma apliecinājumi. [Pilskalni]. 93, 192—196; il.
- Pāvilāne V.* Latvijas mežu bagātību izmantošana feodālismā. 69, 193—194.
- Pāvilāns V.* Atceroties latviešu tautas cīņu pret vācu agresiju Baltijā [13. gs.]. 68, 130—132.
- Pāvilāns V.* Latvijas sīkostas viduslaikos. 71, 245—247.
- Pāvilāns V.* Latvijas ūdensceļi viduslaikos. 69, 187—190.
- Pāvilāns V.* Pa mūsu plostu ceļiem. 89, 206—208; il.
- Pāvilāns V.* Pirmie kanālu projekti Latvijā. 89, 204—206; il.
- Pāvilāns V.* Senās navigācijas zīmes Latvijā. 70, 142—147; il.
- Pāvilāns V.* Senie tilti un celtuves. 89, 209—213; il.
- Pāvilāns V.* Traģiska lappuse mūsu senču cīņu vēsturē (700 gadu kopš zemgaļu sacelšanās Nameiša vadībā). 79, 170—173.
- Piedzimst vīrs — Kurzemes hercogu dinastijas dibinātājs [Gothards Ketlers. Ketleru un Bironu dzimtu ģenealoģija]. 92, 92—95.
- Stepiņš P.* Dūmakā tinas brīvo zemgaļu Sīdrabene [1290. g.]. 88, 155—157.
- Stepiņš P.* Kristus vārdā pie kuršiem. 89, 213—215.
- Stepiņš P.* Lepno zemgaļu brīvības noriets. (Pirms 700 gadiem). 90, 146—148.
- Stepiņš P.* Sākas krustnešu kolonizācija Latvijā. (Pirms 800 gadiem). 84, 141—142; il.
- Stepiņš P.* Seno kuršu jūrnieki un viņu kuģi. 69, 181—185; il.

Straube G. Vidzemē [pirms 250 gadiem] sāk darboties brāļu draudzes. 92, 94—98.

Strods H. Daži latviešu vārdi starp vācu vārdiem [Kurzemes vaku grāmatās 1682—1767]. 93, 260—261.

Strods H. Karaļa dokumenti atklāj patiesību [par Kurzemes hercoga Frīdriha Vilhelma nāvi]. 86, 158—160.

Strods H. Latgale [pirms 220 gadiem] tiek pievienota Krievijai... 92, 99.

Strods H. Slokas apvidus «maina pavalstniecību». (Pirms 200 gadiem). 83, 194—196.

Strods H. «Viņa gaišības» Kurzemes hercoga galms. 88, 154—155.

Strods H. Zemnieku sudrabs nonāk biskapa kastē. 88, 153—154.

Stubavs A. Salaspils zviedru skanstes vēsture. 74, 242—246; il.

Svarāne M. Nika Sūbergs cīņā pret Dundagas baronu. [Par Dundagas zvejnieku «lībiešu dumpi»]. 83, 183—186.

Svelpis A. Latviešu raganas un viņu tiesas. 85, 180—183.

Taube M. Kaņepāju kulkstītāju amatam — 400 gadu. 93, 244—247.

Taube M. Rodas pirmā latviešu arodapvienība. [Alusnesēju brālība pirms 600 gadiem]. 86, 161—163; il.

Urtāns J. Senas dziedniecisko avotu izmantošanas tradīcijas. 78, 198—201.

Vīksna A. Tauta tomēr augšāmcēlās (Mēra plauja — 325). 82, 200—202; il.

Zeida A. Derīgo izrakteņu izmantošana Latvijā feodālisma laikā. 80, 191—193.

Zemzaris J. Stāsts par zviedru zobenu [Vietalvas pag. Janku mājās]. 93, 258—260.

KAPITĀLISMS

✓ *Brigere B.* Parīzes Komūna un tās atbālis Latvijā (100). 71, 184—187.

Gavriļins A. Zemes un «cara ticības» dēļ [pirms 150 gadiem] Vidzemes zemnieki pievērsās pareizticībai. 91, 71—73.

Grasmane I. Kuģniecība pa Daugavu pagājušajā gadsimtā. 72, 207—210; il.

Knope E. Jaunlatvieši kopā ar tautu. [1958. gada aprīļa diskusija]. 94, 149—152.

Misāns I. Pie Livonijas vēstures avotiem. [Vēstures avotu izdevumi 19.—20. gs.]. 90, 186—188; il.

Mums raksta [J. Kausinieks. Par rev. organizācijas «Zeme un brīvība» tipogrāfiju]. 70, 249.

Netjosins J. Pirmā maija streiki un demonstrācijas Latvijā 1913. gadā. 63, 149—150.

Ozola B. Cīņu vietas stāsta [par revolucionārajiem notikumiem Latvijā]. 67, 125—129.

Ozoliņa Dz. Kā balsoja rīdzinieki pagājušajā gadsimtā. 78, 237—240.

Pētersone P. Par Straupes tālo sakaru liecinieku. [Straupes zirgu pasta stacija]. 90, 210—212.

Pope A. No Latvijas krastiem pāri Atlantijai. [Pirms 100 gadiem šoneris «Rota»]. 87, 157—160; il.

Rīpa J. Ļenas asiņaino notikumu atbālis Latvijā. 67, 81—82.

Sīksna V. Aizputnieki Jānim Bāderam. [Viņa rev. darbības pētīšana un stends vietējā sab. muzejā]. 81, 271—272.

Sotniece L. Latvijas dzelzceļi pirms 100 gadiem. 70, 137—142; il.

Strods H. Atceroties Ludzas zemnieku sacelšanos [1841. g. 9. aprīlī]. 66, 155—158.

Strods H. Ražu un neražu laiki (par zemnieku nemieriem). 84, 86—88.

Svarāne M. Dokumenti runā par Kurzemes kalpu dzīvi [19. gs.]. 72, 204—207.

Vētra A. Baltās buras aicinājums. [Buru flotes vēsture]. 75, 207—210; il.

Vestermanis M. Baltvācu revolucionārs no Vidzemes [E. H. Barks]. 91, 258—261.

Vestermanis M. Revolucionāro proklamāciju autori un adresāti. 88, 150—152.

Zīgurs E. Veco cilvēku atmiņas — vērtīgs vēstures materiālu avots. 71, 289—290.

1905. gada revolūcija

Druviņš J. Kaujinieku uzbrukums Rīgas slepenpolicijai. [70 gadu atcerei]. 76, 210—213.

Grāvis V. Sitas kauja. [1905. g. Balvu raj.]. 75, 139—142; ģīm. *Hojrāte A.* Ar ģenerālstreiku sākot, un pēc tam — Jelgavā. [1905. g. notikumi Jelgavā]. 85, 176—178.

Kudrjavsķis M. Mūs nevar iebiedēt ne cietuma sienas, ne važas, ne nāve... (Sakarā ar 60. gadadienu kopš revolucionāru uzbrukuma Centrālcietumam Rīgā). 65, 147—151; portr.

Lapa L. Gan pienāks saules rīts... [75 gadi kopš 1905. g. revolūcijas sākuma]. 80, 242—243.

Lejiņa Z. Pamatšķiras cīnītājus atceroties. [Pieminekļi 1905./07. g. revolūcijas cīnītājiem]. 75, 144—152; il.

Lismanis J. Ar šautenēm, bisēm un izkaptīm — «Aizputes karā» [1905. g.]. 85, 178—180.

Paeglīte Dz. 13. janvāris Rīgā [1905. g.]. 75, 59—62; il.

Ruberts J. Kaujinieku un meža brāļu gads [1906]. 66, 141—146; ģīm.

Ruberts J. Revolucionāro cīņu gads [1905. g.]. 75, 135—138.

Ruberts J. 1905. gada cīņas atceroties. 65, 143—147.

Salīņa V. Vienotā ierindā. [LSDSP (LSD) darbība 1905.—1906. g.]. 66, 138—141; il.

✓ LSDSP — LKP VESTURE

Avišāne A. Baltijas Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku organizācija. [Sakarā ar 70. gadadienu]. 72, 154—157.

Bācis P. Pamatus liekot un nostiprinot. [Par LSDSP II kongresu]. 85, 174—176.

Birone M. J. Bērziņš-Ziemeļis par tikšanos ar V. I. Ļeņinu [1906. g.]. 70, 58—62; ģīm.

Brigere B. Latvijas pārstāvji Amsterdamas pretkara kongresā [1932. gadā]. 72, 150—154; ģīm.

Druviņš J. Latvijas Komunistiskās partijas VI kongress. 69, 127—130.

Druviņš J. LSDSP I kongress [1904. g. 20.—22. jūnijā]. 74, 155—157.

Dūma L. Spēkos saņemoties — [1908. g. oktobrī] Helsingforsā notiek LSD III kongress. 88, 135—136.

Dūma L. «Tagad uzdevums — ... saliedēt boļševikus». [Par LSD IV kongresu 1914. g. janvārī]. 74, 161—163.

Eļstiņa V. Ar šiem cilvēkiem bija vērts iepazīties. [75 gadi, kopš V. I. Ļeņins apmeklēja Rīgu]. 75, 75—77.

Ivulāns A. Rītausmā. Dokumenti par J. Silfa un A. Bērces nogalināšanu. 81, 206—209.

Kadiķe J. Latvijas Sociāldemokrātijas V kongress. 67, 78—80.

Lapers R. Svarīgs notikums Latvijas Komunistiskās partijas vēsturē [LKP VIII kongress, 1931. g.]. 71, 177—180; il.

Lejiņa Z. LSD V kongresu atceroties. 77, 255—258.

Lidace E. Latvijas Komunistiskās partijas VII kongress. 68, 117—119.

Millere M. Nesalauztie cīnītāji. [1921. g. 11. jūnija naktī nošautie LKP darbinieki]. 71, 180—184; ģīm.

Paeglīte Dz. Ar Ļeņina partiju. Dokumenti par LSDSP un KSDSP apvienošanu. 81, 203—205.

Paeglīte Dz. Cīņas biedri saslēdzas rindās, [80 gadi kopš LSDSP I kongresa]. 84, 109—112.

Paeglīte Dz. «Cīņas» korespondents — V. I. Ļeņins. 90, 144—145.

Paeglīte Dz. Izcila notikuma gadskārta [Latvijas Sociāldemokrātijas II kongresam 70 gadi]. 77, 251—255.

Paeglīte Dz. Latvijas Sociāldemokrātijas II kongress. 67, 75—78; ģīm.

Paeglīte Dz. LSDSP I kongress. [75 gadu atcerei]. 79, 209—211.

Paeglīte Dz. Ļeņins uzrunā latviešu komunistus. (KSDSP V un LSD II kongress — 75). 82, 167—169.

Paeglīte Dz. Tālu Amerikā — [1898. g. 30. maijā] nodibinās Latviešu sociāldemokrātu savienība. 88, 133—135.

Puļķis A. Par LSDSP pievienošanu Krievijas Sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai. 70, 76, 208—210.

Purmālis J. Latvijas balss Amsterdamā. (Starpt. pretkara kongresam— 50). 82, 172—175.

Riekstiņa R. V. I. Ļeņina Rīgas diena [1900. g. 2.(15.) apr.]. 90, 139—142.

Riekstiņš J. Mūsu kongresa delegāti. [Par LSD IV kongresu 1914. g.]. 84, 116—118.

Treijs R. LKP satversmes kongress [1919. g. 1. martā]. 79, 185—188.

Treijs R. Ļeņins Latvijas Sociāldemokrātijas IV kongresā. 69, 146—148.

Viksna Dz. Latviešu komunistu sanāksme 1920. gadā. 70, 90—91.

Zariņš V. LSDSP II kongress un tā atbalsis Latvijā. 63, 153—156.

Ziemelis S. V. I. Ļeņins un revolucionārā kustība Latvijā. 70, 54—58; il.

✓ LATVIJA 1914.—1920. GADA

Druviņš J. Oktobra dienas Latvijā. 67, 65—68.

Eriņa L. Savas tēvu zemes līdumā. Fotoobjektīvi apliecina. 93, 172; 5 lpp. il.

Gavars P. Kā tauta atrada ceļu uz brīvību (1918—1919). 94, 133—140.

Gavars P. Lielinieki un patstāvīga Latvija. 92, 202—204.

Gavars P. Sakust kā metālam kopā — Latvijai. [Latviešu pilsonisko partiju nostāja pēc 1917. g. Februāra revolūcijas]. 92, 200—202.

Grozova G. Relikvijas, dokumenti nāk un apliecina (LPSR — 65 gadi). 82, 165—167.

Henriņš A. Aleksandrs Kerenskis saka Rīgā runu [1917. g. 24. maijā]. 92, 195—200.

Hofrāte A. 1917. gada oktobra un novembra notikumi Latvijā. 77, 244—247.

Lismants J. Te vētras elpa atgādina, runā. [1917.—1918. g. piemiņas vietas]. 87, 185—189.

Lismanis J. 1917.—1919. gada revolucionāro notikumu piemiņas vietas Latvijā. 79, 249—255.

Paeglīte Dz. [Pirms 75 gadiem Latgale pievienota]... atpakaļ — Latvijai. 92, 99—100.

Puriņš Ā. Tā tās lietas notika. 18. novembris preses atpulgā. 93, 165—171.

Vestermanis M. Galējās reakcijas konvulsijas. Bermontiāde un tās aizkulisēs. 89, 188—193; il.

Vilciņš T. 1917. gada Februāra buržuāziski demokrātiskā revolūcija Latvijā. 67, 62—65.

Vilks J. Iskolata darbība 1917. gadā. 67, 72—75.

Latviešu strēlnieki

✓ *Bērziņš V.* Latvijā ienāk pirmais pasaules karš. Sākas strēlnieku laiks. 85, 252—254.

Bērziņš V. Pirmā divīzija Sarkanajā Armijā. [60 gadu kopš divīzijas organizēšanas]. 78, 208—210.

Bērziņš V. Pulciņš «Pelēkie» [Nelegāls pulciņš latviešu strēlnieku rezerves bataljonā Tērbatā un Valmierā 1916.—1917. g.]. 66, 137.

Biedriņš A. Aiz kauju laukiem — smilšu laukos. [Pirmā pasaules kara strēlnieku kapi un pieminekļi]. 86, 173—178; il.

Drizulis A. Pasaules karš un latviešu strēlnieki. 86, 169—173.

Grase G. Un stājās latviešu strēlnieki ceļā [vāciešiem 1915. g.]. 90, 165.

Greble V. V. I. Ļeņins un latviešu strēlnieki atmiņu stāstījumos. 70, 64—67.

Kaimiņš J. Latviešu strēlnieki Oktobra sardzē. 67, 68—71; il.

Levitāns S. Varonīgo cīņu noslēgums. [50 gadi kopš Vrangelja armijas sakāves]. 70, 89—90.

Paeglīte Dz. Latviešu strēlnieku līdzdalība kreiso eseru dumpja apspiešanā. 68, 114—117; il.

Riekstiņš J. Viesuļa vasara un rudens. [Latviešu strēlnieki 1917. g.]. 87, 145—148.

Sondoviča E. Kur aizjāja bāliņš pasaulē tālu. [Latviešu strēlnieki Pilsouņu karā Krievijā]. 87, 189—194; il.

Steins V. Latviešu sarkanie strēlnieki — vēstures vējos [1918]. 88, 137—141.

Steins V. Par strēlnieku kapavietām. [Precizējumi un papildinājumi A. Biedriņa rakstam «Aiz kauju laukiem — smilšu laukos». 1986]. 87, 249—251.

Padomju vara 1919. gadā

Bērziņš V. Cīņa par Padomju Latviju [1918]. 69, 121—124; il.

Bērziņš V. Latvijas Sociālistiskā Padomju Republika [1919. gadā]. 79, 182—185.

Bērziņš V. Rīgas proletariāta varoņdarbs. [Rīgas strādnieku bruņota sacelšanās 1919. g. 3. janvārī]. 79, 176—178.

Bērziņš V. Sarkanie strēlnieki cīņā par jaunu dzīvi 1918. gada beigās. 68, 112—114.

Birznieks A. Naudas sistēma un pasta sakari Padomju Latvijā 1919. gadā. 79, 202—205; il.

Dribins L. Lielo cīņu un ieceru cēliens. [1919. g. Latvijā]. 89, 176—180; il.

Kaimiņš J. Sociālisma celtniecības pasākumi Padomju Latvijā 1919. gadā. 69, 130—135; il.

Lismanis J. [1919. g. notikumu piemiņas vietu saraksts]. 89, 217—229; il.

Lukša A. Padomju Latvijas pirmie valsts simboli. [Ģerbonis, karogs, himna]. 79, 195—201.

Mefkīsis E. Otrā sociālistiskā konstitūcija pasaulē. [Pieņemta Apvienotās Latvijas Strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku padomju 1. kongresā 1919. g. 15. janv.] 89, 180—185; il.

Paeglīte Dz., Ziemelis S. Ceļa rādītājs. [Apvienotās Latvijas Strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku padomju I kongress 1919. g. 13.—15. janvārī]. 79, 178—182.

Pelkaus E. Liekot pamatus sociālistiskajai kultūrai [1919. g.]. 79, 188—190.

Trejš R. Neaizmirstamais 1919. gads. 64, 126—130; il.

Steins V. 1919. gada piemiņas vietas. 89, 217.

Vestermanis M. Pirmais padomju Maijs Latvijā. 89, 185—187.

Viksna A. Veselības aizsardzība Latvijā padomju varas pastāvēšanas pirmajā gadā (1919. g.). 79, 192—195.

Ziemelis S. Apvienotās Latvijas padomju I kongress [1919. g. 13.—15. I]. 69, 124—127; il.

LATVIJA 1920.—1940. GADĀ

Blumfelds E. Kuģiem, tāpat kā cilvēkiem, ir savs liktenis. [Neatkarīgās Latvijas tirdzniecības flote]. 92, 191—195.

Daukšts B. Sirdsbalss sauc uz Spāniju. [Brīvprātīgie cīņā pret fašismu]. 86, 148—150.

Hofrāte H. Buržuāziskā tiesa sarīko Zemgales komunistu prāvu [1926. gadā]. 85, 250—252.

Ivulāns A. LKP cīņa par padomju varu Latvijā [1920—1940]. 80, 99—102.

Puga A. Izejot pasaules valstu saimē [1921. g. 26. janv. Sabiedroto valstu vadītāju konferencē Parīzē Latvija atzīta *de iure*]. 91, 165—168.

Stašāns A. Latvija uz posta un atplaukuma sliekšņa. (Pirms 70 gadiem). 91, 161—165.

Stepiņš P. Atpaka! uz senču mājām. [Vāciešu repatriācija 1939. g.]. 89, 198—199.

Viksna Dz. Proletāriskā internacionālisma spilgta izpausme. [Cīņas Spānijā 1936.—1939. gadā]. 66, 129—130.

Virsis M. Līgumi, kas izšķir Latvijas likteni. [1939. g. līgumi starp Vāciju un PSRS un starp Latviju un Padomju Savienību]. 89, 193—197; il.

Zagars E. 1928. gada 22. augusta politiskais streiks. 68, 109—112; il.

Zagars E. Vētra tuvojās (notikumi Latvijā 1939. gadā). 69, 148—151.

LATVIJA 1940.—1945. GADĀ

Padomju varas pirmais gads

Vēsturiskās 1940. gada dienas. 70, 73—76; il.

Zagars E. Lielais pavērsiens Latvijas lauku dzīvē. [Agrārā reforma 1940. g.]. 80, 102—106.

Zagars E. 1940. gada likteņdienas. Hronika un dokumenti. 90, 149—157.

Zagars E. 1940. gada sociālistiskā revolūcija — Latvijas darba tautas lielā uzvara. 80, 95—99.

Zagars E. Sociālistiskas revolūcijas uzvara Latvijā 1940. gadā. 65, 125—131.

Latvija 2. pasaules kara laikā

Ābelnieks R. Latviešu leģionāri. 93, 172—176.

Ābelnieks R. Latvijas Centrālā padome. 93, 176—180.

Blumfelds E. Ezeres kapitulācijas rīts [Kurzemē 1945. g.]. 85, 158—160.

Blumfelds E. Vēsturiskā kauja Volgas krastos [1943]. 68, 119—121.

Čaša I. Kad cēlās strēlnieks sarkanais. [30 gadi kopš 201. latv. strēlnieku divīzijas saformēšanas]. 71, 173—177; il.

Čaša I. Lielās uzvaras gadadiena. [30 gadi kopš Vācijas kapitulācijas 1945. g. 9. maijā]. 75, 77—80.

Kalpiņš V. Un cēlās latviešu strēlnieki kaujai [201. latv. strēlnieku divīzijas saformēšanas 50 gadu atcerei]. 91, 173—176.

Lismanis J. Lielā Tēvijas kara varoņu pieminekļi [Latvijā]. 74, 205—209; il.

Lujāns J. Spārnotie ļaudis. [Par 1. latviešu bumbvedēju aviācijas pulku. 30]. 73, 203—207; il.

Miezis F. Miers! Miers! Miers! (1945. g. 9. maijs). 70, 82—85; il.

Ozols J. Zem gvardes sarkanā karoga. [Par 43. gvardes latviešu strēlnieku divīziju]. 82, 175—178.

Ozols J. Zem sarkanā atbrīves karoga. [Par Latvijas atbrīvošanas sākumu 1944. g.]. 84, 119—122.

Pasternaks J. To dienu slava nezudīs. [Sakarā ar 30. gadadienu kopš republikas atbrīvošanas sākuma no vācu okupācijas]. 74, 166—169.

Savčenko V. Padomju Armija cīņā par Latvijas PSR atbrīvošanu 1944. gadā. 64, 121—125; il.

Savčenko V. Slavena kaujas ceļa sākums [201. latviešu strēlnieku divīzijas cīņas pie Maskavas 1941./42. g. ziemā]. 66, 125—128; il.

Spura I. Esi svētīta tu, mūsu asinīm slacītā zeme! 91, 176—180.

Stepiņš P. Pārvēlās kara viesulis no rietumiem [1941. g. vasarā]. 92, 178—181.

Strods H. Oficiālā (vācu) un vietējā (latviešu) valoda. [1942]. 92, 276—277.

Strods H. Slepeni par landesvēra slepenu jubileju [1943. g. Igaunijā]. 91, 261—262.

Sponbergs H. Ceļā uz uzvaru. [Latviešu 130. korpusa cīņas Latvijā 1944.—1945. g.]. 65, 138—140.

- Vikсна Dz.* Cīņas par Liepāju [1941. g.]. 71, 172—173
Vikсна Dz. Lai Rīga atkal dimdēt sākl [Sakarā ar Sarkanās Armijas ieņākšanas Rīgā 30. gadadienu]. 74, 169—171; il.
Vestermanis M. Uzvara [2. pasaules karā], bez kuras nebūtu dzīves. 85, 165—169.
Ūdre A. Cīņas lauks. Karavīru vēstulēs. Kara laika zīmējumos. 81, 179—189; il.
Ūdre A. Karavīrs sapņo par nākotni. [Par karavīru vēstulēm no frontes]. 82, 178—184; il.
Ūdre A. Liepājas aizstāvēšana [1941. g. jūnijā]. 66, 119—122.
Vilciņš T. Ziemassvētku kaujas 1944. gadā Kurzemē. 94, 67—69.

Pretošanās kustība Latvijā vācu okupācijas laikā

- ✓ *Biedriņš A.* Zemnīcas Sīkšņu mežā. [Par partizāniem Alūksnes raj. Virešu ciemā]. 83, 166—168.
Dzintars J. Antifašistiskās cīņas kāpinājums Latvijā. 68, 121—124; il.
Dzintars J. Pirmie neredzamās frontes varoņi. [Pretošanās kustība 1941. g.] 66, 122—125.
Dzintars J. Radikālā lūzuma gads. [Pretošanās kustības veidošanās Latvijā 1943. gadā]. 63, 145—146.
Dzintars J. Un bija Rīgas partizānu centrs. 83, 175—178.
Dzintars J. Vēl cīņa nav galā. [Antifašistiskā pagrīde «Kurzemes katlā»]. 85, 161—165.
Lismanis J. Partizānu soļi nedziest. [Piemīņas vietas un zīmes Latvijas rajonos]. 83, 168—175; il.
Raškevičs A. Drošsirdīgo pulks. [Partizānu vienība «Par Padomju Latviju»]. 67, 97—102; il.
Samsons V. Latviešu partizāns savā zemē [1942./43. gada ziemā]. 83, 161—166.
Tože I. Sīs takas nedrīkst aizaugt. [Par partizānu cīņu takām]. 72, 255—257; il.
Trops H. Latgale zem kāškrusta ēnas. 92, 184—187.
Vestermanis M. Aiz «Eiropas apvienošanas» izkārtnes. Rietumu akcijas slepenie plāni otrā pasaules kara laikā. 84, 129—134.
Vestermanis M. Holokausta uguns turpina degt... [2. pasaules kara laikā]. 92, 187—191.
Vestermanis M. Konfrontācija ar pagātni. Ieskats vācu fašistu plānos [par Baltijas kolonizāciju]. 81, 190—196.
Vestermanis M. Ļaunums. [Daži skaitļi nacistu noziegumu bilancei]. 82, 185—190.

✓ LATVIJA 1945.—1990. GADĀ

- Apsīte M.* Palsmanieši kopj [karavīru un partizānu] piemīņas vietas. 79, 162—164.
Birznieks A. Padomju pastmarkas, kurām ir sakars ar Latvijas PSR. 67, 53—56; il.
Briede A. Par pagastu partorgiem. [Sakarā ar M. Kravinskas rakstu «Uzdevumi vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzībā». 1980]. 81, 303—304.
Elstiņa V. Ar gaišu sirdskvēli un mērķu skaidrību. [LĻKJS V kongresa 30 gadu atcerei]. 76, 230—232.
Grigorašs F. Padomju cilvēka veselības labā. 67, 169—170.

Ivulāns A. Latviešu un citu padomju tautu kultūras sakari. **72**, 148—150.

Jankevics J. Iedzīvotāju materiālās labklājības pieaugums Padomju Latvijā. **73**, 189—192.

Jankevics J. Latvija — Padomju republiku draudzīgās saimes locekle [PSRS 50 gadi]. **72**, 142—148.

Jefremova L., Čivkule E. Vanagu zemnieku dzīve pagātnē un šodien (Preiļu rajons). **70**, 79—82; il.

Meistars J. Zilaiskalns [Valmieras raj. ciemata izaugsme]. **72**, 267—268.

Riekstiņš J. Divi pasaules izaug ik pagastā [Padomju, partijas aktīvistu darbs pēckara laukos]. **86**, 141—144.

Rukšāns H. Pārdomas pēc gadsimta ceturkšņa [kopš uzvaras 2. pasaules karā]. **70**, 86—89; il.

Skolis J. Padomju Latvijas jūras kuģniecība. **75**, 108—112.

Stankēviča S. Latvijas PSR Padomju Savienības tautu brālīgajā saimē. **65**, 132—135; il.

Tālberga I. Darba un izaugsmes gadi. [35 gadi kopš LPSR dibināšanas]. **75**, 106—108.

Trejš R. Kalnup. [Lauksaimniecības attīstība Latvijā pēc PSKP septembra plēnuma]. **63**, 142—144.

✓ Kolektivizācija

Brakšs A. Lielais lūzums Latvijas zemkopju dzīvē. [Kolektivizācija]. **69**, 156—159.

Čivkule E., Jefremova L. Pārmaiņas darbā un sadzīvē Padomju Latvijas zvejnieku kolhozos. **67**, 111—115; il.

Kadiķe I. Jubileju sagaidot. [Kolhozu veidošanās — 25]. **73**, 195—197.

Kadiķe I. Kolhozu iekārtas uzvaras gadadiena. [25]. **74**, 153—155.

Kadiķe I. Uz kolhozu ceļa [20 gadus]. **66**, 115—118.

Korsaks P. Fotodokuments apliecina savu laiku. [Par kolektivizācijas sākumu]. **87**, 151—153; il.

Krastiņš A. Lauki sāk sociālisma ceļu [pirms 40 gadiem]. **87**, 148—150.

Marnauzs A. Kad zvejnieks ir drošs par rītdienu. [Zvejnieku kolhozu darbs]. **75**, 243—247; il.

Pintāns P. Latvijas zvejnieku kolektivizācijas sākums [1941. g.]. **75**, 239—243.

Riekstiņš J. Sķiru cīņa Latvijas laukos turpinās un prasa upurus. **88**, 141—144.

Saruna par augšupeju. Dobeles raj. kolhoza «Nākotne» priekšsēdētāju A. Ciksti intervē S. Ziemeļi [kolhoza 30. gadadienā]. **76**, 232—234.

Zubova E. Engures izaugsme [Kolhoza «Padomju zvejnieks» 25 gadi]. **73**, 197—200; il.

Zagars E. Pavasara asni. Pirmās kolektīvās saimniecības Latvijas laukos. **81**, 201—203.

Sociālistiskie svētki un ieražas

Cimermanis S. Par sociālistiskajiem svētkiem un ieražām. **85**, 52—56.

Čivkule E. Jaunās tradīcijas Padomju Latvijas lauku dzīvē. **65**, 140—143; il.

Liepniece A. Kad arāji dodas tūrumā. [Pirmās vagas svētki]. 77, 135—136.

Liepniece A. Ražas svētkos. 77, 198—200.

Serdants A. Dabas zinātņu attīstības loma reliģisko ticējumu pārvarēšanā. 69, 108—110.

Zariņa A. Seno apbedīšanas paražu izskaņa. 70, 128—131; il.

LATVIJA PĒC 1990. GADA

Deklarācija par Latvijas valsts suverenitāti. 90, 4—5.

Dievs, svētī Latviju. 91, 3.

Eriņa L. Aiziet Austrumimpērijas tirāns. Fotoobjektīvi apliecina. 93, 181; 3 lp. il.

Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes Deklarācija par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu. 91, 4—6.

Par Latvijas Republikas valstisko statusu. 92, 7.

✓ LATVIESI ĀRPUS LATVIJAS TERITORIJAS

Bušs M. Ak, nerimtīgais latviešu «atraitnes dēla» gars! [Par latviešu inteliģenci emigrācijā pēc 2. pasaules kara]. 92, 208—211; il.

Hofrāte A. Padomjzemes latvieši Golgātas ceļā. 92, 216—221.

Ivulāns A. Dibināta Bostonas Latviešu strādnieku biedrība [1893. g.]. 83, 201—202.

Kreicbergs H. Latvieši pasaulē. Tajā likteņa straumē. 91, 181—183.

Krēsliņš A. Latvieši vien visi esam. [Latviešu organizācijas emigrācijā]. 92, 205—208.

Pope A. Vēstures un jūras vilņu mesti. [Latviešu jūrnieku likteņi]. 92, 212—214.

Schaubite-Serdečnaja F. Kauguriešu mazbērni Sibīrijā glabā senos latviešu gadskārtu svētkus. 94, 155—158.

Sondoviča E. Latviešu kauli Krievijas ceļmalās. 92, 214—216.

Strautniece V. Latvieši Krievijā. Saglabātais un pazaudētais. 91, 183—187; il.

Viksna Dz. Kultūras dzīve uztur tautas garu. 92, 181—184.

PILSETU VĒSTURE

✓ *Anteins A.* Senās Rīgas pilsētas metāllietuve. 74, 238—242; il.

Apsītis V., Piešiņš I. Top jaunā Rīga [divdesmit pēckara gados]. 64, 33—36.

Bākule I. Bauskas vecpilsētā. 88, 163—166; il.

Bērtiņš A. Savu mūžu turpina Kuldīga (750 g.). 92, 90—91; il.

Bērziņš J. Rīgas dumpja liecinieki [1899. g. maijā]. 74, 163—165.

Catlaks G. Grīziņkalns — latviskā sala cittautu vidū. 93, 181—185.

Caune A. Paiesimies pa senās Rīgas mežiem un pļavām. 87, 100—102.

Caune A. Senā Rīga Daugavas plūdus. 68, 190—191; il.

Cibule R. V. I. Leņins Rīgā. 70, 62—64; il.

Driba Dz. Aug mūsu pilsētas. 66, 177—181; il.

Gailīša A. Par Rīgas karogiem. 90, 191—192; il.

Holcmanis A., Jansons A. Par senajām Rīgas ielām un laukumiem. 88, 167—170.

- Kalnača V.* Rīgas atdzimšana [pēc 2. pasaules kara]. 69, 152—155; il.
- Kūkojs A.* Cauri 700 gadiem — Rēzekne. 85, 256—257; il.
- Leitāns M.* Atdzimusi pilsēta. [Jelgavai 400 gadi]. 73, 237—242; il.
- Leitāns M.* Jelgava drupās un pišļos [1944. g.]. 84, 125—128; il. 150.—155. lpp.
- Leitīs E.* Cauri 720 gadiem — Jelgava. 85, 254—256; il.
- Loginova O.* Ieskats Rīgas pārtikas tirgus pagātnē. 74, 246—250.
- Mugurēvičs E.* Pie Rīgas pilsētas pirmsākumiem. 88, 144—146.
- Neļjosins J.* Krīgsmaņa fabrikas strādnieku streiks [1896. g. okt.]. 66, 151—152.
- Pāvele T.* Vinarium civitalis Rigensis. 71, 242—245; il.
- Pāvulāns V.* Rīga ziemeļu pilsētu sabiedrībā (Hanzas savienība — 700). 82, 191—193.
- Ruberts J.* Rīgas proletariāta pirmās kaujas kristības (sakarā ar Rīgas dumpja 70. gadadienu). 69, 143—146; il.
- Strods H.* Rīgas dižvīri pirms 125 gadiem. 70, 158—160.
- Sirants R.* Rīga 1765. gadā. [Jaunuzceltā rātes nama atklāšana un rikojums Rīgas rātei publicēt jaunu tirdzniecības likumu]. 65, 159—160.
- Taube M.* Plūdu briesmas senajā Rīgā. 92, 274—275.
- Zeida Ā.* Nesēju amata brālība Rīgā (525 gadi). 75, 84—86.
- Zeids T.* Jauni latviešu vēsturnieku pētījumi par [feodālo] Rīgu. 76, 254—257.
- Zagars E.* «Rīgas dumpis». 64, 140—143.

FABRIKU VESTURE

- Freiberģis H.* Pētīsim Rīgas uzņēmumu vēsturi. 66, 171—172.
- Liepiņš E.* «Russo-Balt» bija sākums. [Rīgas auto — 75]. 82, 220—222; il.
- Poluikeviča T.* Rīgā [pirms 150 gadiem] darbu sāk Kuzņecova porcelāna fabrika. 91, 70—71; il.

ZEMKOPIBAS VESTURE

- Grāvītis V.* Par svarīgāko zemkopības termiņu noteikšanu senatnē. 70, 206—208.
- Grāvītis V.* Senais zemkopju darba un svētku kalendārs. 94, 36—47.
- Kice A.* Par kartupeļu īsto [stādīšanas] laiku. 90, 250.
- Lejiņš P.* Zirga lūgšana. 83, 221—222.
- [17. gs. latviešu zemkopja gudrības S. Guberta vecos rakstos]. 92, 21, 25, 29, 33, 27, 41, 45, 49, 53, 57, 61, 65.
- Strods H.* Latviešu zemkopis starp Miķeļiem — Jurgiņiem — Miķeļiem. [Senču zemkopības darbu kalendārs]. 82, 95—98.

PSRS VESTURE

- Balevics Z. V. I.* Leņina novēlējumi ateistiem. 70, 70—72.
- Blūmfjels E.* PSKP XX kongress. 66, 113—115.
- Dūma L.* Pagrieziena (atzīmējot KSDSP V kongresa 70. gadadienu). 77, 247—251.
- Ivulāns A.* Spēks aug tikai vienībā (PSRS nodibināšanās — 60). 82, 170—172.
- Jakovjeva L.* Oktobra Sociālistiskās revoļūcijas [60.] gadskārta. 77, 235—238.

Krēsliņa L. V. I. Ļeņins I Viskrievijas strādnieču kongresā. 70
68—69; ģim.

Paegļīte Dz. Ar jaunu cīņas karogu. [Sakarā ar KSDSP II kon
gresā atceres 80. gadadienu]. 83, 178—181; il.

Pāvulāns V. Ledus kauju atceroties. 67, 109—111.

Smidre Dz. PSRS nodibināšana [50. gadadiena]. 72, 139—142.

KULTŪRA, IZGLĪTĪBA, ZINĀTNE, MĀKSĻA KULTŪRA UN IZGLĪTĪBA

Brice A. Liepnas skolas jubileja un tās mikrorajonā esošie piemi
nekļi. [Skolas 100 gadi]. 79, 255—258; il.

Dumpe L. Brālīgo tautu kultūru mijiedarbība. 67, 123—125.

Grosvalds I. Rīgas Industriālais politehnikums. [50 gadi]. 69, 137—
138.

Krajevskā B. Ainažu jūrskola. 75, 160—163; il.

Krūze V. Pirmā vispārējā latviešu skolotāju konference [1873. g
9.—10. jūlijā]. 73, 230—231.

Leikuma L. Pirmā augstskola Latvijā — Krāslavā. [Garīgais semi
nārs 1757—1844]. 93, 247—251.

Paeglis J. Vecākā bibliotēka Latvijā. [Latvijas Akadēmiskajai bib
liotēkai 450 gadi]. 74, 176—179.

Ruberts J. Baltijas skolotāju seminārs (sakarā ar 100 gadiem kop
dibināšanas). 70, 92—94; il.

Ruberts J. Valmieras skolotāju semināra atcerei. [80 gadi kopš dib
nāšanas]. 74, 171—175; il.

Salmiņš A. Dibinātas pirmās latviešu skolas (pirms 300 gadiem)
83, 189—190; il.

Spravnieks V. Vecākā Kurzemes zemnieku skola. [Liepājas raj. Ap
riķu c., dib. 1741. g.]. 71, 231—233.

Viese S. Mācīsimies redzēt! [Par rakstnieku un mākslinieku piemi
ņas vietām]. 77, 196—198.

Viksna Dz. Latviešu pedagoģiskais tehnikums [Maskavā, vēlāk Ļe
ņingradā 1923.—1937. g.]. 68, 124—125.

LATVIEŠU VALODA UN VALODNIECĪBA

Ancītis V. Radi — bāliņi, neradi — tautas. 93, 234—235.

Avotiņa R. Latvietis vietai vārdu dod. 94, 177—183.

Blinkena A. Latviešu valoda tālajā Sibīrijā. 94, 159—163.

Bušs O. Pieder katram un visiem. [Par personvārdiem]. 86, 56—59.

Cepītis J. Mūsu vietvārdu mūža grāmata [Vietvārdu atlants]. 91
153—154.

Cepītis J. Vietvārds kultūras vēsturē. 91, 151—152.

Eberhards G. Ar Gaujas vārdu. 92, 167—168.

Edelmane I. Augu nosaukumi mūsu novados. 94, 188—194; kar.

Edelmane I. Augu nosakumu vākšana. 76, 95—97.

Edelmane I. Reģistrēsīm tautas sarunvalodā lietotos iežu nosauku
mus. 80, 198—200.

Kā runā novados. [Izlokšņu paraugi. Ar K. Skalbes ievadu no tē
lojuma «Krogs uz Daugavas»]. 94, 163—177.

Kušķis J. Nešķobīsim savu valodu! 93, 93—97.

Kušķis J., Vimba E. Vāksim augu tautas nosaukumus! 68, 102—
106; il.

Liepiņš A. Kāds varētu būt Tēvzemes vietvārdu atlants? 94, 183—187; karte.

Loja J. Par «vēlamiem» un «nevēlamiem» personvārdiem. [Sakarā ar personvārdu skaidrojumiem Dabas un vēstures kalendārā. 1977]. 81, 304—305.

Rudzīte M. Ūdeņu nosaukumi Latvijā. [Hidronīmu vākšana]. 78, 186—190.

Sieceniece V. Altenavas (Vecupes), Altonavas vārda izlūkos. 91, 156—159.

Siliņš K. Cilvēks un viņa vārds. [Par latviešu personvārdiem. Skaidrojumi kalendārijā pie katra mēneša]. 77, 52—55.

Siliņš K. Mūsu vārds vēstures lokos. [Par latviešu personvārdiem. Skaidrojumi kalendārijā pie katra mēneša]. 86, 52—55.

Staļeckā A. Mūsu izlokšņu novadi. [Ar vidus, lībiskā un augšzemnieku dialektu izlokšņu paraugiem]. 93, 84—93, kart.

Strautniece V. Kā izvēlēties jaunai vietai vārdu. 91, 134—156.

Sīrāns R. Dažu Rīgas vietvārdu izcelšanās. 72, 229—235; il.

LITERĀTŪRA. LITERĀTŪRZINĀTNE

Andersons E. Pumpura «Lāčplēsis» laika ritumā. 68, 126—128; il.

Apinis A. Pirmā teātra izrāde latviešu valodā [Dik[os] 1818. g.]. 68, 128—130.

Bērsons I. Gadskārtu lokos. [Dabas attēlojums dzejā]. 74, 59—63

Kasinskis A. Par gājienu J. Jaunsudrabiņa vietās. 82, 320—321

Pelše Z. J. Jansona-Brauna «Domu...» spēks un nemirstība. 100 73, 212—217.

Strods H. Salgaļes zemnieki par Edvartu Virzu. 91, 262.

Viese S. Gadalaiki latviešu prozā. 74, 63—67.

Daiļliteratūra. Apraksti. Tēlojumi

Caune A. Padomju Latvijas tīrumu raksti. Tēlojums. 84, 92—96; il

Eipure M. Bērns dabā. 84, 207—210.

Eipure M. Cilvēks ar pļavu. 88, 94—95.

Grigulis K. Ik zarā skan dziesma. [No grām.: *Grigulis K.* Putnu novērošana dabā]. 87, 81—83; il.

Ikzariņš V. «Traģisks» notikums. [Par dzērveņu pirmstermiņa lasīšanu]. 81, 277—279.

Jaunsudrabiņš J. Pa gadalaikiem iet Jānis Jaunsudrabiņš. [No Lauksaimn. gada grām. «Darbs un zeme» 1944. gadam]. 92, 13—17.

Jaunsudrabiņš J. Piemini Latviju! 92, 3—6.

Kad zeme sirmo... [rudeni]. 69, 97—98.

Kalniņš J. Balta, spodra ziemas diena. 70, 161—162.

Kalniņš J. Dārzus un druvas pārstaigā rudens. 70, 209—210.

Kalniņš J. Lāstekas pil arvien steidzīgāk. 70, 177—178.

Kalniņš J. Lepna iet vasara. 70, 193—194.

Kosteņeckā M. Mēness un čukča dzīve. Mazliet skumja skice. 83, 73—75.

Kronītis J. Pavasaris mežā. 80, 61—62.

Kronītis J. Rudens mežā. 80, 85—86.

Kronītis J. Ziemā mežā. 80, 53—54.

Ķempe M. Kad es saku: Ļeņins. 70, 52.

Līce A. Lai mums vēlāk nebūtu kauns. 92, 281—283.

Līce A. No tā likteņa rīta [1941. g. 14. jūn.]. 91, 168—173.

- Pigoznis J.* Dabas un sievietes vīzijas. Refleksijas. 87, 136—141; il.
Pūpolzars [Tēlojums]. 69, 65—66.
Purs L. Vasaras novakarē [Tēlojums]. 66, 86—88; il.
Rudzi san ... [Tēlojums]. 69, 81—82.
Sarma O. Dzims jauns mežs! [Miniatūra]. 72, 87—88; il.
Sarma O. Pēc lietavām, kad zeme smaržot sāk [Miniatūra]. 72, 107—108; il.
Sarma O. Stiprā upe [Miniatūra]. 72, 69—70.
Sarma O. Trīs vakara krāsas [Miniatūra]. 72, 55—56.
Sternbergs M. Mana bērniņas upīte. Etīde. 89, 116—117.
Upe dzīvo [Tēlojums]. 69, 53—54.
Zīrnītis A. Dabas atmoda. 71, 77—78.
Zīrnītis A. Smaržīgās dienas un naktis. 71, 103—104; il.

GRĀMATNIECIBA

- Apinis A.* Latvieši saņem savu «Bildu ābici» (pirms 200 gadiem). 87, 178—180.
Apinis A. Maztīņas, necilas lappusītes — «Vidzemes kalendārs» (pirms 200 gadiem). 82, 203—204.
Apinis A. Pirmā zināmā grāmata latviešu valodā (450). 75, 166—168.
Arājs K. Krišjāņa Barona «Latvju Dainas». [70 gadi kopš 1. burtnīcas iznākšanas]. 64, 149—150.
Bendorfs V. Kad svinēsīm gaviļu svētkus. [Latvju dainu 1. burtnīcas iznākšanas simtgade]. 94, 195.
Bendorfs V. «Latvju dainas» un «Latvju tautas mūzikas materiāli». [100 gadi kopš iznākšanas]. 94, 201—204.
Caune A. Pirmā grāmatu spiestuve Rīgā [N. Mollīna spiestuve. 1588—1625]. 63, 156—157.
Danilāns I. Dabas aizsardzību— mācīties. [Par grāmatu «Dabas aizsardzība»]. 81, 275—277.
Francmanis J. Sācis iznākt «Astronomiskais kalendārs» (pirms 30 gadiem). 83, 207—208.
Francmanis J. Sākusi iznākt «Zvaigžņotā Debess» (pirms 25 gadiem). 83, 208—209.
Grāvītis V. Kādas ziņas atrodam [Dabas un vēstures kalendārā] katram mēnesim veļtītajās lappusēs. 94, 6—7.
Grāvītis V. Mūsu kalendārs 20 gadu gaitās. 81, 299—302.
Grāvītis V. Pirmā Baltijas ģeoloģiskā karte. [150 gadu atcerei]. 72, 190—192; il.
Ivulāns A. Brāļu Kaudzišu «Mērnieku laiki». [100 gadi kopš publicēšanas]. 79, 241—243.
Ivulāns A. Gadskārta tautas eposam «Lāčplēsis». 78, 234—237; il.
Jubileju atzīmējot [DPAB Centr. valdes prezidija apsveikums, kalendārs 10. gadagājumam iznākot]. 71, 292.
Karulis K. Rīgā iznāk pirmā latviešu grāmata [1615. g.]. 90, 157—160.
Krūze V. Ausekļa «Pedagoģiskā gadagrāmata». [100 gadi kopš grāmatas izdošanas]. 76, 240—242.
Leikuma L. Ko atrodam 135 gadus vecajā J. Kurmina vārdnīcā? 93, 255—258; il.
Limane L. Pirmais latgaliešiem — «Infāntu zemes laika grāmota» [kalendārs latgaliešu rakstu valodā, 1861]. 82, 207—209.

Miervaldis Birze un Cēsu «Druva» [par Dabas un vēstures kalendāru]. 92, 277—278.

Millere M. «Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata». 76, 228—229.

Paegle Dz. Latviskā gara skolotājs Jānis Broka. [Viņa sarakstītās mācībgrāmatas]. 93, 186—189.

Paeglis J. «Komunistiskās partijas manifest» Latvijā. [«Manifesta» tulkošana latviešu valodā un izplatīšana]. 73, 207—212; il.

Paeglis J. V. I. Leņina darbi Latvijā. 80, 239—242.

Rudzītis J. Indiešu zinātnieks par baltu valodām (S. K. Čaterdži grāmata «Balti un ārieši»). 71, 287—289.

Seiļš S. Pirmais latgaliešu kalendārs. [«Infiantu zemes laika grāmota», 1861]. 71, 224—225.

Spuris Z., Vimba E. Pirmais apskats par Vidzemes dabu. [J. B. Fīšera darbam «Versuch einer Naturgeschichte von Livland» — 200 gadi]. 78, 240—245; il.

Strods H. Kāda nepublicēta grāmata. [A. Karnupa «Latviešu tautas mākslas vēsture». 71, 225—227.

Tabaka L. Dzīvo un attīstās [sērija] «Daba un mēs». 88, 206—207.

Vēriņa S. «Dziesmu rotas» simtgade. [Par J. Cimzes sakārtoto dziesmu krājumu]. 72, 195—197.

Viksna Dz. Latviešu kalendāri Padomju Savienībā. 71, 221—224.

Viksna M. Henrija Visendorfa un Krišjāņa Barona sarakste. 94, 195—201.

Viksna M. «Latvju dainu» līdzstrādnieki. 94, 204—210; 5 lpp. il.

Vilsons A. «Zobugala» pēcnieki «Dunduri» (100 gadi). 75, 65—67.

Vimba E. Ziņas par Latvijas augiem K. Ledebura «Krievijas florā». [125 gadi kopš iznākšanas]. 78, 245—246; il.

Zanders O. Imanuela Kanta darba [«Tirā prāta kritika»] pirmpublicējums Rīgā [pirms 200 gadiem]. 81, 213—214.

Zanders O. Latviešu kalendāru pirmsākumi. 81, 291—295; il.

Zanders O. Pie pirmajām Rīgas grāmatām. [Pirms 400 gadiem]. 88, 136—148.

Zeids T. Broces «Monumente». 82, 283—285; portr.; 233.—236. lpp. il.

Ziemelis S. «Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata». 74, 197—200.

PERIODISKĀ PRESE

Čakars O. Ar pirmreizēju misiju — «Latviešu Avīzes». [160 gadi kopš 1. n-ra iznākšanas]. 82, 205—206.

Čakars O. Jaunu ziņu lapas — «Tas Latviešu Ļaužu Draugs». [150 gadi kopš 1. n-ra iznākšanas]. 82, 206—207.

Henriņš A. Ar «Cīņu» uz uzvaru. Astoņdesmitgadīgā laikraksta redaktoru paaudzes. 84, 112—116.

Henriņš A. «Iznāk kopš 1904. gada marta». [Par laikrakstu «Cīņa»]. 74, 157—161; il.

Karulis K. Latviešu periodikai 200 gadu. [Sakarā ar «Latviešu Ārstes» iznākšanu 1768. g.]. 68, 133—134.

Krišjansone L. Cīņā saucēja. [Avīze «Cīņa»]. 64, 137—140.

Paeglīte Dz. «Strādnieks» — revolucionārās domas paudējs. [70 gadi kopš avīzes izdošanas]. 76, 213—215; il.

Treijs R. Piektā gada iezvanītājs «Sociāldemokrāts» [1900—1905]. 90, 142—144.

- Treijs R.* Visvecākā un vis, vis... «Cīņa». 89, 173—176.
Vestermanis M. «Ej, ciņas liesmu kopl!» [Par laikrakstu «Cīņa» — 75]. 79, 206—208.
Vilsons A. «Austrums» — latviešu literatūras pilngadības apliecinātājs (Zurnāla 1. numura iznākšanas 80 gadu atcerei). 65, 158—159.

ZINĀTNES UN TEHNIKAS VĒSTURE

- Arons K.* Atcerēsimies profesora Paula Stradiņa novēlējumus! 67, 181—182.
Arons K. Par mūsu lasītāju vēstulēm [par tautas medicīnu]. 68, 208—209.
Biedriņš A. Par Pelēču ūdensdzirnavām [Preiļu raj.]. 89, 235—237; il.
Biedriņš A. Par ūdensdzirnavām. 89, 233—235; il.
Biedriņš A. Zinātnes un tehnikas pieminēji — savā daudzveidībā. 85, 260—262; il.
Brangulis A. Ģeoloģiskie pētījumi Latvijā padomju varas gados. 80, 106—108.
Daube A. Jelgava sākusi lūkoties kosmosā. [Par Jelgavas astronomiskās observatorijas darbību pirms 200 gadiem]. 83, 191—194; il.
Dirbe A. Dibināts Rīgas anatomikums (pirms 230 gadiem). 83, 190—191.
Grāviņš V. Aleksandra Humbolta ceļojums un Baltijas ģeoloģijas pētījumi. 79, 226—229.
Grāviņš V. Ceļojumā pa zemes dziļu pētnieku piemiņas vietām. 80, 7, 11, 15, 19, 23.
Grāviņš V. Patiesību meklējot. [No zemes dziļu pētišanas vēstures]. 80, 153—158.
Grāviņš V. Tautas zināšanas jūras ģeoloģijā un ekoloģijā [sepatnē]. 75, 210—211.
Grosvalds J. Zinības sniedz Rīgas Politehnikums. 87, 160, 177—178.
Gudakovska B. Izdarīts pirmais urbums Latvijā (pirms 150 gadiem). 83, 198—199.
Kanāle V. Pirmās padomju varas radītās augstskolas Latvijā. 69, 135—136.
Karnups Ā. Tautas dziedniecības reminiscences ap 1930.—1940. gadu. 67, 182—184.
Kasinskis A. Viesītieši — Paulam Stradiņam. [Piemiņas saglabāšanas pasākumi Viesītē]. 81, 269—271.
Kincis T. Debesis sāk tiekties latviešu lidotāji (pirms 80 gadiem). 90, 161—165.
Kincis T. Jelgavas debesis paceļas gaisa baloni (pirms 200 gadiem). 86, 155—156.
Krugalis A. Priekules Ikars. [Priekules muižas kalēja lidojums no baznīcas torņa]. 68, 173—176; il.
Kuplais M. No ūdensdzirnavu pagātnes. 78, 201—202.
Lase I., Grāviņš V. Laikmetu raksturojoša sapulce [1950. g. 4. okt. Zinātņu akadēmijā]. 94, 145—149.
Ločmelis J. No pirmā «Hallol!» [Rīgas telefonam — 100]. 82, 219—220; il.
Malahovska L. Rīgas—Tukuma dzelzceļš — 100. 77, 293—297; il.
Mālniece I. F. Canders dibina gaiskuģniecības biedrību [Rīgā 1908. gadā]. 83, 203—205; il.
Lismanis J. Ja jūs interesē zinātnieku dzīves vietas. 81, 214—217.

- Pāvele M.* Lai ripotu uz priekšpilsētām (Rīgas tramvajam — 100). 82, 216—218; il.
- Pijola S.* Dailrūpīgais ģenealoģijas koks. Valdenu dzimtas saknes un atvases. 83, 289—291.
- Portelis J.* Mūsu universitātei 60 gadu. [Par P. Siučkas LVU]. 79, 190—192.
- Slaidiņš J.* Tautas senākā pieredze agronomijā. 69, 76—79.
- Sprinģis K.* Padomju Latvijas zinātnes centra gadadiena. [Zinātņu akad. 1946—1966]. 66, 118—119.
- Stradiņš J.* Fotokīmijas likumus pasludināja Jelgavā [T. Grothuss pirms 150 gadiem]. 68, 176—177; ģim.
- Stradiņš J.* Iesim talkā zinātņu vēstures pētniekiem! 68, 165—167.
- Stradiņš J.* Mūsu takas Mētras krastos (Tērbatas universitāte — 350, 180). 82, 195—200; il.
- Stradiņš J.* Pētera akadēmija. [Akadēmijai Jelgavā 200 gadu]. 75, 115—118; il.
- Stradiņš J.* Zinātnieku piemiņas vietas Latvijā. 79, 246—249.
- Stradiņš J.* Zinātņu attīstības pirmie soļi Padomju Latvijā. 69, 138—140, ģim.
- Strods H.* Rīgas telegrāfam 120 gadu. 72, 193—194.
- Simkūnaite E.* Racionālā tautas medicīna un māji. 74, 151—152.
- Smēlīngs V.* Kosmonauts virs Baltijas. 71, 156—157; il.
- Tože I.* Dažas zinātņu vēstures pētījumu attīstības iezīmes mūsdienās. 73, 192—195.
- Tože I.* Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas devums sabiedrisko zinātņu attīstībā. 71, 170—171.
- Vēveris E.* Vējš un dzirnavas. [Vējdzirnavu vēsture]. 77, 283—287; il.
- Viksna A.* Nodibināta vecākā homeopātiskā aptieka Padomju Savienībā. [1833. g. Rīgā]. 83, 196—198.
- Viksna A.* Pagātnes avotos rakstīts (pirmā aptieka Rīgā — 625 g.). 82, 193—195; il.
- Viksna A.* Pirmā baku potēšana Latvijā. 81, 212.
- Viksna A.* Sirmās aptiekas — Bauskā un Dobelē (325 g.; 175 g.). 81, 211.
- Vilciņš T.* Padomju Latvijai top Zinātņu akadēmija. 86, 144—148.
- Vilciņš T.* Priekules Ikars — mīts vai īstenība? 84, 137—140.
- Vilciņš T.* Zinātnes vēstures pieminekļi jāsauglabā! 70, 238—241.
- Vilciņš T.* Zinātņu akadēmijai 25 gadi. 71, 165—170; il.
- Vladimirovs N., Osokins D.* Debesis — no hipodroma (Rīgas lidmašīnas — 70). 82, 222—224; il.
- Zilmanovičs D.* Pētera akadēmijas mehāniķis E. Bīnemanis un viņa sekotāji Latvijā gaisa kuģniecības jomā. 77, 188—191.

MĀKSĻA

- Alsupe A.* Tautas lietišķās mākslas tradīciju izmantošana mūsdienās. 68, 196—199; il.
- Anteins A.* Čuguna mežģīnes režģos un žogos. 91, 209—212; il.
- Anteins A.* Par Latvijas čuguna krustiem. 90, 192—196; il.
- Banga V.* Par Rīgas nimfu. 88, 170—171; il.
- Bruģis D.* Par Rundāles pils muzeja tēlniecības kolekciju. 90, 201—208; il.
- Biedriņš A.* Tas kauju vietu svētums. [Par 2. pasaules kara kauju vietu pieminekļiem]. 84, 122—125; il.

- Bikše E.* Mūsu pieminekļi. 69, 225—231; il.
Dobelis J. Apzinām karavīru piemiņas vietas. 90, 224—227; il.
Jansons G. Būvkalumi — mākslas pieminekļi. 74, 227—233; il.
Jansons G. Par senajiem vējrādītājiem. 72, 268—271; il.
Kluce V. Cilvēks un daba smieklu acīm. No starptautiskās karikatūristu izstādes Rīgā. 86, 103; il. 234.—237. lpp.
Ligers J. Antss Gross un viņa brīnums. 89, 151; il.
Lismanis J. Par Rīgas Rolandu. 88, 171—173; il.
 Par neparastākajiem darinājumiem no koka. 90, 214—215.
Savickis P. Daba un glezniecība. 74, 67—70.
Savickis P. Gadalaiķu atainojums aizsargājamos mākslas pieminekļos. 76, 135—138; il.
Savickis P. Zudušie mākslas pieminekļi. [Par kultūras un mākslas pieminekļu saglabāšanu]. 73, 311—315; il.
Skulme J. Latvijas agrīnā glezniecība. 77, 272—275.
Slava L. Stāv laukakmeņu nesatricināmībā. [Laukakmeņu monumentālajā mākslā]. 82, 285—286; il.
Spāritis O. Altārglezņas augstā dziesma. 91, 212—214; il.
Spāritis O. Latviešu etnokultūras izpausmes sakrālmākslā. 93, 160—163; il.
Spāritis O. Unikāli mūsu arhitektūrā, mākslā, vēsturē [Saldus rajona Gaikšos]. 86, 190—193; il.
Vilīte V. Iepazīsim mākslinieku dzīves vietas. [Jaunu dzīves vietu izzināšana]. 77, 137—139; il.
Vilīte V. Par Jelgavas sudrabu. 88, 173—178, il.; 1 lpp. il.
Zemnieks F., Biedriņš A., Zile A. Akmenī un metālā. [Pieminekļi kritašajiem Padomju Armijas karavīriem Latvijā]. 85, 169—174; il.

Fotografēšana

- Brikmanis B.* Foto dokumenti jā saglabā! 71, 228—231.
Kandelis R. Atmosfēra un fotogrāfija. [Fotofiltru lietojums]. 77, 150—152.
Klētnieks J. Ar stereofoto — telpas dziļumā. 85, 266—267; il.
Klētnieks J. Lai foto kļūst dokuments. 83, 286—289.
Korsaks P. Veidojas latviešu fotomākslas pamati. [Pirms 90 gadiem M. Buclers atvēra fotodarbnīcu]. 87, 156—157, portr.
Kundziņš M. Fotomedības. 79, 96—99.
Smits V. Medīsim ar fotoaparātu. 62, 101—108.

ARHITEKTŪRA

- Abola Z.* Sociālisma celtniecības pieminekļi — mūsu daļa. 85, 258—260.
Ambults A. Kulta arhitektūras un mākslas pieminekļu izmantošana mūsdienās. 74, 209—211.
Apinis M. Arhitektūras pieminekļu otrais mūžs. [Pieminekļu aizsardzība]. 81, 156—160.
Bēts Z., Kalniņš E. Slokenbekas komplekss. 82, 287—289; il.
Driba Dz. Harmonija latviešu tautas arhitektūrā. 92, 135—136.
Dzenis G. Par lauku koka baznīcām. 88, 179—181; 4 lpp. il.
Dundurs R. Cēsvainē. [Par Cēsvaines baznīcu]. 81, 175—178; il.
Gegere A., Loginova O. 1812. gada atspulgi. [Par Aleksandra vārtiem u. c. pieminekļiem Rīgā]. 82, 291—292.
Holcmanis A. Dzīvie arhitektūras stilu liecinieki. [Arhitektūras pieminekļu saglabāšana]. 76, 193—200; il.

- Holcmanis A.* Melngalvju nams dokumentos un lecerēs. 89, 229—233; il.
- Holcmanis A.* Pētera baznīcas tornis pabeigts. 74, 211—213.
- Holcmanis A.* Restaurācijas darbi Lielstraupē. [Par pils kompleksu]. 73, 283—287; il.
- Holcmanis A.* Vecrīgas problēmas. 70, 247—248.
- Jansons A.* Henrijs van de Velde Rīgā. [Jugendstils Rīgas arhitektūrā]. 74, 233—235; il.
- Jansons A.* Rīgas Melngalvju nams. 71, 233—238; il.
- Jansons G.* Arhitektūras pieminekļu konservācija un restaurācija. 76, 200—205; il.
- Jansons G.* Turaidas pils. 92, 223—232; il.
- Kārklīņa C.* Pieminekļu apzināšana un aktīva aizsardzība. 79, 142—143.
- Lancmanis I.* Rundāle. Sodien... [Par Rundāles pils ansambļa restaurāciju]. 81, 160—163; 4 lp. il.
- Lancmanis I.* Rundāles pils atjaunošana. 76, 205—206.
- Lancmanis I., Janele I., Bruģis D.* Par Elejas parku un pili. 87, 195—207; il.
- Malvess R.* Pētera baznīcas celtnieki un atjaunotāji. 73, 279—283; il.
- Malvess R.* Velvju majestātes. [Par Rīgas Pētera baznīcu]. 81, 168—170; il.
- Markova L.* Par Reiterna namu. 87, 209—213; il.
- Meņģele M. E.* Par Nogales pili [Talsu raj.]. 90, 209; il.
- Meņģele M. E., Dirveiks I.* Rīgā, L. Pils ielā 5. [Ekas būvvesture]. 86, 193—195; il.
- Pētersone P.* Ungurmuižā. [Muižas ēku komplekss, Cēsu raj.] 81, 173—175; il.
- Remmerts V.* Jaunieši Vecrīgas ielās un namos. [Par studentu zin. restaurēšanas vienību «Vecrīga»]. 85, 262—264.
- Rundāles pils. 63, 144; 1 lp. il.
- Spāritis O.* Baznīcas un sabiedrības kopceļš. 92, 137—141; il.
- Spāritis O.* Par Zlēku baznīcu. 87, 207—209; il.
- Spāritis O., Brence M., Jēkabsons Ģ., Pētersone P.* Unikāli vēsturē un pieminekļos. Jaunpili, Jaunmoku pili, Svītenes muižā, Rīgas Doma ērgelēs. 85, 183—192; il.
- Strods H.* [Rundāle]... Pirms 245 gadiem. 81, 164—166.
- Strods H.* Sargāsim tautas celtniecības pieminekļus! 72, 258—262; il.
- Sirants R.* Jauns mūra dzīvojamo ēku tips Rīgā 17. gadsimtā. 71, 238—242; il.
- Vilīte V.* Par Rundāles krāšņu meistariem. 90, 196—201; il.
- Vitola T.* Lūk — Mārstaļu ielas nams. 87, 245—246.
- Vitola T.* Rīgas 18. gadsimta dzīvojamā ēkā [Vēstures ielā 5]. 81, 170—171; il.
- Zandberga R.* Aizputes vēsturiskais kodols. 82, 289—291.
- Zandbergs A.* Bauskā. [Par Bauskas pili]. 81, 171—173; il.
- Zirnis Ģ.* Rīgas Pētera baznīcā. Visā kompleksā. 81, 166—167.

MOZIKA

- Bendorfs V.* Gadalaiki latviešu mūzikā. 74, 70—73.
- Brigere B.* Dibināta Pēterburgas Ārīgas dziedāšanas biedrība (pirms 100 gadiem). 83, 199—201.

- Kārklīņš J.* Latviešu operas pirmsākumi. 63, 150—153.
Muklupāvels V. Saskaņa un samērs latviešu tautas mūzikā. 92, 270—271.
Priedīte I. Ar stabuli, tauri — norām pāri. [Par taures vēsturi]. 85, 153—155; il.
Pupa G. Dziesmās aizskan tautas mūzs. [1. vispārējo latviešu dziesmu svētku 100 gadi]. 73, 221—229; il.
Svelpis A. Sākas mūsu dziesmu svētku tradīcija (pirms 120 gadiem). 84, 147—149.

DABAS UN VĒSTURES PĒTĪŠANA UN AIZSARDZĪBA

DABAS AIZSARDZĪBA

Vispārīgi raksti

- Cimdīņš P.* Tās jaunās ugunsmeles kūlā. 88, 62.
Bridaks J. Ražošanas un sadzīves atkritumu izmantošana un utillizācija. 76, 167—169.
Buivids K. Sārņi dabā un cilvēkos. 89, 153—155.
Bušs M. Palīgā jūrmalas kāpām. [Par smilšu uzskalošanu liedagam]. 86, 117—119.
Eberhards G. Dabas aizsardzības uzdevumi nākotnes aspektā. 76, 182—184.
Eihmanis L. Pirmās kompleksās programmas pirmie augļi. [Dabas aizsardzība 1976.—1980. gadā]. 81, 121—126.
Eihmanis L. Raženu darba cēlienu dabas aizsardzībā. 76, 185—187.
Freimanis A. Notekūdeņu ievadišana pazemē. 78, 147—149; il.
Gailis K. Dabas aizsardzība — visas sabiedrības lieta. 63, 111—112.
Gailis K. Dabas aizsardzība — visas tautas lieta. 62, 129—130.
Gaross A. Sabiedriskie dabas un kultūras pieminekļu aizsardzības inspektori. 66, 94—96.
Gebauers E. Pazīsim un atklāsim augu karantīnas kaitēkļus, slimības un nezāles. 66, 68—72; il.
Grāvītis V. Dabas un kultūrvēsturisko vērtību pētīšanas un aizsardzības sākumi Padomju Latvijā [1919]. 69, 141—143.
Grāvītis V. Maz pazīstama dabas aizsardzības nozare aicina talkā skolu jaunatni. [Hidroģeoloģija]. 79, 107.
Kasparsons Ģ., Vimba Ē. Vai saudzējams tika aizsargājamais? 81, 119—121.
Klimpiņa A. Bioloģiskā metode dabas aizsardzībā. 79, 290—292.
Krastiņš U. Sabiedrības loma dabas aizsardzībā. 79, 297—299.
Krūmiņš G. Pie putnu dziesmām un saules glāsta. [Dabas izpratnes un mīlestības ieaudzinašana Ozolnieku 8-gadīgajā skolā]. 79, 156—158.
Krūmiņš V. Dabas aizsardzība ekonomiski politiskā aspektā. 81, 109—112.
Krūmiņš V. Rīgas skaistumam un rīdzinieku veselībai. [Dabas aizsardzība Rīgā]. 79, 135—137.
Lediņa V. Izprast un mīlēt kopš jaunības. [Dabas aizsardzības biedrības profesionāli tehniskajās skolās]. 81, 113—115.
Liepa I., Gaitnieks T., Reķe G. Kā auto ietekmē mežu. 82, 131—133.

Mauriņš A. Akadēmiķa V. Vernadska biosfēras koncepcija dabas aizsardzībā. 76, 127—129.

Mauriņš A. Vispasaules apkārtējās vides aizsardzības diena. 78, 131—133.

Moldovska L. No kosmosa viss redzams. [Aerokosmiskie novērojumi dabas aizsardzībā]. 90, 240—242; il.

Ozola V. Koks nāk mums līdzī. [Par koku saudzēšanu]. 87, 235—237; il.

Plotnieks U. Nenosūtīta vēstule (bērniem par dabas aizsardzību). 77, 167—169.

Pope A. Ar meliorāciju saistītie dabas aizsardzības jautājumi. 73, 127—131.

Rasiņš A. Pesticīdi, cilvēka veselība un daba. 67, 155—157.

Reimants K. Atspulgi šodienā un rītdienā. [Par izstādi «Dabas aizsardzība un dabas resursu racionāla izmantošana Latvijas PSR 1976.—1980. g.»]. 82, 297—301.

Reimants K. Mīlestība veidojas darbā. [Dabas aizsardzība Smiltenes sovhoztehnikumā]. 81, 273—275.

Roga A. Pasargāsim mūsu zaļo draugu mežu no uguns! 79, 93—96.

Sarma P. No dabas aizsardzības vēstures. [Jūrmalas apmežošana]. 75, 223—225.

Stalbovs R. Arī augsne jāsargā. 77, 200—201.

Stūrmane Z. Dabas aizsardzība un skolu jaunatne. 73, 142—145.

Sūna Z. Mūsu mākslīgā priekškāpa [Jūrmalā] vētru izturējam 81, 127—129; il.

Šimanska M. Dabas aizsardzība un mūdienu ķīmija. 77, 141—144.

Taimiņa I. Ne darbs, bet pārliecība. [Par Baltijas baseina zivju aizsardzības Salacas raj. Valsts inspekciju]. 83, 279—281.

Tuktens J. Daba — mūsu mājas. 79, 137—140.

Vanka Dz. Dabas aizsardzības tautas universitātes. 79, 295—297.

Vanka Dz. Pie mums un pasaulē. (5. jūnijā — Vispasaules apkārtējās vides aizsardzības diena). 81, 218—220.

Veics V. Dabas aizsardzības izglītība vispārizglītojošās vidusskolās. 79, 292—295.

Veinberga M. Naftas produkti un apkārtējās vides aizsardzība. 77, 191—193.

Vimba E. Botāniskie dabas aizsardzības objekti jūras krastā. 75, 231—234; il.

Vimba E. Studenti dabas aizsardzībai. 77, 202.

Zafoksnis J. Indiāņa atbilde: «Kā var pārdot debesis?» [Par vides aizsardzību]. 91, 262—264.

Zaņķe A. Skolēna domas par saudzīgu attieksmi pret dabu pārģājiena laikā. 73, 141—142.

Likumi. Organizācijas

Jauni lēmumi par dabas aizsardzību. 63, 129—132; il.

Latvijas PSR Likums par Latvijas PSR dabas aizsardzību [1959. g. 27. nov.]. 62, 142—143.

Latvijas Zaļās partijas manifests. 91, 233—241.

[LPSR Ministru Padomes] Lēmums Nr. 219 1957. g. 24. aprīlī. Par pasākumiem dabas aizsardzības pastiprināšanā. Rezervāti Latvijas PSR teritorijā. Aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā. Noteikumi par Engures un Babītes ezeru izmantošanu. Ipaši aizsargājamās augu un dzīvnieku sugas, atsevišķi koki un ģeoloģiski objekti Latvijas PSR teritorijā. 62, 144—152.

[LPSR Ministru Padomes] Lēmums Nr. 3 1958. g. 7. janv. Par administratīvo atbildību dabas aizsardzības noteikumu pārkāpējiem. Dabas objektu saraksts, par kuru bojāšanu un iznīcināšanu uzliekams naudas sods administratīvā kārtībā. 62, 153—154.

Luško I. Gaisa un ūdens piesārņojuma izpēte. 76, 169—171.

No meža darbinieku kongresa mapes. [Deklarācija par Latvijas meža darbinieku b-bas atjaunošanu, programma, kongresa rezolūcijas, aicinājums]. 90, 244—246.

Ošiņš I. Un tā — Latvijas Zaļā partija. 91, 227—233.

Par Latvijas PSR Valsts dabas aizsardzības komitejas organizatorisko struktūru (LPSR MP lēmums Nr. 311, 1988. g. 15 sept.). 90, 242—243.

Priednieks J. Kas ir Latvijas dabas fonds? 94, 113—117.

Raipulis J. Pirms savas zinību biedrības. [Sakarā ar pulciņa «Daba un kultūra» 65. gadadienu]. 83, 181—183.

Rasiņš A. Baltijas augu aizsardzības stacijas 50 gadi (1913.—1963.) un tās ieguldījums Latvijas PSR dabas pētīšanā. 63, 109—111.

Riekstiņš I. Jauns dabas aizsardzības likums. 70, 162—164.

Rotbergs U. Dabas aizsardzības plāns Latvijai. 94, 117—120.

Rubine H. Dabas aizsardzības noteikumu ievērošana, vācot ārstniecības augus. 79, 99—102; il.

Siliņš A. Valsts aizsargājami Latvijas PSR dabas objekti. 78, 256—259.

Vanags J. Latvijas PSR aizsargājamo dabas objektu sistēma. 79, 264—269.

DABAS UN VĒSTURES PĒTĪSANA (NOVADPĒTNIECĪBA)

Eniņš G. Ko spēj entuziasti? 94, 120—122.

Grāvilis V. Vissavienības skolēnu ģeoloģiskie pārgājieni. 80, 263—264.

Leimane M. Novadpētniecība republikā. 80, 264—266.

Livčāne N. Vai baidīsmies izdzīvot? 94, 111—113.

Pētersone I. Daži novadpētnieku uzdevumi šodien. 75, 251—254; il.

Plotnieks I. Pie skolas novadpētniekiem [Rīgas 2. vidusskolā]. 66, 181—184.

Priedīte A. Sprīdītis un parka apmeklētāji. [Par Tērvetes meža ainavu parku]. 74, 128—131.

Strods H. Novadpētniecība 25 gadus. 65, 136—138.

Smits J. Novadpētnieku devums muzejiem. 76, 206—207.

Svinka E. Jauno naturālistu darbs dažādos gadalaikos... ziemā. 69, 61—62. ... pavasarī. 69, 79—80. ... vasarā. 69, 94—96. ... rudenī. 69, 119—120.

Vimba E. Novadpētnieki — mūsu floras pētnieki. 81, 267—269.

Zīgurs E. Skolu novadpētniecības sākumi Latvijā [19. gadsimtā]. 75, 254—256

Zīgurs E. Tūristu inventārs novadpētniecības gaitās. 66, 185—189; il.

BOTĀNISKIE DĀRZI. PARKI. DENDRĀRIJI

Janele I. Latvijas vēsturiskie parki. 88, 80—81, 86—87; 2 lpp. il.

Janele I. Visvecākie parki Daugavas krastos. 91, 113—117; il.

Mauriņš A. Pirmais latviešu dārznieka izveidotais dendrārijs. [Pētera Buka veidotais Alūksnes parks]. 69, 117—118.

- Mauriņš A.* Sis daudzveidīgais Skrīveru dendrārijs... 91, 103—106.
Melluma A. Par nacionālo parku «Gauja». 74, 123—126.
Melbergs G. Rīgas vecie parki. 88, 57—59, 64—70; 3 lpp. il.
Salpiņš S. ... un šis unikālais Skrīveru mežs. 91, 107—109; il.
Zorgēvics A. [LVU] Botāniskajam dārzam 50 gadi, 72, 198—200; il.

REZERVĀTI. LIEGUMI

- Ābele G., Miezīte I.* Jauns rezervāts. [Krustkalnu rezervāts Madonas rajonā]. 79, 278—281; il.
Laiviņa S. Par Baltijas pirmo rezervātu [pirms 80 gadiem] kļūst Moricsala. 92, 100—103.
Laiviņš M. Dzīve sevī, bez cilvēka ietekmes (Moricsalas dabas rezervātam 70). 82, 316—320.
Seile A. Griņu rezervāta unikālā dabasgrāmata (50 gadi). 86, 226—228; il.
Seile A. Ilziņezera nirstošās salas. 78, 97—99.
Stikuts J. Makšķerēšanas liegumi. 82, 59—60.
Zajaksne M. Aizsargāsīm kopīgil [Par kompleksām dabas lieguma zonām]. 78, 263—265.

Sarkanā grāmata

- Lipsbergs J., Tabaka L.* Mūsu Sarkanās grāmatas tapšana. 81, 115—119.
Lipsbergs J. Sabiedrības līdzdalība Sarkanās grāmatas veidošanā. 80, 248—249.
Lipsbergs J. Uzskaitīsim reto dzīvnieku atradnes! [«Sarkanās grāmatas» veidošana]. 79, 281—290; il.

ODEŅU AIZSARDZĪBA

- Auzāne L.* Sabiedrības uzdevumi ūdeņu aizsardzībā. 78, 175—176.
Bušs M. Stādīsim kokus upītes krastos! 90, 227—229; il.
Cimdiņš P. Upes dzīvība [gadalaikos]. 89, 6—7, 10—11, 14—15, 18—19, 24—25, 28—29, 34—35, 38—39, 46—47, 52—53, 58—59, 66—67.
Cerņins J. Visas Rīgas notekūdeņu galastacija. 83, 141—142.
Eipurs I. Konkrēti sārņi konkrētos ūdeņos. 89, 129—132.
Grosvalds I. Dabas skaistumam un cilvēku veselībai. [Ūdens un gaisa tīrība]. 69, 104—107.
Kumsāre A. Ūdeņu aizsardzība pret piesārņošanu. 63, 101—102.
Leinerte M. Cilvēks ūdens malā. [Aizsardzība]. 89, 127—129.
Liepa R. Tā dzīvība, kas ūdens pilienā. [Ūdenstilpju pašattīrīšanās]. 83, 142—144.
Matisona M. Jūras ūdens pasargāšana no piesārņošanas. 75, 234—236.
Mihailovskis P. Minerālūdeņu aizsardzība Latvijā. 71, 281—283; 78, 144—146.
Pastors A. Ar straumi uz jūru. 89, 89—94.
Pope A. Nelieļa, bet nozīmīga jubileja. [LPSR Ūdeņu kodeksam 5 gadi]. 78, 133—135.
Pope A. Par zilo bagātību saglabāšanu. [Par ūdeņu likumdošanu]. 72, 131—133.
Pūliņa I. Ir harmoniski attīrīšanas ceļi. [Par attīrīšanas iekārtām]. 83, 139—141.

- Reinfelds I.* Ūdens ir vērtība — cieniet un maksājiet! 83, 134—135.
- Rudzroga A.* Alģes — ūdens tīrības bioindikatorī. 78, 110—114; il.
- Rudzroga A.* Iekšējo ūdeņu aizsardzība pret rūpniecisko piesārņojumu. 78, 137—140; il.
- Rudzroga A.* Primārais un sekundārais ūdens piesārņojums. 78, 135—137.
- Rudzroga A.* Ūdens piesārņošanas problēma. 72, 133—135.
- Sidrevičs L.* Trauksmi ceļ Rīgas līča planktons. 91, 117—120.
- Zaļoksne M.* Par mazajām upēm. 91, 246—247.
- Zaļoksnis A.* Par Inčukalna gudrona dīķiem. 91, 243—246; il.
- Ziedīnš P.* Lai neesam vienas dienas saimnieki. [Ūdeņu tīrības aizsardzība]. 83, 129—133.

GAISA AIZSARDZĪBA

- Audere A.* Sanitārā uzraudzība. [Atmosfēras gaisa tīrības saglabāšana]. 77, 229.
- Bērziņš V.* Lai gaiss visā pasaulē būtu tīrs! 77, 164—166.
- Dažāda veida atmosfēras piesārņojums un tā kaitīgā iedarbība. 77, 222—228.
- Dubrovskā R., Molostovs G., Vereteņņikovs D.* Gaiss — likuma aizsardzībā. 85, 105—106.
- Eihmanis L.* Atmosfēras tīrību sabiedrības uzmanības centrāl 77, 218—222.
- Krastiņš U.* Atmosfēras gaisa tiesiskā aizsardzība. 77, 231—232.
- Lerhs V.* Gaisā — dūmeņu gāzes. 85, 101—105.
- Lindberga Z.* Gaiss un cilvēks. 73, 134—138.
- Piterāns A.* Brīdina un mierina — ķērpji (par vides piesārņojumu). 83, 152—154.

DABAS PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBA

- Grāvītis V.* Ģeoloģiskie dabas pieminekļi. 77, 102—105.
- Grāvītis V.* Laukakmens ar senām iecirstām zīmēm. 79, 123—126; il.
- Grāvītis V., Mihailovskis P.* Sabiedrības uzdevumi ģeoloģisko dabas objektu aizsardzībā. 80, 257—259.
- Riekstiņš I.* Dabas pieminekļu aizsardzība. 70, 235—238; il.
- Stelle V.* Saudzēsim lielos laukakmeņus! 73, 138—140; il.

LATVIJAS DABAS UN PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBAS BIEDRĪBA (LDPAB)

- Albrehta I.* Mūsu biedrības darbības dienā. 1984. gads. 86, 229—231.
- Albrehta I.* Mūsu biedrības darbības dienā. Uz [LDPAB] VIII kongresu ejot. 87, 247—248.
- Auseklis J.* Kur Dīvaļa šalc... [LDPAB darbs, gatavojoties A. Upīša un A. Piegāza simtgadei]. 80, 253—255.
- Darba robežpozīcijā — savā kongresā. No kongresa hronikas. [Par LDPAB VII kongresu]. 83, 273—278; il.
- Freidenfelds I.* Nerimtīgā darbībā un meklējumos. [LDPAB Bauskas raj. nod.]. 79, 164—165.
- Graudonts J.* Latvijas PSR Vēstures un kultūras pieminekļu un dabas aizsardzības biedrība un tās uzdevumi. 67, 167—168.

Heringa M. Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības pirmorganizāciju veikums. 79, 130—132.

Katlaps A., Grāviņš V. Latvijas dabas un pieminekļu aizsardzības biedrībai 20 gadi. 79, 127—130.

Katlaps A. Plašāku vērienu dabas un pieminekļu biedrības darbā. 76, 187—189.

Krūmiņš V. Saudzīgu attieksmi pret dabu pilsētu celtniecībā (LDPAB Rīgas nodaļas pieredze). 73, 105—110.

Latvijas Dabas un vēstures biedrības statūti. 62, 136—141.

Latvijas PSR Vēstures un kultūras pieminekļu un dabas aizsardzības biedrības statūti. 67, 194—197.

Menniķis A. Mūsu kolektīvais biedrs — darītājs. 82, 301—303.

Menniķis A. Trešajā gadu desmitā izejot. 81, 265—267.

Mūsu biedrības darbības dienas. 1983. gads. 85, 267—268.

Nav apstājas biedrības darbā. [LDPAB 8. kongress]. 88, 233—234.

Par dabas draugiem. [Par Rep. tūristu kluba Dabas un pieminekļu aizsardzības b-bas pirmorganizācijas darbu 10 gados]. 81, 310.

Reimanis K. Visi kopā — lielajā dabas darbā. 84, 200—203.

Rīts J. Latvijas PSR Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības darbs. 72, 276—282; il.

Rīts J. Latvijas PSR Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības uzdevumi. 74, 118—120.

Rūsiņš J. Sirds siltuma un saules lokā. [Liepājas raj. Dabas un pieminekļu aizsardzības sabiedriskās inspekcijas darbs]. 79, 160—162.

Sprīngis K. [LPSR Vēstures un kultūras pieminekļu un dabas aizsardzības] Biedrībai 10 gadu. 69, 217—220.

Sprīngis K. Dabas un vēstures biedrības uzdevumi. 63, 97—98.

Ūbelis K. Pirmie republikā. [Par LDPAB Alūksnes nodaļu]. 79, 132—135.

Vanka Dz. «Natūrfoto» devis un dos. [Par LDPAB Centrālās padomes specializēto fotolaboratoriju]. 81, 155.

Zuns V. Dabas aizsardzības laboratorija [LDPAB Rīgas pils. Oktobra raj.]. 77, 228.

Zigurs E. Dabas un kultūras vērtību sardzē. 66, 173—177.

Zigurs E. Dzimtenes skaistumam un nākotnei (LPSR Vēstures un kultūras pieminekļu un dabas aizsardzības b-bas darbība un tās nodaļu darbība 1965.—1966. g.). 67, 189—193; il.

Zigurs E. Latvijas Dabas un vēstures biedrības nodibināšanās un pirmā gada darbība. 62, 131—135.

Zigurs E. Sabiedriska darbs sabiedrības labā [Latvijas Dabas un vēstures b-bā]. 64, 115—118.

Zigurs E. Strādāt ar lielāku degsmi [Par LPSR Vēstures un kultūras pieminekļu un dabas aizsardzības b-bas darbu]. 68, 212—214.

Zigurs E. Vai jūs tas neinteresē? [Latvijas Dabas un vēstures b-bas nodaļu novadpētnieciskais darbs]. 65, 168—171.

Zigurs E. [Latvijas Dabas un vēstures biedrības] Viena gada darbs. 63, 81—83.

DAŽĀDI DABAS UN VĒSTURES PĒTĪŠANAS INSTITŪTI UN BIEDRĪBAS

Ernšteins R. Studenti — dabas un vēstures pieminekļu aizsardzībā. 88, 204—206.

Grāvītis V. 45 gadi kopš Latvijas Zemes un tautu pētišanas biedrības nodibināšanas. 64, 130—138.

Nākamajām paaudzēm veltīts darbs. [Dabas un vēstures materiālu vākšana]. 65, 171—173.

Rasiņš A. Dibināta Vissavienības Augu aizsardzības institūta Baltijas filiāle (pirms 70 gadiem). 83, 205—207.

Vilciņš T. Dibināta Latvijas dabaszinātņu un tehnikas vēsturnieku apvienība (pirms 25 gadiem). 83, 209—212; il.

Vimba E. Rīgas Dabas pētnieku biedrību atceroties. [Dibināta 1845. g.]. 70, 260.

Zirnis G. Un atdzimst pieminekļi jaunā skatā. [Zinātniskās restaurēšanas darbnīcai 35 gadi]. 87, 243—245; il.

✓ VĒSTURES UN KULTŪRAS PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBA

Apinis M. Ar Vissavienības mērauklu. [Par PSRS vēstures un kultūras pieminekļu kategorijām]. 86, 217—219.

Apinis M. Kultūras mantojuma sardzē. 84, 203—206.

Apinis M. Par dažiem pieminekļu aizsardzības baušļiem. 90, 169—174.

Graudonis J. Apzinīgu pieeju... 72, 264—267.

Kalniņš M. Kultūras pieminekļu aizsardzība pret atmosfēras iedarbību. 77, 270—272.

Kavacis A. Lai pagātne saaugtu ar nākotni. [M. Apinis un kultūras pieminekļu apzināšana]. 82, 303—305.

Kasparovica M. Ar plašāku vērienu risināt neatliekamus kultūrvēsturiskus uzdevumus! [Par kultūras un vēstures pieminekļu uzskaiti]. 73, 269—272.

Kravinska M. Jaunais likums par vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu. 78, 259—261.

Kravinska M. Kopējs latviešiem un lietuviešiem. [Zeimeles luterāņu draudzes vēsture un G. F. Stenders]. 92, 257—260.

Kravinska M. Kultūras pieminekļi laikmeta vijņos. 94, 152—154.

Kravinska M. Mēs visi — vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzībai. 88, 201—204.

Kravinska M. Pieminekļi gaida īstu saimnieku. [Par kultūras pieminekļu restaurāciju]. 83, 186—188.

Kravinska M. Pieminekļi privatizācijas vidū un laikā. 93, 241—244.

Kravinska M. Uzdevumi vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzībā. 80, 266—268.

Kultūras pieminekļu skate [1964. I.IX—1965. I.VII]. 65, 173—174.

Lismanis J. Nāk mūsu rokās jauns dokuments. [Likums «Par vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu»]. 82, 280—283.

Loja J. Par kapavietu informāciju. [Par Mārtaņa un Torņakalna kapiem]. 81, 308—309.

Plauciņš L. Kas jāzina par kultūras pieminekļu aizsardzību. 67, 129—132.

Strods H. Uzskaitīsim vietējās nozīmes kultūras pieminekļus! 71, 273—275.

MUZEJI

- Baumanis J.* Mūs acina Brīvdabas muzejs. 77, 175—176; il.
- Bullīte A.* Latvijas PSR Vēstures muzejs (100 gadi). 69, 224—225.
- Cimermanis S.* Brīvdabas muzejam 70 darba gadi. 94, 60—66; 5 lpp. il.
- Jansons A.* Brīvdabas muzeja pirmās skices. 89, 243.
- Krūmiņš V.* Latvijas Dabas muzeja amplitūdas (muzejam — 140). 86, 219—225; il.
- Kuplais M.* Pārlicinošais pagātnes spogulis (Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs). 82, 213—214.
- Leīņa A.* Laikmetu mozaika. [Novadpētniecības muzejs Rēzeknē]. 79, 153—156.
- Liepiņš E.* Aptieku bēniņos un pagrabos. [Materiāli Medicīnas vēstures muzejam]. 67, 187—188.
- Nesterova A.* Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs 50 gadus. 74, 213—218; il.
- Nesterova A.* Saglabāsim tautas darinātās vērtības. [Par Brīvdabas muzeju]. 68, 209—211; il.
- Pētersone I.* Revolūcijas sargu piemiņas nemirstībai. [Par Latviešu sarkano strēlnieku pieminekli un muzeju]. 72, 249—255; il.
- Priedīte I.* Jaunākā ekspozīcija Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā. 72, 243—245.
- Rapoports M.* Dabas muzejs — dabas izpratnei. 81, 112—113.
- Rudaka I.* Jūras zvejniecības muzeji [Ventspilī un Rojā]. 75, 257—259.
- Rudaka I.* Sabiedriskie muzeji. 74, 221—224.
- Salnīte M.* Valmieras [Novadpētniecības] muzeja gadskārtā. 79, 158—160.
- Strods H.* Lauksaimniecības muzeji pasaulē. 84, 136—137.
- Sīrants R.* Rīgas vēstures un kuģniecības muzejam 200 gadu. 73, 232—237; il.
- Smīte E.* Latvijas PSR Mākslas muzejs. [75 gadi, kopš atvērts apmeklētājiem]. 80, 246—247.
- Steins V.* Desmit darba gadi [Latviešu sarkano strēlnieku memoriālajam muzejam]. 80, 244—245.
- Sulcs A.* Jūras zvejniecības brīvdabas muzejs [Ventspilī]. 66, 164—166.
- Vankina L.* Senākās vēstures avotu krātuve. [LPSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nod.] 70, 134—137; il.
- Vieglais Ģ.* Kad sirdī palu laiks. [Seno izrakteņu muzejs Lejasciema Paideros]. 79, 150—153.
- Viksna A.* Otru tādu pasaulē neatradīsim. [Medicīnas vēstures muzejam — 25]. 82, 215—216; il.
- Zēberga I.* Piensaimnieki — Kalnmuižā, bijušajā pienotavā [Pienrūpniecības muzejs]. 89, 241—242.
- Zeida Ā.* Latvijas PSR Vēstures muzeja Vēstures nodaļa. 68, 200—201.
- Žukova A.* Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejs (30 gadi). 74, 218—221; il.

ARHIVI

- Melderis G.* Personīgās izcelsmes fondi LPSR Centrālajā Valsts vēstures arhīvā. 69, 198—199.

Melderis Ģ. Republikas senāko rakstīto vēstures avotu krātuve. [Centrālais Valsts vēstures arhīvs]. 68, 202—204; il.

Unikāli mūsu dokumentu vidū. No arhīva plauktiem — vitrinās. [Izstāde Latv. PSR Centrālā Valsts vēstures arhīvā]. 86, 184—190; il.

Zeida Ā. Kurzemes zemes arhīvs. 74, 224—227.

TŪRISMS

Apalā Dz., Stikute I. Augi tūristu uzturam. 66, 81—82.

Balode A. Kā noteikt debess puses. 63, 51.

Eglīte P. Kāpēc jūs ceļojat? 66, 191—193.

Grāvītis V. Ikviens tūrists var kļūt par zinātnisku atklājumu līdzdalībnieku. 66, 184—185.

Grāvītis V. Kabatas saules pulkstenis un saules kompass. 64, 93—95; il.

Grāvītis V. Kabatas tālmērs. 64, 92—93; il.

Grāvītis V. Lai nebūtu jāmaldās ceļā. [Orientēšanās pēc dabas parādībām]. 66, 189—191.

Grāvītis V. Vietas, kur jābūt piesardzīgam [tūrisma pārgājienos]. 67, 150—152.

Pastors A. Udeņi aicina [tūristus]. 66, 65—66.

Svinka E., Grāvītis V. Kad viltīgā Gauja aicina... [Par izvairīšanos no nelaimes gadījumiem]. 67, 171—172.

Tūristiem nepieciešamās adreses. 66, 193—198.

BIBLIOGRĀFISKIE RĀDITĀJI

Andersons I. Raksti par atsevišķām personām (1962.—1981. g.) [Rādītājs]. 81, 311—313.

Andersons I. Rakstu autoru un tabulu sastādītāju alfabētiskais rādītājs (1962.—1981. g.). 82, 324—331.

Jauģiels V. «Dabas un vēstures kalendāra» rakstu tematiskais rādītājs (1962.—1971. g.). 72, 286—289.

PERSONĀLIJAS

Abele Gaida (botāniķe). 60. E. Vimba. 91, 61—63, portrets.

Abens Kārlis (tulk., pedagogs). 75. T. Karma. 71, 215—218, portr.

Āboliņa Austra (botāniķe). 60. A. Caune, M. Laiviņš. 92, 88—90, portr.

Āboliņa Marta (vēsturn.). 85. H. Strods. 83, 250—253.

Āboltiņš Emīls (1905. un 1917. g. rev. dalīb.). 100. A. Puļķis. 78, 224—226, portr.

Adelheims Romāns (medīķis). 100. A. Vīksna. 81, 232—234; portr.

Aide Ernests (tautas meistars autodidakts). 100. J. Stradiņš. 68, 169—172, portr.

Alunāns Ādolfs (dramaturgs, aktieris, režisors). 120. K. Rozenvalds. 68, 160—162.

Alksnis Jēkabs (milit. darbin.). 70. J. Druviņš. 67, 85—86, portr.

Ankupe Ella (komjaunatnes un kompartijas darbin.). 80. I. Kapeņiece. 88, 197—199, portr.

Apine Ilga (vēsturn.). 60. L. Spruģe. 88, 185—187; portr.

- Apsītis Vaidelotis (arhitekts). 70. A. Holcmanis. 91, 68—70, portr.
 Arhangeļskis Konstantins (dabas aizsardzības darbin.). 85,
 V. Aizupe. 78, 252—255.
 Asars Jānis (lit. un mākslas kritiķis, publ.). 100. E. Knope. 77,
 259—261.
 Aspazija (dzejn.). 100. S. Viese. 68, 154—156, portr.
 Bakmanis Gastons (biologs un mediķis). 100. A. Viksna, A. Mau-
 riņš. 83, 224—227, portr.
 Baks Kristaps (Jēzus; 1905. g. rev. dalīb.). 100. A. Semjonova.
 79, 219—220.
 Barbans Viktors (1905. g. rev. dalīb.). 100. Z. Lejiņa. 78, 226—
 228.
 Bartoša Tatjana (ģeoloģe). 60. I. Dzilna. 82, 305—306.
 Beķers Mārtiņš (biokīmiķis). 60. M. Rimkuse. 88, 194—196, portr.
 Bergis Šimānis (rakstn., kompartijas un pad. valsts darbin.).
 100. L. Lapa. 87, 226—227.
 Bērnieks Artūrs (tēln.). 100. S. Rusmanis. 86, 208—210, portr., il.
 Bērs Kārlis Ernsts (dabaszinātn., embrioloģijas zinātnes pamatli-
 cējs; 1792—1876). 67, 189.
 Bērziņš Jānis (Andersons; Latvijas rev. kustības dalīb., žurnā-
 lists). 100. E. Līdace. 75, 152—156, portr.
 ✓ Bērziņš Jānis (Pēteris Ņuzis; revolucionārs un milit. darbin.). 100.
 Dz. Paegļite. 89, 62—63, portr.
 Bērziņš Reinholds (Birka; milit. darbin.). 80. L. Krēsliņa. 68,
 146—148, portr.; V. Bērziņš. 78, 211—213.
 Bērziņš-Ziemeļis Jānis (Latvijas rev. kustības dalīb., publ.). 90.
 S. Ziemeļis. 71, 197—201, portr.; 100. S. Ziemeļis. 81, 223—227, il.
 Bēthovens Ludvigs van (komp.). 200. G. Melderis. 70, 114—117,
 portr., il.
 Birkerts Antons (dzejn., literatūrvēsturn.). 95. A. Vilsons. 71, 207—
 210, portr.
 ✓ Bironis Ernsts Johans (Kurzemes hercogs). 300. H. Strods. 90,
 66—67.
 Birze Roberts (1894—1970; novadpētn.). E. Zīgurs. 72, 272—274, il.
 Birznieks-Upītis Ernests (rakstn.). 100. B. Gudriķe. 71, 210—213,
 portr.
 ✓ Blankšteins Ansis (rev. kustības darbin.). 100. I. Kadiķe. 76, 215—
 218.
 Blaumanis Rūdolfs (rakstn.). 130. O. Gerts. 93, 48—50.
 Blinkena Aina (valodn.). 60. S. Kaņepe. 89, 48—49, portr.
 Blumbahs Fricis (metrologs, astronoms). 100. 64, 47, portr.
 Bočs Krišjānis (1905. g. rev. dalīb.). 100. J. Meisters. 75, 142—
 143, portr.
 Bode Ādolfs (mežkopis, dendrologs). 175. E. Vimba. 81, 222.
 Borhs Mihails (dabzinātn.). 225. J. Stradiņš. 76, 242—243.
 ✓ Brastiņš Ernests (senatnes pētn.). 1892—19.. 100. S. Cimermanis.
 92, 68—73.
 Brensons Izidors (ārsts, medicīnas vēsturn.). 125. B. Brigere. 79,
 235—236.
 ✓ Brežgo Boļeslavs (vēsturn.). 100. V. Dorošenko. 87, 218—221.
 ✓ Broce Johans Kristofs (novadpētn.). 225. A. Caune. 67, 115—117,
 portr.
 Brutāns Andrejs (lihenologs). 160. A. Piterāns. 84, 199.

- Bukums Kārlis (tautas daiļrades materiālu vācējs). A. Ancelāne. 74, 255—257.
- Būmeisters Valentīns (mediķis). 70. I. Lazovskis. 84, 196—199.
- Bundža Dāvids (rev., publ.). 100. Dz. Paeglīte. 73, 217—221, portr.
- Bungšs Jānis (Kulaks; Latvijas rev. kustības darbin.). 100. A. Semjonova. 80, 233—235.
- Bušs Miervaldis (mežzinātn.). 70. J. Broks. 87, 223—225, portr.; 75. O. Gerts. 92, 76—77.
- Canders Frīdrihs (raķešu būves pionieris). J. Stradiņš. 63, 93—96, portr.; 95. A. Smīte. 82, 307—308.
- Cukermanis Kārlis (hidrogeologs). 75. P. Deņisovs. 81, 260—261.
- Čipēns Gunārs (ķīmiķis). 50. V. Z. Kluša. 83, 249—250, portr.
- ✓ Coke Jānis (1905. g. rev. dalīb.). 100. A. Semjonova. 78, 221—224, portr.
- ✓ Daniševskis Jūlijs Kārlis (rev. kustības darbin., publicists). E. Lišace. 69, 167—168, portr.
- Dārziņš Emīls (komp.). 100. G. Pupa. 75, 163—166.
- Dauge Pauls (rev., ārsts, publ.). 100. I. Kadiķe. 69, 159—162, il.; 120. A. Viksna. 89, 40—41, portr.
- ✓ Deglavs Arnolds (kompartijas un pad. darbin.). 80. L. Dūma. 84, 190—192, portr.
- Dermane Henriete (Latvijas rev. kustības dalīb.). 100. J. Ķipers. 82, 264—267, portr.
- Dermanis Vilis (Latvijas rev. kustības darbin., lit. kritiķis). 100. A. Arnte. 75, 80—84, portr.
- Derums Vilis (ārsts, paleopatologs). 80. B. Brigere. 79, 258—259, portr.
- Dievkociņš Jūlijs (1905. g. rev. dalīb., dzejn., skolotājs). 100. V. Saulīte. 79, 220—223.
- Dindonis Pēteris (dārzkopis, selekcionārs). 90. R. Kondratovičs. 67, 178—180, portr.; 100. A. Vēriņš. 77, 301—304, portr.
- Dirīķis Matīss (astronoms). 60. I. Daube. 83, 239—242, portr.
- ✓ Driega-Birkis Jānis (jaunstrāvn., rev. kustības dalīb.). 100. A. Avišāne. 71, 194—196, portr.
- Drīzulis Aleksandrs (vēsturn.). 60. A. Bīrons. 80, 216—219, portr.
- Drīzulis Arvīds (Latvijas rev. kustības, kompartijas darbin.). 90. E. Zagars. 80, 208—210, portr.
- Eferts-Klusais Ernests (rakstn., rev. kustības dalīb.). 80. Z. Kupcis. 69, 165—166, il.
- Egle Kārlis (lit. vēsturn., bibliogrāfs, tulk.). 85. A. Vilsons. 72, 184—187, portr.
- Eglons Jānis (skulptors, paleontologs). A. Roždestvenskis. 74, 139—144, portr., il.
- Eidemanis Roberts (milit. darbin., rakstn.). 75. Z. Kupcis. 70, 102—105, portr.
- Eiduks Jūlijs (ķīmiķis). 75. I. Grosvalds. 79, 260—263, portr.
- Eihe Roberts (Latvijas rev. kustības dalīb., kompartijas un pad. valsts darbin.). 80. Z. Kupcis. 70, 106—109, portr.; 100. G. Frolova. 90, 44—45, portr.
- Endrupis Rūdolfs (Latvijas rev. kustības dalīb., žurnālists). 100. L. Jakovļeva. 78, 214—217, portr.
- Endzelīns Jānis (valodn.). 95. R. Grīse. 68, 162—164, portr.; 100. R. Grabis. 73, 265—268, portr.; 120. R. Grīse. 93, 50—52.

- Evaldsons Vilis (novadpētn.). A. Caune. 71, 285—286, il.
- Fabriciuss Jānis (milit. darbin.). 90. M. Bīrone. 67, 87—89, portr.; 100. A. Spreslis. 77, 242—244.
- Fišers Jākobs (naturālists). 250. A. Rasiņš. 81, 220—222.
- Fridrihsone-Podniece Made (Latvijas rev. kustības dalīb.). 100. R. Grava. 79, 211—213.
- Gailis Frīcis (Latvijas rev. kustības dalīb.). F. Bergs. 68, 148—151, portr.
- Galeniece Marija (botāniķe). 100. G. Abele. 90, 58—59, portr.
- Galenieks Pauls (botāniķis). 100. E. Vimba. 91, 63—66, portr.
- Galeviuss Kārlis Antons (novadpētn., skolotājs). 75. E. Zīgurs. 68, 205—208, il.
- Grabis Rūdolfs (valodn.). 80. A. Blinkena. 86, 206—208, portr.
- Grāvītis Viktors (ģeologs, novadpētn.) 60. V. Sorokins. 85, 242—246, portr.
- Greste Jānis (ģeologs, muzeju darbin.). 100. A. Vilsons, V. Grāvītis, J. Flugins. 76, 224—227, portr.
- Grēviņš Ansis (1905. g. rev. dalīb.). 100. A. Puļķis. 79, 213—214.
- Grigulis Kārlis (ornitologs un rakstn.). V. Aigare. 73, 321—323, portr.; 100. J. Baltvilks. 84, 168—170.
- Grinbergs Eduards (ģeologs). 75. O. Aboltiņš. 81, 259—260.
- Grindelis Dāvids Hieronīms (farmaceits, dabzinātn., ārsts). 200. A. Viksna. 76, 238—239.
- Grīniņš Ferdinands (1905. g. rev. dalīb.). 80. L. Krišjansone. 64, 151—154, portr.
- Grothuss Teodors (fizikis un ķīmiķis; 1785—1822). J. Stradiņš. 72, 168—170, portr.; 200. J. Stradiņš. 85, 216.
- Ģipslis Jānis (Latvijas rev. kustības dalīb.). 100. Dz. Paeglīte. 85, 225—228, portr.
- Girupnieks Jānis (fizikis, skolotājs). 80. S. Ziemeļis. 67, 96—97, portr.
- Helmanis Kristaps (1848—1892; mikrobiologs). 67, 170; 125. A. Viksna. 73, 257—260, il.
- Hertelis Ādolfs (1905. g. rev. dalīb.). 100. J. Ruberts. 71, 190—193, portr.
- Himzelis Nikolajs (ārsts). 250. O. Loginova. 79, 238—240.
- Holcmanis Andrejs (arhitekts). 70. A. Avotiņa. 90, 38—39, portr.
- Hūns Oto (ārsts, medicīnas vēsturn.). 200. H. Strods. 64, 154—156.
- Ieviņš Alfrēds (ķīmiķis). 85. E. Gudriniece. 82, 308—310.
- Ikaunieks Jānis (astronoms). 70. N. Cimahoviča. 82, 257—259, portr., il.
- Indriķis Latvietis sk. Latviešu Indriķis.
- Jablonskis Andrejs (Latvijas rev. kustības dalīb., pad. valsts darbin.). 100. I. Kapeniece. 80, 235—237.
- Jakobsons Jūlijs (mikrobiologs un zinātnes vēsturn.). 60. A. Viksna. 85, 235—236, portr.
- Jakubaitis Eduards (kibernētiķis). 60. V. Peļipeiko. 84, 171—174, portr.
- Jannaus Heinrihs Johans (vēsturn.). 225. F. Jaunbelzējs. 77, 267—269.

- Jansons Kārlis (Latvijas un starpt. rev. kustības darbin.). 100. V. Steinbergs. 82, 242—245, portr.
- Jansons-Brauns Janis (Latvijas rev. kustības darbin., lit. kritiķis). 95. P. Laizāns. 67, 89—92, portr.; 100. Z. Lejiņa. 72, 158—162, portr.
- Jaunsudrabiņš Jānis (rakstn., gleznotājs). 100. B. Kalnača. 77, 265—266; 115. I. Bērsons. 92, 78—79.
- Jenšs Georgs (arhivu darbin. un vēsturn.). 85. B. Krajevskā. 85, 237—240, portr.; 90. B. Krajevskā. 90, 64—65, il.
- Jesens Andrejs (grāmatu izd., pedagogs). 100. S. Siško. 73, 255—257, il.
- Jirgensons Bruno (ķīmiķis). 80. J. Stradiņš. 84, 178—180.
- Judins Jānis (milit. darbin.). Z. Kupcis. 68, 138—139, portr.
- Jungs Voldemārs (ģeofiziķis un ģeodēzists). 80. V. Freijs, V. Lukss. 84, 162—165, portr.
- ✓ Jūrdžs Andrivs (latgaliešu dziesmin.). 145. A. Kūkojs. 90, 188—190, portr.
- Kalniņš Alfrēds (komp.). 90. I. Lukašinska. 69, 178—179.
- Kalniņš Fridrihs (milit. darbin.). 90. V. Bērziņš. 77, 241—242.
- Kalniņš Jēkabs sk. Mākonis.
- ✓ Kalniņš Oto (mikrobiologs). 125. A. Viksna. 81, 230—232, portr.
- ✓ Kauliņš Edgars (kolhoza «Lāčplēsis» priekšsēdētājs). 70. P. Bauģis. 73, 200—202, portr.
- Kažmers Jūlians (Pops; Latvijas rev. kustības dalībņ.). 100. M. Millere. 74, 179—183.
- Kirhenšteins Augusts (mikrobiologs, valsts darbin.). 100. J. Jākobsons. 72, 173—177, il.
- Kļaviņš Miķelis (mežkopis, Tērvetes dabasparka veidotājs). A. Priedīte. 74, 259—260.
- Kondratovičs Rihards (botāniķis). 60. H. Mauriņa. 92, 73—76, portr.
- Kovaļevska Olga (Latvijas rev. kustības dalībņ.). 105. L. Dūma. 71, 187—190.
- Kovaļevskis Aleksandrs (embriologs un fiziologs). 130. A. Mauriņš. 70, 203—206.
- Kovaļevskis Vladimirs (1842—1883; paleontologs). A. Mauriņš. 70, 203—205.
- Krastiņš Jānis (vēsturn.). 85. A. Mieriņa. 75, 112—115; portr.; 90. A. Mieriņa. 80, 210—214, portr.
- Krogeris Alfons (elektrotehnikas un pusvadītājpārveidotāju speciālists). 60. R. Vilmanis. 83, 258—260, portr.
- Kronītis Jānis (mežkopis). 80. U. Krūmiņš. 85, 240—242, portr.
- Krūmiņš Jānis (biškopis, novadpētn.). 75. E. Kagine. 75, 259—261.
- Krūmiņš-Pilāts Jānis (Latvijas rev. kustības dalībņ.). 70. M. Millere. 64, 144—148, portr.; 75. S. Ziemeļis. 69, 162—164, portr.
- Kučers Jānis (novadpētn.). 75. J. Smits. 76, 257—259, il.
- Kukaine Rīta (mikrobioloģe un virusoloģe). 60. J. Jākobsons. 82, 276—278, portr.
- Kumsāre Antonija (hidrobioloģe). 80. T. Cukurs. 82, 269—272, portr.
- Kundziņš Artūrs (mežzinātn.). 85. M. Bušs. 82, 267—269, portr.; 90. M. Bušs. 87, 225—226, portr.; 95. Dz. Pirāgs. 92, 77—78.
- Kupfers Kārlis Vilhelms (anatoms). 150. V. Kalniņš, A. Viksna. 79, 232—235.

Kursiņš Antons (hidrotehniķis). 100. J. Uiska, K. Vanags. 83, 222—223.

Kešāns Augusts (ķīmiķis). 100. H. Gode. 81, 235—238, portr.
Ķīburijs Jēkabs (folkloras vācējs un krājējs; 1897—1972). J. Rozenbergs. 94, 210—217.

Lakševičs Pauls (botāniķis un entomologs). 100. A. Rasiņš. 65, 123—124.

Lancmanis Zelmars (skolotājs, novadpētn.). 80. V. Grāvītis. 63, 62—63; 100. J. Zemzaris. 83, 246—248, portr.

Landers Kārlis (rev. kustības darbin., vēsturn.). 100. J. Riekstiņš. 83, 213—216.

Langenfelds Voldemārs (botāniķis). 70. E. Vimba. 93, 53—54.

Latviešu Indriķis (hronists). 800. P. Stepiņš. 85, 246—249.

Laua Alīse (valodn.). 70. M. Rudzīte. 84, 165—168, portr.

Lejiņš Pauls (lopkopības speciālists). 100. P. Valeskalns. 83, 219—221.

Lenčmanis Jānis (Latvijas rev. kustības, pad. valsts darbin.). 90. V. Elstiņa. 71, 201—204, portr.; 100. G. Rainesa. 81, 238—241, il.

Liepiņa Lidiņa (ķīmiķe). 90. E. Gudriniece. 81, 245—248, portr.

Liepiņš Jānis (Šteņķa; Latvijas rev. kustības dalīb., žurnālists). 100. L. Lapa. 79, 217—218.

Lietaviētijs Augusts (higiēnists). 90. A. Viksna. 83, 232—235, portr.
Lipšičs Aleksandrs (fiziologs un etnogrāfs). 100. L. Garaņina. 83, 242—246, portr.

Loginovs Jānis (skolotājs, novadpētn.). 60. E. Zīgurs. 73, 318—321, portr.

Lukss Kārlis (revolucionārs, Tālo Ziemeļu pētn.). 100. V. Rajevskis. 88, 187—189.

Lūsis Jānis (zooloģis, ģenētiķis). 75. A. Redliha. 72, 181—183, portr.

Luters Jānis (Latvijas rev. kustības dalīb.). 85. M. Bīrone. 68, 135—138, portr.

Madernieks Jūlijs (mākslinieks). 100. E. Detlavs. 70, 117—118.

Mākonis (Kalniņš Jēkabs; rakstn., revolucionārs). 100. A. Ivulāns. 79, 223—226.

Mālmeisters Aleksandrs (materiālu meh. speciālists). 70. I. Dzene. 81, 251—254, portr.

Malta Nikolajs (botāniķis). 100. A. Āboliņa. 90, 13—15, portr.

Mauriņa Helēna (augu fizioloģe). 60. P. Jurciņš. 84, 186—190, portr.; 70. M. Vikmane. 94, 58—59.

Mauriņš Arturs (bioloģis). 60. P. Jurciņš. 94, 186—190, portr.; 70. E. Vimba. 94, 56—58.

Mediņš Jāzepts (komp.). 100. E. Lācis. 77, 264—265.

Medne Eduards (Latvijas rev. kustības dalīb.). 100. L. Veisa. 82, 251—254, portr.

Medne Emma (latviešu izlokšņu vārdu vācēja). 70. S. Raģe. 75, 261—262.

Melderis Gunārs (vēsturn., arhīva darbin.; 1932—1969). A. Caune. 70, 233.

Melderis Krišs (mežzinātn.). 85. A. Kundziņš. 65, 79—80, portr.; 100. A. Kundziņš. 80, 224—226, portr.

Melnalksnis Verners (ģeoloģis). 85. T. Bartoša. 81, 257—258.

Melnģailis Emīlis (komp.). 95. I. Lukašinska. 69, 177—178; 100. G. Pupa. 74, 193—195.

- Menniks Arsēnijs (dabas aizsardzības un sab. darbin.; 1921—1982).
 Z. Balevics. 83, 260—262, portr.
 Merķelis Garlībs (rakstn., publ.). 200. B. Andersone. 69, 172—174;
 220. O. Zanders. 89, 60—61.
 Mežlauks Valerijs (pad. valsts un kompartijas darbin.). 75.
 R. Treijs. 68, 143—145.
 Mickevičs-Kapsuks Vinca (Lietuvas un starpt. rev. kustības darbin.,
 publ.). 100. V. Saulīte. 80, 229—233.
 Migliniķis Pīters (latgaliešu dziesmin.). 140. A. Kūkojs. 90. 188—
 190, portr.
 Misiņš Jānis (bibliotekārs un bibliogrāfs). 120. O. Zanders. 82,
 254—256, portr., il.
 Muceniece Otilija (aktrise). 100. B. Gudriķe. 71, 219—220, portr.
 Nahimsons Semjons (Latvijas rev. kustības darbin.). Z. Kupcis. 68,
 141—143, il.
 Nete Teodors (Latvijas rev. kustības dalībņ.). 70. J. Mende. 66,
 147—149.
 Nomals Pēteris (augšnes zinātn.). M. Galeniece. 69, 170—171; 100.
 M. Galeniece. 76, 244—247.
 Novovs Mihails (Krievijas rev. kustības un kompartijas darbin.).
 100. I. Mednis. 79, 214—216.
 Oškals Otomārs (Latvijas rev. un sarkano partizānu kustības da-
 lībņ.). 80. H. Bendikis. 84, 174—177, portr.
 Ozols Arturs (valodn. un folklorists). 70. A. Blinkena. 82, 247—
 251, portr.
 Ozols Jānis (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. Dz. Paeglīte. 78,
 228—230.
 Paegle Leons (rakstn. un pedagogs). M. Kalve. 66, 131—134, portr.
 Paldiņa Ieva (kompartijas un pad. valsts darbin.). 90. I. Kapeniece.
 86, 201—203, portr.
 Pastors Arvīds (hidrologs). 75. A. Kalniņa. 83, 228—230, portr.;
 80. V. Strāle. 88, 183—185, portr.
 Paukers Magnuss Georgs (astronoms, ģeodēzists, matemātiķis, met-
 rologs). 200. I. Daube. 87, 228—229.
 Peive Jānis (agroķimīķis). 75. V. Upītis. 81, 249—251, il.
 Pelše Roberts (Krievijas un Latvijas rev. kustības darbin., mākslas
 un lit. vēsturn. un kritiķis). 100. E. Knope. 80, 226—229.
 Pētersons Eižens (introdukcionists). 70. A. Spolītis. 81, 263—264.
 Pētersons Kārlis (Latvijas rev. kustības, pad. valsts un kompartijas
 darbin.). 100. A. Spreslis. 77, 238—240.
 Peterss Jēkabs (pad. valsts un kompartijas darbin.). 90. A. Avišāne.
 76, 221—224, portr.; 100. J. Riekstiņš. 86, 212—215, il.
 Pieče Jānis (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. L. Dūma. 81,
 241—244, portr.
 Pīterāns Alfons (botāniķis). 60. A. Zeļvīniece. 90, 67, portr.
 Poruks Jānis (rakstn.). 100. B. Gudriķe. 71, 213—215, portr.
 Priedītis Jānis (1905. g. rev. dalībņ.). K. Priedītis. 68, 167—169.
 Priedkalns Andrejs (ārsts, sab. darbin.). 100. A. Vīksna. 73, 246—
 249, portr.
 Puriņš Pauls (novadpētn.). E. Zīgurs. 70. 229—232, portr., il.
 Purvītis Vilhelms (gleznotājs). 100. P. Savickis. 72, 178—180, il.
 Putniņš Reinholds Voldemārs (ģeofiziķis). 100. V. Murevskis. 81,
 234—235, portr.

- Rabinovičs Izāks (astronomijas un matemāt. vēsturn.). 70. J. Stradiņš. 81, 261—263.
- Rainis Jānis (dzejn., dramaturgs). 100. S. Viesē. 65, 154—157, il.
- Ramans Kāmilis (ģeogrāfs). 70. V. Steins. 87, 221—223, portr.
- Rasiņš Alfrēds (botāniķis). 75. E. Vimba. 91, 66—68, portr.
- Reinfelds Edgars (fenologs). E. Sproģe. 79, 144—145.
- Rihters Oskars (rakstn., sarkano partizānu kustības dalībņ.). 75. A. Zvagiņa. 73, 253—255.
- Rozenšteins Eižens (ķīmīks tehnologs). 100. J. Eiduks. 86, 203—205, il.
- Rozentāls Janis (gleznotājs). 100. J. Pujāts. 66, 152—155, portr.
- * Roziņš Fricis (Latvijas rev. kustības darbin., publicists). 100. P. Olmane. 70, 94—97.
- Rozītis Pāvils (rakstn.). 80. B. Gudriķe. 69, 175—177, portr.
- Ruberts Jānis (oftalmologs). 100. A. Viksna. 74, 186—188, portr.
- ✓ Ruberts Jānis (vēsturn.). T. Vilciņš. 85, 210—211, portr.
- Rudzīte Marta (valodn.). 60. A. Sabaļausks. 84, 192—195, portr.
- Rudzītis Kristaps (medīķis). 90. A. Viksna. 89, 20—21, portr.
- Rudzutaks Jānis (pad. valsts un kompartijas darbin.). 80. Dz. Viksna. 67, 82—84, portr.
- Rūķe-Draviņa Velta (valodn.). 70. K. Karulis. 87, 215—218, portr.
- * Samsons Vilis (filozofs, vēsturn.). 60. J. Dzintars. 80, 220—224, portr.
- Sarma Pauls (mežzinātn.). 80. A. Bērziņa. 81, 254—257, portr.
- Sergejeva Varvara (ķimīķe). 80. A. Cinite. 82, 278—279.
- Siliņš Klāvs (personvārdu krājējs). A. Blinkena. 86, 55.
- Sipols Fricis (1905. g. rev. dalībņ.). 90. Z. Zumbergs. 72, 165—168, portr.
- Skaidriete Jūlija (aktrise). 100. B. Gudriķe. 71, 218—219, portr.
- Skuja Heinrihs (algologs). 100. A. Piterāns. 92, 86—88, portr.
- Smarods Jūlijs (mikologs un fitopatologs). 100. E. Vimba. 84, 185—186.
- ✓ Smiltēns Eduards (Latvijas rev. kustības dalībņ.). 60. M. Millere. 63, 146—149; 65. J. Druviņš. 68, 151—153, portr.
- ✓ Snells Kārlis Filips (apgaismības darbin., vēsturn.). 225. F. Jaunbelzējs. 78, 230—234, il.
- Springis Kārlis (ģeologs). 80. V. Kuršs. 83, 230—232, portr.
- Sproģis Augusts (A. Kāspārsons; PSKP veterāns). 85. L. Dūma. 72, 162—165, portr.
- ✓ Stenders Gothards Frīdrihs (mācītājs, valodn., rakstn.). 275. A. Svēpis. 89, 41—43.
- Stradiņš Jānis (ķimīķis, dabaszinātņu vēsturn.). 50. A. Viksna. 83, 253—258, portr.
- Stradiņš Pauls (ārsts, medicīnas vēsturn.). 75. V. Oga. 71, 204—207, portr.
- ✓ Straubergs Jānis (vēsturn.). 100. O. Zanders. 86, 211—212.
- ✓ Strazdiņš Kārlis (vēsturn.). 90. H. Strods. 80, 214—216, portr.
- Stroda Lūcija (novadpētn.). V. Riekstiņš. 72, 275—276, il.
- ✓ Strods Heinrihs (vēsturn.). 60. Dz. Liepiņa. 85, 220—222, il.
- Stučka Dora (Latvijas rev. kustības darbin., literāte). 100. L. Krēsliņa. 70, 97—101, portr.
- ✓ Stučka Pēteris (jurists, Latvijas rev. kustības un pad. valsts darbin.). 100. R. Treijs. 65, 151—154, portr.; 120. L. Dribins. 85, 222—225, portr.

✓ Sudmalis Imants (Latvijas rev. un antifaš. kustības organizētājs). 50. Dz. Paegliete. 66, 134—136, portr.; 70. V. Samsons. 86, 197—201, portr.

Sudmalis Jānis (novadpētn.). 100. P. Stepiņš. 87, 230—233, portr.

✓ Sukuts Augusts (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. A. Degļava (Sukute). 74, 183—185, portr.

Sūna Harijs (horeogrāfs). 60. E. Tivums. 83, 235—238, portr.

Svirlovskis Eduards (farmakognoists). 100. M. Pilce. 74, 188—190, portr.

Sāks Vilhelms (ķirurgs). 100. A. Viksna. 80, 238.

✓ Saumjans Stepans (Krievijas rev. kustības darbin.). 100. L. Dūma. 78, 217—221, portr.

Šimanovskis Jūlijs (ķirurgs). 150. B. Brigere. 79, 236—237.

Šķilters Gustavs (skulptors). 100. P. Savickis. 74, 190—193, il. Smits Frīdrihs (ģeologs un paleontologs). 150. L. Gailite. 82, 246—247, portr.

Smits Kārlis (bioķīmiķis). 150. J. Stradiņš. 72, 171—173, portr.

Smits Pēteris (valodn., etnogrāfs, folklorists). 120. O. Ambainis. 89, 68—71, portr.

✓ Snore Elvira (arheoloģe). 80. J. Apals. 85, 212—215, il.

Staudingere Magda (bioloģe un ķīmiķe). 80. V. Ozoliņa. 82, 262—263, il.

✓ Steinbergs Valentīns (filozofs un sab. darbin.). 70. J. Prikulis. 85, 217—220, portr.

Sulcs Ernests (propagandists, skolotājs, žurnālists). 90. Z. Zumbbergs. 73, 242—246, portr.

Sūtele Marta (dziedātāja un ziņģu zinātāja). B. Putniņa. 93, 189—192.

Tabaka Laima (botāniķe). 65. G. Gavriloza. 89, 54—55, portr.

Tauriņš Alfrēds (ķīmiķis). 80. E. Gudriniece. 84, 184—185, portr.

Temņikova Natālija (ģeogrāfe). 85. L. Glazačeva, I. Zizņevska. 89, 30—31.

Teters Aleksandrs (novadpētn.). H. Strods. 70, 225—229, portr.

✓ Treimanis Jēkabs (Latvijas rev. kustības dalībns.). 100. E. Līdace. 75, 62—65.

Ūdris Rūdolfs (ķīmiķis). 70. J. Stradiņš. 69, 169—170, portr.

✓ Ulmanis Kārlis (Latvijas Republikas prezidents). 115. J. Stradiņš. 92, 80—86, J. Kugas zīmets portr.

Upīts Andrejs (rakstn.). 100. A. Ivulāns. 77, 261—263, il.

✓ Vācietis Jukums (milit. darbin.). 100. A. Spreslis. 68, 140—141, portr.; V. Bērziņš. 73, 249—253, portr.

Valdemārs Jānis Indriķis (vēsturn., arhivārs). 150. G. Melderis. 69, 174.

Valdemārs Krišjānis (sab. darbin., publicists). 150. B. Krajevskā. 75, 156—160, portr.

Valdens Pauls (ķīmiķis). 125. J. Stradiņš. 88, 192—194, portr.

Valeskalns Pēteris (zinātnes un sab. darbin.). 85. V. Steinbergs. 84, 181—184, portr.

Vanags Jānis (lauks. ekonomists). 75. B. Treijs. 82, 272—275, portr.

Veidenbaums Eduards (dzejn.). 100. E. Andersone. 67, 92—96.

Veiss Eduards (Latvijas rev. kustības un kompartijas darbin.). 100. L. Veisa, E. Veiss. 81, 227—230, il.

- Vignere-Grinberga Malvīne (dziedātāja). 100. S. Stumbre. 73, 260—263.
- Vīksne Arnis (medicīnas vēsturn.). 50. O. Gerts. 92, 66—68.
- Vilcāns Polikarps (keramiķis). 75. E. Detlavs. 69, 179—180; 100. Dz. Cimermane, S. Cimermanis. 94, 49—56.
- ✓Vilciņš Tālvāldis (vēsturn. un sociologs). 60. I. Tālberga. 82, 239—241, portr.
- Wilks Ints (dabas aizsardzības darbin.). 77, 304—305, portr.
- Villerts Aleksandrs (botāniķis, ģenētiķis). E. Vimba. 70, 221—222, portr.
- Vimba Edgars (botāniķis). 60. G. Ābele. 90, 28—29, portr.
- Vipers Boriss (mākslas zinātn.). 100. V. Apsītis. 88, 190—191.
- Virza Edvarts (dzejn.). 110. V. Eihvalds. 93, 57—59.
- Vītols Alfrēds (hidraulīķis). 100. I. Rieksts. 78, 251—252.
- Zāle Kārlis (Zālitis; tēln.). 80. 68, 159, il.
- Zaļkalns Teodors (tēln.). 100. S. Cielava. 76, 247—251, il.
- ✓Zandreiters Eduards (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. A. Heņiņš. 85, 228—234, portr.
- Zariņa Maiga (folkoras teicēja). J. Rozenbergs. 94, 218—224.
- Zariņš Viktors (žurnālists). E. Hānbergs. 83, 262—263, portr.
- ✓Zeids Teodors (vēsturn.). 70. H. Strods. 82, 259—261, portr.
- Ziediņš Kārlis (Latvijas rev. kustības darbin.). 85. V. Bērziņš. 70, 109—111.
- Ziemelis Jēkabs (arheologs). 100. A. Caune. 70, 112—113, portr.
- Ziemelis Sigurds (vēsturn.). J. Stradiņš. 82, 237—238, portr.
- Ziemelis Voldemārs (skolotājs, novadpētn.). 75. L. Kestere. 77, 297—299, portr.; 82, 323.
- Zolts Pēteris (mūziķis, komp.). 80. A. Muceniece. 72, 187—189, portr.
- Zumbergs Zanis (Latvijas rev. kustības dalīb., novadpētn.). A. Priedītis. 77, 299—301, il.
- Zutis Jānis (vēsturn.). 75. T. Zeids. 68, 156—158, portr., il.; 100. H. Strods. 93, 54—56.
- ✓Zutis Kārlis (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. L. Dūma. 76, 218—221, portr.
- Zvirbulis Eduards (Latvijas rev. kustības darbin.). 100. M. Millere. 83, 216—218.
- Zibalts Gustavs (aktieris). 100. B. Gudriķe. 73, 263—264.

SATURS

Pretrunu laiks — Redkolēģija	3
--	---

KALENDĀRIJS

Astronomiskie dati — <i>I. Vilks</i> . Hronoloģiskie dati — <i>J. Paeglis</i>	6
Saules ceļš, astronomisko un bioklimatisko gadalaiku sākumi — <i>I. Vilks, E. Andžejevska</i>	30
Laika skaitīšana Latvijā — <i>I. Vilks</i>	31
Gadalaiki 1995. gadā — <i>I. Vilks</i>	31
Aptumsumi 1995. gadā — <i>I. Vilks</i>	32
Seno latviešu kalendāra dienu atbilstība 1995. gada mēnešu da- tumiem — <i>V. Grāvitis</i>	33

SOGAD ATCERAMIES

Matemātikim un astronomam Eizenam Leimanim 10. aprīlī — 90 — <i>I. Stukmanis</i>	34
Botānikim profesoram Ernestam Foldātam 15. maijā — 70 — <i>A. Mauriņš</i>	39
Nacionālās kartogrāfijas veidotājam Pēterim Rūdolfam Mantnie- kam 11. oktobrī — 100 — <i>J. Strauhmanis</i>	42
Botāniķei un pedagoģei Emilijai Ozoliņai 24. oktobrī — 100 — <i>L. Keirāns, A. Pīterāns</i>	45
Tautsaimniekam un ģeogrāfam Jānim Bokalderam 21. novem- brī 110 — <i>J. Strauhmanis</i>	47
Rīgas Dabaspētnieku biedrībai — 150 — <i>Z. Spuris</i>	49
Eduarda Lēmaņa «Florai» — 100 — <i>I. Fatare</i>	52
Grāmatai «Staburaga bērni» — 100 — <i>E. Knope</i>	56
Brīvības piemineklim — 60 — <i>V. Apsītis</i>	59

DABAS AIZSARDZĪBA LATVIJĀ UN EIROPĀ

Dabas aizsardzība Latvijā laikmetu griežos — <i>I. Emsis</i>	63
Dabas un ainavas aizsardzības kopsakarības — <i>A. Melluma</i>	67
Fenoloģiskie novērojumi 1993. gada pavasarī, vasarā, rudenī — <i>E. Andžejevska</i>	68
Neformāji un vides politika — <i>L. Kūle</i>	74
Kā aizsargā ūdeņus Vācijā — <i>M. Leinerte</i>	78
Zemes reforma un vides aizsardzība — <i>I. Čepāne</i>	80
Arī sēnes ir dabas bagātība! — <i>E. Vimba</i>	85
Kādas ir naftas izredzes Latvijā un Baltijas jūrā? — <i>A. J. Bran- gulis</i>	87
Aizsargāsim kopjoti! — <i>B. Laime</i>	90

KONFLIKTI DABĀ, SABIEDRĪBĀ UN CILVĒKĀ

Daba un cilvēcība — <i>U. Sūna</i>	97
Līdzsvara spēki molekulu un atomu pasaulē — <i>J. Ģibietis</i>	100

Dzīvo šūnu aktivitāte — <i>A. Audere</i>	101
Kukaiņu ekoloģiskie mehānismi — <i>M. Sternbergs</i>	103
Zeme un jūra — <i>V. Venska</i>	104
Konflikta psiholoģija un ētika — <i>I. Jakubaņeca</i>	106
Sociālie konflikti un tautu raksturs — <i>I. Apine</i>	109

KULTŪRAS PIEMINEKĻI ŠODIEN

Vai Kokneses pilskalnam ir ienaidnieki? — <i>I. Stukmanis</i>	112
Atmosfera uzbrūk pieminekļiem — <i>I. Vitiņa</i>	116
F. Candra muzeja dzīvesstāsts — <i>A. Biedriņš</i>	118
No «Jelgavas pils» līdz «Rundālei» — <i>M. Kravinska</i>	121

VĒSTURISKĀ ATMIŅA — MŪSU BAGĀTĪBA

Un bija Piektais gads... — <i>J. Bērziņš</i>	125
Satin savu valodīgu — <i>M. Zālīte</i>	129
Valsts valodas likums pirms 60 gadiem — <i>I. Druviete</i>	130
Netverami vēstures pieminekļi — <i>A. Ltepiņš</i>	133
Krišjāņa Barona populārzinātniskie raksti — <i>J. Kušķis</i>	134
Jāņa Jaunsudrabiņa gleznas vārdos — <i>Dz. Paegle</i>	137
Lai sēļu novada dzīvesziņa izdzīvotu — <i>R. Kalvāns</i>	139
Soda ierīču atjaunošanas rituāls 18. gadsimta Rīgā — <i>V. Siecniece</i>	141

PIELIKUMS

Medību kalendārs — <i>A. Ornicāns</i>	144
Zvejošanas un makšķerēšanas kalendārs upēs un ezeros — <i>I. Eipurs</i>	146
Sējas kalendārs 1995. gada pavasarim — <i>G. Biezais</i>	148
«Dabas un vēstures kalendārā» publicēto rakstu rādītājs (1962—1994) — <i>J. Paeglis</i>	150

Daba

Vispārīgi raksti	151
Astronomija	151
Kalendārs, Laika noteikšana	152
Metroloģija (mēri senatnē)	152
Ģeoloģija	153
Zemes magnētisms	153
Vispārīgā ģeoloģija	153
Hidroģeogrāfija un hidroloģija, Virszemes ūdeņi	154
Pazemes ūdeņi	155
Atmosfēras sastāvs	155
Atmosfēras parādības	155
Meteoroloģija un klimatoloģija	156
Vēsturiskā ģeoloģija	157
Mineraloģija, Derīgie izrakteņi	157
Paleontoloģija	158

Bioloģija

Vispārīgi raksti	159
Saules un Mēness ciklu ietekme uz dzīvo dabu	160
Biofizikālais efekts	161
Botānika	161
Augi un vide	162
Fenoloģija	162

Sporaugi	164
Ziedaugi	165
Ārstniecības un indīgie augi	165
Zooloģija	
Vispārīgi raksti	166
Bezmugurkaulainie	167
Zivis. Āpaļmutnieki	167
Abinieki. Rāpuļi	168
Putni	168
Ziditāji	169
Dabas resursi un to izmantošana	
Tautas saimniecība	170
Hidrotehnika un meliorācija	171
Dārzkopība	171
Biškopība	171
Mežsaimniecība	171
Dižkoki	172
Piepilsētu meži	173
Ainava	173
Medniecība	174
Zivkopība. Zvejniecība	174
Dabas resursi un veselības aizsardzība	174
Uzturs. Vitamīni	174
Kurortoloģija	175
Meža dienas	175
Vēsture	
Vispārīgi raksti. Filozofija. Prognozēšana	175
Etnogrāfija	176
Mitoloģija	177
Folklorā	177
Jāņi	178
Arheoloģija	179
Feodālisms	181
Kapitālisms	182
1905. gada revolūcija	183
LSDSP — LKP vēsture	183
Latvija 1914.—1920. gadā	184
Latviešu strēlnieki	185
Padomju vara 1919. gadā	185
Latvija 1920.—1940. gadā	186
Latvija 1940.—1945. gadā	187
Padomju varas pirmais gads	187
Latvija 2. pasaules kara laikā	187
Pretošanās kustība Latvijā vācu okupācijas laikā	188
Latvija 1945.—1990. gadā	188
Kolektīvizācija	189
Socialistiskie svētki un ieražas	189
Latvija pēc 1990. gada	190
Latvieši ārpus Latvijas teritorijas	190
Pilsētu vēsture	190
Fabriku vēsture	191
Zemkopības vēsture	191
PSRS vēsture	191

Kultūra, izglītība, zinātne, māksla	
Kultūra un izglītība	192
Latviešu valoda un valodniecība	192
Literatūra. Literatūrzinātne	193
Daiļliteratūra. Apraksti. Tēlojumi	193
Grāmatniecība	194
Periodiskā prese	195
Zinātnes un tehnikas vēsture	196
Māksla	197
Fotografēšana	198
Arhitektūra	198
Mūzika	199
Dabas un vēstures pētišana un aizsardzība	
Dabas aizsardzība	200
Vispārīgi raksti	200
Likumi. Organizācijas	201
Dabas un vēstures pētišana (novadpētniecība)	202
Botāniskie dārzi. Parki. Dendrāriji	202
Rezervāti. Liegumi	203
Sarkanā grāmata	203
Odeņu aizsardzība	203
Gaisa aizsardzība	204
Dabas pieminekļu aizsardzība	204
Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība (LDPAB)	204
Dažādi dabas un vēstures pētišanas institūti un biedrības	205
Vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzība	206
Muzeji	207
Arhīvi	207
Tūrisms	208
Bibliogrāfiskie rādītāji	208
Personālijas	208

**Dabas un vēstures kalendārs 1995. gadam/Lat-
Da 025** vijas Dabas un piemin. aizsardz. biedrība; sastā-
dīt. — Rīga: Zinātne, 1994. — 221 lpp., il.,
8 lp. il.

ISBN 5-7966-1073-2

«Dabas un vēstures kalendārs» iznāk jau kopš 1963. gada. Šajā laikā publicēts vērtīgs un daudzpusīgs izziņas materiāls par Latvijas dabu un vēsturi, folkloru, etnogrāfiju, zinātnes un kultūras darbiniekiem utt. Pēc kalendāra lasītāju ierosinājuma paveikts vienreizējs darbs — sastādīta visu iepriekšējo gadagājumu rakstu tematiska bibliogrāfija. Katrs, kurš iegādājies šo kalendāru, varēs viegli uzzināt, kur meklējami viņu interesējošie raksti.

Kalendārā daudz vietas atvēlēts tam, kā orientēties jaunajā situācijā, kad vairāk nekā agrāk ir nepieciešama iniciatīva, zināšanas, neatlaidīgs darbs savā un Latvijas labā. Kādas dabas aizsardzības juridiskas normas jāzina zemes īpašniekam un lietotājam? Kas būtu darāms, lai savā atgūtājā mežā un plavā saglabātu dabas daudzveidību? Kā iekoties mežā sēņu laikā? Uzzināsit, kā ekonomiskie apstākļi maina dabas un vides aizsardzības uzdevumus rietumvalstīs un arī Latvijā.

Vai latvietis pēc savas dabas ir kašķīgs? Plaša rakstu kopa veltīta konfliktiem dabā un sabiedrībā.

Atceroties 1905. gada revolūciju, kalendārā publicētas unikālas nopostīto mulžu piļu fotogrāfijas. Arī te izpaužas konflikts — starp augstu ideju un barbarismu.

Plaša rakstu kopa veltīta vēsturisku notikumu gadskārtām, zinātnieku atcerei.

Šis un citas tēmas neapšaubāmi piesaistīs lasītāju interesi. Tekstu bagātina ilustrācijas.

UDK-p 502+947.43(05)

**NATURE AND HISTORY
CALENDAR FOR 1995**

Latvian Nature and
Monument Protection Society

«Zinātne» Publishing House
Riga 1994

In Latvian

Editor-in-chief and Compiler *Z. Kipere*

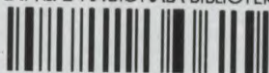
**DABAS UN VESTURES
KALENDĀRS
1995. GADAM**

Redaktore *V. Dzelzs, B. Alksne*
Mākslinieciskā redaktore *I. Jēgere*
Tehniskā redaktore *I. Dorofejeva*
Korektore *B. Vārpa*

Nodots salikšanai 20.04.94. Parakstīts iespēšanai 00.00.94. Formāts 84×108/32. Tipogr. papīrs. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 12,18 uzsk. iespiedl.; 15,06 izdevn. l. Pasūt. Nr. 202-2. Izdevniecība «Zinātne», Turgeņeva ielā 19, Rīgā, LV-1530. Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0250. Iespiests tipogrāfijā «Rota», Blaumaņa ielā 38/40, Rīgā, LV-1011. Vāks un ielikums iespiests akciju sabiedrībā «Preses nams», Balasta dambī 3, Rīgā, LV-1081.

L 4 15

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303027296

L 95-3
46

Mežacūka

Zvirbuļvanags

Jenotsuņa kucēņi
Andra Egliša krāsu foto

Vāku 1. lpp. — Sietiņiezis
Andra Egliša krāsu foto